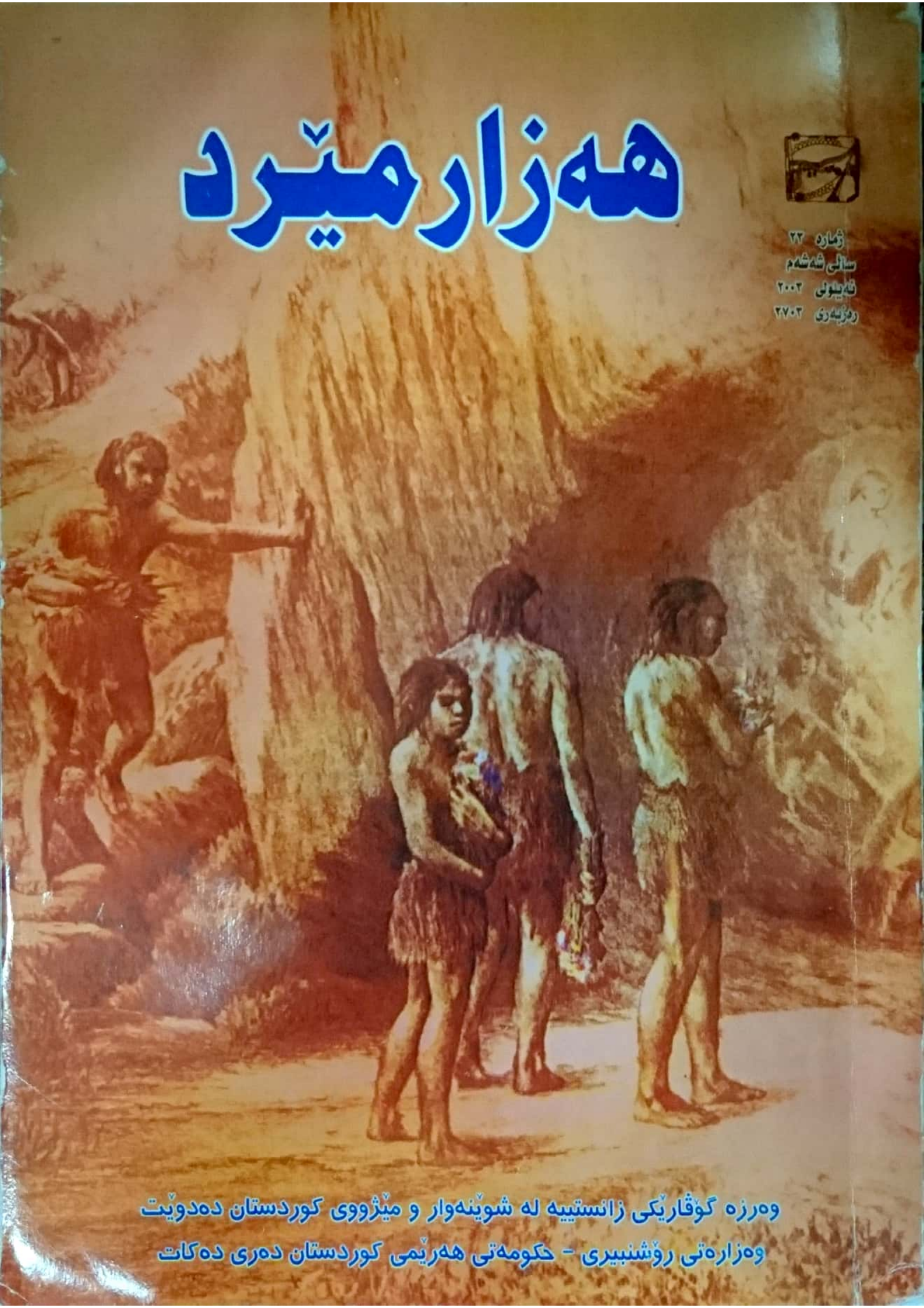

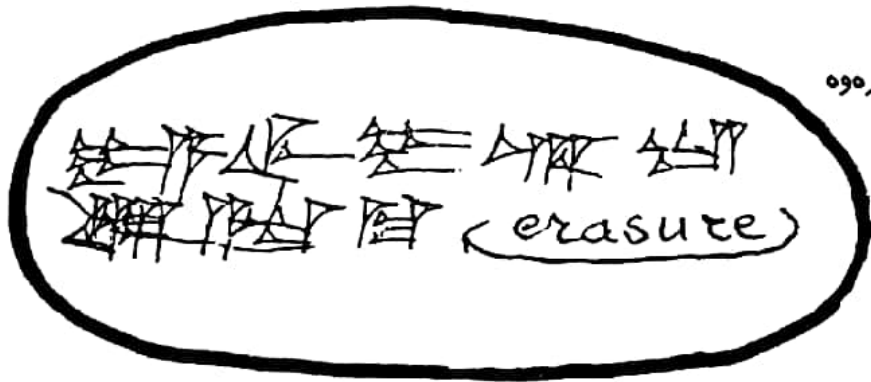
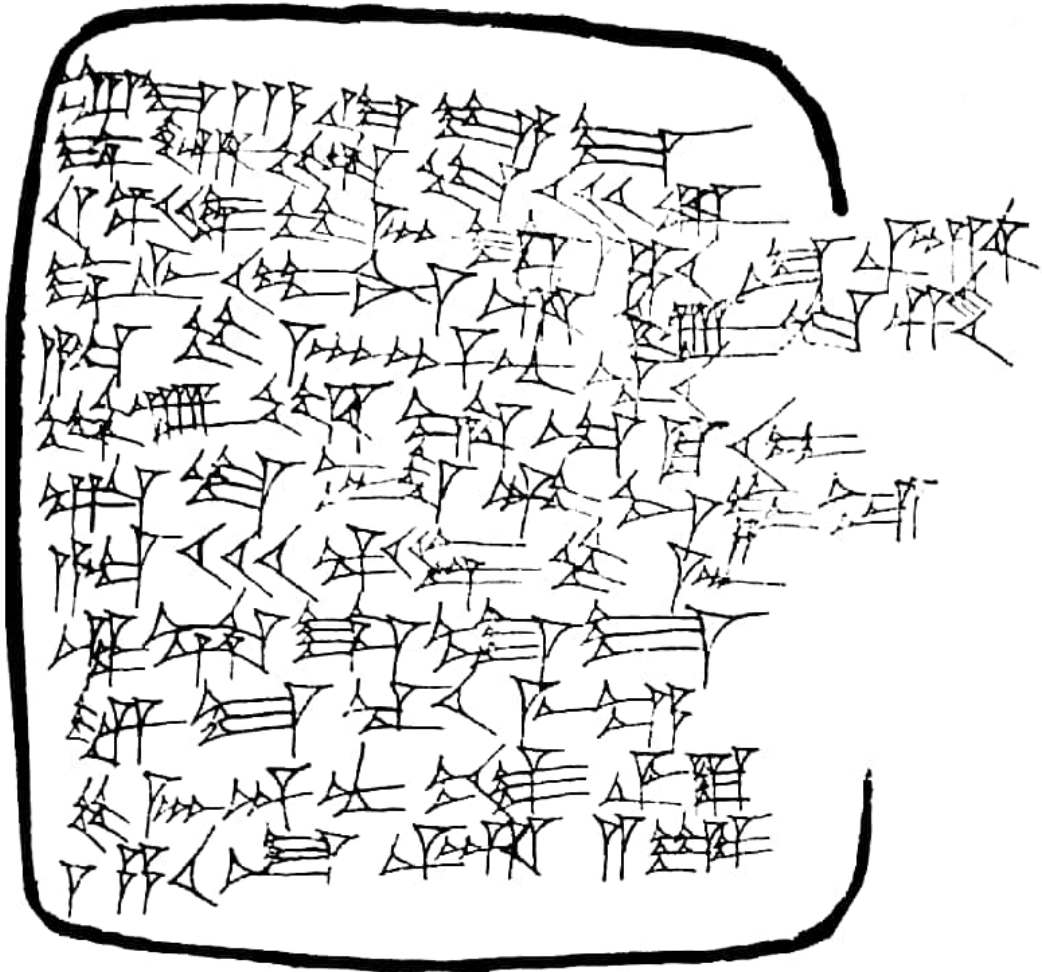
ههزار میگرد

ژماره ۲۲
سالی شهشهم
ئایلولی ۲۰۰۲
ڕۆژبەری ۲۷.۰۲

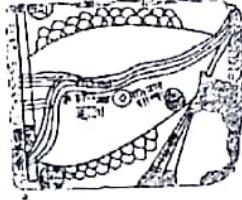
وهرزه گوڤاریکی زانستییه له شوینهوار و میژووی کوردستان ده‌دویت
وهزاره‌تی روڤنبیری - حکومه‌تی ههریمی کوردستان ده‌ری ده‌کات

لیواری خوارهوه

رووی تابلیتی میخی ژماره (۱۶۸۱۹) ی مؤزه خانهای عیراقی

بو سه رده می نوزی ده گهریتهوه.

ژماره ٢٣ سالی شهشهم ئەیلولی ٢٠٠٢ رەزبەری ٢٧٠٣

هەزارمێرد

وەرزە گۆقاریکی زانستییه

له شوینه‌وار و میژووی کوردستان دەدویت

وەزارەتی رۆشنبیری حکومەتی هەریمی کوردستان

دەری دەکات

ژماره ۲۳
سالی شه شه م
نه یلوی ۲۰۰۳
رهزیه ری ۲۷۰۳

هه زارمیرد

وهرزه گوڤاریکی زانستییه
له شوینه وار و میژووی کوردستان ددهویت
وهزاره تی روشنبیری حکومه تی ههریمی کوردستان ده ری دهکات

خواه نی نیمتیاز
وهزاره تی روشنبیری
سه رنووسه ر
د. نه به ز مه جید ئه مین
سکر تی ری نووسین
رافیده عه بدوللا قه ره داخی

دهسته ی نووسه ران
په خشان عه بدوللا محمد
وه فا خه لوق سه عید
نه سرین خوا کهره م
هاشم حه مه عه بدوللا
که مال ره شید ره حیم

راوینژکاران
د. حسام الدین نه قشبه ندی
د. که مال عه لی
د. دلیر نه حه م

نه خشه سازی بابه ته کان: نه هله رۆکس / هیوا حسین
به رگ: ناشنا عه بدوللا
تیراژ: ۵۰۰ دانه

به رگ: ویندییه کی خه یالی نی شکوه تی شانیده ر

ناوینشان: سلیمانی، وهزاره تی روشنبیری/ به رنوه به رتی گشتی چاپ و بلاوکرده وه.

پیتروستی ناوه‌پۆکی به‌شی کوردی

لا پەرە	نووسەر/ وەرگیر	بابەت
۵	و. عومەر ره‌سول	مرۆڤی نیانده‌رتال و گول
۱۲	و. حسەن عبدالکریم	له ناوچونی ده‌ولتی ماد
۳۰	و. ئاسۆس محمد مه‌لا قادر	تابلۆکانی ئهره‌بجا و نوزی
۵۳	ن. د. یاسین سه‌رده‌شتی	پاپهرینی کورده‌کانی مهنگور
۶۶	ن. سدیق صالح	بۆردومانی سلیمان
۱۴۳	ن. عبدالرئیب یوسف	عیسا به‌گی بابان
۱۶۰	ن. محمد علی قه‌رده‌اغی	یادکردنوه‌ی مامۆستا شیخ محمد وه‌سیم
۱۶۹	ن. که‌مال نوری مه‌روف	شەن و کهورکی

محتویات القسم العربي

الصفحة	الكاتب/ ترجمة	الموضوع
۱۹۱	اعداد: عبد الخالد صابر	ماکتبه‌ی المۆرخون و‌المستشرقون
۱۹۷	ت. فاضل قرداغی	طبقات اختام

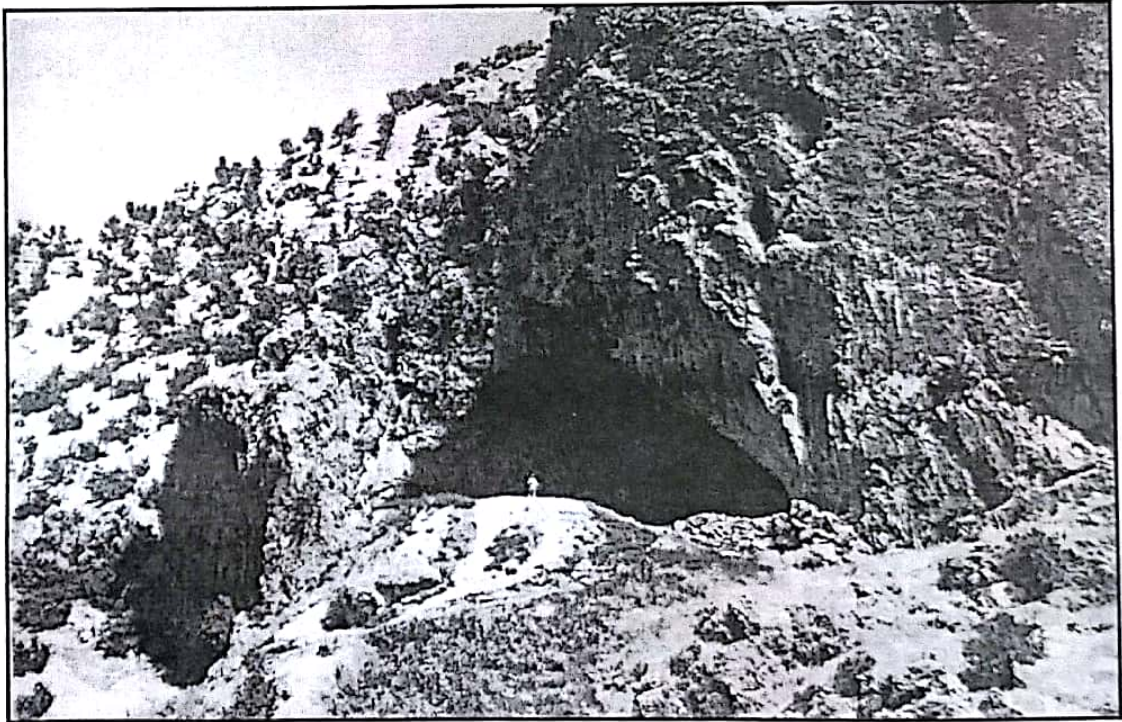

مروقی نیاند هرتال و گول

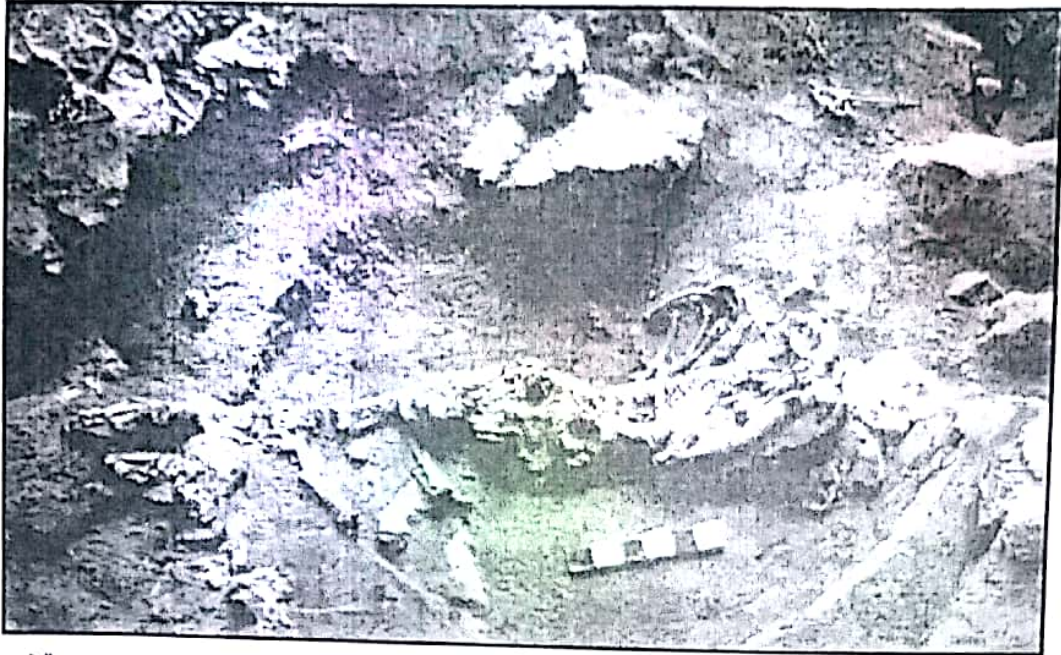
وههگیران و ناماده کردنی : عومهر رهسول

پاشماوهی یه کیک له و دوو مروقه پیاویکی ته مهن ۴۰ سال بووه (وینهی ژماره ۲) که دهستیکی شکیتر او و چاوی چه پی کویر بووه و لای چه پی زیانی پینگه یشتوو له گه پهراسووی لای چه پی و نه وهشی گه پاندوته وه بو نه وهی که له وانیه به ردی نه شکه وته که که وتبیت به سه ریدا و وادیاره که هر له نه شکه وته که دا جینشین بوویت و نه چویته دهر وه بو راوکردن و پیده چیت نه و مروقانه له خواروی نه فریقیاوه هاتن و له نه شکه وتی

بو یه که م جار له نه پریلی سالی ۱۹۵۷ دا شوینه وارناسی نه مریکی دکتور رالف سولسکی Ralph Solecki گه شتیکی به کوردستان به گشتی و نه شکه وتی شانیده ره به تایبته کرد (وینهی ژماره ۱) له نه نجامی گه شته که یدا دکتور رالف پاشماوهی (۹) مروقی نیاند هرتالی له نه شکه وتی شانیده ردا دوزیه وه که دوانیان زور گرنگ و جی بیه خ بوون له لای و یه کیکیانی له قوولایی ۷ مه تر و نه ویتریانی له قوولایی ۵ مه تر وه دوزیه وه ...

وینهی (۱)

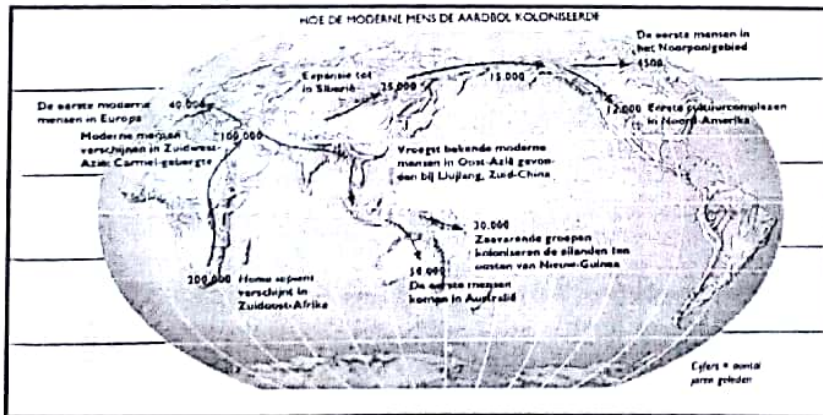
شانیدهدا جینشین بووبن که میژوهه کی
نهگه ریته وه بو ۶۰۰۰۰ سال له مه و بهر (وینهی
ژماره ۳، ۴).

وینهی (۲)

پاش شیکردنه وه و لیکۆلینه وه ی نهو
شتانه ی له چوار دهوری پاشماوه ی لاشه که دا
دۆزرانه وه له تاقیگه وه له ژیر میکرو سکۆیدا
دکتور پالف بوی ده رکهوت نهو جوړه مروقانه
ههشت جوړ گولیان به کارهیناوه بو له گۆرپانی
مردووه کانیا و نهو مروقانه راخه ری
گولینیا بو مردووه کانیا راخستووه و به

گولیش دایانیوشیون.

وینهی (۴)

گولہ گہنم

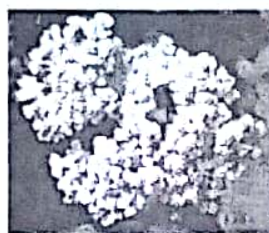
گولنی پتازین دوزگ

جینی بایه خه ئه وهشت جور گولہ که گولنی چه ق چه ق، گولہ گہنم، پتازین دوزگ، بیژنه بوژنه، مله وچہ، هیرو، گیامایه سیری، گولہ گهنمی سوور) (وینهی ژماره ۵) هه مان ئه وه گولانهن که بو دهرمانسازی و چاره سهرکردنی نه خوشیه کانیاں به کارهاتووه . لیکولهره وه کان ده لئین سهرسامین به رامبه به باسکردنی رادهی هوشیاری ئه وه مرؤفانه که له وه سهرده مه دا ئه وهنده وریا بوون توانیویانه گول به کاربهینن بو چاره سهرکردنی نه خوشی و له گورنانی مردوه کانیاں . پیده چییت ئه وه پیاره ته من ۴۰ ساله گهره ی کومه له که ی بووبییت و شاره زایی له گولناسیندا هه بووبییت و له وانه شه پزیشک بووبییت و ئه مه ش گومان له ئاستی تیگه یشتندا نییه .

گونه ہنیرو

گونه بیژنہ بوژنہ

ورپايي مروقي نپاندهرتال بپت، بهلام شوپنهوارناس (Arlette Leroi - Gourhon) زور به پهله و له کاتي خویدا وهلامی دایهوه و وتی جیی داخه که گارگیت نهم پا و بوچوونهی هیه که دهلیت ناوو هوا و نارژل پوئی سرهکیان هه بووه به بی له بهرچاوگرتنی چونیتهی کوکردهوهی تنها نهو ههشت جور گوله له نهشکهوتهکهدا و به بی گه پانهوهی بو نووسینیکم که له گوڤاری (Gurrent

Anthropology) له ساللی ۱۹۸۹ دا بلاوکراوه تهوه و دهربارهی ناشتنی مردوو لای مروقی نپاندهرتال به گشتی و له نهشکهوتی شانیدهر به تایبهتی له کوتاییدا نهوانهی په یوه ندیان هه بوو بهم بابتهی لیکوئینهوهیه گه یشتنه نهو خالهی که گه شه کردن و گوپانی میشکی مروف له نهشکهوتی شانیدهرهوه دهستی پیکردوه و وشپاری مروف له یوه دهستی پیکردوه ، ته نانهت دکتور پالف سولکی له یه کی که له راپورته کانیدا دهلیت هه موو شارستانیهت و پیشکهوتنیک له دهی نهشکهوتی شانیدهرهوه هاتوته دهرهوه .

لیردها نامه ویت درنرزه به هه موو لایه نهکانی ژپانی مروقی نپاندهرتال بدهم بهلام نهوهی له لای من زور گرنگه ، گرنگیدانه به شیوهی ناشتنی مردوهکانیان . بزاین تا چ رادهیهک گرنگییان داوه به مردوهکانیان و چونیان ناشتون، نهوهی شایانی باسه و وهک لیکوله رهوهکان باس له چند شوینیک دهکن

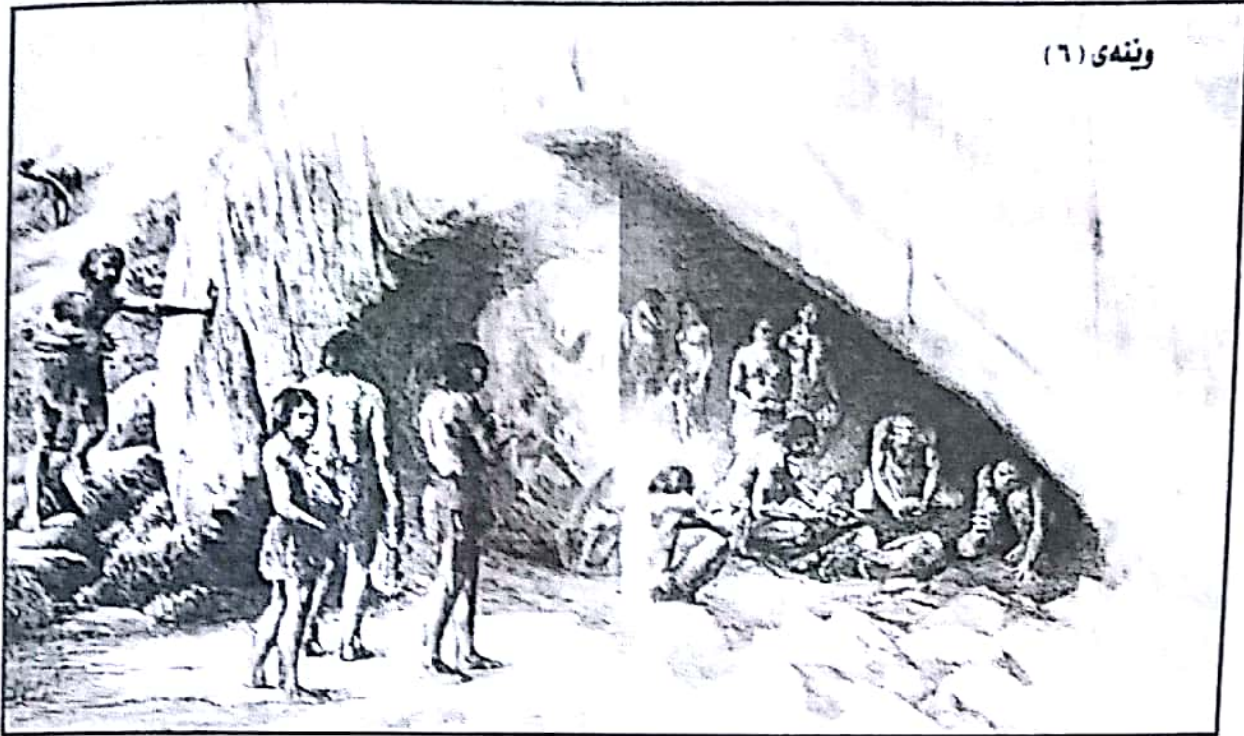

نهم گولانهی که بیوونه سرچاوهی دهرمانسازی تا ئیستاش دهرمانیان لی دروست دهکریت .

و ههروهه تیبیتی نهوه دهکریت په یوهندی پوخی توندو پتهو هه بوویت له نیوان نه دمانی نهو کومه له دا نهوهش له ریزگرتن و خزمه تکردنی نهو پیاره ته من ۴۰ سالهوه دیاره له کاتی له گوپانیدا (وینهی ژماره ۶) .

شوینهوارناسیکی تر به ناوی گارگیت (Gargett) هوه دهلیت نهو مروقانهی له نهشکهوتی شانیدهردا ژپاون مردوهکانیان بهو شیوهیه نه ناشتوه به لکو هوکاره کهی گه پاندوتهوه بو کاریگری ناو و ههواو و نارژل که پوئیکی سرهکیان هه بووه له کوکردهوهی تپووی گولانهکاندا له نهشکهوتهکهدا ، بهلام وا دیاره مه بهستی گارگیت که مکردنهوهیهی ناستی شارهزایی و

وینەى (۶)

۱. لائەتولى، ئۆلدۇقاي، نىدتۇ، تاترۇن، ئىياسى.
۲. ھادار، بۇدۇ، بلۆھىدىلى، ماكا.
۳. كۆبى فۇرا، ئۇمۇ، نارنۇكۆتومە، لۇتاگام، تابارىن، بارىنگۇ.
۴. سىتىركۇفۇقتاين، سوارتس كرانس، كرۇم درايى، توانگ، ماكابانساگات.
۵. سانىران، تنىل، ميوكۇرتۇ، نگاندۇنگ، كىدىنوك بىرۇبوس، ساميونگماكان، واياك.
۶. گۇنگىوانگىلین، يانايۇ.
۷. زھاوكۇدىن، يەتوشان.
۸. ھىكسان، دالى، مايا، ليونانگ.
۹. ھاتنۇرا.
۱۰. پىترالۇنا.
۱۱. ماور، سىتانھایم، نىاندەرتال، ھاھانۇفەرستاد، ئىپەرنگىسل دۇرف.

كە مردوۋەكانىيان تىادا دۇزىۋەتەۋە، بۇ نىمۇنە لە پوسىا مردوۋەكانىيان بەنىمىچى ئەشكەۋتەكەدا ھەلۋاسىۋە لە ھەندى شۋىنى تردا گۆشتەكانىيان لە مردوۋەكانىيان كرىدۇتەۋە و ئىسقاۋەكانىيان فرىداۋە ۋە لە ھەندى شۋىنى تردا پم و كەرەستەى ترى راوكردنىان لای مردوۋەكانىيانەۋە داناۋە، بەلام ئەۋەدى لە ئەشكەۋتى شانىدەردا دۇزراۋەتەۋە تا ئىستا جىنى سەرسوپمانە و وتوۋىژى لەسەر دەكرىت ھەندىك لەۋانە تاكو ئىستا باۋەر ناكەن كە مرۇقى نىاندەرتال ئەۋەندە زىرەك بوۋىن. ئەو مرۇقانەى لە ئەشكەۋتى شانىدەر ژىابوون پىيان دەۋترا ھۇمۇسپىنسى نىاندەرتال و پىيان دەگوتن مرۇقى مۇدىرن ۋەك لە وینەى ژمارە (۷) دا ھاتوۋە. شۋىنەۋارە گرنگەكانى جىهان كە مرۇقى نىاندەرتالى تىادا ژىاۋە ئەمانەبوون :

۱۷. تیگینیف،
۱۸. یایو.
۱۹. زایتو، تایون، سیکویل، کافز، نامود.
۲۰. شانیدهر.
۲۱. تیشک-تاش.
۲۲. کلاسیس، سالدانا.
۲۳. کابو.

لیزه‌دا خوشبه‌ختانه ده‌لیم گه‌لینکی وه‌کو گه‌لی کورد دریزبویونه‌وه‌ی ئه‌و جوره‌ مرۆقانه بووینت که به‌و شینوه‌یه بیریان له‌جوانی کوردستان و گوله‌کانی و ئاو و همواکه‌ی کردوته‌وه ، هر بویه ده‌لیم کورد شه‌یدای جوانی و پاک‌ی و خوشه‌ویستی بویه‌کتربون و پرنزی یه‌کتریان له‌لا هه‌بووه و گه‌لینک دریزبویونه‌وه‌ی ئه‌و مرۆقانه بینت چون هونه‌رمه‌ند نابینت چون هه‌موویان تینووی هونه‌ر نابن.

سه‌رچاوه‌کان

۱. نه‌شونه‌ماکردنی مرۆفی تازه له‌لایه‌ن Rogen Lewin ۱۹۹۳.
 ۲. زانیاری دهریاره‌ی سه‌ره‌ه‌ندان و نه‌شونه‌ماکردنی مرۆقه‌وه له‌گه‌ل R-E Rogen Lewin.
 ۳. مرۆف له‌ چه‌رخ‌ی به‌ردیندا Peter Rowlay.
 ۴. سه‌ره‌تای سه‌ره‌ه‌ندانی مرۆف Richard E. Leaky ۱۹۸۲.
- تییینی: سوپاسی کاک‌عه‌لی عه‌بدولکه‌ریم خاوه‌نی دهرمانخانه‌ی شیفا بۆ چاره‌سه‌رکردن به‌گژو گیا له‌شاری سلیمانی ده‌که‌م، که هاوکاریکردم و ناوی گوله‌کانی بۆ ساغکردمه‌وه.

وینه‌ی (۷)

۱۲. مۆنتامورین ، ئاراگو ، فیراسی ، بیچ ، کرفو _ ماگنۆن ، دۆردۆنه ، فیندپلاتسن ، ستی _ سیساری.
۱۳. سوانساکوومه.
۱۴. گیب‌التار ، ئاتاپیورکا.
۱۵. مۆنته‌سیرکو ، ساکوپاستۆره.
۱۶. ییل ایرهاود ، کاسابلانکا ، رایات ، ساه.

له ناوچوونی دهوله تی مار، چوون لیگبره بینه وه؟

هوکانی له ناوچوونی دهوله تی مار

ماددگان و دهوله تی مار / بهشی چوارم
میژووی لیرالی کۆن / و جه سن عه بئو لکه ریم

هه زاران کارمهندی دهریار و خزمه تکار به جلو بهرگی گرانبه های سوورو ئه رخهوانی، گهردن بهندی زینین، هروده ها جۆرده ها یاری، رابواردن، هه موو جۆره هوی بهزم و خوشی، به ته وای هه رچی له دهریاری ئاشووریدا هه بوو لای ئه مانیش هه بوو. له بهر ئه وه، ده بیته ئه وه بلینین، پاش سه رکه وتنه گه ورده کانی هه وه خشه تر، کارمه ندانی دهریارو بئه ماله وه جا خزانه کانی مار دهوله مه ند بوون و له ژبان ی رابواردن و خوشیدا نقوم بوون و له شه پرکردن سارد بوونه وه، سه ربازانی سوپاش که له ماوه دی پاشایه تی دوورو درێژی دوایی پاشای مار بیکار مانه وه و په وشتی جه نگاوه رانه ی خویان له کیس دا، ئه مه ش بووه هوی ئه وه دی بهرام بهر دوژمنیکی تازه پیگه ییو مانوو نه بوو، واته پارسه کان که سه سانیکی کونستان ی و راهات بوون له سه ر ژبان ی ساده و قورس، نه یاتتوانی خویان راگرن و بهرگری بکه ن تیکشکان. ئه م بۆچوون و لیکدانه وه دیه بۆ له ناوچوونی دهوله تی مار، به وه پشتگیری ده کری که

ته مه نی کورته ئه م دهوله ته و خیرایی له ناوچوونی بووه ته هوی سه رسام بوونی میژوونووسان. له نیوان سالی ۶۰۶ و ۵۵۰ ی پیش عیسا، واته له نیوان گه رمه ی ده سه لاتی مار و له ناوچوونیدا ته نیا ۵۶ سال هیه، ئه م ماوه دیه بۆ سه رده می پاشایه ک درێژه، به لام بۆ ته مه نی دهوله تیک زۆر که مه.

هه رچه نده سه رچاوه کۆن و نوێکان، به ئاشکرا هه یچیان له م باره وه نه خستوو ته روو، به لام له گه ل ئه وه شدا، له وه وه واله کورت و چرانه وه که سه به رته به دهریاری مار به ئینه گه یشتوو وه هروده ها له هاوشیوه ی ئه م جۆره له ناوچوونانه وه، ده توانری هۆکانی له وه له ناوچوونه مه زه نده بکه یین.

وه ک له ئه وسینه کانی هه یرووت و که زه نغوون و هه ندی میژوونووسی تری سه رده مه کانی کۆن بهرچاوه ده که وی، دهریاری شاکانی مار، له سه رده می (ئه ژده ها ک) دا کۆپی کراوی دهریاری ئاشوورییه کان بوو. کۆشکی بهرز، باخچه و باخات، شوین راوی بهرین و پان که تایبه ته ئاماده کرابوو بۆ راوکردن،

پارسهکانیش پاش ئهوهی دهستیان گرت بهسهر ولاتی ماددا، رهوشتی مادهکانیان گرتبهر و دهستیان کرد به گرنگی دان به جلو بهرگ و خوڤازاندنهوه و جوانکاری ئهوهندهی پینهچوو که ئهمانیش بههوی چاولیکهری له ژبانی خوڤش و رابواردنی مادهکان و نهتهوهکانی تری ناسیای خوڤراوا، وهک بابلی و لیدییهکان له رابواردن و بهزم و رهزما نوقم بوون، له شهپوشوڤ ساردبوونهوه و رهوشت و خووی پیاوانه و نازیهتی کوئی خوڤیان له دهستدا.

وهک چوون ئهسکهندهر، پینش شهپری (ئیسوس)، رووی دهمی دهکاته تپینک له لهشکرهکهی که له رادهبهدهر خهریکی چهپاول و تالان کردن بوون و پینیان دهلی: (بهروون خشل و زیڤری ئهه ژنانه بینن)، مهبهستیسی له ژنهکان فهزمانهوا کاتی ئیران بوو، کهچی پاش شهپری ههولیر، سوپای خودی ئهسکهندهر که ئهه قسهیهی کردبوو، پاش ئهوهی که بو ماوهی چل رۆژیک له بابل پالیان لیدابوووه، به خیرایی سارد بوونهوه، ئهسکهندهر زور نیگهراان بوو لهه حاله و بهکسهر بابل بهجی دینلی.

سارد بوونهوهی یونانی و سلوگیهکانیش له سهردهمیکی دواتردا، دووباره بوونهوهی ههمان ئهه حالهتهیه که بهسهر ماد و پارس و خهکانی تردا هاتوه له سهردهمه کوئهکاندا، به گشتی ئههه یاساییکه، ههه کاتی که کوئهله

خهکنیک بهه شیوه بزین و لهخوڤازاندنهوه و رابواردندا خوڤیان نوقم بکهه سارد دهبنهوهوه رهوشتی پیاوانهی خوڤیان له دهست دهههه.

ئهه حاله تایبهت نییه به سهردهمی یا نهتهوهیهکهوه بی جیاوازی ئههجمی ئهه جوڤه ژبانه له هههکات و شوینیکدا بیت ههه یهکه.

ماناو ئهه نهجمی ئهه له ناوچووئه

ئهه حاله له میژووی ئیرانی کوئندا به تهواوی روون و ئاشکرایه که ناوهندی دهسهلات و فهزمانههواپی، جارههاله شوینیکی ئیرانهوه جووهته شوینیکی ترو زنجیره بنهمالهیهکی ئیرانی جیگای زنجیره بنهمالهیهکی تری گرتوهتهوه، بهلام ههموو ئهه زنجیره و بنهمالانه ههه ئیرانی بوون، لهه حالهتهشدا که پارسهکان له بری مادهکان دهسهلاتیان گرته دهست ههه شتیکی لهه جوڤهیه، بهلگهیهکیش ههیه پشتگیری ئهه بوچوونهمان دهکات، میژوو نووسه یونانییهکان تا ماوهی سههه سالیس پاش لهناوچوونی دهولتهتی ماد، ههموو جاریک له بری وشهه (پارسی) وشهه (مادی)یان بهکارهیناوه و شهپری پارسهکانیان لهگهه یونانییهکاندا، ههه به شهپری مادهکان ناوبردوه. بهکارهینانی وشهه مادی له بری وشهه پارسی وهنهبیت له ههلهیهک یا تیکهه کردنی باسهکهوه هاتبیت چونکه ههرووت خوڤی چهندههه جار له نووسینهکانی خویدا لهبری وشهه (پارسی) وشهه (مادی)

به کارهیناوه و هویه که شکی ناشکراییه، یونانییه کان دهی انزانی که پارسی و مادییه کان، له بهرئه وهی که له یهک نه ته وهن و له بهرئه وهی که ماده کان پیشتر له پارسه کان پنیان خستووه ته گوره پانی میژووه وه، هندی جار به پارسه کانیان دهگوت مادی. نه م خاله دواتر رووتر دهکریته وه.

له بهرئه وهی که له سه ره وه باسمان کرد، دهبی بیینه سه ره نه و باوه ره ی که له سه ره مادی پاشایه تی نه ژده هاک دا نه و پاشایه تییه له زنجیره ی ماده کان وه گوازیه وه بو زنجیره ی پارسه کان، وهک چون له سه ده کان دواتر د زنجیره ی هه خامه نشی یه کان له مه و دایه کی که مدا گورا به زنجیره ی نه شکانی و پاشتریش گورا بو زنجیره ی ساسانییه کان، واته له پارسیه کان وه گورا بو پارتیه کان و پاشتر جاریکی تر گه رایه وه بو پارسی و ماده کان.

لیکوله ره وه کانیش هه ره نه م بوچوونه یان هه یه، له وانه (نولدکه) ده لیت: (نیمپراتوریه تی ماد به ده ست کوروش له ناو نه چوو، به لکو شیوه که ی گوردر. به شیکی تری خه لکی ئیران و زنجیره یه کی تر بوون به نیمپراتوری ئیران. به داگیر کردنی ئاسیا و لاته کان دهوروبه ری نه و نه خشه و پلانه ی که هه وه خشه تر داینا بوو تا راده یه که به گویره ی توانا جیبه جینیان کرد. نیمپراتوریه تی پارس چ به بوچوونی یونانییه کان، چ به بوچوونی عیرییه کان (کتیبی حزقیال به شی ۱۳ و ۱۵، کتیبی عه زرا به شی ۱ و ۲) ته و او که ری نیمپراتوریه تی ماده کان بو).

دهبی نه و خاله شمان له بهرچاو بیست که پاش له ناوچوونی دهوله تی ماد، ناوی ماد تا ماوه یه کی زور هه ر مایه وه، جوگرافی زانه کان ی سه ره مادی کون دانیان به دوو ماد دا ناوه: مادی گه وه که له گه ل عیراقی عه جه می سه ده کان دواتر دایه که نه گرنه وه و مادی بچوک که به نازربایجان دهگوترا له گه ل به شیکی کوردستاندا. هه ندیکیش کردوویانه به سی ماد، مادی رازی یا مادی (ره ی) یان بو زیاد کردووه، به لام راستتر هه ر دوانه که یه (چونکه ره ی هه ر خوی به شیکی بوو له مادی گه وه، وهک چون له سه ده کان دوا ییدا به به شیکی له عیراقی عه جه م دانراوه.

مادی گه وه، له روژه له آتوه تا دهر به ندی دهریای خه زه ر دریز بوو بوویه وه نه م دهر به نده له پارتیه کان ی جیا ده کرده وه. دهر به ندی دهریای خه زه ر له روژگاری نه مپرودا له گه ل (سه ره دهره خوار) به یه که دائه نیین. نه م دهر به نده دهره وازه یه کی ئاسنی تی هه بوو بو پاراستنی سه ربازگه که.

ماد له سه ره مادی ساسانییه کاندا بوو به (مادی) و له سه ره مادی ئیسلامدا بوو به (ماه) و ده یان گوت ماهی نه ها وه ند و ماهی به سه ره و هیتر، که کو یان ده کرده وه ده یان گوت (ماهات).

له خو روا ی ئیرانی شدا چه ند شوینیک هه ن که ناوه که یان له گه ل ماردا تیکه ل کراوه، وهک (مار ئاباد)، هه ندیک باوه ریان وایه که نه و ماره له ماده وه هاتوه، دور نییه نه مانه

راست بىكەن بەلام ئىمە ھىچ بەلگەيەكمان بەدەستەۋە نىيە، تەنيا ئەۋە نەبى كە (قىكتورلانگالوا) كە نووسىنەكانى مېژوونووسە كۆنەكانى ئەرمەنستانى كۆكردوۋەتەۋە دەلى: ئەرمەنەكان بەمادەكانيان دەگوت مار و ۋەچەي ئەژدەھاكى دوايىن پاشاى ماد بەزمانى ئەرمەنى پىيان دەگوتن (ويشتا بازونگ) واتە بەچكە ئەژدەھاكان. دەربارەي گۆرانى ماد بۇ ماى و ماە، چەند بەلگەيەك بەدەستەۋەيە، ۋەك نووسىنەكانى (موسى خورن)، جوگرافىيازانى ئەرمەنى و كىتېبى نووسەرەكانى سەردەمى ئىسلام ۋەك دواتر باسى دەكەين.

بەشى سېھەم:

گېرانەۋەكانى كىزىاس دەربارەي ماد

ئەۋەي كە باسكرا لە سەرەۋە، ناۋەپۆكى نووسىنەكانى ھىرودوت و تابلىتە ناشوورى و بابلىيەكان و سەرچاۋەكانى تر بوون دەربارەي مادو دەۋلەتى ماد. لەبەرئەۋەي كە (كىزىاس) يىش چەند شتىكى دەربارەي ماد نووسىۋە پىۋىستە ناۋەپۆكى نووسىنەكانى ئەۋىش باس بىكەين، چونكە ھەرچەندە لە ھەندى شويندا لەگەل راستىدا ناكەۋنەيەك، بەلام تىكرا دەتوانرى ھەندى شتى لىۋە بخەينە دەست دەربارەي مادو دەۋلەتى مادو پەيوەندى ئەۋان لەگەل ناشوور و نەتەۋەكانى تردا.

ۋەك لە سەرەتادا باسكرا نووسىنەكانى كىزىاس گوم بوون و تەنيا بەشىكى كەمى

گەيشتوۋەتە دەستى ئىمە، چونكە ھەندى لە مېژوونووسىنەكانى سەدەكانى دواتر، چەند شوينىكانى لەنووسىنەكانى ئەۋ لەكتىبەكانى خۇياندا باس كر دوۋە، لەۋانە (ديو دورسىسى لى)، كە دەربارەي ماد لە قسەي كىزىاسەۋە ۋا دەلى:

باروۋخى ئاشوور

سەرداناپال دوايىن پاشاى ئاشوور، لەتەمەلى و نوقم بوون لەرابواردندا ھەموو پاشاكانى ئاشوورى خستبوۋە دواى خۇيەۋە، خۇي لەبەر چاۋى خەلك ئەشاردەۋە و بە بەردەۋامى لەكۆشكەكەي خۇيدا، لەناۋ كەنيزەك و ژناندا بەرابوردن كاتى خۇي بەسەر ئەبىرد. ئەۋ ۋەك ژنان خۇي خەرىك كر دبوو بەدروسىكردىنى رەنگى ئەرخەۋانى و خورى بەكارھىنان، لەبەركردى جلى ژنانە، بەكارھىنانى عەترو خۇجوان كرنەۋە، لەم جۆرە كارانەدا ئەۋەندە زىادە رەۋى كر دبوو كە گۆي لە ژنە بەدپەۋشەكان بر دبوۋەۋە. شەۋو رۇژ خەرىكى شەراب خواردنەۋە بوو، دەستى دەدايە ھەموو جۆرە رابواردنىك ئەۋەندە بى شەرم بوو بوو كە بە ئاشكرا خەرىكى كارى ناشىرىن و نارەۋا دەبوو، لە دوايىدا بى شەرميەكەي گەيشتە رادەيەك كە لە ژيانى خۇيدا كىلە قەبرىكى بۇ خۇي دروست كر و بەزمانىكى بەر بەرى (نايونانى) لىنى نووسىبوو، پاش ئەۋەي يۇنانىيەك ۋەرى گىرابوو بۇ زمانى يۇنانى ((ئەي رىبوار، دلىبابە لەۋەي كەلە ناۋ دەچىۋ، گيانى خۇت بىكەرەۋە بۇ چىژ ۋەرگرتن لە خۇشى دنيا،

چونکه ئه وهی که مرد ئیتر چیژ له هیچ خوشی یهک وهرناگریت. من که سهردهمیک پاشای نهینه وای گه وره بووم ئیستا ته نیا مشتیک خۆم، به لام ئه وهی که خوار دوومه و ئه وهی که بووه ته هۆی خوشی و رابواردن له گه ل خۆم هه لم گرتوووه تاکه شتیك که له دهستم چوو بیست سامان و دارایی و دهسه لاتی منه))

ساردانا پال بهو شیوهیه بوو، ئه و نهک هه رژیانی خۆی بهو شیوه شهرم هاوهره کوتایی پیهینا، به لکو دهوله تی ئاشوریشی که ته مه نی له هه موو دهوله تانی تر دریزتر بوو له دستدا.

ئارباکسن سه روکی گاردی پاراستن، که ماده کان هه موو سالیك ئه یان نارد بو نهینه وای بو ئیشکگرتن، پیاویکی چاک بوو، ئه م له گه ل سه روکی سوپای بابلدا بوو به دوست و هاویری و پلانی له سه ر کارلابردنی ئاشووری خسته بهرچاوی. سه روکی بابلییه کان که (بیهله زیس) ی ناو بوو و سه ر به کاهینه بابلییه کان بوو که به کلدانیه کان ناو ده بران. به هۆی ئه وه وه که له بواری ئه ستیره ناسی و پینش بینی کردنی رووداوه کاندایانیا رییه کی فراوانی هه بوو، روژیک به براده ره که ی گوت: تو ده بیته پاشای هه موو ولاتان ئه و ولاتانه ی که له ژیر دهستی ساردانا پال دان. ئارباکس له م پینش بینییه ی براده ره که ی نوقمی خوشی و شادی بوو و پینی گوت، ئه گه ر وا ده رچوو تو ئه که مه فه رمانه وه ی بابل. پاش ئه وه له گه ل

گه وره پیاوانی تر دا بناغه ی دوستایه تی دامه زرانو ههستی به دوادا چوونی، وای لیکرد بیه ویت ژیا نی ناو کۆشکی شا بیینی، ریکه وت له گه ل پاسه وانیکدا به رامبه ر به جامیکی زیرین کردیه ژووره وه. ئارباکس که چوو ژووره وه و بینی شا چون خه ریکی خواردنه وه و رابواردنه زیاتر له جاران سوور بوو له سه ر ئه وه ی که پلانه که ی خۆی جی به جی بکات، بو ئه م مه بهسته ئه م دوو براده ره که وتنه هه ول دان به م شیوه یه ی خواره وه: ئارباکس ئه وه ی گرته ئه ستۆی خۆی که ماد و پارسه کان ناماده بکا بو شۆرش دژی ئاشوور و بیهله زیس بابلییه کان له گه ل عه ره به کاندایان بدات بو راپه رین.

کاتیك ماوه ی ئیشکگرتنی ماده کان ته وای بوو، ئارباکس گه راپه وه بو ماد و له وی پارس و ماده کانی ناماده کرد بو شۆرش دژی ئاشووریه کان بیهله زیس یش هه مان شتی کرد له گه ل بابلییه کاندایان یه کیکی نارد بۆلای عه ره به کان و داوای یارمه تی لیکردن، به کورتی پاش یه ک سال، ئه م هاوپه یمانانه، به بیانوی ئه وه وه که سه ره ی ئیشکگرتنیان هاتوو، له گه ل سوپاکانی خۆیاندا به ره و شاری نهینه وای که وتنه ری.

راپه رینی ئارباکس دژی ئاشوور

سوپای ئه و چوار نه ته وه یه ی ناومان بردن که ژماره یان ده گه یشته چوار سه د هه زار که س، له شوینیکدا کۆبوونه وه بو گفتوگو کردن ده رباره ی جهنگ. سهردانا پال که له م خیا نه ته

ئاگادار بوو، لهگهڵ ئەو سوپایه که بۆی مابوو یهوه، به مهبهستی شهڕ هاته دهرهوه و دهستی کرد به شهڕ و له شهڕهکهدا سهرکهوت. شۆڤشگێڤهکان پهنايان برده بهر شاخێک که نزیکه ی دوو رۆژ له نهینهواوه دوور بوو، پاش ماوهیهک بۆ جاری دووههم دهستیان کردهوه به هێرش کردن. سارداناپال جارچی نارد بۆ ناو سوپای دۆژمن جار ببات که ههركهس ئارباکس بکوژی دوسهد (تالان) زۆری دهباتی (واته نزیکه ی نیو کیلو زێڤ)، ئەگه به زیندوویش بیداته دهستی ئەوا دهکری به فهرمانهراوی ولاتی ماد. ههڕهوه بره ئالتونهشی وهک یاداشت داناو بوو بۆ ئەو کهسهی بیهلهزیس بکوژی، بهلام کهسهی بۆ ههئنهخهلهتاو کهس گوئی نه دایه.

سارداناپال دهستی کردهوه به شهڕ ژمارهیهکی زۆری له دۆژمن کوشت و ئەوانی تر پهنايان بردهوه بهر شاخ. ئارباکس خهريک بوو بۆ هیوا بیی، بهلام بیهلهزیس پێی گوت: خواکان بههۆی چهند نیشانهیهکهوه تێیان گهیا ندوو که ئەو سهرنهکهوی.

شهڕی سینههم رووی دا، جارێکی تر شای ئاشوور هێرشی کردهوه سهریان و سهرکهوت به سهریاندا و تا سنووری بابل راوی نان ئارباکس زۆر دلیرانه شهڕی کرد و ژمارهیهکی زۆری له ئاشووریهکان کوشت، بهلام خۆیشتی بریندار بوو.

لهم سهرو بهندهدا گهوره پیاوانی شۆڤشگێڤهکان بههۆی ئەوهوه که بی هیوا

بوون له سهرکهوتن دهیان ویست بگهڕینهوه بۆ شوینهکانی خۆیان، بهلام بیهلهزیس ئەو شهوه تا بهیانی ههڕ خهريک بوو سهیری نهستیرهکانی دهکرد، بۆ رۆژی دوایی وتی: ئەگه پێنج رۆژی تر بهرگهری بکهن کۆمهکیکی چاوهروان نهکراومان پێدهگا و سهرکهوتن بۆ ئێمه دهبی. سهرکردهکانی سوپا، قبولیان کرد پێنج رۆژی تر بمیننهوه. کاتیکی کۆبوونهوه بۆ وهرگرتنی چهک ههوال هات که له خۆرئاواوه سوپایهکی بههێز هاتوه بۆ یارمهتی ئاشووریهکان ئارباکس و هاوپهیمانان چون به پێشوازی ئەم سوپایهوه و داویان لیکردن که یارمهتی ئەمان بدهن بۆ ئەوهی ههموویان رزگار ببن، سوپاکه ههڕ که گوێیان له رزگار بوون و نازادی بوو بهخۆشییهوه چوونه پال سوپای هاوپهیمانان.

لهلایهکی ترهوه سارداناپال که ئاگای لهوه نهبوو سوپا تازهکه پهیوهندی کردووه به دۆژمنهکانیهوه و هیششتا مهستی سهرکهوتنهکانی پێشووی بوو جارێکی تر دهستی کردهوه بهراباردن و خۆراک و شهراپێکی زۆری به سههر سوپاکه ی خۆیدا دابهش کرد، ئارباکس که بههۆی راکردوووه کانهوه ههوالی پینگه یشته که سوپای ئاشووریهکان خهريکی خواردنهوه و رابواردنه هێرشی کرده سهریان و ژمارهیهکی زۆری ئی کوشتن و ئەوانی تری راونا بۆ ناو شار. شای ئاشوور لهم بارودۆخهدا سهرکردهیهتی سوپاکه ی خۆی سپارد به

(سالیه مین) ی ژن برای و خوی مایه وه له شاردا بو پاراستنی. لهو شه په دا که دواتر روویدا شوپرشییه کان سه رکه وتن و سه ردارای سوپای ناشوور کوژرا، ژماره یه کی زوریش له سوپاکه که وتنه به رده می شمشیرو هه ندیکیان ناچار بوون که خویان فری بدنه ناو ئاوی فوراته وه. ژماره ی کوژراوان نه وه نده زور بوون ئاوی فورات رهنگی سوور بوو بوو.

پاش ئەم نه به رده، هه موو ویلایه ت و ناوچه کانی ژیر دهستی ناشوور دهستیان کرد به سه رپینچی و هه لگه پانه وه، چونکه هه موویان تینووی نازادی بوون، له م سه روبه نده دا شای ناشوور، سی کوپو دوو کچی خوی له گه ل گه نجیکی زوردا که خرابوویه وه ناو گوئیه وه، ناردی بۆلای دۆستیکی وه فاداری خوی که ناوی (کووتتا) بوو، پاش ئەوه فه رمانی نارد بۆ هه موو ویلایه ته کان داوای له شکر و جه نگاوه ری لیکردن.

پیشتر پیاو چاکیک گوتبووی: شاری نهینه وا که س ناتوانی داگیری بکا کاتیک نه بی که رووباره که ببی به دوژمنی. له به ره وه وه ش که شا خوی باوه ری نه نه کرد که شتیکی وا رووبدا، زور به ئومید و هیواوه خه ریکی دروستکردنی سه نگر بوو بۆ پاراستنی شاره که. سوپای دوژمن که ئابلوقه ی شاری نهینه وای دابوو، چه ند هیرشییکی توندوتیژیان کرد به لام به هوی قه لاق قولله و شووه و دیواری توندو تۆلی شاره که وه هیچ

کاریگه ری نه بوو، چونکه ئەو سه رده مه هیشتا شتی وا دروست نه کرابوو دیواری پی بروخینری، پاشای ناشوور خوراکیکی زوری به سه ر دانیشتوانی شاردا دابه ش کرد.

ئابلوقه ی شاره که دریزه ی کیشا، تا ئەو کاته ی بارانیکی زور باری و رووباری فورات ئاوه که ی به رز بوویه وه و به شیکی له دیواری شاره که ویرانکرد. له ئەنجامی ئەم بارانه دا شای ناشوور له سه ر پیشبیینیه که ی غه یب زانه که بی هیوا بوو له رزگار بوونی خوی و له به ره وه ی که نه یده ویست بکه ویتته دهستی دوژمنانی خوی داریکی زوری له کۆشکه که ی خویدا که له که کرد و چی زیرو زیوو جلوه برگی گرانبه ها و نایابی هه بوو خستنیه ناو داره که وه. پاشتر پاشا له گه ل ژنه کانی چوونه ژووړیکه وه که له ناو داره که دا دروستکرابوو، ئەنجا فه رمانی دا که ئاگر بنین به داره که وه، هه موویان بوون به خۆله مییش، هه ر که ئەم هه واله گه یشت به شوپرشییه کان یه کسه ر چوونه ناو شاره که وه و داگیریان کرد و ئارپاکس یان کرد به پاشا، شای تازه فه رمانه وایانی بۆ ویلایه ته کان دامه زران و (بیه له زیس) ی کرد به فه رمانه وای بابل.

بیه له زیس له به ره وه ی که له یه کیک له پیاوه کانی شای ناشووری بیستبوو که ساردانا پال، چی زیرو زیوی هه بووه فرنی داوه ته ناو ئاگره وه، چووه لای ئارپاکس و پیی گوت: ((من پیش ئەوه ی به هره مه ند بین و هیشتا گومان هه بوو له سه رکه و تنماندا،

دولهتی ماد پاش نارباکس

دیو دور سیسیلی، درېزه ددها به باسه که ی خوی و دهلی: (کتیپی دووهم به شمی ۲۲- ۳۳). کتزیاس، وهک خوی دهلی: به وردی له دهفته ره کانی شاکانی پارس کولیوه ته وه، که به شیوه یه کی یاسایی ریکخراون و پاریزراون و کتیپیکسی نووسیوه و له گهل خویدا بردوویه تیه وه بو یونان و نه وهی که کتزیاس دهیلی بهم شیوه یه ی خواره وه یه ((پاش له ناوچوونی دهولته تی ناشور ماده کان به فرمانر وهایی نارباکس بوون به گوره ی ناسیا. نه م پاشایه بیست و هشت سال له سر تهخت مایه وه پاش نه و مانداکیس چووه سر تهخت و په نجا سال ناسیای برد به ریوه دواي نه و، نه م که سانه یه که له دواي یه که پاشایه تییان کرد، سوسارمیس سی سال، نارتیکاس په نجا سال، نارییان بیست و دوو سال، نارتیه یس چل سال، له سرده می فرمانر وهایی نه م پاشایه دا شه پریکی گوره له گهل کادوسی یه کانداهاته پیشه وه بو ماده کان هوی شه په کهش بهم شیوه یه بو: پارسود ناوی پارسی که له دلیری و نازییه تی و کارامه ییدا به ناوبانگ بوو، له دهریاری ماده کاندا دهسه لاتی هه بوو، پاشان به هوی نه وه که دلگران بوو له فرمانیکسی شا بهرامبهر به و، له گهل سی هزار پیاده و هزار سواره دا چووه لای کادوسی یه کان، خوشکه که ی خوی دا به یه کی له دهسه لاتدارانی نه وان و بووه هوی دهرکه وتنی له ناویاندا. پاش نه وه دهستی کرد به هاندانی

بریارمدا بوو که نه گهر سرکه وتین، له نزدیکی پرستگای (بلوس) هوه له لیواری رووباری فورات دا، له خوله میشی کوشکه که ی پاشای ناشور، ساختمانیک دروست بکه م، تا ببینته یادگارنیک بو له ناوچوونی دهولته تی ناشور له بهرچاوی نه وانیه ی که له رووباری فورات ده په رنه وه.

نارباکس فه رمانی دهر کرد چی خاک و خولی کوشکه که یه بیده نی و نه ویش هه مووی بارکردو ره وانیه ی بابلی کرد. پاش ماوه یه کی که م ساخته چییه تی فرمانر وه ای بابل ناشکرا بوو. نارباکس چند که سیکسی له و سرداران که یارمه تییان دابوو دیاری کرد بو دادگایی کردنی (بیه له زیس) و بریاری کوشتنیان دهر کرد بوی، به لام نارباکس له بهر نه وه ی ده یویست له سره تای پاشایه تی خویدا، پیاره تی خوی نیشانی خه لک بدا، چاوپوشی کرد له تاوانه که و چی زینر و زیویشی دوزیبوه وه له ناو خوله میشه که دا پیی به خشی. پاشتر کاری چاکه ی زور کرد بهرامبهر به دانیشتوانی نهینه و، هه رچی مال و سامانیکیان به تالان برا بوو بوی گه راندنه وه و پاش نه وه ی که دانیشتوانی شاره که ی ره وانیه ی گونده کانی ده ور بهر کرد، شوره کانی شاری ویران کردو نه و پره زینرو زیوه ی که مابوویه وه بارکراو ره وانیه ی هه مه دان کرا. دهولته تی ناشور که به دهستی ماده کان له ناو چوو، ماوه ی هزارو سی سه دسال به رده وام بوو.

ولاته كه يانه وه، به هۆی ئهم رووداوه وه
شهریكى دريژخايه ن كه چه ندين سال دريژهي
كيشا رووي دا له نيوان ماده كان و سكاكاندا و
بريكي زور له ههردوولا كوژرا، له نه نجامدا
ناشت بوونه وه به مه رجيك پارتەكان گوپرايه لى
ماده كان بنو هه كه س خاوه نى سنورى
جارانى خوئ بيت و يه كيه تيبه كى به رده وام له
نيوانياندا هه بى.

ليزه دا ديودور له زمانى (كتزياس) وه
زور باسى گه وره يى (زارين) ي شارنى سكاكان
ده كا وه لى: ((ژنه سكايبه كان تيكرا زور
نازان و له گه ل پياوه كانياندا ده چن بو شه پ،
به لام ئهم ژنه له هه موو ژنه سكايبه كان نازاتر
بوو. نه و ته وه كه ي خوئ له كوئيلايه تى
خه لكانى ده وروبه رزگار كرد، چه نده ها شارى
دروست كرد ره وشت و هه لس و كه وتى
ميلة ته كه ي خوئ به ره و باشى گوئى،
له پادا شتى ئهم كارانهيدا پاش مردنى
گومه زيكيان بو دروست كرد له شنيوه ي
گردولكه يه كى ده سكردا، كه به رزى هه رلايه كى
١٨٥ مه ترو دريژيبه كه ي نزيكه ي ٥٥٠ مه تر
ده بوو، له لوتكه ي گومه زه كه شه وه په يكه ريكي
گه وره ي زيريان دروست كرد بوو دايان نابوو
ريزيان لى نه گرت، ريورهمى ريزليگرتنى
ئهم گوڤه له وه زياتر بوو كه بو پاشاكانى
پيش ئهم كرابوو.

پاش مردنى (ناستى باريى) يه كيكي تر
له جيئى نه و چوو هه سهر ته خت كه ناوى (ئاس
پاداس) بوو، يونانييه كان به ئاستياگس ناوى

كادوسى به كان له درئى ماده كان بو وه رگرتنى
سه ربه خوئى، كاتيك كه بيستى شاي ماد
سوپايه كى نار دووه بو له ناو بردنى،
به له شكركى دووسه هه زار نه فه ريبه وه
ده ربه ندىكى داگير كرد، خودى شا،
به مه به ستى له ناو بردنى، به سوپايه كى ٨٠٠
هه زار كه سى يه وه چوو هه رده وه له شه ربه كه دا
شكستى خوارد، له و شه ربه دا نزيكه ي په نجا
هه زار كه س كوژران و نه وه شى كه مائه وه
راونران له ناوچه ي كادوسيبه كان. به دواى ئهم
شه ربه دا كرديان به پاشاي خوئيان، ئيتر
به رده وام هيرشى ده كرده سه ر خاكي
ماده كان و تالانى ده كردن، به م هويه وه بوو
به كه سىكى به ناويانگ و له كوئايى
ته مه نيشيدا، جي نشينه كه ي خوئ ناچار كرد
سوئندى بو بخوا كه به رده وام ناگرى رقو
كىنه و دوژمنايه تى خوش بكا له نيوان
كادوسى و ماده كانداو، نه فره تى كرد له و
هاوربه گه زانه ي خوئ و كادوسيبه كان كه
ده يانه وي له گه ل ماده كاندا ناشت ببه وه. به و
هويه وه كادوسيبه كان هيج كاتيك گوپرايه لى
فه رمانى شاكانى ماد نه ده بوون، هه ر له سه ر
ئهم هه لوئسته ي خوئيان مانه وه تا سه رده مى
كوروش كه ده ولته تى مادى له ناو برد.

هه روه ها (ديودوز) له زمانى كتزياسه وه
ده گيرته وه: پاش (نارتى يس) جيگره كه ي
كه ناوى (ئارنى نس) بوو ٢٢ سال پاشايه تى
كردو پاش نه و (ناستى باريى) چل سال.
له سه رده مى ئهم پاشايه دا پارتيبه كان ياخى
بوون له ماده كان، ريگيان دا به (سكا) كان بينه

۳۰۰ سال ماوه هه بووه، دیاره ئه مهش هه له یه کی زه قه، چونکی ئاشکرایه که له ناوچوون و روخاندنی ده ولته تی ماد له ۵۵۰ ی پیش عیسادا، واته ۶۵ سال دوا ی داگیرکردنی نهینه وا رووی داوه، له بهر نه وه ئه و پاشای ماده که نهینه وای داگیر کردووه، یه که م پاشای ماد نه بووه، یاخود نه وه ی نهینه وای داگیر کردووه ئارباکسی ناو نه بووه.

پینجهم — ئه گهر قسه کانی کتزیاس به راست دابننن و به لامانه وه راست بی که خوراوا — باختر سهر به ئاشوورییه کان بووبی، ئه مه زور زه حمه ته، چونکه به گویره ی به لگه کانی خودی ئاشوورییه کان ئه وان تا بیابانی لوت رویشتوون و ئه ویشیان به کو تایی جیهان داناوه.

ئه مانه ئه و ره خنانه بوون که ده توانری ئاراسته ی کتزیاس بکرین، به به راورد کردنی نووسینه کانی کتزیاس له گه ل نووسینه کانی هیرو دوت دا هیچ گومانیک نامینی له وه دا که نووسینه کانی هیرو دوت له راستییه وه نزیکترن.

شاکانی ماد به گویره ی نووسینی کتزیاس

ژماره ی شاکانی ماد و ماوه ی فرمانپره وایی و پاشایه تی ئه وان به گویره ی نووسینه کانی کتزیاس، له گه ل نووسینه کانی هیرو دوت دا، جیاوازیه کی زوریان هه یه، هیرو دوت وه که له سه ره وه رابورد ژماره ی شاکانی مادی به چوار داناوه و ناوه کانیانی

ئه بهن. له سه ره ده می ئه م پاشایه دا فرمانپره وایی و ده سه لات که وته ده سستی کوروشی پارسی و له شوینیکی تردا به دریزی باسی ئه م رووداوه ده که یین.

چۆنه تی نووسینه کانی کتزیاس

ئه وه ی له سه ره وه باس کرا، ئه وه یه که (دیودورسیسیلی)، له کتیبه که ی (کتزیاس) وه وهریگرتووه و به چاو پیاخشاندنیک سهرپینی، چهند هه له ی زه ق بهرچاو ده که ون. یه که م ناوی پاشای ئاشوور به گویره ی به لگه نامه راسته کان که له سه ره وه باسکران، ساردانا پال نه بووه، دوا یین پاشا، ئاشوورییه کان پینان ده گوت (سین سروکین). ئه م ناوه له زمانی یونانیدا بووه به (ساراکس) و ئیستاش به شی زوری میژوونووسه کان هه به و شیوه دهینووسن.

دووهم — نهینه وا که وتووه ته که ناری دیجله وه نه ک فورات که چی دیودور چهنده ها جار ناوی فوراتی دووباره کردووه ته وه.

سیهه م — ناوی فرمانپره وای بابل ی هاوپه یمانی شای ماد، وه که له سه ره وه باسکرا (نه بو پۆلاس سار) بووه و ئیستاش هه روا ی ده نووسن.

چوارهم — داگیرکردنی شاری نهینه وا به گویره ی به لگه راسته کان له سالی ۶۰۶ یا ۶۰۷ ی پیش عیسادا بووه. ئه گهر ئیمه ئارباکس به داگیرکهری نهینه وا دابننن، ده بی ئه وه په سه ند بکه یین که له نیوان داگیرکردنی نهینه وا و له ناوچوونی ده ولته تی ماد دا

به راست دهرکردنی بۆچوونه که ی پینه و په رۆیه کی کردوه که زۆر به ئاشکرا دیاره و کهس په سهندی ناکات و زانایه کی تری فهره نسی به ناوی (دارمس تینیر) به چه ند به لگه یه که رته تی کردوه ته وه له کتیبیک کی خویدا به ناوی (به دوا داچوونیک کی کاروباری ئیران).

(نولدکه) ش ده لیت: کتزیاس قسه کانی خوی به گویره ی قسه و گیرانه وه ی ماده کان خویان نووسیوه و ئه وان ویستوو یانه به هو ی ههستی نه ته وه ییه وه ماوه ی به رده وه می ده ولته که یان دوو ئه وه ندو بگره زیاتریش دابنن.

ئه مه یه بۆچوونی زاناکان دهریاره ی پیرستی دوو میژوونوسی یۆنانی له سه ر پاشاکانی ماد، به لام ده بی ئه وه ش بلیین که ئیمه ناتوانین به ته واوی خشته ی ناوه کانی کتزیاس به ناراست دابنن، چونکه سیان له و ناوانه له خشته که ی کتزیاسدا هاتوه، له تابلیته نووسراوه کانی ئاشووریشدا ناویان هاتوه، بۆ روونکردنه وه ده لیتن: سه رگۆنی دووه م له لیستی باجده رانی ئه و سه رده مه دا ناوی (ئارباک، ئارتیک، مانداک) ی هیئاوه ئه مانه میر و سه روکی خیله کان بوون، گومانیش له وه دا نییه که ئارباکس و ئارتیکاس و مانداکس، هه ر ئه و سی ناوه ن و کراون به یۆنانی. له به ره وه ده بی بلیین که هیروودوت ته نیا ناوی شاکانی مادی باسکردوه، به لام کتزیاس ناوی میره ماده کانیشی هیئاوه که پیش له دروستکردنی

له گه ل سالانی پاشایه تییا ندا به م شیوه یه باس کردوه.

۱- دیوکس ۵۳ سال.

۲- فرائورتیس ۲۲ سال.

۳- کیاکسار ۴۰ سال.

۴- ئاستیاگس ۳۵ سال.

به و پییه ماوه ی به رده و امبوونی ده ولته تی ماد سه دو په نجا سال بووه. که چی کتزیاس ناوی شاکان و ماوه ی پاشایه تییا ن به م شیوه یه باس ده کا:

۱- ئارباکس ۲۸ سال.

۲- مانداکن ۵۰ سال.

۳- سوسارمیس ۲۸ سال.

۴- ئارتیکاس ۵۰ سال.

۵- ئارییان ۲۲ سال.

۶- ئارته ییس ۴۰ سال.

۷- ئارتیکاس ۲۲ سال.

۸- ئاستیپاراس ۴۰ سال.

۹- ئاسپاداس/ ئاس تیگاس ۳۵ سال.

کۆی ماوه ی پاشایه تی ۳۱۵ سال ده کا.

ئه م جیاوازییه زۆره له ناو سالانی پاشایه تی کردنی ماده کاند هه ر له زوه وه سه رنجی لیکۆله ره وه کانی راکیشاوه و هه ندیک له وانه زۆر هه ولیا نداوه که ئه م جیاوازییه نه هیلن، به لام سه رنه که وتوون، بۆ وینه زانای فهره نسایی (ئوپ پیر) لای وابوه که هیروودوت ناوی شاکانی مادی به زمانی مادی نووسیوه و خشته ی ناوه کانی کتزیاس وه رگیرانی ئه م ناوانه یه بۆ زمانی فارسی. زانای ناوبراو بۆ

دهولهتی ماد ناوچهکانی خۆیانیاں بردووہ
بەرپۆه لهلیستهکەى خۆیدا ئەوانیشی داناوه،
چونکه لهسەر قسەى هیرودوت خۆیشی
مادهکان پیش پیکهاتنی دهولهتی گهرهى
مادهکان میری ناوچهکان ههبوون، وهک
میژوونووسى ناوبراو دهلى پیش ئەوهى
دیوکس ههلبژێردى بهپاشا ((ههرشاریک
ژيانى تايبهتى و حکومهتى میللى خۆى
ههبوو)).

بهلام ناتهواوى ئەم بۆچوونه لهوهدايه که
ناوى سى کهس له چوار کهسى دوايينى
ليستهکەى کتزیاسدا ریک ناکهون لهگهڵ
ليستهکەى هیرودوتدا. تهنيا ناوى دوايين
شای ماد له ههردوو ليستهکەدا تا رادهيهک
يهکن (ئاستاگسى هیرودوت — ئاستى
گاسى کتزیاس). گومانیش نيه لهوهدا که
ليستهکەى هیرودوت راسته، چونکه بهلگهى
رهسمى پشتگیری له دوو ناویان دهکا بۆ
روونکردنهوهى زیاتر: داریوشى يهکهم له
نووسینهکەى سهر شاخى بیستوندا ناوى فرا
ئورتیسى به فرهوهرتیس و ناوى کياکسارى
به هۆخشهتهر نووسیوه ئاشکرايه که ئەو
دوو ناوه له نووسینهکانى هیرودوتدا گۆرانی
تیا کراوه، بهلام دهربارهى ئاستاگسى
دوايين پاشای ماد، دهبى ئەوهمان لهبهرچاو
بى که کتزیاس دوو ناوى هیناوه، ئاسپاداس،
ئاستیگاس لهبرئهوه رنگه بتوانین بلیین که

یهک له دوو ناوه نازناوى ئەو بووه، ئەسپاد
ناوهکەى بووه و ئەژدهاک نازناو، یا به
پینچهوانهوه.

له کۆتاییدا پنیوسته ئەوهش بلیین که
(مارئاپاس کاتینا) میژوونووسى ئەرمهنى له
زمانى موسى خورن هوه، ناوى شاکانى بهم
جۆره نووسیوه: وارباس، مائودائیکس، ئارتى
سیس، دیوکس، فرا ئورتیس، کياکسار،
ئاشتاهاک. له بهراورد کردندا بۆمان
دهردهکهوى سى ناوى يهکهم که لهگهڵ
ليستهکەى کتزیاسدا و چوار ناوهکەى تر
لهگهڵ ليستهکەى هیرودوت دا به تهواوى
چونیهکن، ئەو ناوانه که له بهرده نووسراوه
ئاشوورییهکاندا بهرچاو دهکهن، ئەمهش
وامان لى دهکات که ليستهکەى مارئاپاس به
راست دابننن، ئەو له ليستهکەى خۆیدا ناوى
سى میر و چوار پاشای مادى هیناوه.

لهسهرئهوهى که له سهروهه وترا،
ليستهکانى (کتزیاس و مارئاپاس و کاتینا)
به ئاشکراو هیرودوت به ئاماژه ئەوه
دهردهخن که پیش دروستبوونى دهولهتى
گهرهى ماد، چهند میرنشینی ماد له باکور و
خۆرئاواى ئیراندا ههبووه و میژووى ئەم
میرنشینانه تا پیش سهدهى دههمى پیش
عیسا سهرووتر دهپوا.

ههندى باهت که سهرفچ راگیشن

ئهو رهخنانهى که له نووسینهکانى
کتزیاس ئەگیرین، ئەوانه بوون که باسمان

کردن، به لأم پيوسته بگوتری که کتیبه کهی
 ئەو هه ندی زانیاری به نرخى تیدایه، بۆ نمونه
 باسی دهفته ره کانی شاکانی پارس دهکا و
 ئەو هه ش دهلی که ئەو دهفتهر و تۆمارانه به
 شیوهیه کی یاسایی پاریزراون، ئەو دهستیشی
 گه یشتوو پیمان. مه به ست له دهفتهر ده بی
 سائنامه ی رووداو ده کان بیت که له و سه رده مه دا
 پیمان گو توو دهفتهر. ئەم قسه یه راسته
 چونکه له چه ند سه رچاوه ی تره وه پشتگیری
 کراوه. بۆ روونکردنه وه ی زیاتر، له چه ند
 شوینی ته ورات دا باسی دهفتهر ی شاهانه ی
 پارسه کان کراوه، ئەو هه نده هه یه که ناویان
 لیناوه کتیب یا گو قار (کتیبی عه زرا، به شی
 شه شه م، کتیبی ئەستیر به شی دو وه م و
 شه شه م).

نووسینه کانی کتزیاس سه باره ت به
 کادوسی یه کان هه روه ها سه رنج راکیشه و
 بۆمان ده ره خا که ماده کان له سه ره تا دا
 گه یلان یا ده ور به ری ئەویان به دهسته وه
 بووه و له دواییدا ئەم ویلایه ته له ماد
 جیا بووه ته وه و وه ک چۆن له کو تایی
 سه ره رده می هه خامه نشی یه کاند،
 کادوسی یه کانیش نیوه سه ره به خو ییه کیان به
 ده ست هینا، هاتنی سکا کان بۆ ئیران له لای
 خو ره لات هه وه، ئەویش جیگه ی سه رنجه
 چونکه تیگرا له گه ل نووسینه کانی هیرودوت
 له و باره یه وه ده که ونه یه ک جیا وازییه که یان
 له وه دایه، که میژوونوسی ناوبرا و نووسیویه
 سکا کان له ده ره ندی قه وقازه وه تیپه پ بوون و

هاتوو نه ته خاکی ماد، به لأم له نووسینه کانی
 کتزیاسه وه به ناشکرا ئەوه مان بۆ ده رده که وی
 که له لای گورگان و خو راسانه وه هاتوون.

قسه کانی ئەم دوو میژوونوو سه تیگرا
 ئەوه یان لیوه ده رده که وی که سکا کان له
 دو لاه هیرشیان کردوو ته سه ر ئیران و
 ته نانه ت ده توانین بلین که نووسینه کانی
 کتزیاس، داستانه کانی ئیمه ده رباره ی شه ری
 ئیران له گه ل تورانییه کان له سه رده می
 مه نوچه ر و هیترا دینیت هه وه یا ده تایبه تی که
 له داستانه کانی ئیمه دا رووداو ده کانیان له زۆر
 شویندا پاش و پیش خستوو ه.

شارستانییه نی ماده کان

سه باره ت به شارستانییه تی ماده کان،
 ناتوانری شتیکی زۆر بووتریت، ده رباره ی
 ئاین و ریبازی ئایینی، پیکهاته ی سیاسی،
 کو مه لایه تی، خیزان و هه روه ها ده رباره ی
 زمان، نووسین، پیشه سازی و هه ندیک بواری
 تر که راده ی شارستانییه تی هه ر میلله تیک
 پیشان ده دن، زانیارییه کی ته واو به ئیمه
 نه گه یشتوو ه، ئەگه ر ده رباره ی ئەو باب ه تانه، له
 نووسینی میژوونوو سه کو نه کاند شتیکی
 باسکرا بی کورت و نات ه واوه. تا ئیستاش
 تابلیتیکی نووسراوی شاکانی مادمان ده ست
 نه که وتوو ه، که بتوانری ده رباره ی زمان و
 نووسینی ماده کان شتیکی ئی به ده ست
 به یئری، وه ک تابلیته کانی شا هه خامه
 نشی یه کان.

له بهر نهوه، نه گهر بمانه وی، جوړه بوچوون و لیکدانه و هیه کمان هه بیټ له سهر نهو بابه تانه، ده بی، پیکهاته و شته کانی تری سده میژووییه کان و پیش نهو ش، بکهین به بناغه و نهو زانیارییه کهم و کورتانه ش که گه شتووه ته لمان بخهینه سهری. له بهر نهوه نهوه ی که له راستییه وه نریک بیټ نه مه یه:

پیکهاته ی سیاسی کومه لگای ماده کان، پیش دروستکردنی دهوله تی گه وره ی ماد، شانشین خیله کان بووه و هر کام لهو خیلانه، ژیانی سیاسی و گوزهرانی سهر به خوین هه بوه، پاش پیکهاتی دهوله ت، دهسه لات لای شا کو بووه ته وه که به گویره ی ناو بردنی سهرده می هه خامه نشییه کان، شای گه وره بوو و، نه م کو بوونه وه ی دهسه لات لای شای گه وره، بوو به هوی که مپوونه وه ی دهسه لات ی میر و شا ناوچه ییه کان، نه مه ش نه وه ناگه یه نی که نه وانه به ته و او ی دهسه لاتیان نه مابی، چونکه ته نانه ت پاش له ناوچوونی دهوله تی ماد، ده بین، له هندی ناوچه دا میر و شا کان هر ماونه ته وه و فرمانره وایی له بنه ماله کانیا ندا بووه به میراتی، له سهرده مه هره کونه کاندا دوو چین هه بوون له کومه لگادا، چینی جهنگاوهر، چینی جوتیار و شوانان، سده کانی دواتر چینی پیوانی ئایینی و کاسبکاران هاتنه ناراه و زیاد بوون له سهر نهو دوو چینه، دیاره له سهرده می ماده کاندا نه م چوار چینه

هه بوون، چونکه گومان له وه دا نییه که (موغ) هکان یه کیک بوون له خیله کانی ماد. له به لگه کانیش هوه وا دهرده که وی که دهوله تی ماد پله و پاییه ی نه وانه ی پته و کرد بوو، چونکه ده بین له سهرده می پارسه کاندا له گه ل نه وه دا که مه سه له ی (بهردیا) ی ساخته ش له نارادا بوو، نه وان هر پله و پاییه ی خوین پاراستبوو، له بهر نهوه ده بی بلین که ری بازی ئایینی موغه کان، ئایینی ره سمی ماده کان بووه، به لام له باره ی ئایینی موغه کانه وه زانیارییه کمان له بهر ده ستدا نییه و به ته و او ی ناتوانین بلین که ئایینی زهرده شتی له و کاته دا له ناو ماده کاندا بلاو بووه ته وه یا نا، چونکه نارییه کان له سهرده مه کونه کاندا، رووناکییان په رسته وه و ده بی بو نه وه ش بچین که په رستی خور به شیک بووه له ئایینی ماده کان. نه و لیکوله رانه ی که لایان وایه زهرده شت له ولاتی ماده وه چووه بو باختر (نه فغانستان — و) ده لین که موغه کان ئایینیان له گه ل جادوو گه ری تیکه ل کرد بوو، زهرده شت ده یویست چاکسازی و پاک کردنه وه ی ئایین له جادو گه ری بکاو نه مه ش بووه هوی نه وه ی موغه کان روو به رووی بین هوه، نه ویش رووده کاته نه فغانستان و له وی ناوبانگ دهرده کا.

دهرباره ی زمانی ماده کان هیچ به لگه یه کمان به ده ست هوه نییه، وه که له سهره وه باسما ن کرد، له پیشدا وایان دانا بوو

هه رچه نده هيچ نيشانه و پاشماويه كه له م زمانه بهردهست نه كه وتوو، به لام (نولدكه) ده لئ: ((نه گه تابلتيكي شاكاني ماد بدوزرتهوه، پيم وايه كه له رووي خهت و زمانهوه، وهك تابلتيه كاني شاكاني پارس بن. ليكوله ره وهكان گومانيان له وهدا نيبه كه زماني مادي زور نزيك بووه له زماني پارسي كوئوه، چونكه پارسي و مادهكان به تهواوي له زماني يه كتر تيده گه يشتن. به كورتي پارسي و مادهكان له هه موو شتيكدا وهك يهك و ابوون و جياوازييه كي بنه په تي له نيوانياندا نه بووه. (دارمس تتر) زماني كوردي نه مپو به وه رگيراو له زماني مادي كوئوه داده ني. هه نديك زماني پيشوي نه فغانيش ده گيرنه وه بو سهر زماني مادهكان.

دهرباره ي پيشه سازي مادهكان هه م ناتوانري شتيكي زور بگوتري، چونكه هيچ ساختمان و ته لاريكي نه وه سردهمه نه ماوه. له گه ل نه وه شدا درباره ي نه وه ناسه واره كه مه ي كه كه وتوو ته دست له خواره وه باس ده كرى، ليكوله ره وهكان باوه پريان وايه كه بيناسازي مادهكان له هي هه خامه نشييه كان ناقولآتر بووه و له بيناسازي سهردهمي پيش هاتني ئارييه كان بو ئيران جوانتر بووه، هه نديك لايان وايه كه مادهكان هونه ري بيناسازيان له بيناسازي (وان) پايته ختي دهوله تي (ئارات) هوه وه رگرتوو. به هه رحال

كه نووسيني دووهه م له سهر شاخي بيستون كه داريوشي يه كه م نووسيوي، به زماني مادي نووسراوه به لام ئيستا ده كه وتوو كه زماني عيلاميه و مادي نيبه. له شوينيكي تريسدا تابلتيكي سهردهمي مادهكان نه دوزراوه ته وه، له گه ل نه وه شدا (دارمس تتر) زاناي ئيران ناسي به ناوبانگ لاي وايه كه ئاويستا له سهردهمي مادهكاندا نووسراوه، نه گه تابلتيكي نه وه سردهمه مان بكه ويته دست، نه م بوچوونه مان ده بي به شتيكي راست. له وه كاته شه وه كه له ناسي ي ناوه راستدا چهند نووسينيكي به سي زمان نووسراو دوزرايه وه نه م بوچوونه تا راده يهك به هيژ بوو، چونكه ده كه وت كه زماني ئاويستا له سي زمانه وه كه به زماني يه كه م و دووهه م و سيهه م ناوه بران نزيك نيبه و له بهر نه وه زماني ئاويستا له زمانه كاني خو ره لآتي ئيران نيبه.

ناوي تايبه تي مادي كه به ئيمه گه يشتوو كه م نين، به لام ناوه گشتييه كان زور ده گمه نن، يه كيك له وه ناوه گشتييه له هيرودت وه گه يشتوو به ئيمه، وشه ي (سپاكو) يه كه مادهكان به ديئه سه گيان گوتوو (سپاكو). مه سه له ي زماني مادهكان راوه ستاوه له سهر دوزينه وه ي چهند تابلتيك كه رهنگه پشكينيكي زانستي يانه ي هه مه دان له روژگار يكداده يخاته بهر دهستان.

ئەمۇ ئاسەسوارانەى دۇزراونەتەوہ لە ئيرانداو
دەدرینە پال مادەکان ئەمانەى خوارەوہن:

۱- شيرينكى لە بەرد دروستکراو لە نزیکى
هەمەدانەوہ. ئەم پەیکەرى شيرە تا سالى
۱۹۳۰ بە تەواوى لە شوینى خويدا بوو، بەلام
ئىستا پەیکەرەکە کەوتووہ و هەندى شوینى
شکاوہ و نەماوہ. لەگەل ئەوہشدا بە تەواوى
نەزانراوہ کە ئەم پەیکەرە هى سەردەمى
مادەکان بىت، چونکە هەندى کەس لایان وایە
کە هى سەردەمى هەخامەنشى یەکانە بەلام
(نولدکە) بەهى مادەکانى دەزانى.

۲- لە نزیکى (سەرپىلى زەهاو) دا، گۆرپک هەيە
لە بەرد هەلکەنراوہ و پىى دەلین (دوکانى
داود). لیرەدا پەیکەرى پیاویک هەلکەنراوہ
لەسەر بەرد. ئەم پیاوہ جل و بەرگی مادى
لەبەردایە و (بەرەزا) یەکی بە دەستەوہ گرتووہ
و خەرىکی خواپەرستى یە.

۳- گۆرپکى تر لە (سەحنە) ی نزیکى کرمانشا،
وہک گۆرپەکەى پىشوو لەگەل فریشتەکەى سەر
سەریەوہ لەبەرد دروستکراوہ.

۴- لە (دیران/ لورستان) گۆرپکى تر هەيە
نزیکى سەر پیل، بە ژوروى فەرہاد ناو دەبرى،
ئەمەش بە ناتەواوى ماوہتەوہ.

۵- هەروەها لە (تازەدى/ ئیسحاق وەند) لە
نزیک کرمانشا، ئەو گۆرپکى بچووکدا،
پەیکەرىکە هەيە کە وینەى کەسێک پىشان
دەدات لە حالەتى خوا پەرستى دا.

دەربارەى ئەم ئاسەسوارانە، دەبى ئەوہش
بلىین کە هەموو زاناکان لەسەر ئەوہ ریک نین
کە هى مادەکان بن. بۆ نمونە (پرو) و (شى
پىن) دەلین، ئەم گۆرپانە لە رووى
بەردکارىیەوہ، لەگەل گۆرپەکانى
هەخامەنشىیەکان لە تەختى جەشید تا
رادەيەک چون یەکن.

کۆشکىکىش لە هەمەدان بوو، کە (پولى
بىوس) بە تەواوى باسیکردووہ، پوختەى
باسەکەى بەم جۆرەيە: کۆلەکە و پایەکانى ئەم
کۆشکە لە دارى سەنەوبەر و سەرو
دروستکراون. کۆلەکە و پایەکان بە پارچەى
زیو و زىر رووکەش کراون، ئەو پارچە
تەختانەش کە ساختمانەکەيان پى داپۆشيوہ
لە زیوى ساغە، دیمورگان، لای وابوو ئەم
کۆشکە ئاسەسوارى مادەکان بووہ و دواتر
لەناوچووہ پارچە گرانبەهاکانيان دزیوہ و
دارەکانيان سووتاندوون. بەلام ئەم بۆچوونە
لایەنگرى کەمى هەيە چونکە بە هى
سەدەکانى دواى سەردەمى مادەکانى
دادەنن. هەروەها لە هەمەدان چەند
ئاسەسوارىکى تر دۇزراونەتەوہ کە گرنگ نین و
دەگەرپنەوہ بۆ سەردەمەکانى تر، وەک پایە
بابلىیەکان و هەندى شتى لە برونز
دروستکراو، (دەستکردى خۆرەلاتى، یونانى
و ئەوانى تر). لەو شتانەى کە گرنگن و
دەگەرپنەوہ بۆ سەردەمى هەخامەنشى، لە
شوینى خويدا باس دەکرىن.

ههندی شتدا نه بی ئه زانین که پارسه کان
جلوبه رگیان له ماده کان وهرگرتوو، بۆ نمونه
هیرو دوت و ئیسترابوون نووسیویانه که
پارسه کان جوړی جلوبه رگیان له ماده کان
وهرگرتوو، له سهر ئه م بانه مایه وا دیاره که
کلای لباد، که واو کراسی قول دریز و کهوش
لهو شتانه که له ماده کانه وه ماوه ته وه بۆ
پارسه کان.

له کو تاییدا ده بی ئه وه بخهینه روو که
زانا ئه وروپییه کان هه ولکی زوریان داوه بۆ
روون کردنه وهی بابه ته نه زانراوه کانی میژووی
ماد و، له م یواره دا هه ول و ته قه لاکانی
(پیراشیک)، (ئوپه رم، وین کلیر) له بهرچاوان.
ئه مانه ویستوویانه به به راورد کردنی ئه و
به لگه که مانه ی که له بهر ده ستدان و به
یارمه تی به دوا دا چوونی خو یان، سهر له نو ی
میژووی ماد بنووسنه وه و خو یان زور ماندوو
کردوو، هه ندی جار بۆ چوونه کانیا ن راست
بووه و هه ندی جار ییش پینه و په رپوو
لیکدانه وه یه کی دوور و دریز ئی نات ه واویان
کردوو و ئه نجام یکیان ئی به ده ست ه ینا وه.
له گه ل ئه وه شدا سه باره ت به میژووی ماد
ئه وه ی که بتوانی بل یی له گه ل به لگه کاند ا ریکن
و ده گونجین ئه و شتانه یه که با سمان کردن.

پیویسته ئه وه ش بل یین که چونکه له
روانگه ی میژوو وه سه رده می سه ره تای
پارسه کان ته واو که ری سه رده می ماده کانه،
جگه له وه ش چه ند شتیکی تر له با سی

ئهم ئه نجامه که له ئاسه واری سه رده می
ماده کان ه یچ شتی که نه ماوه جگه له و شتانه ی
له سه ره وه با سکران و ئه ویش ناکوکی هه یه
له نیو شوینه وار ناساندا ده رباره ی ئه وه ی که
هی ماده کانن یانا، ده بی له بهر ئه وه بی که
چونکه ماده کان ساختمانه کانیا ن له خشتی
کال و سووره وه نه کراو دروست ده کرد، له
سه ده کانی دواتردا ویران ده بوون، ئه گه ر
هه ندی که ره سه ته ی وه ک به رد و خشتی
سووره وه کراوو داریشیا ن تیا به کارهاتبی،
پاش رووخان و ویران بوونیا ن، ئه و
که ره ستانه یان ئی ده ره ینا وه و له شوینی تردا
به کاریان ه ینا وه.

به هه رحال پوخته ی ئه وه ی که له م باره وه
وترا، ئه وه یه که ئیمه ئیستا نه له ئایین، زمان،
نووسین و جوړی پیکهاته ی سیستمی
قه رمانه وایی، زانیارییه کی راست و
دروستمان هه یه و نه ئاسه واریکی گرنگ له و
سه رده مه بهرچا و ده که وی. ده بی بیده نگ
نه بین له وه ش که شا کانی هه خامه نشی
شتگه لیکی زوریان له ماده کان وهرگرتوو وه
ئه و خاله ش که گه لیک کاروباری سه رده می
هه خامه نشی وه ک ئه وانه ی سه رده می ماده کان
بووه، یه کیکه له و هویانه ی که نه توانی به
ته واوی بو ت ده رکه وی، ئه و شتانه ی
سه رده می هه خامه نشی کامیا ن هی ماده کانه و
کامیا ن هی هه خامه نشی یه کانه. ته نیا له

جی به جی ده کرد که دهیانویست بگه نه که ناری ده ریاکان. جگه له وانه ی که باسکران، لیروه ده رده که وی بومان که تابلیته کانی (نه بونید) ی پاشای بابل، هر چه نده به داخوه زیانیان پیگه یشتوو هیشتا شه ومان بو دهرده خن که نه ژده هاک پیش شه وه ی بکه ویته شهر له گه ل کوروش دا، له سیاسه تی فراوانخوازی و ده ستریزی خویدا به رامبه ر بابلیه کان تا شاری (حه ما) له سووریه پیشپه وی کردبوو.

لیروه شتیکی لوژیکیه، شه ومان بو دهرده که وی که ده ولته تی ماد پیش شه وه ی له ناو بچیت، توانایه کی سه رسوره ی نه ری هه بوو، له پله ی یه که مدا هه په شه ی له ده ولته تی بابل ده کرد، راپه رین و شوپرش ی کوروش به شیوه یه کی کاتی ناسیای خو راوی له هیرشی ئارییه ئیرانییه کان رزگار کرد. به کورتی، ماده کان له میژووی خو ره لاتی کوندا سه رده م و روژگاریکی نوئیان هینایه ئاراه که تا هاتنی شه سکه نده ر بو ئیران هه ر دریزه ی هه بوو.

روداو ه کانی ده ولته تی هه خامه نشی دا ده گوتری و گومانیش له وه دا نییه که به رگی دووه می شه م کتیه، زانیاری خوینه ران دهرباره ی ماد زیاتر ده کا و دیمه نی رووناک تر ده کاته وه.

نه نجام

گه وه بوونی ماد له میژووی خو ره لاتی کوندا گرنگی خو ی هه یه چونکه تا شه و سه رده مه له ناسیای خو رئاوادا، بالآ ده سستی ه ی شه و نه ته وانه بوو، که هه رچه ند ره گه زیان به ته واوی نه زانراوه، به لام زمانیان وه ک زمانی سو مه ری، عیلامی و، ره نگه هیتی و ه ی تریش وابوو، یا بالآ ده سستی ه ی نه ته وه به ره گه ز سامی نه ژاده کان بوو.

ماده کان بو یه که م جار ده سه لاتی خه لکه سامی ره گه زه کانیا ن له ناسیای خو رئاوادا له ناو برد و بناغه ی بالآ ده سستی ئارییه کانیا ن له خو ره لاتی کوندا دارشت و ده ولته تی هه خامه نشی به رده وام بوو له سه ر شه و کاره ی شه وان بناغه یان بو دانابوو. شه خاله یه کی که له وه هویانه ی که وایان کردوو له لیکۆله ره وه کان سه رده می هه خامه نشی به ته واوکه ری سه رده می ماد دابنن.

به گشتی، وه که له سه ره وه باسکرا، له گه ل نه مانی ده ولته تی ما دا، ه یچ جو ره گو پانیک له سیاسه تی ناو خو یا دهره وه ی ئیران رووی نه دا، به لکو ته نیا زنجیره یه کی ئیرانی تری گرته وه و، پارسه کان هه مان پلانی ماده کانیا ن

تابلوکانی ئه راپخا و نوزی

له موزه خانە می عیراقیدا

نووسینی: ئیرنست نار. لاخمان
 وەرگیرانی: ئاسۆس محەممەد مەلا قادر
 پیاچوونەوهی: ههزارمیرد

ئەم تابلۆیانە ی ئیمە لیژەدا بلۆیان دەکەینەوه دوا پاشماوهی بلۆنەکراوهکانی (ئەرپخا و نوزی) ن له موزه خانە می به غادا.

به پینی ژماره کانێ که ته لۆکه که دا، هه ندیک له م تابلوانه بۆ ماوه یه کی زۆر له موزه خانە دا ماونه ته وه، هه رچه نده ئه وانه له ژماره دا که من، به لام زۆر گرنگن. هه ر تابلۆیه ک زانیارییه کی نوی دەدا به ده سه ته وه، له ئه نجامدا شاره زاییمان له باره ی ژیا ری خو ریه کان له ئەرپخا و نوزیدا زیاد ده کات. سه ره پای ئه وه ی که دوو ده قی تر بلۆده که ی نه وه.

IM 50805 تابلۆکه یه له دوو پارچه پینک دیت، که دوا ی ئه وه ی پارچه یه کیان - بلۆکرایه وه هه ردوو پارچه که به یه که وه لکیندرانه وه. دوا ی ئه وه ی پارچه ی دووه میانم له موزه خانە می هارقه ردی سامی دا دۆزییه وه بیریکم هه بوو که ئه مه ده بیئت ته واو که ری ده قی HSSIX148 بیئت، له به ره ئه وه ناردمه وه بۆ به غدا، پاشان قالیکی گه چیم دروست کرد، کاتی که رویشتم بۆ به غدا له سا لی ۱۹۶۰ بۆم ده رکه وت که هه ردوو پارچه که ته واو که ری یه که ترین. دوا جار دووم پارچه شم نارده وه موزه خانە می به غدا.

دوا ی ئه وه ی هه ردوو پارچه به یه که وه لکیندرانه وه، موزه خانە به دلفراوانیه وه قالیکی گه چی هه موو تابلۆکه یان بۆ ناردم.

ده قه که ی تر که به ئه سل ته نها ره نو سه که ی له (Annual of the American Schools of oriental research) دا بلۆکراوه ته وه، Vol. XVI ده ست نوو سیکی نا ریکی هه بوو، بۆ ده رخس تنی راستیه کان که وەرگیرانه که ی من لیژەدا ته نها ده قه میخیه که بلۆ ده که مه وه، وەرگیرانه که ی له سه رچا وه ئاماژه پیکراودا ده دۆز ریت ته وه.

کورنگراوهکان: (۲)

AASOR, Annual of the American Schools of oriental Research.

Ga. Gadd. C. Tablets from Kirkuk, in Revue d'Assyriologie, vol. XXIII, 1926, p.p.55 ff.

HSS Harv Semitic Seris

IM Iraq Museum catalogues numbers.

SMN Catalogue numbers of the Nuzi tablets in the Harvard semitic museum.

Tablets from Kirkuk in the Yale Babylonian Collection.

لهسیستمی خویندنه و مدهامو برهگه سوهمه ریبه کانم به پیتی (رۆمانی) نووسیوه تهوه، ههروهه

گشت برهگه هیماداره کانم وهکو برهگه ی سوهمه ری داپشتووه. نه مرقۆ ریبازی چاپکردنی هیماداره کان

بۆ ناوی کهسه نیره کان

به پیتی (I) ی گهوره به تهواوه تی بی واتایه و ناتوانریت په پیرهوی بکریت، بۆیه من برهگه ی

((diš)) م ههلبژاردوه.

له بهرتهوی له تابلو میخیه کهدا هیچ هیمایه که له سهرووی دیره کهدا نه نووسراوه، من هیچ

هیمایه که له سهر نهو دیره دانانیم.

پونوس کردن (پیتگۆرین)

دهقی (1) IM 5650

1-[um -ma diš. Mu] -uš-te- (Šup)

2-[xxx] ša erî. meš a- na diš. t(a-e-addin)

3-[šm-mā diš. ta-e i- ba- la- ka- at

4-[aš - šu] m erî. meš i-na akri (ki) diš. mu - uš- te- šup

5- i- ša - as - si ù erû - meš

6-a- na ši-na-mu-na a-na diš. mu-uš-te-ia umalla. meš

7-šu-ma še'u. meš diš. mu- uš-te-e-[ia]

8-a-na diš. ta-e la inandin ù i-na

9- muhhi-šu zeru. meš.

10- igi ha-ši-ip -til -la mar- hu-ia.

11- igi šûk-ri-ia mar te-hi-pa-pu.

12- igi ha-ni-u mar ur-hi-ia.

13- igi ki-pa-le-en-ni a-hu-šu.

14- igi ni-im-ki-ia mar ma-at-te-ia

15- igi še-en-nu mar a-wi-li-ia

16- igi zu-un-zu tup-šar mar in-ti-ia

17- [aban] diš. ha -ši-ip-til-la

18- aban diš. šúk-ri-ia

19- [tup-pu (na a-mu) – un-na i-na âl (ilani. meš ša – ti – ir)]

وهرگیران:

(وا ده لیت مو) ش – تی (شوپ):

(XX) می مس بۆت (ئای من داومه تی).

(گهر) تای په یمانه که ده شکینیت (و)

(له بهر نه) هی مسه که ی له دوای موش – تیشوپ.

تۆمه تباری بکه پاشان مسه که نه و دوو جار دهیدا به موش – تییا

گهر جو – که – موش – تییا

دهیدا به تای، پاشان (قهرزاری) ده بییت دهر باره ی دانه و نیله که.

له بهر ده م خاشیپ تیلا کوری خویا

له بهر ده م شوکریا کوری تیخیپ پا پوو

له بهر ده م خانی یو کوری نورخییا

له بهر ده م کیپال لینی براهی

له بهر ده م نمکیا کوری ماتیا

له بهر ده م شینوو کوری ناویلییا

له بهر ده م زونزووی نووسه کوری ئنتییا

(نه بان) خاشیپیللا شوکریا

ئهم تابلویه له لایهن ئامونا له شاری خواوهنده کان نووسراوه.

له (۱) – (۹).

(۱۹) خشته که له ئامونا له شاری خوداوهنده کاندان نووسراوه.

تییینیه کان:

یه کیک له ئاسته نگییه کانی ئهم دهقه نه وه یه که ئهم گریبه سته سی ناوی که سی تیدایه (موش –

تیشوپ، موش تییا و تای). پیم وایه موش تیشوپ و موش – تییا یه که سن، شیوه ی

دووه می (muš-te-ia) ش کورتکراوه ی (muš-te šup).

ئهمه ته نها ریگه یه بۆ نه وه ی مرؤف لیی تیگات. له بهر نه وه ی ناوی باوکی باس نه کراوه،

زه حمه ته ئهمه بهروونی ده ستنیشان بکریت.

گهر تابلوکه له خودی (که رکوک) هوه بییت، پیده چییت ئهمه (موش – تی – ئیا) بییت کوری جه نینی

(ca. 33 : 14, 18; 38:22; 39:30; ya. 1:2)

دیبری (۱): وا دهرناکهوی پیش دیبری (۱) هیچ شتیک ون بوویت.
دیبری (۲): لهسره تای دیره که دا دوو یا خود سی هیمای شکاو ناماژه بهوه دهکن بابته تیک له مس
یان له کیشی پیوانه پیکهاتووه.

له تیروانیی (۵، ۴) هوه، پیده چییت نه مه کیشی پیوانه بییت نهک بابته تیکی تر.

دیبری (۶): ئانا شینا مونا ئانا pn ئومالا:

من šinannuna وهك دووره گیکي نه که دی خوری وهرده گرم: شینا (دوانه کی) + مونا (مانا که ی
نه زاندر اوه).

شینا مونا ئیشو C.f. šina munna epšu.

دیبری (۸-۹):

دیبره کانی (۸-۹): ئینا موخیشو زیرو: نزیکه له شوما شیمولا ئینان دین ئوئینا موخیشونو زیرو

(SMN 2503 شوما ... لا ئینان دین ئینا موخیشو شیمو زیرو ئیپوش (HSS V 92))،

8-9: ina muhhišunu Zêru: cf. šumma še'u la inandin u ina muhhišunu
zêru (SMN 2503;) šumala inandin na muhhišu še'u zeru epuš
(HSS V 92); etc.

(دمقی دووم IM 6818)

بییتگورین و رونووسکردن

1- tup-pí ši-im-ti ša

2- diš. ú-na-ap-ta-e mâr ta -a-a

3- a-na mârâti (dumu. mî)-šu mí. Ši - il wa-tù-ri

4- ši-im-ta i-ši-ma-aš-šu um-ma

5- diš. ú-na-ap-ta-e-ma marti - ia

6- mi-ši- il - wa-tù-ri a-na ma-ru-ti epuš (uš)

7- mi-nu-um-me-e eqlêti. meš-ia bitâti. hi. a. meš-ia

8- mi-nu-um-me-e ma-na-ha-ti-ia

9- mar-ši-it-ti-ia ka₄-lu-um-ma-ni-ia

10- ù ištên (en) NINDA-ia i- na an-za an-za-al-ta

11- i- na âl an-zu-gal-li i- na âl un-zu-ri

12- i- na dimiti ta - kùr - ra - am - pé

13- ù i - na âl ma - ti - ha an - nu - tù

14- ma - la sa - at - ru ka₄ - ab - bu - um - ma

15- ina âli ù ina alâni. aš. aš rabû

ù mi-sú-du-ur-du-ru ša il-tu-uh hi zittu ka₄-ab-bu-um - ma

ina âli ù ina alâni . aš . aš

- 16-a-na mí . ši - il - wa - tù - ri marti-ia
 17-Ša ma - ru - ta epuš (uš) addin (din)
 18-um - ma diš . ú - na - ap - ta - e - ma
 19-aššati (ti) mí . ša - ku - tum a - na a - bu - ti
 20-a - na marti-ia mi . ši - il - wa - tù - ri epuš (uš)
 21-a - du - ú mí - ša - ku - tu₄ bal-tu₄
 22-mi - ši - il - wa - tù - ri i - pal - la - ah - šu
 23-im - ma - it - me - e mí . ša - ku - tu₄ im - tu - tu
 24-mi . ši i(L - wa - t) ù - ri i - ba - ak - ki - šu
 25-ú i - (iq - qi) - bi - ir šum - ma
 26-mí - ši - [i] - wa - tù - ri] i - na [pî]
 27-Ša mí . ša - ku - [tù la i] - še - em - [mu]
 28-ù QAR ú - gal - ša - ru - ma
 29-i - na bît mu - pá - ri i - na - an - din - ma
 30-a - di - i hu - ut - tù - mu - um - ma epuš (uš)
 31-ki - ir - ba - an - šu la I - hé - ep - pí
 32-šum - ma mí . ša - ku - tu₄ - aššâti-ia
 33-a - na DAM. ti ú - uš - ša - ab
 34-ahhu . meš mí . ša - ku - tu₄ i - du - uk - ku - uš
 35-aššâti - ia mi - im - ma a - na awêli na - ka₄ - ri
 36-ù la i - na - an - din
 37-igi hu - ra - uz - zi mar en - na - a - a
 38-igi a - kip - ta - še - en - ni mâr - te - hi - pa - pu
 39-igi ku - pa - an - til - la mâr ku - un - na - er - hé
 40-igi šúk - ri - te - šup mâr ak - ku - le - en - ni
 41-igi ar - ru - um - ti
 42-mâr ku - un - ki - ia
 43-igi ip - ša - ha - lu mâr tar - mi - ia
 44-igi ur - hi - ia mar še - en - na - a - a
 45-igi tar - mi - te - šup mar te - hi - pa - pu
 46-igi ip - šá - ha - lu mâr ila (La) a - a - e - mi
 47-igi hu - ti - ip - te - šup mâr a - kap - til - la
 48-igi hu - ti - ia tup - šar mar mu - uš - te - e - a
 49-aban diš . ar - ru - u [m - ti]
 50-aban diš . a - kip - ta - še - en - ni
 51-aban diš . ip - ša - ha - lu

- ۲۱- ههتا شاکوتو زیندوو بیت
 ۲۲- شیلواتوری ریژی لی دهگریت
 ۲۳- هر کاتیک شاکوتو بمریت،
 ۲۴- شیلواتوری بوی دهگریت و
 ۲۵- دهینیژیت، نهگر
 ۲۶-۲۷- شیلواتوری گویرایه لی (شاکوتو) نه بیت
 ۲۸- و
 ۲۹- له مائی - نو پاری دای ده نین (نهو)
 ۳۰- مادام.....
 ۳۱- یه کیك ناتوانی کیر بانو سی نهو بشکینی
 ۳۲- گهر شاکوتو، ژنه کهم،
 ۳۳- وهك ژنیک (له گهل پیاوی تردا) بژییت.
 ۳۴- براكانی شاکوتو دهیکوژن.
 ۳۵- ۳۶- ژنه کهم بو بیگانه یهک، هیچ نادات.

تیبینییه کان:

نووسه ری ئەم دهقه ئوناپ - تای کورپی تاییا، پیشترا لای ئیمه بههوی دوو دهقه وه ناسراوه (HSSX11131 and AASOR64) بهلام دهقه که ی بهرده ستمان به تهواوه تی جیاوازه.
 ئەوهی سه رنجمان راده کیشتی ته نهها ئەوه نییه که دهقه که بایه خ به ژنیک ده دات نووسه ری پیی ده لیت: (کچه کهم)، به لکو ئەوه یه که کچه که ی وه ک کورپی دهگریته خوئی، دهقیکی بلاونه کراوه ی تر بهمه مان مهرج له (Yale Babylonian Collection) دا هیه نهویش ئەوه دهرده خات که بو ئەوهی ئافرهت بتوانیت میرات له باوکی بگریت، نهو (ئافرهت) ه به شیوه یه کی یاسایی له سه ره تاوه وه ک (کور) دهگریته خوئی.

له راستیدا له کاتی گرتنه خوئی راسته قینه دا، هه میسه مروف وه کو کور دهگریته خوئی.
 دیری (۱۰): واژهی سوّمه ری (NINDA) م وه ک ئاماژهدان به خواردن به کارهیناوه نه ک بو هه موو مولک و مالیک وه ک هه ندیک نووسه ر کردوویانه. واتای (ina anzanalta) م بو دهرنه که وتوووه.
 دیری (۱۱): شاری ئانزوغالی له (HSSX11131) دا نیوی هاتوووه.
 دیری (۱۵): نووسینی (ina alâni. aš. aš) لیره دا نامویه.

ته‌واوی دیره‌که نیشانی د‌هدات که (unap - fae) له‌زوریه‌ی گونده‌کاندا مولک و مالیکی زوری هه‌بووه.

dur duru ša iltuhhi دوردورو شا ئیلتوخی - م بۆ د‌هرنه‌که‌وتوووه.

دیره‌کانی (۱۹-۲۰): ئانا ئابوتی ئیپشو، روناکی کرده‌وه: له‌ باوکیه‌تیدا ده‌یکا.

دیره‌کانی (۲۴-۲۵): سه‌رنج راکیشه، که کچ شیوه‌نی ماته‌مینى ده‌گیریت.

دیره‌ی (۲۸): هیماکان هیچ مانایه‌ک نادن به‌ده‌سته‌وه

له‌وانه‌یه به‌واتای، (ئه‌وان ده‌یکوژن)، بی‌ت.

دیره‌ی (۲۹): bît mupari: ماناکه‌ی ئاشکرا نییه.

دیره‌ی (۳۰): huttu mumma epêsu: خوتو موما ئیپیشو (لیدان؟)

دیره‌ی (۳۴): ئاماره به‌وه ئ‌هدات که براکانی لئی د‌هدن یان کوره‌کانی.

دیره‌ی (۳۵): ئه‌مه زور به‌روونی ئاماره به‌وه د‌هدات که بی‌وهژن به‌دریژایی ته‌مه‌نی سوود له‌

میراته‌که‌ی وهرده‌گیریت به‌لام هیچ مافیکی فرۆشتنی نییه.

جگه له‌نوسه‌ر (۱۰) شایه‌ت و (۱۱) شوین مور هه‌ن له‌نیوانیاندا خاوه‌ن ده‌قه‌که.

هه‌روه‌ها (ناوی unap - fae) کورپی که له‌ده‌قیکی بلاوکراوی ئوپنه‌ایم دا د‌هرده‌که‌وی‌ت:

(persented to A. Leo oppenheim. p.p 190-191)

ده‌قی سییه‌م

(IM 6819)

- 1- um - ma diš. a - ki - ia - ma
- 2- mâr eh - li - te - eš - šup
- 3.11 imêr še'u .meš ša diš
- 4- mar ši - mi - qa - ri el - te - qi
- 5- a - na še'u meš - an - mu - ti
- 6- ši - el - li - ta - na - ku - mi
- 7- uš - te - et - ti qa - as - sú
- 8- a - na 30 imêr še'u . meš
- 9- ak - ta - ša - ad - ma
- 10- im - ma - ti - me - e
- 11- še'u . meš an - nu - tu₄ ù
- 12- diš. ha - šu - ar a - šar
- 13- ia - ši i - ri - iš
- 14- ù a-na - ku
- 15- 30 imer še'u . meš a - na

- 16- diš. *ha – šu – ar a – na – an – din*
- 17- igi dingir uta . an . dull *tup – šar*
- 18- igi *a – ki – ia mar na – an – te – šup*
- 19- igi *pa – i – te – šup mâr kâr – ti – ia*
- 20- *qât diš . dingir iškur. ma . an . sè*
- 21- *mâr dingir. uta an . dul*
- 22- *kunuk diš. dingir uta – an – dul*
- 23- *kunuk diš. a – ki – ia*
- 24- *kunuk diš. pa – i – te – šup*
- 25- *kunuk tup- šar*
- 26- *kunuk diš. a – ki – ia*

وەرگێران:

- ۱- ۲- ئاکییا کوپی ئیخلی - تیشوپ وا (دەئیت)،
- ۳- (۱۰) کۆتک جۆ له خاشوار،
- ۴- کوپی شیمیقارم وەرمگرت.
- ۵- لەم جۆیه
- ۶- من بەرپرسم (گەر)
- ۷- بېمە ھۆی شکاندنی گرنبەستەکە
- ۸- ۳۰ کۆتک جۆ
- ۹- من دەیگە یەنم (?)
- ۱۰- ھەرکاتیک
- ۱۱- ئەم جۆیه
- ۱۲- خاشور لە
- ۱۳- منی داوا بکات
- ۱۴- پاشان من
- ۱۵- (۳۰) کۆتک جۆ
- ۱۶- بە خاشور دەدەم
- ۱۷- لە بەردەم ئوتاندولی نووسەر
- ۱۸- لە بەردەم ئاکییا کوپی نان تیشوپ
- ۱۹- لە بەردەم پای تیشوپ کوپی کار تییا

ومرگىران:

- ۱- (۲) كۆتك جۇ بۇ دورارىي كۆيلە
- ۲- (۲) كۆتك جۇ بۇ ناروم پا كوپى خوتىيا
- ۳- (۲) كۆتك جۇ بۇ ومردىيا
- ۴- (۲) كۆتك جۇر بۇ تايوكى كوپى زىكاي
- ۵- (۲) كۆتك جۇ بۇ نارىپ ئەپنى
- ۶- (۲) كۆتك جۇ بۇ قاي تىللاي كۆيلە
- ۷- (۲) كۆتك جۇ بۇ ئىننا ماتى كوپى زويا
- ۸- (۱) كۆتك جۇ بۇ خوتىيا كوپى ئىننا ماتى
- ۹- كۆي: (۱۷) كۆتك جۇ لە شىلوا تىشوپ
- ۱۰- وەكو قەرز ئەم كەسانە ومريانگرت
- ۱۱- دواي درويئە، ۱۷ كۆتك جۇ سەرەكىيەكە
- ۱۲- ئەم پىاوانە بۇ شىلوا - تىشوپ
- ۱۳- دەگىرنەو. لەشارى خواوئەندەكان پىاو بۇ پىاو
- ۱۴- بەرپرسىيارە، ھەر يەككىيان
- ۱۵- دەمىنئەتەو جۇ كە بۇ شىلوا تىشوپ
- ۱۶- دەگىرنەتەو
- ۱۷- (۲) كۆتك گەنم لە نارومپا، كوپى خوتيا
- ۱۸- (۲) كۆتك گەنم لە ئاكاپ - ئورخى، كۆيلە
- ۱۹- (۲) كۆتك گەنم لە ئىننا ماتى
- ۲۰- كوپى زويا
- ۲۱- يەك كۆتك گەنم لە خوتىيا، كوپى ئىننا ماتى
- ۲۲- يەك كۆتك گەنم لە ئىيىنا ماتى، كوپى زويا
- ۲۳- كۆي: ھەوت كۆتك گەنم، يەك كۆتك گەنم،
- ۲۴- وەك قەرز ئەم پىاوانە ومريانگرت
- ۲۵- دواي درويئە بەرھەمەكانيان
- ۲۶- لەشارى خواوئەندەكاندا بۇ شىلوا - تىشوپ دەگىرنەو.
- ۲۷- (ھەر) پىاو - ھەمان شت.

- 10- 2 giš . ha - wa - ra - ah - he KI. MIN
 11- a- na ši- mi 1 immerti damqi na - aš - qú - tù - il - qi
 12- i - na ur - ki e - bu - ri
 13- i - na arhi (hi) še - ha - li ša dingir. tešup
 14- 1 immertu KI. MIN diš . a - wi - li - ia
 15- a - na diš . i - la - nu i - na - an - di - in
 16- immeru šum - ma 2 - šu ù 3- šu
 17- bá- aq - nu tibna
 18- a - na qaqqadi - šu umalla
 19- 30 giš . ha - ar - wa - ra - he
 20- tibni diš . še - en - na - pe
 21- diš . hu - ti - ia li - qi
 22- 2 giš . ha - ar - wa - ra - he KI. MIN
 23- a - na ši - mi 1 immerti damqi
 24- na - aš - qú - tù
 25- 1 - šu ù 3 - šu bá - aq - nu
 26- ina arhi (hi) še - ha - li ša - dingir. tešup
 27- 1 immertu damqu diš . hu - ti - ia
 28- diš . še - en - na - be
 29- a - na diš . a - nu i - na - an - di - in
 30- aban diš . še - en - na - be
 31- aban diš . a - kip - ta - še - en - ni aban diš . a - wi - li - ia
 aban diš . a - wi - li - ia.

وهرگیران:

- ۱- (۳۰) خاراخی کا
 ۲- ناکیب تاشینی، کوپی zue وهریگرت.
 ۳- دوو خاراخی کا
 ۴- یو نرخی دوو مهپی دابهسته
 ۵- دوو سی جار برینه کراوه
 ۶- دواى دروینه که له مانگی شیخالی خوداوهند تیشوپ.
 ۷- ناخپ تاشینی نهیدا به نیلانو
 ۸- (۳۰) خارواراخی کا
 ۹- ناویلییا کوپی خاناییا وهریگرت.
 ۱۰- دوو خاوارخی (کا)

- ۱۱- له بری نرخى يهك مەرى دابهسته، ئەو وەرگرت.
- ۱۲- دواى دروینهكه،
- ۱۳- له مانگی شیخالی خواوهند تیشوپ دا
- ۱۴- يهك - مەر، ههروهك باسكرا - ناويليا
- ۱۵- دهیداته ئیلانو
- ۱۶- مەرکه، (ئاخۆ) دوو جار یان سى جار
- ۱۷- برینه كرابى، كایهكەى
- ۱۸- وهكو خۆى دههاتهوه
- ۱۹- (۳۰) خاواراخى كا
- ۲۰- شینابى
- ۲۱- (و) خوتيا وهریانگرت
- ۲۲- دوو خاواراخى (كا)
- ۲۳- ۲۴- له بهر نرخى يهك مەرى دابهسته
- ۲۵- جارێك و سى جار برینهكراو
- ۲۶- له مانگی شیخالی خواوهند تیشوپ
- ۲۷- يهك مەرى دابهسته، خوتيا (وه)
- ۲۸- شینابى
- ۲۹- دهیدهنه ئیلانو

تیبینییهكان:

ئەم بەلگه نامهیه نایابه، سى برگهى تىدايه بهتهواوى لهيهكتر دهچن. تهنها جياوازی دريژه پيدانى وشهكان ئەوان جيادهكاتهوه و هەر بهنديك دوو بهشى ههيه.

له بهشى يهكه مدا ئیلانو ۳۰ (فهرده) كا وهردهگریت، ئەمه روونی ناكاتهوه كه بۆ چ مه بهستیک ئەم كایهى وهرگرتووه و له بهشى دووهدا دوو فهرده كا وهردهگریت بۆ ئەمهش مه پىكى باشى دوو تا سى سآله (دوو تا سى جار برینه كرابیت) له مانگی شیخالی خواوهند تیشوپ پيشكەش ئەكات. وشهى (كليل) له جيهانى خووریدا خار (وا) راخى، كه به سى ريگهى جياواز : خاو - ئار - را - ئاخ - خى، خا - وا - را - ئاخ - خى، خا - ئار - وا - را - خى، نووسراوه.

وهرگيرانى (فهرده) له سەر ئەو راستییه قهبلینراوه كه هه میشه پووش و كا وهك بار ده به ستریت. دواى دى پى ۲۳ نووسەر برگهى دواى دروینهى سريوه تهوه. له دى پره كانى (۲۰، ۲۱، ۲۷، ۲۸) دا په يوهندى نيوان خوتيا بۆ شینابى روون نييه.

دوقی شه شه م

(IM6822)

- 1- 30 MA. NA siparri (ZABAR)
- 2- 30 MA. NA a - na - ku. meš
- 3- ša diš . ha - šu - ar
- 4- mar ši - mi - qa - ri i - na ta - ar - wi - iš - ša
- 5- a - na diš . ši - mi - qa - ri
- 6- mâr na - aš - ta - gi ša - ak - nu
- 7- im - ma - ti - me - e
- 8- diš . ha - šu - ar e - ri - iš
- 9- diš . ši - mi - qa - ri a - na
- 10- diš . ha - šu - ar i - na - an - din
- 11- igi ur - hi - til - la mâr zu - un - na
- 12- igi a - gu - te - šup mâr KI. MIN
- 13- igi un - nu - gi mâr KI. MIN
- 14- igi ma - an - ni - ia
- 15- dumu . mí a - ki - il - mi - mu
- 16- qât diš . dingir. iškur . ma . an . sè
- 17- mâr dingir . uta. an . dul tup - šar
- 18- kunuk diš. a - gu - te - šup
- 19- kunuk diš. ši - mi - qa - ri
- 20- kunuk ur - hi - til - la
- 21- kunuk ma - an - ni - ia
- 22- kunuk diš. dingir. iškur . ma . an . sè
- 23- kunuk diš. un - nu - gi

ودرگیران:

۱- (۳۰) مهن برؤنز

۲- (۳۰) مهن تهنه که

۳- هی خاشوار

۴- کوپی شیمیقاری

- ۵- بۆ شيميقارى
- ۶- كورى نهشتاگى دانراوه.
- ۷- هر كاتيك بيت
- ۸- خاشوار پريارى له سهر بدات.
- ۹- شيميقارى بۆ
- ۱۰- خاشوار (ئهمه) ده داته وه.
- ۱۱- له بهردهم ئورخى تيللا كورى زوننا
- ۱۲- له بهردهم ئاگو تيشوپ كورى كيمن
- ۱۳- له بهردهم ئوننوگى كورى كيمن
- ۱۴- له بهردهم مانىيا
- ۱۵- كچى ئاكيلمينو
- ۱۶- له بهردهستى ئيشكور مانسى
- ۱۷- كورى ئوتاندول
- ۱۸- مۆرى ئاگو تيشوپ
- ۱۹- مۆرى شيميقارى
- ۲۰- مۆرى ئورخى تيللا
- ۲۱- مۆرى مانىيا
- ۲۲- مۆرى ئيشكور مانسى
- ۲۳- مۆرى ئوننوگى

تېيىنى:

ئەم دەقە بەلگە نامەى قەرزدانە وه يە.

بۆ ناوى خاوهن قەرزەكە، بنواپە (Cf. text 3).

بە شيوە يەكى ئاسايى شيوازى دەرپرین لە هەندىك بارى وهك ئينا موخى (PN) شاكنو - يە.

بۆ تارويشا بنواپە (Cf. HSS XIII 79)، كە هەمان خاوهن قەرزو قەرزارمان هەن.

دهقی جهوتهم

(IM49173)

پیتگورین

- 1- *tup-pí ša awêlûti . meš na - ak - ku - uš - ši ša âl za-al-mu-e*
 2- *diš . a - ri - ha - ma - an - na awêlu lazimu ša ša qaštê . meš*
 3- *diš . Ta - ak - ta - ki - il awêlu in - ka₄ - ru ša - êkalli (li)*
 4- *diš . šum - dingir . sin tup - šar - rú - i - na êkalli (li) aš - bu*
 5- *diš . qa - a - si tup - šar - rù - bît - hu - ri - za - ti*
 6- *diš . a - ki - ia awêlu šakin dingir . [x x x]*
 7- *diš . a - hi - lu - mu - ur tar - ku - ma - zu*
 8- *ša diš . rîm - dingir . sin*

وهگيران:

- ۱- پياوه رزگارکراوه کانی شاری زالموی.
 ۲- ئاریخامانای تیر دروستکەر
 ۳- تاکتاکیل، باخهوانی کۆشکهکه
 ۴- شوم - سینی نووسەر، ئهوهی له کۆشکهکه دا نیشتهجی بووه.
 ۵- قاسی نووسهاری مالی خوریزاتی
 ۶- ئاکییا، چاودییری په‌رستگای (.....)
 ۸- ئاخی لومور، تارکو مازوی ریم سین.

تییینییهگان:

تابلویهک له (Yale Babylonian Collection) دا ههیه، هاوشیوهی ئەم دهقیهه، به‌لام له جیاتی (ناکوشی) (ئینا بیتوشونو موشورپو) یان داناوه به‌واتای ئازادکران و گه‌رانه‌وه مالی خویان.

- دیپری (۱): شاری زالموی به‌هیچ رینگه‌یهک نه‌ناسراوه. له (HSS XV 128: 2) دا شاری زا - ئال - ما - نو - نو (za - al - ma - nu - ú) ههیه.
 دیپری (۲): ئەمه له نوزیدا تاکه ئاماژه پیدانه بۆ تیر دروستکەر.
 دیپری (۳): ئەمه ناوی که‌سیتییهکی نوییه.

دیبری (۴): هر وه ها نه مهش ناوی که سیتییه کی نوییه.

دیبری (۶): به داخه وه که ناوی خواکه تیکچوو.

دیبری (۷): ناویکی دیکه ی که سیتییه کی نوییه.

دهقی هه شته م

(IM 10522)

- 1- *um - ma diš . ip - šá - ha - lu - ma*
- 2- *mâr ha - ma - an - na tup - p[u]*
- 3- *ša 2 imêr eqli*
- 4- *diš . ki - pu - ia mâr a - k [a x x x]*
- 5- *a - na diš . ha - ma - an - na - a*
- 6- *it - ta - din ù i - na [an - na]*
- 7- *a - na - ku tup - pu ša - a - šu*
- 8- *ša 2 imêr eqli a - na diš . ha - ši - ip - til - la*
- 9- *mâr er - wi - šarri at - ta - din*
- 10- *diš . ha - ši - ip - til - la 2 imêr eqli ša - a - šu*
- 11- *it - ti diš . ip - šá - ha - lu*
- 12- *i - na mi - it - ha - ri - iš i - zu - u [z - zu]*
- 13- *ma - an - nu - u [m - me - e] i - na*
- 14- *be - ri - šu - [nu ša i - ba] l - ka₄ - tu₄*
- 15- *1 MA . NA kaspi 1 MA . NA hurasi*
- 16- *ú - ma - al - la tu[p - p] u*
- 17- *i - na [arki] (ki) šu - du - ti*
- 18- *ina âl [ilâni] . meš a - šar abulli*
- 19- *ku - uz - z [i] - pu - mi - la šá - ti - ir*
- 20- *igi a - ki - ia mâr ú - na - a [p - t] a - e*
- 22- *igi a - ki - it - te mâr ku - uš [x x x]*
- 23- *igi ki - ir - ri mâr hu - ti - ia*
- 24- *igi nu - uz - za mâr a - ri - pa - pu*
- 25- *qât diš . a - ki - ia tup - šar mâr dingir . uta - an - dul*
- 26- *a [ban x x x aban ip - ša - h] a - lu*
- 27- *aban diš . tup - ki - ia aban diš . ki - ir - ri*
- 28- *[aban] diš . a - ki - it - te*
- 29- *aban diš . a - ki - ia tup - [šar]*

وههگيران:

- ۱-۲- ئيپيشاخالو كورپى خاماننا وا دهليت: ((تابلوكهه
- ۲-۳- دوو كوتكى كينگهكهه
- ۴- كيوپيا كورپى ئاك (.....)
- ۵- بو خاماننا،
- ۶- داي، ئيستا
- ۷- من تابلوكهه
- ۸- دوو كوتكى كينگهكهه دا به خاشيپ تيللا
- ۹- كورپى ئروى شار پى،
- ۱۰- خاشيپ تيللا
- ۱۱- نهو دوو كوتكى كينگهكهه له گهل ئيپيشا خاللو
- ۱۲- بهيهكسانى دابهش نهكات
- ۱۳- ههركهسيك
- ۱۴- لهنيوانياندا گريبهستهكه بشكينى
- ۱۵- يهك مهن زيو، يهك مهن ئالتون،
- ۱۶- دهوات). تابلوكهه
- ۱۷- دواى ئاشكراكردى
- ۱۸- لهشارى خواوهندهكان
- ۱۹- لهدهروازهه (كوزيپوميللا) نووسراوه
- ۲۰- لهبهردهم ئاكييا ئيپيشايا
- ۲۱- لهبهردهم توپكييا كورپى ئوناپتاي
- ۲۲- لهبهردهم ئاكييتتى كورپى كوش.....
- ۲۳- لهبهردهم كيرى كورپى خوتيا
- ۲۴- لهبهردهم نوزا كورپى ئارپاپو
- ۲۵- لهبهردهستى ئاكيياى نووسهه كورپى ئوتاندول
- ۲۶- لهبهردهم..... ئيپيشا خاللو
- ۲۷- لهبهردهم توپكييا، لهبهردهم كيرى
- ۲۸- لهبهردهم ئاكي تى.
- ۲۹- لهبهردهم ئاكيياى نووسهه.

تییینییهگان:

زهحمهتی لیکدانهوهی ئەم دهقه ئەگەریتتهوه بۆ ئەوهی پهیوهندی نیوان کەسه ئاماژە پیکراوهکان نادیاره. ئەمه بهلگهیهکی دهستنووسی ئییشاخالو، کوپی خامانایه که دان بهوهدا دهنیته که کهسێک بهناوی کییوییا کوپی ئەک..... تابلوی دوو کوۆتکی کیلگهی خهمنفا که باوکی ئییشاخالوو ئیستا تابلۆکه دهوات به خاشیپ تیللا کوپی ئیروئ شهڕپی. ههردوو ئییشاخالو و خاشیپ تیللا کیلگهکه بهیهکسانی دابهش دهکن، بهواتایهکی تر لیرهدا بازرگانییهکی زهوی و زاری نااساییمان ههیه.

دهقی ئویهم

(50805)

ئەم دهقه له دوو بهش پیک دیت کهچهند سالیك بهرله ئیستا بهیهکهوه لیکدراونهتهوه. بهشیک دهقی (HSS IX 148) بوو، پارچهکه لهدوای بلاوکردنهوهی پارچهی یهکهم دۆزراوهتهوه. دهقهکه شیوهیهکی ناسایی دۆزیکه لهنیوان گا گه لی بیل - ئاخیشوی شیلوا تیشوپ کوپی پادشا و ئارتی - مهلوک دا. بهداخهوه دهقهکه شکاوه، بهلام ئەوهی ماوه بهسه بۆ ئەوهی ههندیك زانیاری گرنگ بدات بهدهستهوه. رونسکردن:

- 1- diš . bêl – ahhe – šu [x x x]
- 2- awêlu rê'u alpê . meš š[a]
- 3- diš . ši – il – wa – te – šup [mâr šarri it - ti]
- 4- diš ar – ti – ma – lu – uk [x x x]
- 5- iš – tu ... -ti [x x x]
- 6- i – na i – ti [x x x]
- 7- it – ti al [pi x x x]
- 8- ul – te – [ri – ib x x x]
- 9-
- 10- [i - n] a âl an – z [u – gal – li]
- 11- [šum – ma ia - [x x x]
- 12- aš – ba – ta [x x x]
- 13- alpê . meš ša diš . [x x x]

- 14- *re'i - ia [x x x]*
 15- *šu - du - ú [x x x]*
 16- *ù ina - qât [x x x]*
 17- *ù diš . bêl - [ahhê - šu]*
 18- *[x] + 12 ta - - šu [x x x]*
 19- *um - ma diš . bêl - ahhê - meš . šu - ma*
 20- *diš . an - ni - mi*
 21- *diš . ar - ti - ma - lu - uk*
 22- *it - ti alpê . meš - ia iš - tu*
 23- *eqli i - te - eb - ra - an - ni*
 24- *ki - me - e diš . bêl - ahhê . meš - šu*
 25- *iš - tu šu - du - ti uš - bal - ki - tu*
 26- *i - na KI. MEŠ ša šu - du - ú*
 27- *i - ti - il - lu 3 alpê . meš*
 28- *[x x x x x x x x]*
 29-
 30- *[x x x x x] 9 alpê . [meš]*
 31- *[x x x x x] ru*
 32- *it - ta - d [u - uš]*

وهرگیران:

- ۱- بیل - ناخیشو.....
 ۲- گا گهلی
 ۳- شیلوا - تیشوپ، (کوری پادشا، له گه ن)
 ۴- نارتنی مهلوك
 ۵- له
 ۶- له
 ۷- له گه ن گاجووته کان
 ۸- نهو بووه هوی چوونه ژووره وه
 ۹-
 ۱۰- له شاری نانزوکالی

- ۱۱- نه گهر.....
 ۱۲-
 ۱۳- گاجووته کانی.....
 ۱۴- شووانه که م.....
 ۱۵-
 ۱۶- ههروهه له بهردهستی.....
 ۱۷- و بیل ئاخیشو
 ۱۸- [X] + ۱۲
 ۱۹- ههروهه، بیل ئاخیشو (ده ئیت)
 ۲۰- ئاننیمی
 ۲۱- ئارتیمه لوك
 ۲۲- له گه ل گاجووته کانم له
 ۲۳- کینگه که دا پینگه یشت
 ۲۴- دوای ئه وهی بیل ئاخیشو
 ۲۵- له شودوتی دا راپه رین و شوپشی کرد،
 ۲۶- له شوینانهی، که.....
 ۲۷- ئه و سی گاجووتی زیاد کردوه (؟)
 ۲۸-
 ۳۰- نو گاجووت.....
 ۳۱-
 ۳۲- ئه وان ئه و بیان تۆمه تبار کرد.

تییینییه کان:

به داخه وه که ده که زۆر پارچه پارچه بووه، چونکه له دیره کانی (۲۴-۲۵) دا تیشکی گرنگ
 ده خاته سه و اتای وشه ی شودوتو (XXXV th proceeding of the Cf. my paper in proceeding of the XXXV th
 .(congress of orientalist, Moscow 1960, -p.p . 223 -238
 دیری (۵): پیم وایه پیویسته به شیوه ی ئیشتو ئیقلیتی به واتا (له کینگه کانه وه) بخوینرته وه.
 دیری (۳۰): ئەم فه رمانه به سه ر ئه وه دا ده سه پینریت، که دۆزه که ی له ده ست دا وه.

راپه رینی کوردەکانی مه‌نگور

﴿ ۱۹۲۹-۱۹۲۸ ﴾

د. یاسین سەردەشتی

پیشه‌کی:

سەرەتا دەبیئت ئاماژە بەو پاستییە بدریئت که دامەزراندنی پژیمی شاهه نشاهی په‌هله‌وی له ئێران سالی ۱۹۲۵ و هه‌وله‌کانی ره‌زاشا بۆ چه‌سپاندنی ده‌سه‌لاتی ناوه‌ندی و مۆدیرنکردنی ده‌وله‌ت و به‌پۆژئاوایی کردنی کۆمه‌لگای ئێرانی قۆناغیکی گرنگ له‌ میژووی ئێرانی نوی و هاوچه‌رخ پیکدیننیت، یه‌کیک له‌و بریارانه‌ی که له‌ بواری کۆمه‌لایه‌تیدا له‌ لایه‌ن حکومه‌تی ئێرانه‌وه سالی ۱۹۲۸ ز ده‌رکرا بریاری قه‌ده‌غه‌ کردنی پۆشینگی جل و به‌رگی میلی و له‌بری ئه‌وه له‌ به‌رکردنی به‌رگی ئه‌وروپی و له‌ سه‌رنانی کلۆی په‌هله‌وی بوو، ئه‌م بابته‌ی به‌رده‌ست لیکۆلینه‌وه‌یه که تیشک ده‌خاته سه‌ر ئه‌و رووداوانه‌ی که کاردانه‌وه‌ی گه‌لی کورد له‌ ئێران به‌رامبه‌ر به‌م بریاره‌و شیوازی پیاده‌کردنی ده‌خاته به‌رچاو، ئه‌و کاردانه‌وه‌یه‌ی که به‌بروای ئیمه‌ تاکو ئیستا به‌ شیوازیکی ئه‌کادیمیانه‌ و بابته‌یانه‌ و سه‌ربه‌خۆ لێی نه‌کۆلراوه‌ته‌وه‌و هه‌ولی چاره‌سه‌رکردنی لایه‌نه جیاوازه‌کانی نه‌دراوه،

جگه‌ له‌وه‌ی ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه یه‌که‌مجاره‌ به‌زمانی کوردی و به‌م به‌رفراوانییه‌ له‌ سه‌ر ئه‌و کاردانه‌وه‌یه بنووسریت.

پژیمی ئێران و بریاری قه‌ده‌غه‌کردنی

پۆشاکس میلی

ده‌روه و ناوه‌وه‌ی ئێران ببیننیت و کار بۆ به‌دییه‌نانی ئامانجه‌ تایبه‌تیه‌کانی خۆی بکات، که بریتی بوو له‌ سه‌پاندنی ده‌سه‌لات و حوکمی تاکره‌و و بۆ خۆمسۆگه‌ر کردنی کورسی پاشایه‌تی له‌ ئێران، له‌وه‌ش زیاتر پی‌ی وابوو که به‌ده‌سته‌یه‌نانی هیژ تاکه ئامرازی به‌دییه‌نانی ئاواته‌کانیتی، هه‌ر بۆیه ره‌زاخان دوا‌ی کوده‌تا له‌گه‌ل پله‌ی سه‌رۆک وه‌زیران دا وه‌زاره‌تی جه‌نگیشی بۆ خۆی

ده‌توانریت کوده‌تای شوباتی سالی

۱۹۲۱ ز به‌ رابه‌رایه‌تی ره‌زاخان، به‌سه‌ره‌تای پاسته‌قینه‌ی کۆتایی هاتنی ده‌سه‌لاتی خیزانی قاجارییه‌کان (۱۷۹۶-۱۹۲۵) له‌ئێران دابنریت، ئه‌م کوده‌تایه‌ هه‌لیکی باشی بۆ ره‌زاخان په‌خساند تا سوود له‌ هه‌لومه‌رجی

قورخ کردو واشی پیشان ددها که تهنه شهوه که دهتوانیت ئیران له پارچه بوون و دابه شکردن رزگار بکات و هه موو بزاقه سهر به خوویی و رزگار یخووازه کانی نه ته وه نافارسه کانی ئیران دامرکینیتته وه و دژی شه پوله شورشگیرانه یه بووهستی که یه کیتی سیاسی ئیرانی خستوته مهترسییه وه^(۱).

شایه نی باسه رهاخان مهسه له ی پته وکردنی بنه ماکانی کومه لگای له ئیران به یه کیک له کوله که کانی سیاسه تی ناو خوویی ده زانی و پرواشی وابوو که شه مهسه له یه ری خوشکهریک ده بیته بوگه یشتنه کورسی پاشایه تی، بیگومان له م بوارهش دا مهسه له ی بوونی نه ته وه نافارسه کانی ئیران و سروشتی عه شیره تی گه لانی ئیرانی وه ک دوو مهسه له ی گرنگ و پر بایه خ سهرنجی راده کیشا و پیلانی رویه رو بونه وه یان به شیکه کی مه زنی پروگرامه کانی ئاینده ی داگیر کردبوو^(۲)، له لایه کی دیکه وه چه سپاندنی دهسه لاتی ناوه ندی به سهر ولایات و ناوچه جیاوازه کانی ئیراندا خزمه تیکی گهره ی چینی بورجوازی تازه پیگه یشتوو و مولکداره نیمچه دهره به گ و ئه ریستوکراته فارسه کانی ده کرد، شه وان که رهاخانیا ن به نوینه رو پاریزه ری به رژه وه ندییه کانیان ده زانی، به دل پالپشتی هه نگاوه کانیان ده کرد به تایبه تی له بواری نه هیشتنی دهسه لاتی سهرۆک عه شیره ته کان و ژیا نی عه شیره تی له ئیران که ریخراوه چه کداره کانیان وه ک ده ولته له ناوده ولته دا

خوی ده نواند، ههروه ها بوچونه کانی رهاخانیا ن دهسه لماند که سروشتی عه شیره تی و بوونی جیاوازی میلی ئاسته نگی مه زنی له بهر گه شه کردن و به ره و پینشه وه چونی ولات و مانه وه یان ده بیته قولبوونه وه ی دابونه ریته کۆن و بی که لکه کان و لاوازی هه یزی به ره مه هه یان و له یاساده رچوون^(۳).

به م شیه وه یه گوپینی شه واقیعه ی کومه لگای ئیرانی و چا کردنی لایه نه ناسازه کانی پیویستی به هه ناسه یه کی دریشو پلانی گونجاو وزانستیانه هه بوو که رهاخان ی لی بی به ش بوو، ههروه ک لنشوقسکی ده لیت ((ئاشکرایه هه ولی مؤدیرن کردنی ده ولته و کومه لگای ئیرانی ئه رکیکی گران بوو که وردبینیه کی مه زنی ده ویست به هوی په وشته دواکه وتوه که ی ئیران، شه توانریت که که سایه تییه کی سهر بازی توندو تیژی وه ک رهاشا له ئاستی شان خستنه ژیر باری شه ئه رکه دا نه بوو، چونکه له م بواره دا خاوه نی دید و فهلسه فه یه کی ئاشکرا نه بوو))^(۴)، به پیچه وانه وه رهاخان ریبازی هه یزو به کاره یانی توندو تیژی گرت به ره تامه سه له کان یه کالابکاته وه، بو شه مه به سته ش هه ره له سهره تاوه که وته بایه خ پیدانیکی زور به ده زگای سهر بازی و سوپا، سهر له نوی ریخستنه وه و پرچه ک کردنی به چه کی نوی، به رز کردنه وه ی ئاستی جه نگی و خهرج کردنی پاروه پولیکی زور بو زمان

کردنی پنیوستیه‌کانی، که‌بی گومان
حکومه‌تی ئینگلیز پۆلی مه‌زنی له‌م بواره
ده‌بینی.

له‌راستی دا سیاسه‌تی په‌زاخان بۆ لاواز
کردن و له‌ ناو بردنی ده‌سه‌لاتی عه‌شیره‌ته‌کان
له‌ ئیراندا دوو پوخساری گرته‌خۆ، یه‌که‌میان
په‌لاماردانی سه‌ربازی عه‌شیره‌ته‌ بچوکه‌کان و
چه‌ککردنیان و سه‌پاندنی پاره‌و باجیکی زۆر
به‌ سه‌ریان داو سه‌ریی شوپکردنیان بۆ
ده‌سه‌لاتی ناوه‌ند⁽⁹⁾، به‌لام به‌رامبه‌ر عه‌شیره‌ته
مه‌زنه‌کان سیاسه‌تی نانه‌وه‌ی ئاگری
دوو به‌ره‌کی و ئاژاوه‌ی له‌ نیوانیان دا گرته‌به‌ر
تا دواتر لاواز کردنیان و له‌ ناو بردنیان ئاسان
بیت به‌ده‌سته‌وه⁽¹⁾، هه‌روه‌ها لی‌ره‌دا پیوسته
پاستیه‌کی تریش بووتریت، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه
که‌ په‌زاخان ته‌نها دانی به‌ بوونی نه‌ته‌وه‌ی
فارس له‌ ئیران دا ده‌ناو دوا‌ی چونه‌سه‌ر
کورسی پاشایه‌تی له‌ سالی ۱۹۲۵ز دا
بریارى‌دا که‌ ده‌وله‌تی قاجاری که‌ له‌چه‌ند
نه‌ته‌وه‌و په‌گه‌زو زمانی جیاواز پیک ده‌هات
بگوریت بۆ ئیرانیکی یه‌گرتوو له‌ هه‌موو
په‌ویه‌که‌وه، به‌واتایه‌کی تر هه‌ولێ
دامه‌زراندن و بنیاتنانی ده‌وله‌تیکی فارسی
تۆتالیتیریالی ده‌دا که‌ له‌ پێی ئاگرو ئاسن و
زۆر دارییه‌وه‌ نه‌ته‌وه‌کانی تر له‌ بۆته‌ی فارس
دا بتوینیته‌وه⁽⁷⁾.

له‌و کاته‌دا ده‌زگا‌کانی پاگه‌یانندی
حکومه‌تی ئیرانی به‌ گه‌رمی ده‌هۆلیان بۆ ئه‌م
سیاسه‌ته‌ی په‌زاشا ده‌کوتا، گو‌قاری (اینده)

له‌سالی ۱۹۲۵ دا نووسیویه‌تی ((پنیوسته
له‌سه‌ر هه‌موو ئه‌وانه‌ی میژووی ئیران و زمانی
فارسی و ئاینیان لابه‌رزو مه‌زنه‌ باش بزائن که
به‌لاواز بون و که‌مکردنه‌وه‌ی ده‌وله‌تی ئیرانی
زۆر زه‌ره‌رمه‌ند ده‌بن، هه‌تا هاو‌لاتیان به‌ پله‌ی
یه‌که‌م خۆ به‌ ئیرانی نه‌زائن و خۆیان به‌ کوردو
تورک و عه‌ره‌ب بزائن، پوخان و مه‌ترسی
هه‌ره‌شه‌ له‌ ئیران ده‌کات، له‌به‌ره‌وه‌ پیوسته
خۆمان له‌ زمانه‌ ناوچه‌یه‌کان و هه‌ست و
سوژی عه‌شایری و هه‌ریمی پزگار بکه‌ین و
دانیشتوانی ئیران بکه‌ینه‌ یه‌ک میلله‌ت.))⁽⁸⁾
به‌م پێی زۆر له‌ پۆژنامه‌کانی تری حکومه‌ت
ئهم به‌یت و بالۆریان دوباره‌ و چه‌ند باره
ده‌کرده‌وه‌و بانگه‌شه‌ی تواندنه‌وه‌ی
نه‌ته‌وه‌کانی تریان ده‌کرد و هه‌موو شتیکی
فارسیان به‌ نوێ و هاوچه‌رخ داده‌ناو زمان و
کلتور و داب و نه‌ریتی نه‌ته‌وه‌کانی تریان
به‌دوا که‌وتوو له‌ قه‌له‌م ده‌دا.

یه‌کیک له‌و بریارانه‌ی که‌ له‌ بواری
کۆمه‌لایه‌تیدا و به‌ مه‌به‌ستی یه‌کخستنی
روخساری دانیشتوان له‌ لایه‌ن حکومه‌تی
ئیرانه‌وه‌ ده‌رچوو بریارى قه‌ده‌غه‌ کردنی
پۆشینی جل و به‌رگی میلی بوو له‌ سالی
۱۹۲۸ز، به‌ پێی ئه‌م بریاره‌ ده‌بوا‌یه‌ خه‌ک جل
و به‌رگی خۆیان فری بده‌ن و به‌رگی ئه‌وروپی
بپۆشن و کلۆی په‌هله‌وی له‌ سه‌ر بکه‌ن⁽⁹⁾،
ئهمه‌ش نه‌ک ته‌نها له‌ ده‌زگا‌کانی ده‌وله‌ت دا
به‌لکو له‌ سه‌رانسه‌ری ولات دا. ده‌رکردنی ئه‌م
بریاره‌ بوو به‌ هۆی ته‌قینه‌وه‌ی پق و نا‌په‌زایی
به‌شیکی زۆری چین و توێژه‌کانی گه‌لانی

بى خوین رشتن کۆتايى نه هات و بووه هۆی
کۆژرانى (٢٥) کهس و بريندار بوونى (٤٠)
کهس له بهستنه شينان))^(١٣)

جيبه جيک کردنى برياره که له کوردستان

ليڤه دا له وانه يه زۆر له راستى دور
نه که وينه وه ئه گهر بلين هه وله کانى حکومه تى
ئيران بو سه پانندن و پياده کردنى ئه م برياره
به سهر گه لى کورددا مه ودايه کى ترو شيوازيکى
توندى تيرانه ترى گرته خو که له ديدىکى
شوقينستانه وه هه لده قولاً و دور له ئامانجى
ريفورمى کۆمه لايه تى خو ى ده نواند، به لکو
به مانايه کى دى خو ى له ليدان و له ناوبردى
پوخسارى کوردانه ى خه لکى کوردستان
ده بينيه وه، که پرويه کى ناشکراى
چه وسانه وه ى نه ته وايه تى ده هينا يه گور ى و
په نگه که شى توخ تر ده کرده وه، جگه له وه ى
بيانيويه کى چاکترى دايه ده ست ده زگا
سه رکوتکه ره کانى ئيرانى له کوردستان تا
به ئاره زوى خو ىيان و بو سوودى تايبه تيان
ئه م برياره به سهر خه لکى دا پياده بکن.

هه ژار له (چيشتى مجبوردا) ئاماره بو
چونيتى جيبه جيک کردنى ئه م برياره له لايه ن
ده زگا سه رکوتکه ره کانى حکومه ته وه
له کوردستان ده کات و ده لئيت ((ته واو نازانم چ
ساليک بو، ده ولت فه رمانى دا بوو جگه له
مه لاو فه قى، ده بى هه موو کهس کلوى
په هله وى له سه رنى و ميژه رو جلى کوردى
قه ده غيه، مه لا و فه قيش ده بى کاغه زى

ئيران به نه ته وه ى فارسيشه وه، ئه وانه ى ئه م
برياره يان به بريارىکى مله وپانه و دژ به داب و
نه ريت و کلتورى راسته قينه ى خو ىيان ده زانى و
ئاماده نه بوون بچنه ژيرى. حکومه تيش بو
پياده کردنى برياره که که وته به کار هينانى زۆر
و توندو تيز ى و کاره که ى خسته ئه ستوى
ده زگا ى (ئه منيه) وه و جه ندرمه ى شاره وانى
واته پوليس^(١٤).

حسين فردوست که له و کاته دا ئه فسه رىکى
بالا ى حکومه تى ئيران بو له يادداشته کانى
خويدا بومان ده گيرتته وه که چون ده زگا ى
ئه منيه که وتبونه پاوه دونانى دانىشتوان و
جل و به رگى ميللى خه لکيان ده دراندو ميژه رو
کلوه کانيان پى داده کندن و نازاريان
ده دان^(١٥)، هه روه ها ده لئيت ((له شارى مه شه ه
که سايه تيبه کى ئاينى به ناوى (به لول) دژى
ئه م فه رمانه ى ره زاشا وه ستا و به توندى
که وته په خنه لى گرتنى، له ئاکام دا هه ر زوو
خه لکىکى زۆر له ده ورى کۆبونه وه، ئه وانه ى
پريان له په فتاره دزيوه کانى ئه منيه هه ستا
بوو، ئه م کۆمه له برياريان دا له حه ره مى
هه زه تى ئيمام ره زان نه چنه ده ره وه و ئه و
شوينه چۆل نه کهن، تا ئه و برياره هه لئه گير ى
دوا ى ئه وه سه ره لشکرى مه شه ه د (ئيره ج
مه طبوعى) شاي له م رووداوه ئاگادار کرده وه،
شا فه رمانى پيکرد که ده سه ته يه ک سه ريان
بنيريت، له سه ره تادا داوا له خه لک بکريت
حهره م چۆل بکن و بلاوه ى لى بکن، ئه گه ر نا
ئه وا با ده ستيان ليئه پاريز ى ... ئه م رووداوه

هۆی بهرز بوونهوهی شهپۆلی ناپهزایی و
بیزاری خهئکی کوردستان و تهقینهوهی
ناگری راپهپینکی گهوره له ناوچهی موکریان
که پیشه وایه تیه که ی له لایه ن سوارانی نازای
مهنگور و رابه رایه تیه که ی به دهست (مهلا
خهلیل) ی مهنگوره بوو.

عه شیرهنس مهنگور و پیشینه به کی

ههژووویی

سه ره تا پێویسته بووتریت که مهنگور
عه شیره تیکی گهوره و به ناو بانگی
کوردستانی پۆژه له ته و زۆریه ی جار داینه
مۆ سووته مه نی راپه پینه کانی گه لی کوردی
پیکه ی ناوه دژی رژی مه چه وسینه ره کانی ئیران،
ئهم عه شیره ته سه ره به کۆنفراسیونی
خه ئله کانی (بلباس ، مامش ، پیران ، بالک
و پشدر) بوون وله ناوچه یه کی فراوان دا
ده ژیان که له باشوری سابلاغه وه درێژ
ده بیته وه تا زنجیره چیای (وهزنی) ، ئهو
چیایانه ی که به درێژی هه ره چوار وه رزی
سال به فریان پێوه یه ، به م جوړه ئهم عه شیره ته
له ناوچه کانی (سابلاخ ، خانه ، سه رده شت و
بوکان) نیشته جین و زیدیان تا ناوچه کانی
سنوری ئیران - عیراق درێژه بیته وه^(۱۶)،
دکتۆر جوادی قازی ده رباره ی پۆله کانی
مهنگور ده ئیت : ((ئه مانه خودانی لاشه یه کی
پته وو به هین، زۆر ئازاو چاونه ترسن

حاکمی شاریان پی بیت که له کلاو مه عافن،
ئهو حوکمه بو پۆلیس و ده ولته بازاریکی زۆر
به قازانجی پیک هینا بوو، هه ره که س تیوله
پشتیندیک، بزگوره میزه ریک به قه دو
سه ریه وه با، یان پانتۆل و رانگی نیفه ک شوپی
کوردانه ی بوایه، به دارو قامچی به ره ده بوونه
گیانی و بی به رتیل بزگار بونی چه توون
بوو^(۱۳))). هه ره ها هه ژار له شوینیکی تری
ئهم کتیه دا ده ئیت ((ئهو ده مه ی که
له (ته ره غه) ده ژیا ن به ده ست ئه منیه و
مه ئموری ده ولته وه ژیا نمان جه حه نده م بوو،
ئیمه که هه موو فه قیر بووین و به رتیلمان بو
هه لئه ده سوپا، ته واو له په روپو ببووینه وه،
له به ره چاوی من ئه وه نده یان به قامچی
له فه قیری که دا که وه زکی داودای دوو
پۆژمرد^(۱۴)))

هه ره ها (توکی) له یه کی که کتیه کانیدا
ده ئیت ((هه موو هه زه کانی جه ندرمه بو پیاده
کردنی ئهم بریاره له کوردستاندا که وتبوونه
گه ره، هه ره کوردیک جلی کوردی له به ره بوایه
(۵) تومان (۳) ریالیان لی ده ستاند، ئهم پاره یه
له وه ده مه دا ئیجگار زۆر بوو، جه ندرمه له هه ره
شوینیکی یه کیکیان دیبا راست و راست
پووتیان ده کرده وه، به م شیوه یه له ماوه یه کی
که مه دا پاره یه کی باشیان له وه کورده هه ژارانه
خر کرده وه^(۱۵))). به م چه شنه بی دادی ئهم
بریاره ی حکومه ت له لایه ک و شیوازی
ناپه وایانه ی سه پاندنی له لایه کی تره وه بووه

مقهره، بوو، له بربكرت^(۲۱) ههروهه نهو
 پوله سهربازيه مهزهي كه عهشيرهتي
 مهنگور به رابهرايه تي (هه مزه ناغاي مهنگور)
 ديوتتي له شورشي گه لي كورد له سالي
 ۱۸۸۰ به سهركردايه تي شيخ عوبنده لاي
 نه هري كه نامانجي رزگار كردني سه رانسهر
 كوردستان و پيگه پيگه ناني كوردستانيكي
 سه ربه خو بوو^(۲۲) راستيه كه گه واهي له مهزني
 ناستي به رگري و قوربانيداني مهنگوره كان
 ده دا، شايه ني باسه هه مزه ناغا دواتر
 له سه رده ستي كاربه ده ستي سا بلاغ (ئه مير
 ئه لنيزام گه رووسي) به پيلانيكي نامه ردا نه
 تيرور كرا^(۲۳)، له وهش زياتر سواره كان
 مهنگور پوليكي ديار و له بهر چاويان بيني
 له راپه رينه رزگار يخوازه كه ي (ئيسماعيل خاني
 سمكو) دا (۱۹۱۹ - ۱۹۲۳)، ئه و سوارانه ي كه
 له شه رپي (مياندو ئاو) دا كه له نيساني سالي
 ۱۹۲۲ دا قه وما و گه وه ره ترين شه رپي
 راپه رينه كانى سمكويه كه سه ركه وتني تيا دا
 به ديها ت، گورزيكي مهزنيان سه ره وانده سوپاي
 ئيراني و سه ركرده ي گشتي هيژه كانى نه و
 شه رپه يان كوشت كه ناوي (خالو قوربان) بوو،
 ئه م سه ركه وتنه مهزنه و ئه و پوله دياره ي
 سواراني مهنگور و ئه و تيگشكانه ي سوپاي
 ئيراني بوونه گوراني ميللي گالته جاري
 سه رزماني مندالاني كوردستان و تائيستاش
 له بير خه لكي نه چوونه ته وه كه ئه مه ش دوو
 به يتي تي:

((نافه رين سواره ئه سه له مه نگوري
 تاوت داخالوو خالوت زگ دري خالو قورباني
 ردين كلكه كهر هه سته له خوت وامه نگورت
 ها ته سه ر))^(۲۴).

وشانازي به خويانه وه ده كه ن، توانيويانه
 به باشي شيوازي سروشتي ژيان و دابو
 نه ريتيان بپاريژن))^(۱۷)

ژماره ي خيزانه كانى ئه م عهشيره ته له سالي
 ۱۸۹۲ دا خوي ده دا له پينج هه زار^(۱۸)، كه چي
 له سالي ۱۹۳۴ دا هه زار و پينج سه د خيزاني
 لي ماوه ته وه^(۱۹)، ئه مه ش راسته خو ي
 سياسه تي شو فينيانه ي حكومه تي ئيرانمان
 نيشان ده دا ت كه تاچ راده يه ك بو پاك تا و
 كردني ئه م عهشيره ته هه ولي دا وه و تا
 چه نديش له هه وله كانى سه ركه وتوو بو وه،
 چونكه ئه ندامان و سه رو ك عهشيره ته كانى
 مهنگور مليان بو سياسه ته كانى حكومه تي
 ئيران نه ده دا و زور جاريش به هوي
 هه لويستي نه ته و ايه تيان تووشي راودوناني
 ده سه لاتداران ده بوون ئه و كوشتن و بپرینه ي كه
 كاربه ده ستاني حكومه ت به رامبه ر ئه م
 عهشيره ته كردوويانه و ئه و تالان و بپرويه ي
 مال و مو لك و مالاتي مهنگوره كان له لايه ن
 حكومه ته وه راستي ئه م ناخاوتنه مان ده خاته
 بهر چاو، به جوړيك كه به شيكي ئه و پوودا وه
 تراژيديانه بوونه ته گوراني ميللي و تا
 ئيستاش له سه ر زمانان ماون^(۲۰).

ئيمه له كاتي ك له پيشينه ي ميژوويي
 و قوربانيداني ئه م عهشيره ته و تاوانه كانى
 حكومه تي ئيران به رامبه ري ده دويين نابيت به
 هيچ جوړيك پووداي تيرور كردني (باپير ناغاي
 يه كه م) سه رو كي ئه م عهشيره ته به ده ستي كار
 به ده ستي شاري (مراغه) كه (ئه حمه د خاني

مهلا خهليلی گوڤهۆمه

هه لگيرساندن پاپه پين

هه چوئيک بيٽ سياسه ته ناره واکانی حکومه تي ئيراني فاکته ري جارئي تری ههستانه وهی عه شیره تی مهنگور بوو تا پوئی شانازی پیکراوی خوئی ببینی و دژی چهوسانه وهی نه ته وایه تی و رهگهز په رستی پاپه پیت، مهلا خهلیل (۱۸۷۶ - ۱۹۵۷) که رابه رایه تی ئەم ههستانه وهیه ی کرد له گوندی (گوڤهۆمه) ی ناوچه ی سه رده شت له دایک بووه، هه ر له مندالییه وه به مه بهستی به دیهینانی زانستی ئایینی ناوه نده ئاینیه به ناو بانگه کانی نه وسای کوردستان گه راره، ماوه یه ک ریباری سوڤیگه ری گرتبووه به ر مریدی شیخ (یوسف بورهان) ی نه خشبه ندی بووه، کابرایه کی زیره ک و تیگه یشتووش بووه، دیوه خانه که ی هه میشه پر میوان بوو، خویندکارانی ئایینی له قوژینه دوره کانی کوردستانه وه سه ریان لیده دا، به جوړیک ئەم میوانداریتیبه زوره ی نازناوی (پاشا) ی پی به خشیبوو^(۲۵). جگه له وه زور له پیاوه ئاینیه ناو داره کانی ئەو کاته ی کوردستان له سه رده ستی ئەو خویندنیان ته واو کردوه و پروانامه ی مه لایه تیان پی دراره، وه ک (مهلا ئەحمه د تازانی، قازی عه لی سه رده شتی، مهلا سه لامی کانکی و مهلا ره سوئی زیوه یی) و هه ندیکی تر، هه ره ها مهلا خه لیل که زی به خزمه تی هه ژار و نه داران کردوه و به م رهفتاره شی خو شه ویستی و پیزی خه لکی زیاتر بو خوئی پاکیشاوه^(۲۶).

له زستانی سالی ۱۹۲۸ دا له کاتیک دا (سالار نه شرف) کاربه دهستی حکومه تی ئیران له سابلاغ خه لکی ناوچه که ی له شوینیک دا به ناوی (کانون نه فسه ران) کو کرده وه، به زور بریاری پی داکه ندنی جلی کوردی و پی له به رکردنی جلی ئەهروپی و کلأوی په هله وی به سه ردا سه پاندن، مهلا خه لیل ناره زاییه کی توندی به رامبه ر ئەم کاره نیشان دا و بریاری دا عه شیره تی مهنگور بو دژایه تی ئەم بریاره سازو ناماده بکات، هه ر بویه داوای له خیزانه کانی مهنگور کرد که چییان هه یه له خواردن و به رگ و چه ک کوئی که نه وه و دواتر ناوه ندیکی دامه زراند بو هاتنه ناوه وه ی عه شیره ته کانی تری کوردستان بو پاپه پین و ناوی نا (ئیتحاد و ئیتفاق)، هه ره ها بانگه یشتی سه روک عه شیره ته کانی (گه وروک، سه ر دهشت، نه علینی) کرد وه ک (فه قی عیسا و علی ناغا سویناسی) و داوای لی کردن دژی حکومه ت بده نه پالی، بریاریشی دا که گوندی (حاجی مامیان) بکاته ناوه ندی پاپه پین و مه لبه ندی ریخستنی هیزه کانی^(۲۷).

له سه ره تادا مهلا خه لیل که وته په لاماردانی ده زگا سه ره کوته که ره کانی حکومه ت و ناوه نده کانی جه ندرمه له ناوچه که دا و هیلی ته ماسی نیوان شاری سابلاغ و سه رده شتی قرتاند، پاپه ریوه کان له ماوه یه کی کورت دا توانیان کوئترولی

به شداریکردنی راپه پینه که ی لیکردن، عه باس
 ئاغا له وه لأمی ئهم داواکارییه دا و تبووی:
 ئیمه ئیستا که ناتوانین هیچ به شداری و
 یارمه تییه کی راسته و خوتان بکهین چونکه
 کاربه دهستانی ئینگلیزو حوکومه تی عیراق
 پئی کاریکی وانادن به لأم لیتان بوون بیت
 ئه گهر ئاگری راپه رین هه موو کوردستانی
 پوژه لات بگریته وه ئه وسا ئیمه ش دینه
 پیزه وه، ئه وه ی ئیستا بتوانین بو تانی بکهین
 ته نها ئه وه یه خوانه کا ئه گهر راپه رین شکستی
 خوارد ریگای پاشه کشته تان بو دابین بکهین^(۲۹)

هه روه ها ده وتریت که مه لا خه لیل به هیوای
 به ده سه تهینانی هاریکاری و پشتگیری
 په یوه ندی به (شیخ مه حمودی به رزنجی)
 شه وه کردوه، به لأم شیخ له به ربارو دۆخی
 خراپی و که مئوانایی له وه ده مه دا نه یه رژاوه ته
 سه ر پیشکه ش کردنی هیچ هاو کارییه ک^(۳۰)
 به هه ر حال مه لا خه لیل بریاریدا که
 له په لاماردانی سابلاغ دوانه که ویت، بو ئه مه ش
 دوای ئه وه ی هیزه کانی خوئی کوکرده وه و
 ده ستیکی پیداهینان له سه ره تای کانونی
 یه که می سالی ۱۹۲۹ دا له سی قوله وه (قازی
 ئاوا، نه دری و لاجین، تاو پرانی) په لاماری
 شاره که ی دا، چه ند پیکدادانیکی خویناوی
 له نیوان هیرشبه ران و هیزه کانی حوکومه ت دا
 قه وما، هیزه ئیرانییه کان له ژیر فه رمانده یی
 (ئه میر خوزاعی) دا بوون، له ئاکامی ئهم
 پیکدادانه دا ژماره یه کی زور له هه ردوو
 لاکوژرا که له نیوانیان فه رمانده ی هیزه کانی
 جه ندرمه ی سابلاغ (ئیسما عیل ئاغای قه لا

ناوچه کانی نیوان سابلاغ و سه رده شت بکه ن
 و زیانیکی گه وره یان گه یانده هیزه کانی
 حوکومه ت و پاشه کشه یان پی کردن،
 له راستی دا ته نینه وه ی راپه رین بو ناوچه ی
 (نه غه ده و خانه) ده سه لاتداری ئیرانی خسته
 دله راکوی، چونکه حوکومه ت هیژیکی ساز و
 ئاماده ی ئه و توئی له سابلاغ دانه بوو
 به ره نگاری هه ره شه ی راپه ریوه کانی پی
 بکاته وه، بویه ده سه لاتداریان به مه به ستی
 کزکردنی تاوی راپه رین و نانه وه ی دوه ره کی
 له ریزه کانی ده ستان به ئازاد کردنی هه ندیک
 له مه زنه کانی مه نگور له زیندانه کانی
 حوکومه ت دا وه ک (هه مزه ئاغا و هه سه ن ئاغا)،
 مه لا خه لیل گوئی نه دایه ئهم هه نگاوه ی
 حوکومه ت و بریاری په لاماری شاری
 سابلاغی دا، حوکومه تیش دوای پی زاینینی ئهم
 خواسته ی مه لا خه لیل که وته رستنی توپی
 پیلانیک، بو تیرور کردنی، بو ئهم مه به سته ش
 پیاوکیان نارد به ناوی (سه ید عه بدوللا) بو
 کوشتنی مه لا خه لیل، به لأم پیلانه که
 ئاشکرابوو، سه ید عه بدوللا گیراو
 له سه رده ستی یه کی که له مه نگوره کان که (سه ید
 خدری کانی زه ردی) بوو کوژرا^(۳۸).

دوای ئهم پیلانه مه لا خه لیل بریاری دا
 مه ودای راپه پینه که ی فراوانتر بکات، هه ر بویه
 یه کی که له پیاره باوه ر پیکراوه کانی خوئی نارد
 (کوئیخا عه بدوللا میراوه یی) بو لای (عه باسی
 مه حمود ئاغای) سه روک عه شیره تی پشده ر
 له کوردستانی باشوور داوای یارمه تی و

بیگی) بوو^(۲۱)، هەر چهنده سواره هیزش بهرەکانی مەنگور نازایەتیەکی کەم و ینەیان نیشان دا بەلام شارەکیان بۆنەگیراو نابوون کەیان شکاندو پاشەکشەیان کرد، بیگومان سەرماو سۆلەیی زستان و بی نازوو قەیی و سروشت و پینکەتەیی نانیزامیانەیی راپەڕیوه کان رۆلی خۆی لەم مەسەلەیدا بینی.

دوای ئەو رووداوانە ئەنجومەنی بەرزنی ئیترانی بە پەلە داوای (عەلی بەگ) نوینەری حکومەتیان لە شاری سابلاخ کرد، عەلی بەگ کە چوو تاران چاوی بە رەزاشا کەوت، و شا دەربارەیی هۆکارەکانی راپەڕین لە گەلی دووا، عەلی بەگ لە قسەکانیدا رایگەیاندا کە ئەو بیریاری حکومەت لە لایەک و رەفتارە توندو تیزەکانی ئەمیر خوزاعی لە لایەکی ترهوه فاکتەری سەرەکی راپەڕینەکن، رەزا شا داوای لە عەلی بەگ کرد کە هەموو هەولی خۆی بخاتە گەڕ نەوهکا عەشیرەتە گەورەکانی کوردستانی وەک (مامش، دیبوکری) هتد بچنە پال راپەڕینەکە، هەر هەوا نامۆزگاریشی کرد کە سیاسەتیکی نەرم بەرامبەر ئەو عەشیرەتانە بگرێتە بەر دەمی سەرۆکەکانیان چەورکات، هەولی خیراش بۆ دامرکاندەوهی راپەڕینی مەنگورەکان بەدات^(۲۲).

شکستنی راپەڕین

بەم شێوهیە هەر دوای گەڕانەوهی عەلی بەگ لە تاران، کەوتە پەڕیوه نەدی کردن بە ئەو سەرۆک عەشیرەتە کوردانەیی کە سەر

بە حکومەت بوون و دژایەتیان لە گەل مەنگوردا هەبوو، وەک (قەرەنی ناغای مامش و ئەسەد ناغای دیبوکری)، بەهۆی ئەمانەوه توانی نزیکتەری پالپشتی مەلا خەلیل کە (بایز ناغا) بوو، رازی بکات بەداتە پال حکومەت.

ئەمەش دوای ئەوهی کە بایز ناغا چاوپینکە و تەنکی لە گوندی (ئامید) لە گەل ئەمیر خوزاعی دا سازدا و زانیارییەکی زۆریشی لە سەر توانا و ژمارە و شوینی راپەڕیوه کان پێدا، ئەم هەلۆیستەیی بایز ناغا و پاشەکشەیی لایەنگەرەکانی لە راپەڕین خزمەتیکی گەورەیی بە ئامانجەکانی حکومەت کرد، ئەو حکومەتەیی کە لە بەروای (۱۰) ی کانونی یەکەمی سالی ۱۹۲۹دا بەیاننامەییەکی بە ژمارە (۴۸۸۷) دەکرد، کە تیایدا لێخۆش بوونی خۆی بۆ ئەوانە راگەیاندا کە سەنگەری بەرگری بەجێ دەهێلن و دەگەڕینەوه شوین و جینگەکانیان و ژیانی ئاسایی خۆیان دەبەنە سەر، هەر هەوا هەر پەڕەشیەکی توندو تیزیشی ئاراستەیی ئەوانە کردبوو کە بەر دەوام دەبن لە سەر بەگژدا چۆنەوهی فەرمانەکانی حکومەت و سەر بۆ دەولەت شوپناکەن، بەیاننامە کە ماوهیەکی کەمی دانابوو کە تیایدا راپەڕیوه کان بە خۆیاندا بچنەوه و بیریاری خۆیان لێبەن^(۲۳).

ئەم بەیاننامەییە کاریکی نینگەتیفی کردە سەر ریزی راپەڕیوه کان و بە شیکیان سەنگەریان چۆل کرد، حکومەتی ش هیزکی چوار هەزار (۴۰۰۰) کەسی ناردە سابلاخ و (سەر هەنگ

بكهونه شهري دهسته ويه خه ي نابهرامبه ره وه كه تييدا بالادهستي هيژه كاني حكومهت به ناساني ههستي پيده كرا جا چ له پوي ژماره وه يا خود جوړي چهك و ديسپلين دا، بي گومان هم شه په كه له ناوچه ي (كوستان ي بو گه ينوه يي) قه وما چاره نووسي راپه پيني مه نگو رايه تي دياري كرد كه ناكامه كه ي به دامركاندنه وه ي نه و راپه پينه و شكستي كو تايي هات، هه چه نده راپه پيوه كان زور نازايانه ده جه نگان، به لام له ژير هيرشي به رده وامي سوپاو جاشدا و په لامارو بوردوماني توپ و فركه خويان پيرانه گيراو به ره و سه رده شت له پردي (قه لا تاسيانه وه) پاشه كشيان كرد^(۳۶).

هيژه كاني حكومهت ده رفه تي راپه پيوه شكست خوارد و ده كانيان نه دا تا هيژنيكيان پياي ته وه و راسته و خو به ره و سه رده شت كه وتنه ري و گرتيان، مه لا خه ليل له ژير فشاري هيژه كاني ئيران دا سنوري به زانده هاته خاكي عيراقه وه^(۳۷)، به م جوړه راپه پينه كه كو تايي هات له ري ي توندو تيزييه كي كه م وينه له لايه ن حكومه تي ئيرانه وه، به لام نه و سه رنيشه ي كه راپه پينه كه بو حكومه تي دروست كرد واي له ده سه لاتداران كرد كه له پياده كردني برياري قه ده غه كردني پوشيني جل و به رگي ميللي له بريتي به رگي نه وروپي و كلاوي هه نديك چاوپوشي بكن به تايبه تي له ده ره وه ي شاره كان و نه و ناوچانه ي له ژير سايه ي عه شيره ته كوردييه مه زنه كاندا بوون.

حه سه ن موقه ده مي ناسراو به زه فه ر نه لده وله ي له شويني نه مير خوزاعي كرده لير سر اوي گشتي نو په راسيوني سه ر كو تكردني راپه پيني مه نگو رايه تي^(۳۴).

هه ر به گه يشتن ي زه فه ر نه لده وله بو سا بلاغ به يان نامه يه كي له ئاداري ۱۹۲۹ به ژماره (۳۱۱۹) بلاو كرده وه تييدا هاتبوو كه ناوچه ي مه نگو رايه تي به هو ي خراپي سه رو كه كانيبه وه تووشي به ره لايي و نازاوه بووه، مه نگو ره كان پيوسته له ماوه ي پينچ روژي دا هاتوودا سه رو كيكي تازه هه لبرن و سه ر بو داواكاريبه كاني حكومهت دانه وينن، له گه ل نه م به يان نامه يه و هيژه كاني حكومهت كه وتنه جموجول، بو يه كه م جار هيژي ناسماني ئيراني هيرشي ويرانكاريبانه ي كرده سه ر مال و حالي مه نگو ريان و زه ره رو زيانيكي زوري پي گه ياندين و ژماره يه كي زوريشي لي كوشتن، نه م په لامار دانه هه په مه كيه ي فركه ئيرانيبه كان، خيزانه كاني مه نگو ري نا چار كرد تا كينگه و له وه رگا كانيان جي به يئن و به مه به ستي خو پاريزي پوو له چيا نزيكه كان بكن^(۳۵).

له لايه كي تره وه حكومهت هاني هه ندي عه شيره تي دژ به مه نگو ريه كاني دا كه نه هه له له ده ست نه دهن و بكه ونه تالاني مه نگو ره كان، نه مه ش بووه هو ي نه وه ي مه نگو ره كان شوينه سه خته كانيان چول كهن و به مه به ستي به رگري له مال و حاليان له گه ل نه و عه شيره تانه و هيژه سه ر بازيبه كاني حكومهت

دەر نهجام:

دوای نمایش کردنی ئهو پووداوه میژووایانهای باسکران دهگینه چهند راستییه که دهتوانریت لهم دهر نهجامه دا بهو شیوهیهی خوارهوه بدرکینریت:-

۱- دامه زاندنی پژیومی شاههنشاهی پهلهوی له ئیران و ههولدانی رهزا شا بو چهسپاندنی دهسهلاتی ناوهندی و مودیرن کردن و بهرپوژ ئاواپی کردنی کومه لگای ئیرانی به قازانجی دهولت و دهستهیهکی تایبته کوتایهات و خیرو خوشی بو زۆرینهی کومه لگا نههینایه دی، به تایبتهی نهتهوه ژیر دهسته نافارسهکانی ئیران، ئهوانهی کهوتبوونه بهر هه ره شهی توادنهوه له نیو بالادهست دا و هه موو کاردانهوه یهکیان دژی ئه هه وله به توندی سه رکوت دهکرا.

۲- دهرکردنی بریاری قه دهغه کردنی پۆشینگی جل و بهرگی میلی له لایه ن حکومتی ئیرانهوه سالی ۱۹۲۸ ز، دروست وهک بریارینکی نارها دههاته بهرچاو، چونکه دهرکردنی ئه م بریاره و شیوازی پیاده کردنیشی له سه ر بنه مایه کی زانستیانه و له بهرچاو گرتنی بهرژه وهندیهکانی گهلانی ئیرانی نه هاتبووه گوپی، به تایبتهی رهوشی کومه لایه تی گهلانی ئیران و زۆرینهی موسولمانی دانیشتونان و جیاوازی نه تهوهیی له ولات دا.

قه دهغه کردنی جل و بهرگی کوردی له کوردستان له لایه ن حکومته وه به نامانجی ریفورمی کومه لایه تی و پیشه کهوتنی دانیشتونان به بو، به لکو له دیدیکی شوقینستانه وه سه ر چاره ی گرتبوو که نامانجی له ناو بردنی پوخساری کوردانهی خه لکی کوردستان بو، هه روه ها چه سپاندنی ئه م بریاره له کوردستان و ئه و شیوازه ی پی ی به دیهات، زۆر داری و چه وسه آندنه وه ی نه ته وایه تی قولتر کردوه هه ربویه کاردانه وه ی بریاره که و پیاده کردنی له کوردستان له ناو چهکانی تری ئیران توندو تیزتر بوو که خو ی له راپه رینی ناوچه ی مه نگورایه تی ده بینیه وه.

۳- راپه رینی ناوچه ی مه نگورایه تی هه ره شه یه کی ئاشکرا بوو بو ده سه لاتی حکومتی ئیران و بریارهکانی له کوردستان ، له گه ل ئه وه ی راپه ریه و مه کان له سه ره تادا چه ند سه ر که وتنیکیان به سه ر هیزه ئیرانییهکاندا به دهستهینا، به لام نه یان توانی هه موو ناوچهکانی کوردستان راکیشنه ناو راپه رینه که و پارێزگاری سه ر که وتنهکانیان بکه ن، بی گومان سه روشتی دواکه وتووی کومه لگای کوردهواری و پیکهاتهی (ئاینی - خیله کی) سه ر کردایه تی راپه رینه که که له کاریکی سه ربازی و سیاسی و دبلوماسی ریک و پینکی بی به شکر دبوو، نه مانه و جگه له نابه رامبه ری هیزه کان و ناله باری هه لومه رچی بابته تی که له بهرژه وهندی

محمد عبد الغنی السعودی، ایران دراسه فی جذور الصراع، بغداد، لات، ص ص ۷-۸.

۹- ابراهیم خلیل احمد (دکتور) و خلیل علی مراد (دکتور)، ایران و ترکیا. دراسه فی التاریخ الحدیث و

المعاصر، وزارة التعليم العالی والبحث العلمی، جامعه الموصل، ۱۹۹۲، ص ۱۳۵.

۱۰- حسین مکی، تاریخ بیست ساله و ایران، جلد پنجم، تهران، ۱۳۵۴ ش، ص ۷۰.

۱۱- حسین فردوست، ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، خاطرات ار تشبید سابق، جلد اول، چاپ

دوم، تهران، ۱۳۷۰ ش، ص ۶۹.

۱۲- هه‌مان سهر چاوه، ل ۶۹. نهم پاپه‌پینه به پاپه‌پینی (گوهر شاد) یش ناو ده‌بریت، پروانه:-

سینا واحد، قیام گوهر شاد، وزارت ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۶۱ ش، ل ۴۷ بهره و سهر.

۱۳- عه‌بدو ره‌حمان شهره‌فکه‌ندی، هه‌ژار، چیشتی مجیور، ناماده‌کردن و سهر پهرشتی چاپ:

خانی شهره‌فکه‌ندی، چاپی یه‌که‌م، پاریس، ۱۹۹۷، ل ۱۹.

۱۴- هه‌مان سهر چاوه، ل ۵۵.

۱۵- محمد رؤوف توکلی، کردستان. جغرافیا و تاریخ بانه، چاپ دوم، ۱۳۶۳ ش، ص ۱۸۹.

۱۶- جه‌وادی قازی (دکتور)، مه‌نگور، گوڤاری سروه، انتشاراتی سه‌لاحه‌دینی نه‌یوبی، ژماره ۱۸،

سالی ۳، به‌فرانبار، ۱۳۶۶ ش، ل ۳۲.

حکومه‌تی ئی‌راندابوون به قازانجی ئه‌و ده‌رؤیشتن، رۆلی مه‌زنیان له‌م مه‌سه‌له‌یه بیینی.

سهر چاوه و په‌راویژکان:-

۱- بۆ زیاتر پروانه:

پیتر ئوری، تاریخ معاصر ایران. از تاسیس سلسله‌ی پهلوی تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، ترجمه: محمد رفیعی مهری‌یادی، جلد دوم، تهران، عگانی، ۱۳۶۷ ش.

۲- جهاد صالح العمر و اسعد محمد زیدان، ایران فی عهد رضا شاه پهلوی، بغداد، ۱۹۹۰، ص ۳۱.

۳- کمال مظهر احمد (دکتور)، دراسات فی تاریخ ایران الحدیث والمعاصر، بغداد، ۱۹۸۵ ص ۱۷۶

— ۱۷۷.

۴- جورج لنشوقسکی، الشرق الأوسط فی الشؤون العالمیه، ترجمه: جعفر الخياط، الطبعة الاولى، بغداد، ۱۹۶۴، ص ۲۳۱.

۵- جهاد . . . سهر چاوه‌ی پیشین، ل ۳۱.

۶- هه‌مان سهر چاوه، ل ۳۱.

۷- جه‌مال نه‌به‌ز، بیری نه‌ته‌وه‌یی کوردی نه‌ بیری قه‌ومیه‌تی رۆژ هه‌لاتی وه نه‌بیری ناسیونالیزی رۆژ

ئاوایی‌یه، له‌ بلاؤ کراوه‌کانی ریخ‌راوی خویندکارانی سوسیالستی له‌ نه‌روپا (SOKSE)، لقی

سوید، ستوکه‌هولم، ۱۹۸۴، ل ۴۷.

۸- وه‌رگیراوه له:

- ۱۷- همان سرچاوه، ل ۳۳.
- ۱۸- مینری فیلد، مردم شناسی ایران، ترجمه و: د. عبد الله فریاد، تهران، انتشارات ابن سینا، ۱۳۴۳ ش، ص ۸۰۷.
- ۱۹- مسعود کیهان، جغرافیای مفصل ایران، جلد دوم، تهران، چاپخانه و مجلس، ۱۳۱۱ ش، ص ۱۰۹.
- ۲۰- پروانه:
سید عبد الله صمدی، منظومه و کردی حمزه ناغای مهنگور، ترجمه: سید محمد صمدی، پلی کوی، مهاباد، ۱۳۶۴ ش.
- ۲۱- جهوادی قازی، سرچاوه‌ی پیشین، ل ۳۵:
صالح محمد امین، کوردو عه‌جه‌م. میژووی سیاسی کورده‌کانی ئیران، چاپی یه‌که‌م، به‌غدا، ۱۹۹۳.
- ۲۲- بۆ زیاتر دهرباره‌ی ئەم راپه‌رینه:
جهیلی جهلیل، راپه‌رینی کورده‌کان سالی ۱۸۸۰، و مرگیرانی: د. کاوس قهفتان، به‌غداد، ۱۹۸۷.
- ۲۳- سعید بدل، تاریخچه و جنبشهایی میلی کرد از قرن نوزدهم تا پایان جنگ جهانی دوم، انتشارات تبلیغات کمیته مرکزی (حدکا)، آبان ۱۳۵۷ ش، ص ۱۷ - ۱۸.
- ۲۴- و مرگیراوه له په‌راوینزی:
کریس کۆچیرا، میژووی کورد له سه‌ده‌ی (۱۹ - ۲۰) دا، و مرگیرانی: محمد ره‌یانی، چاپی دوهم، چاپخانه‌ی ه‌داف تاران، ۱۳۶۹ ش، ل ۱۰۰.
- ۲۵- محمود احمد محمد، میژووی هۆزی بلباس له کۆنهره تا نه‌ه‌رو، به‌رگی یه‌که‌م، سلیمانی، ۱۹۸۹، ل ۲۶۴.
- ۲۶- ابراهیم افحمی، قیام ملا خلیل و رد فرمان رچا خان، چاپ اول، تهران، انتشارات محمدی، تابستان ۱۳۶۸ ش، ص ۸.
- ۲۷- همان سرچاوه، ل ۹.
- ۲۸- محمود، سرچاوه‌ی پیشین، ل ۲۴۸.
- ۲۹- همان سرچاوه، ل ۲۴۹.
- ۳۰- همان سرچاوه، ل ۲۵۰.
- ۳۱- ابراهیم، سرچاوه‌ی پیشین، ل ۲۲.
- ۳۲- همان سرچاوه، ل ۲۶.
- ۳۳- همان سرچاوه، ل ۲۷.
- ۳۴- همان سرچاوه، ل ۲۸ - ۲۴.
- ۳۵- همان سرچاوه، ل ۳۵.
- ۳۶- همان سرچاوه، ل ۳۶.
- ۳۷- محمود، سرچاوه‌ی پیشین، ل ۲۴.

بۆردومانی سلیمانی و پویشتنه عومومیه که له کۆمهڵیک به لگه نامه دا

سدیق صالح

دووم بهش (٢١) عهرزوحالی کۆمهڵیک دانیشتووی شاره، دراونه موته سه پریفیه تی نهوسه رده مهی سلیمانی؛ سکالایان تیدا کراوه که به هۆی پویشتنه عومومیه که و چونه که رکوک، یا بۆردومانی فڕۆکه کانی ئینگلیزه وه، زهره رهنده و مالمویران و دهستکورت بوون و، داواکارن باجی مانگانهی کاسبییان له سه رکهم بکریته وه، له کاتی کدا نه بوو به هۆی پوو خان و سووتان و تالانکردنی دووکان و خانوویمان، یا شوینکه وتنی هیزه کانی ئینگلیزه وه بۆ که رکوک، داوای قهره بوو کردنه وهی زیانه کانیان له حکومهت بکهن، چونکه سیاسهتی کاربه دهستانی بریتانیا له عیراق دوچار ی نه وه زعهی کرد بوون. به لام دیاره ژێرده ستهیی و ساله های سایه ی حوکمی عوسمانی و سه رکویزکردن و دواخستنیان له هه موو پوو یه کی ژیان وه، پئی نه وه ی لی به ستوونه وه که بزائن مافه کانیان چین، بۆیه به وچه رده داوا ها که زایی یه دا که وتوون.

شایانی باسه، حکومهتی پاشایه تی، هه که سلیمانی وه ک لیوا خرایه سه ر ده ولته تی تازهی عیراق، بۆ دلدانه وه ی خه نک و

نه م به لگه نامه نه که لیزه دا ده ق و وینه و ساخکردنه وه یان نه خرینه به رچاو، دوو به شن: یه که میان ژماره (١-٩) نه گریته وه و، له ناو پاشماوه ی نه وراقی دادگای سلیمانی ده ره ی تراوه ^(١)؛ دووه میان ژماره (١٠-٣٠) به پیز کاک نه حمه د حسین سالی ١٩٨٣ له ناو نه وراقی فڕێ دراوی شاره وانی سلیمانی له کارگه ی قیری تانجه رۆ هه لیگرتووه ته وه و پاراستوونی، پاشان داو نیه ماموستا محمه ده لی قهره داغی ^(٢).

یه که م به شیان، نمونه یه کی پوونی پاشا گه ردانی و تالانکاری و پاوو پووتی داوی بۆردومانی ناو شاری سلیمانی یه. خانی ناغافه تحولا که خانیکی بازگانی دیار و گرنگی سه رده مه که بووه، تووشی سووتان و تالان هاتووه، بۆیه هه ر له سیهه م خولی حوکمی راسته و خۆی ئینگلیزه دا له ناوچه ی سلیمانی (ته مووزی ١٩٢٤ - ١٩٢٥/٣/٦)، کیشه ی نه و تالانییه خراوه ته به رده م دادگای سلیمانی و لیسی کۆلراوه ته وه. ته نیا (٩) ئیفا ده ی نه و کیشه یه به رده ست که وتوون و، نه وانی تری فه وتاون، له به ر نه وه نازانری مه سه له که به چ ناکامیک گه یشتووه.

خزمه تکردنی شاره که و پرکردنهوهی کهموکوپیهکانی، بودجهی تایبتهی بۆ ترخان کرد، بهو پئییه یاسای سولفهدان به ئیدارهی لیواکه بۆ سالی ۱۹۲۴ به ئیرادهی شاهانهی ژماره (۳۵۸) ی ۱۹۲۴ / ۹ / ۶ دمرکرا، وا که وهزیری دارایی دهسهلاتی درایی سولفهی نهختینه تا پادهی ههزار پووپییه بداته ئیدارهی لیوا بۆ خهرجی^(۳). بریاریش درا، به پئی ئیرادهی شاهانهی ژماره (۴۸۵) ی ۱۹۲۵ / ۲ / ۱۵، بری بودجهی خهرجی لیواکه تا کۆتایی ی ۱۹۲۴ (۲۲۰) ههزار پووپییه بی^(۴).

یاسای بودجهی سالی ۱۹۲۵ لیوای سلیمانیش، به ئیرادهی شاهانهی ژماره (۴۹۶) ی ۱۹۲۵ / ۳ / ۱۹، دیاری کرد، که ئەشی مانگانه بری (۵۰) ههزار پووپییه له ۱۹۲۵ / ۴ / ۱ به دواوه بۆ دابینکردنی خهرجی ئیدارهی لیوا سهرف بکری^(۵). دواتر ئەو بره پارهیه، به ئیرادهی شاهانهی ژماره (۵۴۳) ی ۱۹۲۵ / ۶ / ۱۰، له مانگی حوزهیرانهوه کرایه (۱۰۰) ههزار پووپییه^(۶).

به لگه نامهکان، ئەم راستییانه ناشکرا ئەکن:

ناوشار له بۆردوماندا له پاده به دهر پشینیوی و بی سهره و به رهیی تیکه وتوووه. خه لک به ئەزموونی پیشتر، ترس و بیمیکی زۆریان به رامبهر به فرۆکهکانی ئینگلیز هه بووه، به پئی ئەنجامهکانی بۆردومانیش، پیناچی فرۆکهوانهکان دهستیان پاراستی.

وهك دهرئهكهوی، ژمارهیهکی دیاری خانوو و دووکانی ناوبازار، که نهوسا گل بوون، یا بهر بۆمبا کهوتوون، یان بهرگه یان نهگرتوووه و پووخواون. ئیتر خاوهنهکانیان ههژار و نه دار و بی کارو کاسبی ماونه تهوه و گوزه رانیان ئی تال بووه.

خه لکیکی زۆر بۆ خۆپاراستن، ناوشارهکانیان چۆل کردوووه و چوونه ته دینهاته دوور و نزیکهکانی دهوور بهر.

خه لکی نهفس نزمو، وهك لهم به لگه نامه نهیشدا هاتوووه، شه خۆری عهشایهر دهوری سهرهکییان له تالانکاریدا هه بووه.

ئهم به لگه نامه نه باشترین و حاشا هه لئه گرتترین به لگه ن بۆ دهرخستنی پووی راستی ئەو هه لومه رجه ئالۆزه که بۆردومانی فرۆکهکانی ئینگلیز له ناوچهی سلیمانی هیناویانه ته ئاراهه. هاوکات به لگه یشن بۆ ئیدانه کردنی سیاسهتی داگیرکرانهی ئەو کاتهی بریتانیا لهم ولاته دا، که وهك بزگارکهری گهلانی چهوساوهی عوسمانی خۆیی تیدا ناساندبوو. پی به پئی ئەو به یاننامه هاوبه شهی ۱۹۱۸ / ۱۱ / ۸ یشی له گهل فهره نسهدا، پووچه ل ئەکه نهوه که به دهق ئەمه ی تیدا هاتوووه: ((مه بهستی بریتانیا و فهره نساهه چوونه مهیدانی جهنگ له پۆژه هه لاتدا، بزگارکردنی تهواوهتی و یه کجاری ی ئەو گهلانهیه که له میژه له ژیر نیری تورکدا ئەنالینن و، دامه زانندی ئەو

۱. ۲. بۆماردومانى سلیمانى:

ناوچهی سلیمانى، به تايبهتی له دوادواییهکانی دووم حکومتی کوردستانهوه، کهوته بهر چاودیری و ههپهشه و شالای بیهردهوامی هیزی ناسمانی ئینگلیز و، زهره و زیانیکی گهورهی لیکهوت. ناوشار پۆزانی ۳/۳ و ۸/۱۶ و ۱۹۲۳/۱۲/۲۵ به بۆمبای فرۆکه بۆردومان کرا^(۱). بهلام پۆزی ۱۹۲۴/۵/۲۵ قورسترین و توندترین هیرشی فرۆکه کرایه سه سلیمانی بۆ کوتاییهتان به حوکمی شیخ. ئەو هیرشه، هه به پیتی به لگه نامهکانی ئینگلیز خوی، کیشایهوه بۆ ههلاتن و ئاوارهبوونی (۱۹۳۰) کهس له کۆی (۲۰) ههزار کهسی دانیشتووی ئەوسای شار بۆ دیهاتی دهروپشت. ئەوانه دواى دوو مانگ نیوهیان و، ئەوانی تریش له دوو مانگی دواتردا گهپانهوه^(۱).

من، پشت بهستوو به راستیهکانی ئەو پۆزگار، زیاتر پیم وایه ئەم بۆردومانهی دواپیان، ئەو ههموو زیان و کارساتهی لهشارهکهدا خولقاندوو. ئەو (بۆردومان) هیش که له به لگه نامهکاندا نامارهی بۆ کراوه، بیسی و دوو، هه ئەمیان بووه. فهرمانی ئۆپه راسیونی ژماره (۱۲) ی پۆزی ۱۹۲۴/۵/۱۹ ی فهرماندهیی هیزی ناسمانی بریتانیا له بهغدا، پرونی ئەکاتهوه که هیزهکانی ناسمانی له مووسل و

حکومهت و ئیداره نیشتمانییه بۆیان که له ئارهزوی ئازادانهی دانیشتوانیانهوه سهراوهیان گرتبی^(۷).

ئهمی خوارهوه دهههه نجامی ساخکردنهوهی به لگه نامهکانه:

پروونکردنهوهی:

۱. چهند زاراوهیهک:

۱، ۱. پۆشینه عومومییهکه:

وهختیک شیخ مهحمودی گهوره له مارتی ۱۹۲۳ دا سلیمانی چۆلکرد، هیزهکانی ئینگلیز له ۱۹۲۳/۵/۲۸ ئەمجا هاتنه ناو شار و، نه توانرا وهزعهکه ئارام بکریتهوه و ئیدارهیهکی تیدا دابمهزینری؛ ئەو هیزانه پۆزی ۱۹۲۳/۶/۱۷ ناچار بوون شار بهجی بهین. لهوهدا دهوری دوو ههزار کهسیکی پشتیوان و لایهنگریان له خهک، هه مان پۆز لهگه لیاندا پۆشینه و پرویانکرده کهرکوک.

ئهم پروداوه، له قسهی باو و پۆزنامهوانی سهردهمهکهدا، به ((پۆشینه عومومییهکه)) و ئەوهکه سانهیش به (موهاجیر) ناسراون^(۸). ئەوانه دواى سالیکی زیاتر و، پاش داگیرکردنهوهی سلیمانی له ۱۹۲۴/۷/۱۹، له لایه ستنوونکی سوپای عیراق و هیزهکانی پۆلیس و لیقی ئاسووری و هیزی ناسمانی بریتانیاوه، ئەمجا گهپانهوه^(۹)، بۆیه هه مال و حالیان لی تیچوو و، هه هه و ماوهیهیان له کهرکوک به نارههتی و کویرهوهی گوزهراند.

كركوك و هنيدي بۆ ئهو بۆردومانه سازوتهيار كراون و، بېريار دراوه سليمانى بۆ ماوهى دوو پوژ، له ۲۷ى مایسهوه، بهتوندی و خهستى بۆمباباران بكریت. پيشتريش وینهى نيشانهكانى ناوشارى بۆ ئاماده كراون و، دانيشتوانى شار به بهياننامه ئاگادار كراونهتوه كه پوژانى ۲۶-۳۱ى مایس ئهوناوه كه شيخ مهحمود و هيژهكانى لىن، چۆل بكن، يان بچنه شوينيكى سهلامهت. هه له بهر بارى ئاووههوايش، وهك فرماندهى ئۆپهراسیۆنهكه سهريشك كراوه^(۱۲)، بۆردومانهكه پيش خراوه بۆ ۲۵ى مایس.

ههندى شاههتخالى ئهو بۆردومانانه، ئاوا

گېراويا نهتهوه:

شيخ فه تحوئلاى شيخ رهشيد:

((يهكه مجار سى فرۆكه هاتن، ههريهكهيان بۆمبايهكى بهردايهوه، يهكى بهقهدهر كهلهشهكرىك بوو. جاريكى تر بۆمباى قورسيان فرېدايه خوارهوه. بيرمه خانوهكان ويران بوون. له دووه بۆردوماندا چهند كهسيك كوژران، بهلام له هى سيههمدا زۆر كهس كوژران. بيرمه چووم سهيرى ئافرهتى بكم، ههردوو دهستى قرتابوون و پهنجهكانى پهريبوون و قاچهكانى برابوون. مناليكيشى كهلهپاچه بووبوو، بهلام نه مردبوو. لهوى مامهوه تا مرد. له چوارهم بۆردوماندا، لهسهه جاده بووم كه فرۆكهكان هاتن. لاديواريك بهسههرا پووخا و كهوتمه ژيرى، ئيسقانيكى

پشتم شكاو، لهوساوه ئهشلم. فرۆكهكان لهپينجهم بۆردوماندا بهياننامهيان بهردايهوه و بۆردومانهكهيان راگهياند، بۆيه شيخ مهحمود و ههموو خهلك شاربان چۆل كرد. لايهنگرانى شيخ نهيانويرا بيتهوه ناوشار، لهديهات ئهژيان. كه گهراينهوه، زياتر له ۱۰ خانوو پووخابوو، تهنانهت يهك دووكانيش لهناوبازار نه مابوو، هه مووى سووتابوو))^(۱۳).

شيخ سهلامى شاعير:

((لهلايهكهوه بۆمباردومان دهوامى ئهكرد، به رهنكى داىك و باوك پشت شكاو بهبى رحمى بهسهه لاشهى بريندارى منالى نازداريا تلاوتلى ئهكرد و، منالى بىگونا بهبريندارى مهكى داىكى مردوى لهناو كهلاوهى پووخاوا ئهمزى ... حكومهتى ئينگليس به طهياره بهيانى ههتا ئىواره بۆمباردومانى سليمانى ئهكرد))^(۱۴).

ئهحمدهد خواجه:

((له ههموو سهريان و مالىك بليسهى ئاگر ههلههستى، خانوو ويران و كاوول بهسههيهكدا پووخاوه، شارى چۆل و بىخاوهن، لهژير بۆمبا و مهتراليوزدا ژن و پياو و منال كهوتبوونه دهشت، بهبى خۆراك و ئاو بهپىي پيخواسى))^(۱۵).

عهبلوئعهزيز يامولكى: ((فرۆكهكانى ئينگليز بهبى بهزهبيانه شارهكهيان بهبۆمبا كوتابوو، هه موو خانوهكانيان پووخاندبوو))^(۱۶).

عوسمانی حەمەنادر:

((تەیارە هات، ئەواخیری ١٩٢٣ بوو، دوو بۆمبای لە بناری گۆیژە تەقاند. بۆمبایەکی کیشا بە مائی عارف بەگی عەلافدا، کاول بوو. مالهەمە مەحف بوو، هەر عەبدوللا بەگی کورپی مایهوه. جاریکی تر که بۆردومان کرا، جاسوس خەبەری دابوو که شیخ مەحمود لە مائی عیززەت بەگایه. ئینگلیزەکان زۆر دەقیق بوون، بۆمبایەکیان کیشا بە مائی عیززەت بەگا، لەتەنیشت مائیانەوه لە مائیکی کەسی دا، نەتەقی و هەموو مالهەمە پوووخاند. کە پووخوا، مائیکی حاجی شیخ فەتحوولای تەنەکەچی ناوی بوو بەژێرەوه. کە کەوتنە هەلدانەوه بە پاچ و خاکەنان، پاچی بەر سمتی کەوت. تا مرد شەل بوو، دەریانەینا و نەمرد. لە بۆردوماندا ئەوی دەسلەلاتی هەبوو لەدیهاتی نزیک، و لاخی بەکری ئەگرت، ئەچووە دەرەوه. ئەوی نەیبوو، ئەیدایە ئەو دەشتە، لەبن دار و بەرددا ئەمانەوه. هەتا شیخ مەحمود قومووشیکی لەم گردی سەیوانە ئی، خۆم چوومەتە ژوورەوه و لەولا هاتوومەتە دەرەوه، گەرە بوو. ئیمە کە ئەووەل جار بۆردومان کرا، چووینە دیی چەقژ. مانگ زیاتر ماینەوه. بۆ دووم جار کە بەیاننامەیان فری دا، ئەهالی بچنە دەرەوه، شیخ بۆردومان ئەکەن، خەلک هەموو پەومان کرد، ئیمە چووینە ئەولا (کانی بەردینە)، پیی ئەلین (دی کۆن) یان (چالە کۆن). ئەوجارەیان

منارە کۆنەکە می مزگەوتی گەرە، بۆمبای ئی، تا ناوقەدی پووخاند، عەشایەر کەوتنە مال و دووکان تالانکردن))^(١٧).

٢. ناوی چەند کەسێک:

١.٢. مۆتەسەپیفی سلیمانی:

ئەو هیژە تیکەلە کە تەمووزی ١٩٢٤ بۆ داگیرکردنی شاری سلیمانی هات، جگە لەئەحمەد بەگی توفیق بەگی پالیئوراو بۆ مۆتەسەپیفی لیوا، کاپتن "ئە. جە. چاپمان" یشی وە ک موفەتیشی ئیداری لەتەکدابوو^(١٨).

چاپمان، سەبارەت بە کاری پێشتری، هەر ئەوەندە ئی زانراوه کە دەورانی یەکەم خولی حوکمی راستەوخوی ئینگلیز لە ناوچە سلیمانی (١٩١٩/٦/١٩-١٩٢٢/٩/٤)، حاکی سیاسی قەزای چەمچەمال بوو^(١٩). لە دووم حکوومەتی کوردستاندا بەسەرۆکایەتی شیخی گەرە، هەراکتی میجر نۆئیلی وەکیلی مەندووبی سامی لە سلیمانی نەبووبی، ئەو لە کەرکوکەوه هاتوو، بە وەکالەت لە شوینی بوو^(٢٠). پێنەچی کەم وزۆر کانوونی یەکەمی ١٩٢٢ کە نۆئیل دوور کەوتوو تەوه، ئەم وە کە وەکیلی مەندووبی سامی جیی گرتیی تەوه^(٢١). لەوی ماوەتەوه تا لە شوباتی ١٩٢٣ دا کیشراوەتەوه بۆ کەرکوک^(٢٢). دواي گرتنەوهی سلیمانی و، لە سیهەم خولی حوکمی راستەوخوی ئینگلیزدا، لە تەمووزی ١٩٢٤ بەدواوه، بوو

به مۆتەسەرپى لىوای سلیمانى ^(۲۳)
 له ۱۹۲۴/۷/۱ یشەوه به پىزى ياسای (اصول
 المحاکمات الجزائیه البغدادي) دوسەلاتىكى
 جزایى پلەى يەكەمى درایی ^(۲۴).

له ۱۹۲۵/۳/۷ موه، ئەحمەد بەگى توفىق
 بەگى تابوورناغاسى بوو بە يەكەم
 مۆتەسەرپى حوكمى پاشايەتى له لىوای
 سلیمانى. ناوبراو له بنەمالەى (خەندان)ە،
 سالى ۱۸۹۸ لەدايك بووه. ئەعداى مۆلكى
 له ۱۹۱۴ دا تەواو كىردوه. ۱۹۲۲/۷/۲۱
 بەئەندامىكى دەستەى بەرپۆهبردنى
 (جەمعیەتى كوردستان) هەلبژێراوه.
 ئەندامى مەجلىسى مىللى كوردستان بووه.
 شوباتى ۱۹۲۵ یش كراوەتە موعتەمەدى
 (جەمعیەتى مودافەعەى وەطەن له سلیمانى).
 ۱۹۲۷/۴/۹ ناچار كراوه له مۆتەسەرپى
 بكشیتەوه. سەرۆكى مەجلىسى مەعارى
 لىوا و يەكەم سەرۆكى (جەمعیەتى زانستى
 كوردان) یش بووه. ۱۹۳۰/۹/۲۸ بۆ دووم جار
 بووه بە مۆتەسەرپى سلیمانى تا
 ۱۹۳۵/۴/۲۴، پاشان ەى هەولێر تا
 ۱۹۳۹/۴/۲۴، موفەتیشى ئیدارى له وەزاردتى
 ناوخۆ له بەغدا تا ۱۹۴۱ كە ئیتر خانەنشین
 كراوه. له دەمەم خولى هەلبژێردندا
 (۱۹۴۲/۱۰/۹ - ۱۹۴۴/۵/۳۱) بە نائیبى
 سلیمانى هەلبژێراوه، بەلام كۆتایى
 تشرینى دوومى (۱۹۴۳) لى كشاوەتەوه.
 پۆزى ۱۹۶۳/۱۲/۱۳ له بەغدا كۆچى نوایى
 كىردوه ^(۲۵).

بەوشیوهیه دووم بەشى بەلگەنامەكان
 ئیمزای چاپمانى تا ۱۹۲۵/۲/۲۸ و ەى
 ئەحمەد بەگیشى له (۱۹۲۵/۳/۸) موه پێوهیه.
 ۲،۲. پێیسی بەلەدییه:

وەك بە ئیمزاکەیدا دیاره، مەحمود
 ئەفەندییه. ناوبراو له سەرەتای تەمووزى
 ۱۹۲۰ موه تا ۱۹۲۱/۱/۳ سەرۆكى شارەوانى
 بووه بە وەكالت و، پۆزى ۱۹۲۱/۴/۱
 بەسەرۆك هەلبژێراوه. تا كۆتایى دووم
 خولى حوكمى راستەوخۆى ئینگلیزیش، ەى
 سەرۆك بووه. له ۱۹۲۴/۷/۲۱ دا، دیسان
 بەسەرۆك دانراوەتەوه و تا كانوونى يەكەمى
 (۱۹۳۱) ماوەتەوه. مەحمود ئەفەندى كۆپى
 قادرناغا و له ئەوى مەحمودناغای
 مەسرهفى وەزیرى داراییى میرانى بابان
 بووه، له ۱۸۸۴ دا لەدايك بووه؛ له حوجره
 خویندویه. و پاشان لەگەل باوكیدا بازرگانى
 كىردوه. سەرەتا له دادگا دامەزراوه و،
 براوەتە مۆتەسەرپىیهت. له ۱۹۳۱ موه
 گۆنیزراوەتەوه بۆ بەرپۆهبرى (اموال
 القاصرین) له كەركوك و، له (۱۹۳۵/۱۱/۳۰ -
 ۱۹۴۴/۵/۳۰) كراوەتەوه بە سەرۆكى
 شارەوانى سلیمانى. ۱۹۶۰/۱/۱۳ كۆچى
 نوایى كىردوه ^(۲۶).

۲،۲. كاتب تانى: مصطفىا.

۲،۴. سەرکاتب (باشکاتب): ع. هادی. ئەبى
 عەبدولهادى، واتە هادی صائیب بى كە كۆپى
 مەلا ئەحمەدى صائیب كۆپى مەلا

۲.۲. چوارباغ، گه په کینکی نذر گه وره نه بووه، له باشووری پوژئاوای شاردايه. "هۆلی" به شینکی نه و گه په که یه. به ناوی نه و چوار باخه وه که کاتی خوی نه حمه د پاشای دوا میری بابان له و شوینه دا بنیاتی ناوه، ناو نراوه^(۲۹).

۳.۴. خانی ناغافه تحولاً: خانینکی بازرگانی دوو قات بووه له به شی ژووړووی مه زادخانه، خواره وه و سه ر جاده ی کاوه ی نیستا، ناغافه تحولاً دروستی کردوه. نه م دوا ییه توفیق نه فندی ی کوپی پوو خاندی و کردیه بازاړینکی تازه به ناوی خو یه وه^(۳۰).

۳.۵. ده رگه زین: گه په کینکی باشووری پوژئه لاتی شارو بچوک بووه. گه په که کانی سه رگول و کاریزی دایکی پاشایشی گرتووه ته وه^(۳۱).

۲.۶. زرگوینز: د ییه کی نه و به ری تانجه رو یه له باشووری پوژئه لاتی شاردا، به بناری شاخی گل زه رده وه.

۲.۷. قه ره توغان: د ییه کی باشووری پوژئه لاتی سلیمانی بووه، نزیکی نوخته ی پشکنینه که ی سه ر ړنگای نیستای عه ربه ت، شوینه واری نه ماوه.

۳.۸. گوینزه: له گه وره ترین و کونترین گه په که کانی شاره، له به شی پوژئه لاتدا بووه. سابوونکه ران و قه زازه کان و سه رچیمه ن و گاوران و برایم پاشایش نه گرتیه وه^(۳۲).

قادره قیچه ی قه ره داغییه. شاعیریش بووه و له پوژئنامه کانی "پیشکه وتن" و "ژیانه وه" دا نووسین و شیعیری بئاو کراوه ی هیه^(۲۷).

۲.۵. عه رزو حانچییه کان: عه لی، نیسماعیل حه قی، سه عید، محه مه دعه لی، نه حمه د فه وزی. په نگه نه مه ی دوا یی نه حمه د فه وزی ی شاعیر بی و، هه روا عه رزو حاله که ی بو نه و که سه نووسی بی.

۲.۶. موختاره کان: هی گه په کی جوله کان - محیدین، گه په کی ده رگه زین - عه بده په ضا، گه په کی گوینزه محیدین.

۲.۷. موفه تیشی نیاداری:

ناوی (مفتش اداری) له پشتی به لگه نامه ی (ژ۲۵) دراوه. به به راوردی ده ستخه ته که دا، دیاره که هی نه حمه د به گی موته سه رپفه بو موفه تیشی نیاداری ی نووسیوه. نه و کاته کاربه ده ستینکی ئینگلیز به و وه زیفه یه وه له هه ر لیوا یه کی عیرا قدا هه بووه. نه و موفه تیشی لیوا ی سلیمانی له و سه له دا کاپتن لاین بووه، که تا نیسانی ۱۹۲۹ له وی ماوه ته وه^(۲۸). ناوی چه ند شوینیک:

۳.۱. ئوئوویه: وئوویه، د ییه کی باشووری پوژئه لاتی نزیک به سلیمانی بووه. نیستا تیکه لی ناو شاره که بووه.

۳.۲. جووله کان: گه په کینکی کون و له باشووری پوژئاوای شاردا بووه، میله تی جووله که ی تا ۱۹۵۰ تیدا نیشته جی بووه.

٤- مۆره كان:

٤.١. متصرف سلیمانی:

ئهم مۆره ههه ناوهی (متصرف سلیمانی)، واته موته سه پیفی سلیمانی و، بی چوارچیوه یه^(٢٣). دریزی و پانیی (٥,٥×٣,٥سم): به ته رزی فارسی نووسراوه. سه ره تا نیمزای کاپتن چاپمانی به ئینگلیزی و، دواییش هی نه حمده به گی موته سه پیفی لیدراوه.

٤.٢. متصرف لوی سلیمانی:

پیوانه ی (٥,٥×٣,٢سم) ه و لاکیشه یی به وئه مانه ی ئی نووسراوه:

MUTASARIF LIWA SULAIMANI

ژماره وارد..... No

روژ..... Date

ناوی شاره که لیرو له هی پیشوودا به (سلیمانی) ی باوی ناوچه که، نه ک (سلیمانی) هاتوو. ئهم مۆره له به لگه نامه ی (ژ ٢٣) ی ١٢ ته مووزی ١٩٢٥ هه یه و، نه وانی پیشتر به سه ریانه وه نییه و هه ر ژماره ی واریده له سه راوردیان دراوه. بویه رهنگه له مایسی نه و ساله وه به کارهینرابی.

٤.٣. مجلس بلدیة سلیمانی:

مۆره که که موزور شیوه خپه و پیوانه ی (٨,٥×٢,٥سم) هه به نیملای نه وسا (مه جلیسی به له دییه ی سلیمانی) ی ئی نووسراوه. میژووی (١٣٤٤) له خوارووی دراوه که کۆچییه و له ٢٢/٧/١٩٢٥ ی زاینه وه دهستی پیکردوو.

مادام ئهم مۆره به به لگه نامه ی (ژ ٢٧) ی ٣٠ ی نه یلوولی ١٩٢٥ هه یه و به هی (ژ ٢٨) ی ٧ ی تشرینی یه که می ١٩٢٥ هه یه، نه بی له تشرینی یه که می ساله که دا دروستکرابی و ئیتر به کارهینرابی.

نه و مه جلیسه، هه ر به پی ی به لگه نامه ی (ژ ٢٣) ی ١٢ ته مووزی ١٩٢٥، نه بی له ته مووزی ١٩٢٥ دا پیکهینرابی، چونکه هه رزو حاله کانی پیشوو هه ر په نیسی به له دییه ناراسته ی موختاری گه ره کی کردوون و وه لامه که ی داوه ته وه به موته سه پیف، له کاتی که دا له و میژوو به داوه، وه لامی موختار له و مه جلیسه دا خوینراوه ته وه و نه مجا به رز کراوه ته وه.

ئهم سی مۆره به کوردین و له یه که مین مۆره کوردیه کانی دائیره کانی سه رده می حوکمی پاشایه تی ی عراقن.

٤,٤. موختاری جووله کان: خپه به پیوانه ی (٢×٢سم) هه لی نووسراوه (مختار محله جولکان محی الدین)، واته موختاری مه حه لله ی جووله کان محیدین.

٤,٥. موختاری کانیسکان و چوارباغ: خپه به پیوانه ی (٢,٢×٢,٢سم) و، لی نووسراوه (مختار محله کانی اسکان و چوارباغ)، واته موختاری مه حه لله ی کانی ناسکان و چوارباغ.

٤,٦. موختاری سه رشه قام: خپه به پیوانه ی (٢×٢سم) و، لی نووسراوه (مختار محله سرشقام عبده رضا)، واته موختاری

ترقین قید: ناوکوزاندنهوه، دهرکردن.
 ته مه توعی که سابهت: مافی کاسبیکردن.
 جاجم: مهوج، ته نراوی له خووری نوینی تیوه
 ئه پیچن^(۳۴).
 حوجره: ژوور، دووکانی بازرگانی له خاندان.
 حه مالی: هه ق و مزى حه مالی.
 حه لواجی: حه لوافرۆش، شیرینی فرۆش.
 حه واله کردن: ناردن، په وانه کردن.
 خان: کاروانسه را، بازارپیکى بازرگانی بووه
 له کۆمه له دووکانیکی دهورانده وری
 حه وشه یه کی گه وره پیکهاتوووه، کرین و
 فرۆشتنی تیدا کراوه.
 خریدکردن: کرین.
 خورده به قالی: سووکه به قالییه کی بچوک.
 خورده فرۆشی: ورده واله فرۆشی.
 خومچی: خومگر.
 خیر: به لی.
 دوعاگو: دوعاخوین.
 دهرکه نار: په راویزی نووسراو^(۳۵).
 ده فعه: جار، که پرت.
 په هبه ر: چاوساغ، شاره زا.
 پووپییه: پاره یه کی تورکی بووه، کردووپییه
 ۱۶ ئانه.
 پوزمه ره: پۆژانه (فارسییه).
 زیرا: له بهرئه وه ی (فارسییه).
 سه فیل: نابوت و نه دار.
 صاحب کولفته: خیزاندار^(۳۶).
 سندووق ئه مینی: خه زنه دار، ئه مینداری
 سندووق.
 صه ره: نۆره، سه ره، ریز.

مه حه لله ی سه رشه قام به نده (ره زا) یه. میژووی
 (۱۳۳۱) ی کۆچی لیدراوه که ئه کاته (۱۹۱۲-
 ۱۹۱۳ ز). ئه م موختاره، به پیی به لگه نامه ی
 (ژ ۱۹)، موختاری گه ره کی دهرگه زینیش بووه.
 ۷، ۴. موختاری گۆیژه: شیوه خره و پیوانه که ی
 (۲، ۲×۲، ۵ سم) هه لی نووسراوه (مختار محله^۱
 گویژه محی الدین)، واته موختاری مه حه لله ی
 گویژه محیدین. میژووی (۱۳۴۳) ی کۆچی
 پیوه یه که ئه کاته (۱۹۲۴-۱۹۲۵ ز).

۵. پوول: پوولی عیراقی نرخ (۸ ئانات)
 له ناوه ندی کانوونی دووه می ۱۹۲۵ به دواوه
 دراوه له عه رزو حاله کان، دوانی هه ووه ل
 پیوانه وه نییه.

۶. هه ندی وشه ی به لگه نامه کان:

ئان: کات، وهخت.

ئۆده: هۆده، ژوور.

ئۆستا: وهستا، شاره زا.

ئه سباب: که لوپه ل، ئامراز.

ئه شقیه: جه رده و پاووپووتکه ر.

ئه شیا: که لوپه ل، شتومه ک.

باشکاتب: سه رکاتب، سه روکی ده سته ی
 کاتبه کان.

بو م بار دومان: بو م بار باران (وشه یه کی
 ئینگلیزییه).

به قال: وشکه فرۆش.

پاسی که سابهت: مۆله تی کاسبیکردن.

تا: لبار.

ته خته گیپان: ورده واله فرۆشی له سه ر
 ته خته ی ده ستگیپ.

١٩٩٨، ل ٧١-٧٢، ٤٣٥-٤٣٧؛ "ژیانهوه"، ١٢، ٩ کانون ثانی ١٩٢٣، ل ١-٢ له عهبدوللا زهنگهه، هه مان سه رچاوه.

(٢٨) سدیق سألح، بیست به لگه نامه: دهق و ساخرده وه، "هه زارمێرد"، ٢٢، سال ٦، کانونی یه که م ٢٠٠٢، ل ١١٧-١٥٥.

(٢٩) جمال بايان، سلیمانی شاره گه شاهه که م، ب ٢، به غدا، ١٩٩٢، ل ٢٢٠.

(٣٠) نه که رمی مه حمودی سألحی ره شه، شاری سلیمانی، ب ١، به غدا، ١٩٨٦، ل ١٥١.

(٣١) جمال بايان، هه مان سه رچاوه، ل ٢١٩.

(٣٢) هه مان سه رچاوه، ل ٢١٨-٢١٩.

(٣٣) هه یچ نه بی له و کۆبیانه ی لای من، بی چوارچیوهن. جا ئیتر نازانم ئاخو دانه ئه سلیمییه کانیش هه روان، یان نا.

(٣٤) هه ژار، هه نبانه بۆرینه، تهران، ١٣٦٩، ل ١٧٩.

(٣٥) هه مان سه رچاوه، ل ٣١١.

(٣٦) هه مان سه رچاوه، ل ٦١٩.

(٣٧) هه مان سه رچاوه، ل ٦٤٠.

(١٧) بیره وه ریه کانی خوالیخوشبوو عوسمانی هه مه نادر که پوژی ٢٦/٨/٢٠٠٠ (١،١٠) سه عاتم له سه ر شریتی کاسیت لی تو مار کردوه.

(١٨) عبدالعزیز یاملکی، المصدر نفسه، ص ١٢.

(١٩) جه مال خه زنه دار، بانگی کوردستان، به غدا، ١٩٧٤، ل ٩٤.

(٢٠) هه مان سه رچاوه، ل ١٠٢.

(٢١) جه مال خه زنه دار، پوژی کوردستان ١٩٢٢-١٩٢٣، به غدا ١٩٧٣، ل ٤١، ٣٢.

(٢٢) هه مان سه رچاوه، ل ٤٨؛ سی. جی. ادمندن، کرد و ترک و عرب، ترجمه جرجیس فتح الله، بغداد، ١٩٧١، ص ٢٨٤.

(٢٣) "ژیانه وه"، ژماره ٩، ٢١ تشرین ثانی ١٩٢٤، ل ٤- له: عه بدوللا زهنگه ه، ژیانه وه و شوینی له پوژنامه نووسی کوریدا، هه ولیر، ٢٠٠١.

(٢٤) بلاغ رقم (٥٢) الصادر من وزارة العدلیة، "الوقائع العراقية"، العدد ٢٠١، السنة الثانیة، ٥ آب ١٩٢٤.

(٢٥) ره فیک سألح، پوژنامه ی ژیان: ژماره (١-٨١)، ب ١، لی کۆلینه وه ی سدیق سألح، سلیمانی، ٢٠٠٢، ل ٢٨-٣٠.

(٢٦) سدیق سألح، تو ماریکی شاره وان ی سلیمانی (١٩١٩-١٩٢٢)، سلیمانی، ٢٠٠٣، ل ١٣-١٤.

(٢٧) پروانه: عه ل نا جی کاکه هه مه ئه مین عه تار و سه روان به کر سامی، پی شکه وتن یه که مین پوژنامه ی سلیمانی (١٩٢٠-١٩٢٢)، هه ولیر،

به لگه نامه کان

(دهق و وینه)

(1)

ئيفادهى شاهيد صوفى ئيسماعيل نؤموسلمان

صه نعت

خومچى

۲۴/۸/۱۷

من له مالى هه نووکه يه عقووب دانيشتم خويان شهوى بؤمباردومان له بازار بوون که هاتنه وه ليم پرسين وتم کووتاله کانتان هينايه وه يا نا وتيان هينامانه وه منيش وتم بوچى شه وه نده تان پى چوو هه نووکه وتى کووتالى خومان هه ر ئه م باره بوو هينامانه وه بو مالى فه قه ط ئيبراهيم جولا و يه عقووبى ساسون سه رره ش منيان کرد به ره هبه ر که له گه ل هه مالا ئاموشو بکه م که شه شيان ضايع نه بى به هه ماله کانين ئه وت زوو بيگويزنه وه با نه سووتى به عه جه له نه مانزانى مالى كى بووه هه نووکه و يه عقووب گيپرايه وه بو من وتيان به هه مالى ئيبراهيم جولا و يه عقووب هينابوويان بو مالى مه لا ئه مين له وى که ئاشکرا بوو مالى خويان نييه و بويان نه شه خورا هه مائيش داواى هه مالى لى ده کردن ئيبراهيم جولا جاجمىكى ده ره ينا له فه رده که و داى به هه قى هه مالى و تاکه شى خسته ژوورى ئه سبابى خويزه وه و به يانى وه کوو بيستومه ئيبراهيم جولا تاکه ي فريدا بوو بو حه رش و هاتنه وه بويان گيپرايه وه وتيان که فه رده که يان فرى داوه ته حه وشه که وه به عضىكى براوه و به عضىكى سووتاوه و له ئيبراهيم جولا م بيست له گه ل يه عقووب ساسون سه رره شدا له ناو جووله که کاندان ه يگوت خوا بتانگرى به عضى پاره مان داو نه جاتمان بوو له بژاردنى ئه سبابه کانى سه عيد شه فه ندى.

س: له مه زياتر ئيفاده ت هه يه يان نا.

ج: خير له مه زياتر ئيفاده م نييه.

دانيشتوى مه حه لله ي جووله کان

صوفى ئيسماعيل كورى شانووم

نؤموسلمان

شماره

۵۹/۸/۷۷

افاده شاهد صوتی

من له حالی هئوکه بيقو ب دانستن خيانه ته وی بر حصار دمانه له با در بون که ها
 تنه ده لیم پسين وتم کوتاگ کاشانه هبنا ده با ما و تيا به هبنا مانده منيه و تم
 لوي اوده تانه لي چو هئوکه وی کوتای خزانده رام باره بو که هبنا مانده ده بونالی
 فقط ابراهيم بولا و بيقو بی ساسو بر روش خيانه کرد به رهبر که لکل سوالا امر
 شوکم که ايتيا به ضایع نبه هماله کاشانه اگوت زوی کو بینه ده یا نه سوتی
 و عمل بنایک خای نامه زانی سالی که بوه هئوکه و بيقو بی که ایا مانده بومنی دتیا به
 به هوای ابراهيم بولا و بيقو به هبنا بزیه بونالی ملا اینه نه وی که آشکو ابرو که
 سالی خيانه تیه و بزیه نه اطورا عملیه دادای هوایی له ده گردون ابراهيم بولا
 با همی که در هبنا له فرده که دای به حقی هوایی و نا کوش خسته و ورس هبنا بی
 هورده و بیانی و کو بیستوم ابراهيم بولا تا که فرس دابو بوعوسی و هاننه ده بزیه
 کیراده دتیا به که فرده که یا نه نریزادته هوشم که ده بقبلی بورد و بقبلی سوناوه
 و له ابراهيم بولا م بیست لکل بيقو به ساسو بر روشی را له ناء و لکه کازدا ایا کو ت
 لغو ایتیا گری بقیه باره مانه دا و بجایا بورد براردنی اسباب طانی سبب اوص

۱- له زیاتره افاده شه هبنا مانا
 ۲- نپر له زیاتره افاده شه منیه

دانستوی عمل بولا کانه
 صوتی بقبلی کورنی سالی
 زندگانه

(٢)

ئيفادهى شاهد ئىبراهيم ناغاي كورى.....

<u>عومرى</u>	<u>صنعت</u>
٣٥	كاسب

٢٤/٨/١٧

شەوى بۆمباردومانى سەلیمانى مەن لە خان حاضەر بۆوم خانەكە خەرىكى سەوتاندن بۆوم مەنیش خەرىكى كۆزاندنەوهى ئاگر بۆوم حاجى فەقى محەمەدى كىلەسپى ھات ئەشیای سەعید ئەفەندى بگۆیزیتەوه لە ئۆدەیه كەدا سى فەردە ئەشیای سەعید ئەفەندى تیا بۆوم، دوو فەردەیانى گۆیزایەوه یەككى لە ھەوشەكەدا مایەوه كە حاجى فەقى محەمەد ھاتەرە فەردەكە نەما بۆوم سونالی كرد لەئیمە وتى ئەو فەردەیه كە ئیستا لە ھەوشەكەدا بۆوم چىسى لى ھات بۆچى نەماوہ لە ئەووختەدا ئىبراهيم جۆلا و ھەنووكە جۆولەكە و جۆولەكەكانى تر ئەشیای خۆيان ئەگۆیزایەوه مەن و تەم بزانە جۆولەكەكان لەگەل ئەشیای خۆيانا نەیانردووه كە پۆیشت لەپاش چارەكەك ھاتەوه وتى لای ھەنووكە و ئىبراهيم جۆلا یە بردوویانە لە پاش دوو پۆژى تر دانبارى كورى باباقەرە طاغى ئەوشەوه لە مالى مەلا ئەمىن بۆوم تا صبحەینى ئەو جۆولەكانە ئەشیایان بردۆتە مالى مەلا ئەمىن دانبار بەمنى وت تايەكى گەرە لەگەل ئەشیای ئىبراهيم جۆلادا ھىنايان بۆ مالى مەلا ئەمىن ھەمالەكە داواى ھەمالى لى كردن وتیان ئەم تايە مالى ئیمەیه ھەمالیت نادەینى لەپاشا ئىبراهيم جۆلا جاجمىكى گەرەیان لە تايەكە دەرھىنا دايان بە ھەمالەكە لەجياتى ھەقى.

س: تۆ ئاگات لى بۆوم ئەم فەردەیه لەطەرەف ئىبراهيم و ھەنووكە جۆولەكەوه بردوویانە بۆ مالى مەلا ئەمىن.

ج: خیر خەبەرەم نىیە كە لەطەرەف ئەوانەوه برابى فەقەت ئەوان لەگەل ئەشیا گۆیزانەوه خەرىك بۆون لە خاندان و حاجى فەقى محەمەد ھات وتى ئەم تايە كە براوہ لای ئىبراهيم جۆلا و ھەنووكە یە.

س: لەوہ زیاتر ئيفادەت نىیە

ج: خیر لەمە زیاتر ئيفادەم نىیە.

دانىشتووى مەھەللەى دەرگەزىن

كورى حاجى عەبدوللا

ئىبراهيم ناغا

انارة تاهد ابراهيم خاں

۱۷/۱/۱۷

۲

شده در بیدارمانی سبانی من له خانه نظر بریم خانه که فریبی سو تانده به یو بنسبه خریک کوشه اندن ده اگر بریم
 هابی نفی محمد کیله سب هات شیبای سعید خندی بگریخته ده لاد ده یک دا سچ خنده شیبای سعید خندی
 نیابو رو فرده بانی کوشه برون کیلک له خورده که ما به ده که هابی نفی محمد هات ده فرده که خابو سالی کرد
 له ایچ وئی او فرده به که اپتیا له خورده له بریمی له هات بریمی خاوه له او دخته دا ابراهیم جولا که
 جولا که و جولا که طای دتم انیبای خاوه کوز بیه ده من م تم بزانه جولا که کانه لکل انیبای خاوه نام به باده بود
 که س لیبته لیکن چاره کیلک هات ده وئی لای هتو که و ابراهیم جولا که بورد بان له ریگی د در و تریته
 دانیاری کوری بابا قرح طای او شته ده که له مالی ملا ایه بیه بیه تا صبحه بیه لیبلا کانه او جولا کانه شیبایه
 بورد دتم مالی ملا ایه دنیار بهش وت تا یک گوره لکل انیبای ابراهیم جولا که هابا باده بومانی
 ملا ایه حیال که دای هابی له کردن و تیا له ام تا به مالی ایچ به حیالته نادین لیباشا
 ابراهیم جولا که جابجیگی گوره یا به له تیا که در هابا دایا به هیا که له حیالته هفی .

توانا ته له بو که ام سلخ فرده به له طرف ابراهیم و خنوک جولا که ده بورد بان بومانی ملا ایه
 بخر بیه م نه که له طرف او انه ده برایی نفی او ابه لکل انیبای بوزانه ده شهر مان بونه
 له خانه و هابی نفی محمد هات وئی ام تا به که باده لای ابراهیم جولا که و لخدو که ده

دیندوسی موله ده لرین
 کرری هابی عباده
 ابراهیم خا

له زیان اناره تیه
 نبر له زیان اناره م نیه

(۳)

ئیفاده‌ی شاهد مه‌جید به‌گ.....

۲۴/۸/۱۹

۴ عومری

۲۶

ئه‌وه‌ل شهوی بۆمباردومانی سلیمانی ئەشیامان له خانی ناغافه‌تحوڵلادا بوو بۆ گوێزانه‌وه‌ی ئەشیاکانم هاتم بۆ خان ئەشیای حوجره‌ی خۆمان گواسته‌وه بۆ مانی مه‌لا ئەمین عاصیه‌خان به‌سه‌ر ئەشیاکانی خۆمه‌وه دانیشتیبوم ته‌ماشام کرد کۆئێکی گه‌وره‌یان به‌ سی‌حه‌مال هانی داوای چه‌مالییان له جووله‌که‌کان کرد وه‌ له‌و جووله‌کانه‌دا ئیبراهیم جوّلام ناسی وتیان ئەم فه‌رده‌یه‌ هی ئیمه‌یه‌ له‌ پاشا جاجمیکیان له‌ فه‌رده‌که‌ ده‌ره‌ینا دایان به‌ چه‌ماله‌کان.

س: له‌مه‌ زیاتر ئیفاده‌ی که‌ت نییه‌.

ج: خێر له‌مه‌ زیاتر ئیفاده‌م نییه‌.

دانیشتووی مه‌حه‌لله‌ی گوێزه

مه‌جید کوری حاجی فه‌رح به‌گ

اناره‌ شاهد مه‌جید به‌گ
 ۲۴/۸/۱۹
 ۲۶

اوله‌ شه‌وه‌ی بۆمباردومانی سلیمانی ئەشیامان له‌ خانی ناغافه‌تحوڵلادا بوو بۆ گوێزانه‌وه‌ی ئەشیاکانم هاتم بۆ خان ئەشیای حوجره‌ی خۆمان گواسته‌وه بۆ مانی مه‌لا ئەمین عاصیه‌خان به‌سه‌ر ئەشیاکانی خۆمه‌وه دانیشتیبوم ته‌ماشام کرد کۆئێکی گه‌وره‌یان به‌ سی‌حه‌مال هانی داوای چه‌مالییان له‌ جووله‌که‌کان کرد وه‌ له‌و جووله‌کانه‌دا ئیبراهیم جوّلام ناسی وتیان ئەم فه‌رده‌یه‌ هی ئیمه‌یه‌ له‌ پاشا جاجمیکیان له‌ فه‌رده‌که‌ ده‌ره‌ینا دایان به‌ چه‌ماله‌کان.

س: له‌مه‌ زیاتر ئیفاده‌ی که‌ت نییه‌.
 ج: خێر له‌مه‌ زیاتر ئیفاده‌م نییه‌.

دانیشتووی مه‌حه‌لله‌ی گوێزه
 مه‌جید کوری حاجی فه‌رح به‌گ

(٤)

ئێفا.....

بازرگان ٣٢

٢٤/٨/٢٣

پوژی بۆمباردمانی سلیمانی له خانی ئاغا فهتحوڵادا ئەشیای خۆم له حوجرهی خۆما بوو سعات له دوانزه چاریکی کهم له گهڵ چهند کهسانیک له مهحسووبی خۆم بوون و ئەشیایان له حوجرهی منا بووه هاتین بۆ خان بۆ ئەشیا گویزانوه که تهماشام کرد حوجرهکهی من شکابوو هه نووکه و یه عقووبی برای و چوارپینج عهسکه له بهر حوجرهکهی منا راویستابوون هاوارم کرد وتم ئیبراهیم ئاغا حوجرهکهم شکاوه و هیچم نهماوه ئیبراهیم ئاغا و توفیق ئەفهندی هاتن و دهستیان کرد به خهلق دهرکردن و ئەو ئەشیایهی که له حوجرهکهما مابوهوه هه مالم هینا دهستم کرد به گویزانوهی بۆ مالم مهلا ئەمین و له پاشا که ئەشیاکانم گویزایهوه بۆ مالم مهلا ئەمین پوژیشتوو مه تهوه بۆ مالم خۆم و شاهیدم ههیه که ئەم هه نووکهیه نه له گهڵ هه مالم بووه و... ئەشیاشی بۆ گویزاومه تهوه.

س: له وهخته دا که باره کانتان هینا هیچ تای بی صاحیبی ئی بوو.

ج: نه بوو.

س: خواجه ئیبراهیم به ئیفا دهی شاهیده کان له تایه کی بی صاحیب جاجمیکی دهرهیناوه و داویتی به حهقی هه مالمیدا و تایه کهش خوی هه لیگرتوو.

ج: قه طعییهن بی مه علوماتم.

... له سه ر چی سه عید ئەفهندی ئیوهی موته هه م کردوو به م تایه بردنه.

... نازانم و ئاگامان له م تایه ش نییه.

... له مالم مهلا ئەمین تای سووتاوت دی.

... نه خیر ئیفا ده م له مه عیبارته.

دانیشتووی مه حه لله ی جووله کان

یه عقووب کوری ساسۆن سه رره ش

۶۸/۷۲

۸

روزی بسیار دینی سلجانی در خانی هجرتا فتح آمد و اشیای غلام لهجریه خطاب بر - عادت کرد و از ده جا
 یکی کم لکل جنبه کسانیکه که مصوبی ضمام برود و شبیه شبیه لهجریه منا یوه که تبه بر خانه بره شبیه
 کوپزانه ده که خاشاک کرد همزه کی من شطابره هتو که و بقبول بری و هوار پی عسکر لهجریه کی منا
 - اوستا برود هادار مکر و نم ابراهیم غیا همزه کم شطاده و بقبول نماوه ابراهیم غیا و
 نوزده نصف هاتمه و دستیاره کرد به خالعه در کردن و اشیای که لهجریه کما مایوه ده حال
 هجرتا دستم کرد به کوپزانه دهی بر مای ملائمه و لیا شاکه اشیای کم کوپزانه ده بر مای ملائمه
 و دشمنوته ده بر مای صلح و شاه هم همه ام هتو که به نه لکل حال مایوه و شبیه کی بو
 کوپزانه ده .

له ادوقه داله باره کانتنه هجرتا هجرتا بی صعبی له بو .

ف
 هجرتا ابراهیم به افاده شاهه کانه له تایکی بی صعب دی هجرتا در هجرتا ده و دینی هجرتا
 تنالیا دتایه کس ضوی هلیکرتو .

ف
 قطعنا بی معلوم

له جری سبانه افاده مترجم کرده هم تای برده .

ف
 نادانم و اطا ماله لم نایکی نه .

له مای ملائمه تای سواته دی

ف
 نه غیر افاده هم له عبارته .

دانشجوی علامه سید محمد طاهر
 بقبول کوی سکو کوه
 لایحه ۱۳۷۱

(5)

ئيفادهى مهلا ئەمىن كورى عاصيه خان

عومرصه نعهت

٢٤/٨/٢٦

پوژى بومباردومانى سلیمانى ئەهالى به يه كده فعه هه رچى ئەشیاى خوڤيان بوو هیناڤان بو مالى ئیمه دایاننا چونكه له ماله كهى منه وه نزيك بوو خانه كهى ئاغافه تحوولا هه رچى صاحب حوجره بوو له ئەو خانه دا به يه كده فعه هوجو ميان كرده سه رم ده رگام پى دانه خرا كه مه نعيان بكه م ئەشیاكانيان له ماله كهى من دانا منيش له ترسى بومباردومان خانه كه م بو به جى هیشتن و پویشتم بو دى ئولووبه ئاگاشم له وه نيه كه مالى خوڤيان بردوته وه كه هاتمه وه ته ماشام كرد سه رده رگاكه م سووتابوو مالى هه چ كه سيكيشى تيا نه مابوو هه موويان بردبوو... وه ده رگاكه يان به به طالى به جى هیشتبوو قفل و حه لقه پزيشى پيوه نه مابوو و هه رچى مالى كه خودا دابووى به من ئەویش له خانه كه ما بوو هه چى تيا نه مابوو مالىان به چۆلى بو به جى هیشتبوووم. وه له بهر ده رگاكه م له ديوى ناوه وه يه كه به ره يه كه ليفه و يه كه پشتى و دوو دوشه كهى سه رميزم دى له حه وشه كه به سووتاوى كه وتبوو. وه ئيستاش نازانم هى كى بوو و له طه ره ف كيوه له مالى من دانراوه.

س: له مه زياتر ئيفادهت هه يه يا نا.

ج: له مه زياتر ئيفادهم نيه.

دانشتووى مه حه للهى ده رگه زين

مهلا ئەمىن كورى عاصيه خان

انجمنه ملا محمد کورس غنچه خانم
۶۲/۸/۶۲

روزی بر سر زانی سیمانی اهالی بیک دفعه لقمه سپیای فیلد بر هنجایه بزی عم رایانه نا
 بجز که مالک کنه ده نزدی بر خانه کنه آغا فتح ایه همی صلب حجره بره ار خانه به دفعه هجرت
 کرده کم در کامی داغرا که منعی بکم ایضا نمایند که مالک کنه دانا نشیه لقمه بر میار دو ماده خانه کم
 بر یکی هشتون در ویشتم بودی اولوب آلا شمرده نیکر مای فیلد بر رونه ده که هانچه ده نما شام
 کرد سردر طاکم سوتابو و مای هجرت کسبکین بنا شام به صلیبه بر دیوه در - طاکه بانه به بظای
 بجز هجرت قتل و حلقه بزنش بیده نما بو و همی مای که خدا دایری به منی ارسیده خانه کما بو
 هجرت بنا بو مالیه جوی بر یکی هجرت کم . ولیدر طاکم له دیوی ماده ده پیوه پی لید و به
 شقی و دو دوشکی کریمیم دی له هجرت کم سوتابو کونبو دو ایستای نازانم همی بر و ناسم
 دانی له طرفه کیوه له مای من دانرا ده .

(Signature)

انجمنه ملا محمد کورس
 دستور محمد کورس
 ملا محمد کورس غنچه خانم
 هزارمیرد

(٦)

ئيفادهى شاھيد فهخرى ئهفهندى كورى واصيف بهگ

<u>عومر</u>	<u>صه نعت</u>
٤٠	مه ئموريهت
٢٤/٨/٢٦	

ئهم دوشهكه كه ئيستا ليړه مه وجوده چهند دهغه خوځ لهسهرى دانىشتووم و له مالى سهعيد
 ئهفهندى ديومه و مالى سهعيد ئهفهندييه.
 س: بهچى ئهزانى ئهم دوشهكه مالى سهعيد ئهفهندييه.
 ج: زور دهغه له مالى خوځيان لهسهرى دانىشتووم و مالى خوځيهتى.
 س: لهمه زياتر ئيفادهت ههيه يا نا.
 ج: لهمه زياتر ئيفادهم نيينه.

دانىشتووى مه حه للهى گويژه
 فهخرى بهگ كورى واصيف بهگ

(٧)

ئيفادهى شاھيد قادر كورى حاجى مه حمود

<u>عومرى</u>	<u>صه نعت</u>
٢٠	تيجارهت
٢٤/٨/٣٠	

ئهم دوشهكه ئيستا ليړه مه وجوده زور دهغه ديومه له مالى سهعيد ئهفهندى و چهند
 دهغه يش خوځ لهسهرى دانىشتووم.
 س: بهچى ئهزانى ئهم دوشهكه مالى سهعيد ئهفهندييه.
 ج: چهند دهغه خوځ له مالى سهعيد ئهفهندى لهسهرى دانىشتووم و لهگه ل چهند پارچه يهكى
 كه ديومه كه هيناويانه بو پوليسخانه.
 س: لهمه زياتر ئيفادهت ههيه يا نا.
 ج: لهمه زياتر ئيفادهم نيينه.

دانىشتووى مه حه للهى گويژه
 قادر كورى حاجى مه حمود

(٨)

ئيفا هه نووکه کورى بابائۀ لياو

	صه نعت	عومرى
٢٤/٨/٣٠	کۆلگيڤ	٢٥

من کۆلگيڤم له خانى ئاغا فه تحوئلادا له حوجره کانى سه ره وه حوجره يه کم به ئوجره ت گرتوه مالى خوڻم له حوجره کهى خوڻم ده ره ئينا و برده مالى مه لا ئه مين له پاشا که هاتمه وه بو خان ته ماشام کرد حوجره يه يه عقووب له طه ره ف عه شائيره وه ده سترکرايه طالا نکردي منيش ده ستم کرده هاوارکردن زوريان لي دام که نه جاتم بوو هه ميسان ده ستم کرد به مال گويزانه وه وه کور ره هه بر له گه ئيانا ئه سوورامه وه هه موويان له من پارانه وه که له گه ل هه مالا هاتوچويان بو بکه م که ئه شيان ضايع نه بي و ئه م ئه شيان هه مووي چوو بو مالى مه لا ئه مين هه ماله که هات داواي هه مالى له ئيبراهيم جو لا کرد ئيبراهيم جو لا وتى ئه م فه رديه هى من نييه فه قه ط جاجميکي له فه رده کهى سه عيد ئه فه ندى ده ره ئينا و داى به حه قى هه مالايدا و فه رده که شى خسته ژوورى مالى مه لا ئه مين.

س: تو ئيفاده ت دا له سه ره وه که ئه و جاجمه له تايه کهى مالى سه عيد ئه فه ندى ده ره ات و درا به هه ماله که.

ج: ئيوه سه هووتان نووسيوه من نه مزانى ئه و تايه هى کي و صاحبيى ديار نه بوو فه قه ط له مالى مه لا ئه مين هه ماله که داواي حه قى کرد جاجميکيان له تايه بي صاحبه که ده ره ئينا دايان به هه ماله که.

س: ئه و هه ماله کيي و ناوى چييه.

ج: ناوى نازانم و نايناسم.

س: ئه و تايه که بي صاحيب بوو چي لي هات.

ج: له مالى مه لا ئه ميندا خرايه ژووره وه.

س: ئه و تايه کي ته سه پرروفى کرد و کي خستيه ژووره وه.

ج: خواجه ئيبراهيمي جو لا ته سه پرروفى کرد و خستيه ژووره وه يه عنى مالى مه لا ئه مين.

س: له پاشا نه دزاني ئه و تايه بي صاحبه چي لي هات و خواجه ئيبراهيم نه يگوت ئه و تايه بي صاحبه لاي منه.

ج: نايزانم و نه مبيستوه ئيفاده م له مه عيبارته.

دانيشتووى مه حه لله ي جوئه کان

هه نووکه کورى بابا ئه لياو

هنگامی که در باب الیاد

صفت

۱۳۸۲

من کولیرم لرغانی علی آغا میخانه را در جمعه هجری ۱۳۰۶ هجری قمری بابت گرفته مالی خیار
 در جمعه کی غلام در حقیقت و بخدمت مالی ملا امیر لیاقت که هفتاد و سه بر خاوه نداشتیم
 کرد جمعه بعقد بر طرف عشاره ده دست کرایه طلاقه کردنی منسبه دستم کردیم
 هماره کردن زور بانه نام که نیام بوهیسان دستم کردیم مال کوزانه ده و کوهی
 لکلیانا اسرارم ده هفتاد و سه بارانه ده که لکل عماله هاتو بویانه بودیم که اشیا بانه
 ضایع نیوام اشیا بانه هجری جو بومالی ملا امیر عماله که هات دادان مالی له ابراهیم جولا کرد
 ابراهیم جولا دتی ام زده به همین به نقطه جابجایی له فرده کی سعادت در حقیقت را بی به
 حقی صلیبه افرده کس خسته ثوری مالی ملا امیر .

۱- در این مورد اول اخذات داد که او جابجایی له نام کی مالی سعادت در هات و در این حال که
 ۲- ابراهیم جولا نه نویسه من نذالی اوتاب بهی کیو و صلی دیار بنو نقطه له مالی ملا امیر
 حال که دادان حقی کرد جابجایی له نام بی صلیبه که در حقیقت ابراهیم جولا کرد

- ۳- او حال که بی و نام در صلی -
 - ۴- نام در نام و نامی نام
 - ۵- اوتاب که بی صلی بوی صلی له هات
 - ۶- مالی ملا امیر ابراهیم جولا ده
 - ۷- اوتاب کی تفریح کرد و کی ضمیمه زوره ده
 - ۸- ضمیمه ابراهیم جولا تفریح کرد و او ضمیمه زوره ده یعنی مالی ملا امیر
 - ۹- لیاقت نذالی اوتاب بی صلی له هات و ضمیمه ابراهیم جولا بی صلی له هات
 - ۱۰- نام و ضمیمه اخذات له م عیار ده -
- دستوی عماله جولا کرد
 هنگامی که در باب الیاد

(۹)

ئیفادهی مهظنوون خواجه.....

بازرگان ۶۰

۲۴/۸/۳۱

لهوهقتی بۆمباردوماندا له قهرهطۆغان بووم له سهعات یانزه و نیوی عهرهبییدا هاتمهوه بۆ خان که تهماشام کرد خان سووتاوه ههرچی مائی من بوو له حوجرهی خۆما بوو و بهعضیکیشی لهحوجرهی صابیر کهرکووکیدا بوو زۆر به عهجهله بوو دهستم کرد به مائی خۆم گویزانهوه بهحهمال ههلمگرد بردم بۆ مائی مهلا ئەمین.

س: به موجیبی ئیفادهی ههنوکه له ئەوهقتهدا که بارهکانت گویزانوهتهوه تایهکی بیّ صاحبی لهگهڵ شتومهکهکانی تۆ مهوجود بووه بۆ حهقی حهمالی لهوتایه جاجمیکت دهرهیناوه و داوته بهحقی حهمالیدا و ئەو تایه بیّ صاحبیهش تۆ تهصهپرروف و ههلتگرتوه.

ج: من ئاگام له تانیه و تهصهپرروف نهکردوه و جاجم به حهمال نهداوه و لهخوصوص ئەم تایه بیّ مهعلوومانم.

س: ئەوهوختهی که مالت گویزایهوه ههنوکه مهوجود بوو یا نا.

ج: نه ههنوکهم دیوه و نه چاوم پیی کهوتوه.

س: ئەو ئەشیاپانهی که چوهه مائی مهلا ئەمین مهلا ئەمین لهوئانهدا لهوی مهوجود بوو یا نا.

ج: مهلا ئەمین مهوجود بوو.

س: لهو ئەشیاپانه ئەشیای کی سووتا.

ج: من که ئەشیاکانم برد بۆ مائی مهلا ئەمین بۆ بهیانی نیوهپۆ چوممهوه ئەوی دیم تایهک لهوی بهسووتاوی کهوتیوو له دانیارم پرسی وتم ئەم تایه سووتاوه هی کییه وتی نازانم فهقهط ناوم بهسهردا کرد.

س: ئەو ئەشیا سووتاوانه کهس به صاحبی دهرنهچوو.

ج: نازانم. ئیفادهم عیبارهته لهمه.

دانیشتوی مهحهلهی جوولهکان

مهظنوون ئیبراهیم کوری گهوری

(۱۰)

ژماره

۱۰۸۸

بۆ: حوزووری جه نابی موته صهریفی لیوای سلیمانی دام اقباله ته قدیم
 ناوو شوهره تی داواکهر: دانیشوووی گهره کی دهرگه زین فه تاح کووری ئوستا محهمه د
 داوالیکراو: =

موخته صهره ن داواکه چیییه: له وهختی خویا مانگی یه ک پووپییه و ههشت ئانه پاسی که سابه تی
 له سهر نووسراوه داوییه له وهختی بۆمباردومانی سلیمانی یا خانووی بهر بۆمبا که وتوو و
 دووکانه که ی به هه موو ئه شیای ناو دووکانه وه سووتاوه حالی حاضر موحتاج و پهریشانه ئه م
 مانگی یه ک پووپییه و ههشت ئانه..... به سی چل پووپییه قهرضی خه لقه وه له دووکانیکدا
 دانیشتوووه بۆ ئه مه ی که مال و منالی له..... نه مرن بناءً علیه بۆ ته نزیل و ته عدیلی پاسه که ی
 ئیسترحام ده کات.

تاریخ: ۱۳ی کانوون ئه وو له ۹۲۴

ناوی کاتبی عه رضو حال: ئیسماعیل حه قی

عه رضی به نده ئه مه یه

له وهختی خویا مانگی یه ک پووپییه و ههشت ئانه پاسی که سابه تم له سهر نووسرابوو داومه ئیستا
 چونکه له وهختی بۆمباردومانی سلیمانی یا خانووم بهر بۆمبا که وتوو و دووکانم هه رچی له ناودا
 بووه به تالان پۆییوه زۆر موحتاج و پهریشان ماوم و حالی حاضر به سی چل پووپییه مالی
 خه لقه وه له دووکانیکدا بۆ گوزهرانی مال و مندالم دانیشتوووم هه لوافرۆشم قازانجم به شی قوت
 لایموت و زۆر که مه له گه ل ئه مه دا ئه مپۆ داوای مانگی پووپییه و نیویکم لی ئه که ن پیم نادری
 لوطفه ن ئه مر به رموون به واسیطه ی به له دییه وه له پاش ته حقیقی ئه حوالم له مه ولا به نه ظه ر
 فه قیرحالی مه وه پاسی که سابه تم له سهر بنووسری و ئه و میقداره ی که زیاد له ئیقتیدارم نووسراوه
 ته نزیلی به رموون و له پاسی ئه م سی مانگه ش که له پیش دانانی دووکانما له سهرم نووسراوه
 عه فوو فه رموونم له عه داله تی حکومه تی فه خیمه ئیسترحام ده که م باقی ئه مر ئه مری جه نابی
 عالییه.

دانیشتوووی گهره کی دهرگه زین

فه تاح کووری ئوستا محهمه د

۲۴/۱۲/۱۴

بۆ جهنابى رهئيس بهلهدييه

(ئيمزا و مۆرى موتهصهريفي سليمانى)

بۆ موختارى مهحالهلى دهركهزىن

ئەحوال و دەرەجەى ئىقتىدارى مۇستەدەئى تەحقيق بکە بزانه ئەمرو کەسبى چييه و به نيسبەت کەسب و ئىقتىداريه وه دانراوه موغتهديله يا نه.

وه کوو تەحقيقاتم کردوه ئەم بۆمباردومان ناو دوو کانه کەى تالان کراوه و حالى حاضر فەقير حاله و به قەرضوقوله و به پارەى خەلقى هەلواچييه تى ئەکات به نه ظەر کەسب و ئىقتىداريه وه مانگى يەك روپيه هەلده گرى تەمه توعى له سەر بنووسرى باقى ئەمر ئەمرى خوتانه.

۱۷ى کانوون ئەووهلى ۹۲۴

موختارى مهحالهلى دهركهزىن

و سەر شه قام

بۆ حوزوورى موتهصهريفي سليمانى

به پيئى تەحقيقات و راپۆرى موختار مۇستەدەئى ئەحوالى ضەعيف بووه حالى حاضر مانگى يەك روپيهى مهوقيف ئەمرى عالييه

۱۶ى شوياطى ۹۲۵

رهئيس بهلهدييه

مهحمود

بۆ جهنابى رهئيس بهلهدييه

موافيقه

(مۆرى موتهصهريفي سليمانى)

کاتبى دووهم: به ورهنگه قهيدى ئيشارهت و ئەم وەرەقهيه حيفظ بکە / (ئيمزاي مهحمود)
به ورهنگه له سەر قهيدى ئيشارهت دراوه.

۱۰۸۸

جمهوری جناب مشرف لاریستانی دام اقباله تقدیم
دانشجوی گره کی درگزین قنچه کوری اوستا مس

آورد شهرت داداگر :

دادا لاکرار :

مستراً داداگ چیه :

لوقت خواب مانگی یک رویه دهنش آنه سها کسانه لسنوساره داویه لوقت
بویا دمان سلیمانان دهنی بر بویا کونوه و دوکانیکی به لکواسمان و دوکانیکی
سوزاوه حال حفاف زور جنابه ویرین نام مانگی یک رویه دهنش آنه
به بیلی دی رویه فرضی خلفه وه له دوکانیکه دانشخوه بوانه که مالومانی
نورن بازار عانیه بو شترلی و نقدی بیاسه که اشخام دکات

تاریخ :

تاری کاب مرصعال :

۱۳۴۱
جمهوری

عوضی بنده اهدیه
لوقت خواب مانگی یک رویه دهنش آنه سها کسانه لسنوساره داویه لوقت بویا دمان
سلیمانان خانوم بر بویا کونوه و دوکانیکی به لکواسمان و دوکانیکی
و حال حفاف به بیلی دی رویه مالی خلفه وه له دوکانیکه بو گونزه لانی مالومانی اشخام دکات
فان اشخام دکات لکواسمان و دوکانیکی به لکواسمان و دوکانیکی
امریقی بون بوانه لکواسمان و دوکانیکی به لکواسمان و دوکانیکی
دارمضاره که زیاد له اشخام دکات لکواسمان و دوکانیکی به لکواسمان و دوکانیکی
دوکانیا لسنوساره عوضی بونوم له عذرت حکومت قنچه اشخام دکات لکواسمان و دوکانیکی
دانشجوی گره کی درگزین قنچه کوری اوستا مس

۱۳۴۱
بوجاب رئیس بلدی

تقدیر و سپاس

بمختار محمد درگزین

احوال در روضه افشاری سته می تحقیق که نواز امیر بلسی مسه تو تهنه ستاب و قیام بده
درازوه مستند ما ..

(11)

بۆ حوزووری جهنابی موتهصهريفی نهگرمی سلیمانی دام اقباله تهقدیم
 ناوو شوهرهتی داواکه: له خهتقی گههکی گۆیژه حهسن ناغای کوری مهحموود ناغا
 داوالیکراو: =

موختهصهره ن داواکه چیه: لهوهختی خویا به موهاجیری لهگهڵ حکومهتی فهخیمه دا بهمانهوه
 چوه بۆ کهرکوک و ههچی شهروهتی بووه صرف بووه نهجاره لهگهڵ حکومهتا هاتوتهوه بۆ
 سلیمانی ئیستاش بی کار و کهسهبه داوای پاسی ئی دهکری مهغدوره و نییهتی بیدا له پاسی
 کهسابهت بۆ عهفوکردنی نهمر و حهواله فهرموونی ئیستیرحام دهکا.

تاریخ: 5 کانون ثانی 925

ناوی کاتبی عهروضوحال: (ئیمزای یاعلی)

عهرضی بهنده نهوهیه

عهرضی بهنده نهوهیه لهوهختی خویا لهگهڵ حکومهتی فهخیمه دا چووم بۆ کهرکوک به خۆم و
 ههشت سهه خیزانهوه دووسی ههزار پوو..... سهرمایه م بوو له م موهاجیری هه دا صرف کرا نهجاره
 لهگهڵ حکومهتا هاتومهتهوه تا به نهمرۆ بی کاروبارم ئیستا داوای پاسی کهسابهت ئی دهکری
 وهحال نیمه بیده م و به لکوو نهمرۆ موحتاجی موعاونهتی حکومهت له م خوصووصهوه
 ئیستیرحام نهکه م نهمر و حهواله ی بفرموون که له پاسی کهسابهت عهفو بفرمووریم باقی نهمر
 نهمری جهنابتانه.

حهسن ناغا

چونکه پوول مهوجود نییه ههشت ئانه پاره ی پوول نهقهدهن نهخذ و له میانه ی مهقبووسی 5
 کانوون ثانی 925 و 7/7 ژماره دا به قهید کراوه. 5 منه

صندوق نهمی

25/1/10

بۆ جهنابی رهئیس بهلهدییه

(ئیمزا و مۆری موتهصهريفی سلیمانی)

بۆ موختاری مهحله ی گۆیژه

ئەحوالی موستەدعی تەحقیق بکە بزانه ئیستا بە چە ئیشی مەشغوولە کەسابەتیکە هەیه یا نه
ئەگەر کەسبە هەیه مانگی چەند تەمەتووع ئەدا باش تەحقیق و بەیانی بکە.
و هکۆو پرسیارم کردووه ئەم موستەدعییه حالی حاضر فەقیرحاله و ئیقتیداری جارانی نه ماوه
هەر مانگی هەشت ئانه پاسی کەسابەت هەندەگری لهسەری بنووسری. باقی ئەمر
ئەمری.....

موختاری مەحەللە ی گۆیژە

۱۲ ی کانوون ثانی ی ۹۲۵

(مۆر)

۲۰ بۆ حوضووری موته صەریفی سلیمانی تەقدیم

بەپێی تەحقیقات و دەرکەناری موختار موستەدعی حالی حاضر جگەرەفرۆشه و ئەحوالی
ضەعیفە بەنەیسبەت کەسب و ئیقتیدارووه مانگی هەشت ئانه تەمەتووع هەندەگری کە بیدا ئیتر
ئەمری عالییه. ۱۲ منە

رەئیس بەلەدییه

(ئیمزا)

۲۵/۱/۱۷

بۆ جەنابی رەئیس بەلەدییه

موافیقه

(ئیمزا و مۆری موته صەریفی سلیمانی)

کاتبی دووهم: بەرپەرنگە قەیدی ئیشارەت و ئەم وەرەقەیه حیفظ بکە / ۱۸

منە لهسەر قەیدی ئیشارەت درا و نهقلی صنفي جگەرەفرۆش کرا / ۱۸ منە

۹۰: حضور جناب منیر فاکرم سلیمان درم بلا تقدیم

تا و شهرت دارا کر : رضی الله عنه که گوزم حسن اها کوری محمود انا

داوا البکراو :

عصره دواک چید : لوقه هونیا به عاجری لقی حکمت خجسته را پاره و خوه بوکر کوک و هجیم شروت بود
صرف بوا مجاره لقی حکمتها لقاوتنه و به بوسلمان ایستاش بی کار و کسه داوی با
لیدرک مقدوره و ختی بید له پاک کاتب بوخو کورن اندر حواله فرمون استرحم دکا
لے لاندته کت

تاریخ :

ناوی کاتب مرصعال :

عین بنده اده
لوقه هونیا به عاجری لقی حکمت خجسته را پاره و خوه بوکر کوک و هجیم شروت بود
صرف بوا مجاره لقی حکمتها لقاوتنه و به بوسلمان ایستاش بی کار و کسه داوی با
لیدرک مقدوره و ختی بید له پاک کاتب بوخو کورن اندر حواله فرمون استرحم دکا
لے لاندته کت

چید بول مهادنه صحتنا بیا لاندته نقد افنه
بوسلمان ایستاش بی کار و کسه داوی با
لیدرک مقدوره و ختی بید له پاک کاتب بوخو کورن اندر حواله فرمون استرحم دکا
لے لاندته کت

۲۰/۸/۸۰

لر صحتنا بیا لاندته نقد افنه
بوسلمان ایستاش بی کار و کسه داوی با
لیدرک مقدوره و ختی بید له پاک کاتب بوخو کورن اندر حواله فرمون استرحم دکا
لے لاندته کت

لر صحتنا بیا لاندته نقد افنه
بوسلمان ایستاش بی کار و کسه داوی با
لیدرک مقدوره و ختی بید له پاک کاتب بوخو کورن اندر حواله فرمون استرحم دکا
لے لاندته کت

۲۴-۹۰

(۱۲)

بۆ : حوزووری جه نابی موته صهریفی نه کره می سلیمانی دام عمره نه قدیم

ناوو شوهره تی داواکه ر: له میلله تی جووله که ی سلیمانی چالی کوری سیمانه

داوالیکراو:

موخته صهره ن داواکه چیییه: له وه قتی خویا عه طار بووه مانگی دوانزه ئانه پاسی که سابه تی بۆ دانراوه داویه له م بۆمباردومانه دا هه رچه تهروه ت و سه رمایه ی بووه فه وتاوه ئیستا موحتاجه و پاسی پی نادرئ له دوا ی پرسیا ری بۆ عه فووکردن و نه مر و حه وئه فه رموونی ئیسترحام ده کات.

تاریخ: ۱۷ ی کانون ثانی ی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضووحال: (ئیمزای یاعه لی)

عه رضی به نده نه وه یه

من عه طار بووم و مانگی دوا زده ئانه پاسی که سابه تم بووه و داومه له م بۆمباردومانه دا هه رچه تهروه ت و سه رمایه م بووه فه وتاوه بی کاسبی و سه فیل و سه رگه ردان ماوم ئیسترحام نه که م نه مر و حه وئه ی بفرموون دوا ی پرسیا ری نه حوال له پاسی که سابه ت عه فووم بفرموون باقی نه مر نه مری جه ناب عالییه

چالی

۲۵/۱/۱۹

بۆ جه نابی ره ئیس به له دییه

(مۆر و ئیمزای موته صهریفی سلیمانی)

موختاری مه حه لله ی جووله کان

پرسیار بکه بزانه ئیستا دووکانی هه یه و کاسبی نه کا یا نه ده ره جه ی تهروه تی چۆنه به پینی نه و که سبه که نه یکا..... نه توانی بدا با راپۆر به یانی بکه / ۲۰ منه

ره ئیس به له دییه

مه حموود

بۆ جهنابی رهئیس بهلهدییه عرض و تهقدیم

صاحیبی ئیستیدعا چالی کوری سیمانیه که دانیشتوری گهپهکی جوولهکانه موددهتی چوار مانگه هیچ ناکا و ئیستاش بگیری و ته مهتوعی که سابهت هه مانگه ههشت ئانه هه لدهگری .
ئیتر ئه مری جهنابتانه .

٢٧ ی ک ٩٢٥ ی

موختاری جوولهکان
(مۆر)

نومرۆ ٥٠

بۆ حوضووری موتهصهپیری سلیمانی تهقدیم

بهپینی ته حقیقات موستهدعی ئیستا دووکانی نییه به تهختهگیران خوردهفرۆشی شهکات بهنیسبهت که سببی حاضیرهوه مانگی ههشت ئانه ته مهتوع هه لدهگری . ئیتر ئه مری عالییه /
٢٧ منه

رهئیس بهلهدییه
(ئیمزا)

بۆ جهنابی رهئیس بهلهدییه
موافیه

(مۆر و ئیمزای موتهصهپیری سلیمانی)

کاتبی دووهم / بهورهنگه قهیدی ئیشارهت و ئه م وهرهقهیه حیفظ بکه . ٢٨ منه
بهورهنگه ئیشارهت لهسهر قهیدهکهی کراوه . ٢٨ منه

۱۳۰۰ هجری قمری
روزنامه هزارمیرد

بسم الله الرحمن الرحیم
روزنامه هزارمیرد
روزنامه هزارمیرد
روزنامه هزارمیرد

روزنامه هزارمیرد
روزنامه هزارمیرد
روزنامه هزارمیرد
روزنامه هزارمیرد

۱۳۰۰/۱۸

روزنامه هزارمیرد

روزنامه هزارمیرد

روزنامه هزارمیرد

روزنامه هزارمیرد

بوجا بیس لدری و تقدیم

صاحب بسته چاه کوری سیمان کرد و اینطور گره که در کوهکامه سه دیوار به یکدیگر جمع نکند و بنشاید
بگردد و تمنع کت هرگاه بهشت آنه پدید آید. اینها هم بنشیند -

تاریخ

پایان ۹۰

لوپرد

در حضور زلفه سیمان تقدیم

به این تحقیقات مستعدی اینها در کمانه به بنخته کردان حوزده فردی امانت بدین کت باز در راه مانی

حفظه آنه تمنع اصل در که اینها در راه | ۷۷

۵۵/۸۴۸

بوجا بیس لدری

مراقبه

Handwritten signature or stamp, possibly containing the name 'بوجا بیس'.

طاب نوم | در کت غیر امانت و این رخصه حفظه آنه
برینکه امانت در کت و کار او در راه

(۱۳)

بۆ : حوزووری جهنابی موته صهریفی سلیمانی عهرج و تهقدیم

له خهلقی مهحهللهی چوارباغ قادر کوری ئیبراهیم ناغا

موخته صهره ن داواکه چیه: به مهعلووماتی عومومی خهلقى سلیمانی له وهختی بۆمباردومانی سلیمانی یا هر ئهشیایه که له دووکانیا بووه سووتاوه و بهتالان پۆییوه و ئهشیای ناومالیشی تالان کراوه حالی حاضر به قهرضی خهلقى خهریکه کاسبی بکا و ئیستا داوای مانگی یهک پووپییه و ههشت ئانهی ئی دهکهن ئیقتیداری نییه زۆر موحتاجه لهپاش تهحقیقی ئهحوالی لهمهولا بهنهظهر بئ ئیقتیدارییهوه پاسی کهسابهتی لهسهه بنووسری ئیستیرحامی عهدهالت دهکات تاریخ: ۱۹ی کانوون ثانی ۹۲۵ ناوی کاتبی عهروضو حال: ئیسماعیل حهقی

عهرضی بهنده ئهمهیه

في الحقیقه لهمهوپییش بهقال و موقتهدیر بووم هر مانگی یهک پووپییه و ههشت ئانه پاسی کهسابهتم لهسهه بنووسرابوو ئیطاعهتهن داومه فهقهط له وهختی بۆمباردومانی سلیمانی یا ههموو ئهشیای ناومال و ناو دووکانم سووتا و بهتالان پۆییوه حالی حاضر زۆر قهرضار و فهقیرحال ماومهوه لهگههلهمه دا لهطهرهف بهلهدییهوه ههروهکوو لهمهوپییش داوای مانگی یهک پووپییه و ههشت ئانه پاسی کهسابهتم ئی دهکریت ئیقتیدارم نییه بیدهه لوطفهن ئهمر بفرموون به واسیطهی بهلهدییهوه لهپاش تهحقیقی ئهحوالم که ئهمه مانگیکه به قهرضی خهلقى خهریکم کاسبی ئهکهه لهمهولا بهنهظهر بئ ئیقتیدارییهوه پاسی کهسابهتم لهسهه بنووسری و ئهه میقدارههی که له ئیقتیدارم زیاده تهنزیلی بفرموون ئیستیرحامی عهدهالت دهکهه ئهمر ئهمری جهنابعالییه.

قادر کوری ئیبراهیم ناغا

۱۹ی کانوون پانی ۹۲۵

۲۵/۱/۲۰

بۆ جهنابی رهئیس بهلهدییه

(مۆر و ئیمزای موته صهریفی سلیمانی)

بۆ موختاری مهحهللهی چوارباغ

تهحقیقاتی ئهحوالی ئهه موسته ددعییه بکه بزانه ئیستا کهسبی چیه ئهه وچاع و ئیقتیداری چۆنه بهنهقهر کهسب و ئهه میالییهوه مانگی چهند تهمهتوع ههلهدگری باش تهحقیق و بهه راپۆر بهیانی بکه رهئیس بهلهدییه

بۆ حوزووری جهنابی رهئیس بهلهدییه تهقدیم

ئهحوال و ئیقتیداری ئهه موسته ددعییه وهکوو تهحقیقاتم کردوه شهروهت و کهسابهتی ههروهکوو لهمهوپییش ئیقتیداری ههه مانگی یهک پووپییه ئیتر ئهمر ئهمری جهنابعالییه.

موختاری.....

۲۷ی کانوون ثانی ۹۲۵

(مۆر)

(١٤)

..... بۆ:

ناوو شوهرهتی داواکهەر: دانیشتووی گهڤهکی ده‌رگه‌زین حاجی مصطه‌فا به‌گ
داوالیکراو:

موخته‌سه‌ره‌ن داواکه چیه: له‌وه‌ختی خۆیا به‌صنفی بازرگان مانگی پووپییه و نیوی
ته‌مه‌توعی له‌سه‌ر دانراپوو ئیطاعه‌ته‌ن داویه له‌م بۆردومانه‌دا دوو‌کانه‌که‌ی سووتاوه و هیچ شه‌روه‌ت
و سه‌رمایه‌ی نه‌ماوه و دوو‌کانی هه‌لگرتوو و بی‌ئیش و کاره و عومری هه‌فتا سا‌له‌ موحتاجی
مه‌رحمه‌تی حکومه‌ته‌ له‌پاش ته‌حقیقی ئه‌حوالی بۆ عه‌فووفه‌رموونی له‌ پاسی که‌سابه‌ت
ئیس‌تیرحام ده‌کات،

تاریخ: ٢٦ی کانوون ثانی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه‌رضو‌حال: ئیس‌ماعیل هه‌قی

عه‌رضی به‌نده ئه‌مه‌یه

له‌وه‌ختی خۆیا به‌صنفی بازرگان هه‌ر مانگی یه‌ک پووپییه و هه‌شت ئانه ته‌مه‌توعم بۆ دانراپوو
ئیطاعه‌ته‌ن داومه له‌م بۆمباردومانه‌دا هه‌رچیم بوو له‌گه‌ڵ دوو‌کانه‌که‌م سووتاوه هیچ شه‌روه‌ت و
سه‌رمایه‌م نه‌ماوه له‌وه‌خته‌وه دوو‌کانه‌که‌م سووتاوه بی‌ئیش و کارم زۆر فه‌قیرحالم عومرم له‌ هه‌فتا
سا‌ل موته‌جاویزه عائیه‌یه‌کی زۆرم هه‌یه موحتاجی مه‌رحمه‌تی حکومه‌تم لوطفه‌ن ئه‌مر به‌رموون
له‌پاش ته‌حقیقی ئه‌حوالم له‌م ته‌مه‌توعه بۆ عه‌فووفه‌رموونم له‌ عه‌داله‌تی حکومه‌تی فه‌خیمه
ئیس‌تیرحام ئه‌که‌م باقی ئه‌مر ئه‌مری جه‌نابه‌عالیه.

حاجی مصطه‌فا به‌گ

٢٦ی کانوون ثانی ٩٢٥

٢٥/١/٢٦

بۆ به‌یاتی موطاله‌عه بۆ جه‌نابی ره‌ئیس به‌له‌دیه -

(ئیمزا و مۆری موته‌سه‌رپی‌فی سلیمان‌ی)

بۆ موختاری مه‌هه‌له‌ه‌ی ده‌رگه‌زین

ئهم موسته‌دعیه ئیستا کار و کاسبی چیه ده‌رجه‌ی شه‌روه‌ت و ئیقتیداری مالییه‌ی له‌چیدایه به‌نیسه‌ت که‌سب و شه‌روه‌تی حاضیره‌و ئه‌مثالیه‌وه مانگی چند ته‌مه‌توع هه‌لده‌گری به‌صوره‌تی که‌ موقارینی حه‌قیقه‌ت بی زور چاک ته‌حقیق و با راپۆر به‌یانی بکه / ۲۷ مه‌

په‌ئیس به‌له‌دییه

(ئیمزا)

وه‌کوو ته‌حقیقاتم کردوو موسته‌دعی حالی حاضر شه‌روه‌ت و ئیقتیداری جارانی نه‌ماوه و بازگانی ناکا به‌ ئیشی سه‌رپییی مه‌شغووله به‌نیسه‌ت که‌سب و شه‌روه‌تی حاضیره‌ و ئه‌مثالیه‌وه مانگی یه‌ک پووپییه هه‌لده‌گری له‌مه‌ولا ته‌مه‌توعی له‌سه‌ر بنووسری باقی ئه‌مر ئه‌مری خۆتانه / ۲۹ ی کانوون پانی ی ۹۲۵

موختاری مه‌هه‌له‌ه‌ی ده‌رگه‌زین

(مۆر)

بۆ حوضووری موته‌سه‌رپی فی سلیمانی ته‌قدیم

به‌پئی راپۆر و ته‌حقیقاتی موختار و مه‌علووماتی خۆمان موسته‌دعی به‌نیسه‌ت له‌مه‌وپیشتروه‌ه ئه‌حوالی مالییه‌ی ضه‌عیف بووه و به‌نه‌ظر که‌سب و ئیقتیداری ئه‌مپۆی مانگی یه‌ک پووپییه ته‌مه‌توع هه‌لده‌گری ئیجرای ئیجابی موته‌وه‌قیفی ئه‌مری عالییه.

په‌ئیس به‌له‌دییه

۲ ی شوباگی ۹۲۵

(ئیمزا)

۲۵/۲/۱۱

بۆ جه‌نابی په‌ئیس به‌له‌دییه

موافیه

(ئیمزا و مۆری موته‌سه‌رپی فی سلیمانی)

13/10/57

دانشجوی گره ساندی در زمین ...

داو و شهرت داواگر :

داوا البکراو :

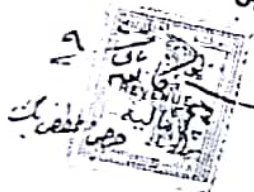
عقد سردا داواک جبهه :

تاریخ :

ناوی پانیا مریخمال :

لوقت خواب به صفت بازه گان مانگه رویه ونیوی توج سردا ابوالحاف
دوبه لم بود و زمانه دا دوکانه کی سونا وه دهی تروت و سینه ناوه
دوکانه کی کلن گرونه بی ایبوکار و ... صفت سال فن صحت گرونه
ایکانه لیس ... تحقیق احوالی بوغفورونی له بیس کاتب اشهم اگات

عرض سینه ادمه
لوقت خواب به صفت بازه گان هر مانگه یک رویه وهتانه نغمه بودنا ابوالحاف داوه
لم بو بار زمانه دا هر صوم بو لکل دوکانه کم سونا وه دهی تروت و کابیم ناوه لوقت وه
دوکانه کم سونا وه بی ایبوکارم زور قب حالم عدم له صفت سال نباز وه عالی بی زورم
له صحت گرونه لطف ارب بزیون لیس تحقیق احوالم لم تنعه بوغفور موم له عدت
گرونه نغمه اشهم اکم با امری صاب عالی
صحت بطفه بک

57/1/50

لوسان مطاله بو صبا ریس کدی -

Handwritten signature

بر تهر محمد درکن

ام متد عیاینا کا دکهن چیه لاجه توت راجه داره باید له جرایه بلب کب و توت حاضره لسانا بده
مانگه چند نغمه کل دکره بر حورته که سفارت جیه دنه بی ...

1000-22

(١٥)

بۆ: حوزوووری جهنابی موتهسه‌رپیی لیاوی سلیمانی دام اقباله‌ عه‌رض و ته‌قدیم
 ناوو شوهره‌تی داواکه‌ر: له‌ دانیشتوووی گه‌ره‌کی کانی‌ئاسکان عه‌بدوپه‌رحمان کوپی حاجی قادر
 داوالیکراو:

موخته‌سه‌ره‌ن داواکه‌ چییه‌: له‌وه‌ختی خۆیا به‌ صنفی نه‌علبه‌ند نووسراوه‌ و مانگی یه‌ک پووپییه‌ و
 هه‌شت ئانه‌ ته‌مه‌توعی بۆ دانراوه‌ داویه‌ له‌وه‌ختی موهاجه‌ره‌ت و بۆمباردومانی سلیمانی یا هه‌رچی
 بووه‌ سه‌رفی عائیله‌ی کردوووه‌ حاالی حاضر زۆر موحتاج و په‌ریشانه‌ ئه‌م ته‌کلپه‌ی پی نادری
 له‌پاش ته‌حقیقاتی ئه‌حوالی له‌مه‌ولا به‌نیسه‌ت که‌م ئیقتیداری و فه‌قیرحالییه‌وه‌ ته‌مه‌توعی له‌سه‌ر
 بنووسری و ئه‌و میقداره‌ که‌ له‌ ئیقتیداری زیاده‌ ته‌عدیل و ته‌نزیل فه‌رموونی ئیستیرحام ئه‌کات

تاریخ: ٧ی شوباطی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه‌رضوحوال: ئیسماعیل حه‌قی

عه‌رضی به‌نده‌ ئه‌مه‌یه‌

له‌وه‌ختی خۆیا به‌ صنفی نه‌علبه‌ند و به‌نیسه‌ت شه‌روه‌ت و ئیقتیدارمه‌وه‌ مانگی یه‌ک پووپییه‌ و
 هه‌شت ئانه‌ ته‌مه‌توعم بۆ دانرابوو داومه‌ فه‌قه‌ط له‌وه‌ختی موهاجه‌ره‌ت و بۆمباردومانی سلیمانی یا
 هه‌رچیم بوو سه‌رفی عائیله‌ کرا حاالی حاضر زۆر موحتاج و په‌ریشانم عیالم زۆره‌ و واریدات و
 نه‌فعم بۆ نانی وشکی کافی نییه‌ لوطفه‌ن ئه‌مر بفرمون له‌پاش ته‌حقیقی ئه‌حوالم له‌مه‌ولا به‌نیسه‌ت
 بی‌ئیقتیدارییه‌وه‌ و به‌نه‌ظه‌ر ئه‌مثالمه‌وه‌ ته‌کلپه‌ی ته‌مه‌توعم له‌سه‌ر بنووسری بۆ ئه‌و میقداره‌ که‌
 له‌ئیقتیدارم فه‌ضله‌یه‌ ته‌عدیل و ته‌نزیل فه‌رموونی له‌ عه‌داله‌تی حکوومه‌تی فه‌خیمه‌ ئیستیرحام
 ده‌که‌م باقی ئه‌مر ئه‌مری جه‌نابعالییه‌

عه‌بدوپه‌رحمان حاجی قادر

٧ی شوباطی ٩٢٥

٩٢٥/٢/١١

بۆ به ياننى موطالعه بۆ جه نابى ره ئيس به له ديبه
(ئيمزا و مۆرى مۆته سه پيفى سليمانى)

بۆ موختارى كانى ناسكان
ئيمه وا ئه زانين ئه م شه خصه حالى حاضر به دانى ئه م ته حقيقاتى ئه حوالى
..... با راپۆر بۆ مان بنووسرى

بۆ حوضوورى جه نابى ره ئيس به له ديبه ته قديم
ئه حوالى ئه م موسته ديبه وه كوو ته حقيقاتم كردوو ئه م ته مه توعه كه بۆى دانراوه هه لده گرى ئيتر
ئه مر ئه مرى جه نابعالييه .

موختارى كانى ناسكان و چوارباغ

١٨ى شوباطى ٩٢٥

(مۆر)

بۆ حوضوورى عالىى مۆته سه پيفى سليمانى
نه ظه ر به راپۆرى موختار موسته دعى نه ظه ر به حالى حاضر به وه ئه و ته مه توعه ي كه له سه رى
طه رح كراوه هه لده گرى و ته نزىلى ئىجاب ناكا ئىجراى ئىجابى مۆته وه قيفى ئه مرى عالىيه .

ره ئيس به له ديبه

٢١ى شوباطى ٩٢٥

(ئيمزا)

٢٥/٥/٢٢

بۆ جه نابى ره ئيس به له ديبه

موافيقه

(مۆر و ئيمزاي مۆته سه پيفى سليمانى)

په: دپنور جناب قلف لوی سلیمانی و دپنور لږ خفه و قلم
له دندشوی ګره کی کافی اسکان عبدالرضه کوری هم بقادر

تاو و شهرت داراګر:

داوالیکراو:

عصراً داراګر چیه:

لوقت ضویا به صنف نعلب نوسراوه وسالګن بک روید ولقت آنه تمعم بودا ابو
دویم فقط لوقت درجیت و بویارومان سلیمانیا هر چه بوه طرفه عا... ګروه جان خاها
زور سنج ویرسانه ام تکلیف ی ندری نیما تحقیق احوالی لولا بیت که اقداری
و قبحه حالیه ده تمعم لرسنوسریه و و مقاره که له اقداری زیاده تعدیل و تنزیل
فرونی استرام اکات

ل پ ل ه

تاری ما مرصال:

عرضه بیه اویه
لوقت ضویا به صنف نعلب و بیت شروت و اقدارم وه مانجه کی روید ولقت آنه تمعم بودا ابو
دویم فقط لوقت درجیت و بویارومان سلیمانیا هر چه بوه طرفه عا... ګروه جان خاها
زور سنج ویرسانه ام تکلیف ی ندری نیما تحقیق احوالی لولا بیت که اقداری
و قبحه حالیه ده تمعم لرسنوسریه و و مقاره که له اقدارم فقهیه تعدیل
ب اقداریوه و بیت لسان لوه تکلیف تمعم لرسنوسریه بودا مقاره که له اقدارم فقهیه تعدیل
و تنزیل فرونی له عدالت حکومت فقیه استرام اکم بقیه اوردی جناب عالی عبدالرضه هم بقادر

۱۱/۲/۴۰

بوسان مطالعه لوبچاپ سنج کدی
بوسان مطالعه لوبچاپ سنج کدی

دیندار کا ز اسکان
ایمرا د این ام شخص حال حاضر بد ز ام کدی
ایمرا د این لوبچاپ سنج کدی

(١٦)

بۆ : حوضووری جهنابی ره ئیس به له دییه دام شوکته

ناوو شوهرهتی داواکه: نهحمه د کوپی قادر که رکوک

داوالیکراو: حه مه صالح کوپی حاجی نهحمه د ساکینی گه په کی چوارباغ

موخته صهره ن داواکه چیه: بهرد و خۆل و که ره سهی دیواری بر دووه بۆی ئی بسیننه وه.

تاریخ: ٢١ ی شوباتی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای عه لی)

عه رضی بهنده نه مه یه

له وه قتی خۆیدا خانوه که م بهر بۆمبا کهوت دراوسی خانووی من حه مه صالح من ئیقتیدارم
 نه بوه چاکی بکه مه وه حه مه صالح خانوه که ی خۆی چا کردۆته وه هه رچی گل و بهرد و که ره سه ته ی
 خانوه که ی من بووه بر دویتی بۆخۆی ئیستیرحام له مه رحه مه ته ی حکوومه ت ده که م نه مر بفرموون
 ته حقیق و که شف بکریت بۆم ئی بسیننه وه مه یدان به مه غدوورییه تم مه دن نه ییامی عه داله ت
 بهرده وام بییت.

ساکینی گه په کی چوارباغ

نهحمه د کوپی قادر که رکوک

نه م ده عوايه ئیدیعایه کی حوقوقه حه لل و فه صلی عائید به مه حکه مه یه بۆ موراجه عه تکردنی نه مر

بکه به موسته دعی بکری / ٢٨ منه

و: حضور جناب رئیس مہدم دَام شاکتہ

ناو و شہرت داواکر: احمد کور قادر ککوک

دارالبکراو: حمد صالح کور صاحب احمد سانی گری جوار باغ

متمراً داراکہ جیبہ: برودو خولہ کرسی دیواری برودوہ بوسی لاسی شتوہ

تاریخ: سائیسٹ

ناوی کاتب عرضحال: ع

عرض بندہ امیر
وقت خود ا خانو کم بریو باکوت دروسی خانوی حمد صالح من افتد ارم بندہ جاک بکند
حمد صالح خانو کی خوی چاکہ دو تہ ہرچی گلو برودو کرسی خانو کی من بوہ برودوسی بو خور
سرحام لمرحت حکومت دکم امر فیروزن تحقیق و کشف بکیت بوم لاسی شتوہ
سدان سفوریتیم مدن ایم عدالت برودوام بیت
احمد کور قادر ککوک
سانی گری جوار باغ

ام دعویہ ادعایان حقوقہ حل وضع عامہ پیشہ دیر جوار باغ

۱۱۱

(۱۷)

بۆ: حوزووری جه نابی موته صهریفی لیوای سلیمانی عه رچ و ته قدیم
ناوو شوهره تی داواکه ر: دانیشتووی گه ره کی کانی ئاسکان سمه حه مال
داوا لیکراو:

موخته صهره ن داواکه چیه: له وه ختی خویا به صنفی به قال نووسراوه و به نسبه ت ته روه ت و
ئیقتیداریه وه مانگی یه ک پووپییه و ههشت ئانه ته مه توعی بۆ دانراوه ئیطاعه ته ن داوییه فه قه ط
له بۆمباردومانی..... خانووی له گه ل دووکانیا بهر بۆمبا که وتوو هه موو ئه موال و ئه شیای
فه وتاوه ئه و میقداره ی که ده رچوو به تالان براوه عومری له شه صت سال مته جاویزه زۆر
فه قیرحال ماوه ته وه حا..... به قه رضوقۆله بۆ قوت لایموت له گو شه دووکانیکدا
خورد به قالیی داناوه له پاش ته حقیقی ئه حوالی که له مه ولا به نه ظه ر بی ئیقتیدارییه وه ته مه توعی
له سه ر بنووسری.

تاریخ: ۲۸ ی شوباگی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای ئیسماعیل حه قی)

عه رضی به نده ئه مه یه

به نده له وه ختی خویا به صنفی به قال نووسراوم به نیسبه ت ته روه ت و ئیقتیدارمه وه مانگی یه ک
پووپییه و ههشت ئانه ته مه توعم بۆ دانرا ئیطاعه ته ن داومه فه قه ط له وه ختی بۆمباردومانی
سلیمانی یا خانوو و دووکانه که م بهر بۆمبا که وت هه موو ئه شیای و ئه موالی ناوما ل و ناودووکانم
گه لیکی مه حوو و به عضیکی به تالان برا حالی حاضر زۆر په ریشان و موحتاجم عومرم له شه صت
سال مته جاویزه به قه رضوقۆله له گو شه دووکانیکدا خورده به قالم به قالی ته واو نیم لوطفه ن ئه مر
بفه رموون له پاش ته حقیقی ئه حوالم له مه ولا به نه ظه ر بی ئیقتیدارییه وه ته مه توعی که سه به تم له سه ر
بنووسری و ئه و میقداره ی که به نیسبه ت حالی حاضر مه وه له ئیقتیدارم زیاده ته نزیل و ته عدیلی
بفه رموون ئیستیرحامی عه داله ت ده که م باقی ئه مر ئه مری جه نابعالیه.

سمه حه مال

۲۸ ی شوباگی ۹۲۵

بۆ به یانی مو طاله عه بۆ جه نابی په ئیس به له دییه

۲۵/۳/۸

(مۆر و ئیمزای مته صهریفی سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی کانی ئاسکان

ئه حوالی موسته دعی ته حقیق بکه بزانه ئیستا که سبی چی ئه کا ئیقتیدار و ئه حوالی مالییه ی چۆنه
به نیسبه ت که سب و ته روه ت ئه و ته مه توعه که هه تا ئه مر بۆ داوییه موافیقه له مه ولاش بیدا یا نه ئه گه ر
موافیق نییه حالی حاضر شه هرییه چه ند ئه توانی بدا زۆر چاک و با راپۆر به یانی بکه.

(١٨)

بۆ حوضووری جهنابی موتهصهریفی سلیمانی دام إقباله العالی

ناوو شوهرهتی داواکه: بازرگان عهبدوللا کورپی سهعید زرگویی

داوالیکراو:

موختهصهره ن داواکه چیه: به سووتانی دووکان و خانووی ئەشیای هیچی نهماوه ئیقتیداری:

پاس: دانی نییه و عهفووکردنی ئیستیرحام ئەکات

تاریخ: ٤ی مارتی ٩٢٥

ناوی کاتیبی عهروضوحال:

ئیفادهی بهنده وههیه

في الحقیقه له مهوینیش بازرگان بووم مانگی دوو پووپییه و ههشت ئانه پارهی: پاس: تهقدیم کردوو له بۆردومانی رابوردوو دا خانوه کهم به ئەشیا و زهخیره ی ناومالنهوه و دووکانه کهم به کووتالی بازرگانی هه چیه کهمهوه سووتا و فهوتا و میقدارێک نه قدم که مابوو ئەویش له بهغدا خریدم کردبوو له رینگا له طهره ف ئەشقیه هه مووی تالان کرا و حالی حاضر هیچم نهماوه و ئیقتیداری تهقدیمکردنی: پاس: نیمه ئیلتیجام به قاپی حکومهتی فهخیمه کردوو له لوطفه ن و تهره حومه ن ئیراده بفرموون به ته حقیقات له: پاس: عهفووکردنم ته چه پرۆعه ن ئیستیرحام باقی ئه مر ئه مری حه ضره تی عالییه

بازرگان

عهبدوللا کورپی سهعید زرگویی

٤ی مارتی ٩٢٥

بۆ موطاله عه بۆ جهنابی رهئیس به له دییه

٢٥/٣/٨

(ئیمزا و مۆری موتهصهریفی سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی دهرگه زین

ئه حوالی موسته دعی پرسیار بکه بزانه ئیستا به نیسبه ت که سب و تهروه تیه وه مانگی چه ند ته مه توع هه لده گری ئه و میقداره ته مه توعه که داویه بۆ ئه مپۆش موخته دیل و موافیقه یا نه زۆر باش ته حقیق و با راپۆر به یانی بکه.

رهئیس به له دییه

(ئیمزا)

ئه م موسته دعییه حالی حاضر به نیسبه ت که سب و تهروه تیه وه مانگی دوو پووپییه ته مه توع هه لده گری که له مه ولا له سه ری بنووسری بناء علیه ته قدیم و ئیعه ده کرایه وه / مارتی ٩٢٥

موختاری مه حه لله ی دهرگه زین

(مۆر)

(۱۹)

بۆ: حوزووری موته صهریفی سلیمانیه دام اقباله

ناوو شوهره تی داواکه ر: محمه دئه مین کوپی حاجی مگه فا

داوالیکراو:

موخته صهره ن داواکه چیه: داوای حه قی پاصم لی ئەکه ن ئیقتیدارم نییه

تاریخ: ۹ی مارتی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: سه عید

عه رضی به نده ئەمه یه

به نده له مه وپیش ئەسناف و دووکانی به قالیم هه بوو به م واسیطه یه وه موقته دیر بووم بۆ ته ئدییه کردنی حه قی پاصی حکومه تی فه خیمه ئیستا که مه علومی جه نابتانه به واسیطه ی بۆمباردومان بیلمه پره دووکان و مالمان بهر تالان که وتوو مه یئووس و په ریشان ماومه ته وه و عیالیکی زۆرم هه یه بۆ نه فه قه ی پروزمه ره موحتاجم و عومریکی بیهووده صه رف ئەکه م عه لاوه ی ئەم حاله ئیددیعی پاصم لی ئەکه ن لوظفه ن و مه رحه مه تن په ناھم به عه داله تی حکومه تی فه خیمه هیئاوه بۆ ته سه یلی پاص که له سه رم هه لبگرن وه ئیلا به جارنک مال و منداله کانم له م گرانییه دا ئەکه وینه دهره جه ی هیلاکه ته وه حکومه تی موعظه مه موقته دیره ریعیایه تی فه قیری وه کوو من بکات بۆ په فعکردنی پاص له عه داله تی حکومه ت ئیستیرحام ئەکه م فه رمان.

له گه ره کی سه رشه قام محمه دئه مین کوپی حاجی مصطه فا

۹ی مارتی ۹۲۵

۲۵/۳/۱۱

بۆ به یانی موطاله عه بۆ جه نابی ره ئیس به له دییه

(مۆری موته صهریفی سلیمانی)

موختاری مه حه لله ی سه رشه قام

موسته دعی ته حقیق بکه بزانه ئەمپرو کار و که سبی چیه دووکانی هه یه و که سبی ئەکا یا نه دهره جه ی شه روه ت و ئیقتیداری حالی حاضر به نیسه بت که سب و شه روه ت و ئەمثالیه وه زۆر باش ته حقیق و با راپۆر به یانی بکه .

ئەم موسته دعیه حالی حاضر به قالی ناکا و دووکانی هه یه شه روه ت و ئیقتیداری جارانی نه ماوه فه قه ط به ئیشی سه ریپی مه شغووله مانگی یه ک پروپییه ته مه توع هه لده گری که له مه ولا له سه ری بنووسری باقی ئەمر ئەمری خو تانه / ۱۶ی مارتی ۹۲۵

موختاری مه حه لله ی سه رشه قام و دهره گزین

(مۆر)

(٢٠)

ه..

بۆ: حوضووری جهنابی موته‌سه‌پیری ئه‌کره‌می سلیمانی دام اقباله ته‌قدیم
ناوو شوهره‌تی داواکه‌ر: له‌ خه‌لقی گه‌ره‌کی ده‌رگه‌زین حاجی محهمه‌د کوپی حاجی مه‌عرووف
داوالیکراو:

موخته‌سه‌ره‌ن داواکه‌ چیه: له‌وه‌قتی خویا به‌نیسه‌ت ئیقتیداریه‌وه پاسی که‌سه‌به‌تی داوه وه‌لحال
دووکانی سووتا و ئه‌وی مابوو له‌م بۆ..... تالان کرا هیچی نه‌ماوه موحتاج به‌ نانی شه‌وه به‌م
حاله‌وه ئه‌م ته‌کلیفه‌ی پی نادری بۆ ته‌حقیق و موعامه‌له‌ی عه‌داله‌تکاری له‌ حه‌قی ئیجراکردنی ئه‌مر
فه‌رموونی ئیستیرحام ده‌کات.

تاریخ: ٢٥ی مارتی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه‌رضوحال: (ئیمزای یا عه‌لی)

عه‌رضی به‌نده ئه‌مه‌یه

به‌نده له‌وه‌قتی خویا بازرگان بووم به‌نیسه‌ت ئیقتیدارمه‌وه پاسی که‌سه‌به‌تم داوه دووکانم سووتا و
ئه‌وی مابوو ئه‌ویش له‌م بۆمباردومانه‌دا تالان کرا به‌م حاله‌ په‌ریشانه‌وه ئه‌م ته‌کلیفه‌م پی نادری
له‌دائیره‌ی حه‌قانییه‌تا بۆ ته‌حقیقی ئه‌حوالی به‌نیسه‌ت حالیه‌وه بۆ ئیجرای موعامه‌له‌ی
عه‌داله‌تکاری ئه‌مر و حه‌واله‌ فه‌رموونی ئیستیرحام ئه‌که‌م باقی ئه‌مر ئه‌مری جه‌نابعالییه.

حاجی محهمه‌د

٢٥ی مارتی ٩٢٥

(مۆری موته‌سه‌پیری سلیمانی)

بۆ موختاری مه‌حه‌له‌ی ده‌رگه‌زین

ئه‌حوالی موسته‌دعی ته‌حقیق بکه‌ بزانه‌ حالی حاضر ده‌ره‌جه‌ی که‌سب و شه‌روه‌تی چۆنه
به‌نیسه‌ت ئیقتیدار و که‌سبی حاضیره‌یه‌وه مانگی چه‌ند ئه‌توانی بدا زۆر چاک ته‌حقیق و به‌یانی
بکه / ٢٩ منه

ره‌ئیس به‌له‌دییه

(ئیمزا)

ئه‌م موسته‌دعییه‌ حالی حاضر به‌نیسه‌ت که‌سب و فه‌قیرحالییه‌وه مانگی دوازه‌ نانه ته‌مه‌توع
ئه‌توانی بدا ئیقتیداری نییه‌ باقی ئه‌مر ئه‌مری خۆتانه / ٣١ منه
موختاری مه‌حه‌له‌ی ده‌رگه‌زین و سه‌رشه‌قام

(مۆر)

بۆ حوضووری عالی موته‌سه‌پیری سلیمانی ته‌قدیم

(۲۱)

بۆ: حوضووری جهنابی موته صهریفی سلیماننی دام اقباله ته قدیم
 ناوو شوهرهتی داواکەر: له خهلقی گهڤهکی ده رگه زین حاجی مهلا سه عید کوپی حاجی مه عرووف
 داوالیکراو:

موخته صهره ن داواکه چیه: له وه قتی خویا به نیسه بهت حال و که سابه تیه وه پاسی که سابه تی
 داوه وه ل حال دووکانی سووتا ئهوی مابووی له م بۆمب..... تالان کرا ئیستا بی ئیداره و بی دووکان
 ماوه ته وه به پۆژ بۆ ده فعی عاجزی له سهر دووکانی براو خهلقی پائه بو..... موحتاجه به م حاله وه
 ئەم ته کلیفه ی پی نادری ته حقیقی نه حوال و له مه غدوورییه ت بۆ ویقایه کردنی نه مر فه رموونی
 داو.....

تاریخ: ۲۵ ی مارتی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای یاعه لی)

عه رضی به نده نه مه یه

له وه قتی خویا به نیسه بهت حال و که سابه تمه وه پاسی که سابه تم داوه وه ل حال دووکانم سووتا
 ئهوی مابوو ئه ویش له بۆمباردومانه که دا تالان کرا ئیستا دووکانم نییه و به نه و عیک پهریشانم
 له ئیداره ی مال و مندال عاجزم و پۆژ بۆ ده فعی عاجزی له سهر دووکانی براو ئەم و ئەو داده نیشم و
 وه قتی پائه بو ییرم به م حاله وه ئەم ته کلیفه م پی نادری و ئەمینم که عه داله تی حکومه تی
 مه غدوورییه ت قوبوول ناکا لوظفه ن ئەم بفرموون هه رچه هه لنده گرم به ونه و عه مو عامه له م له حه ق
 ئیجرا بفرموون با ئەم نه مری جه نابه عالییه

حاجی مهلا سه عید

۲۵ ی مارتی ۹۲۵

(مۆری موته صهریفی سلیماننی)

بۆ موختاری مه حه لله ی ده رگه زین

ئەحوالی موستەدعی تەحقیق بکە بزانه ئەلنان کەسبى چیبه و دەرەجەى تەرەوت و ئیقتیدارى چۆنە بەنيسبەت کەسبى حاضیره و ئیقتیداریه وه مانگی چەند هەلده گری کە بیدا زۆرباش تەحقیق و بهیانی بکە / ۲۹ منە

رەئیس بەلەدییه

(ئیمزا)

ئەم موستەدعییه تەرەوت و ئیقتیدارى جارانی نەماوه حالى حاضر فەقیرحاله بەنيسبەت کەسب و ئیقتیداریه وه مانگی پووپییه کە تەمەتوع هەلده گری کە لەمەولا لەسەرى بنووسری باقى ئەمر ئەمرى خۆتانه / منە

موختاری مەحەللەى دەرگەزین

بۆ حوزوورى موته صەریفى سلیمانى تەقدیم

نەظەر بە تەحقیقات و راپۆرى موختار موستەدعی ئیستا فوقرى حالى هیه بەنيسبەت کەسب و ئیقتیدارى حاضیره وه هەر مانگی یەك پووپییه تەمەتوع ئەتوانی بدا ئیجراى ئیجابى موته وه قیفى ئەمرى عالییه / ۲۵/۴/۵

رەئیس بەلەدییه

(ئیمزا)

(مۆرى موته صەریفى سلیمانى)

۸۰۰

و: همدان به صرفه آری به نام دم عمره تقدیم
نام و شهرت داواگر: ضمیمه کرده که در گزین **همه کس** کوری **همه کس** معروف

داوا البکراو:

عصر آ داواک چیده: لوقت صبح به نسبت های دس اینده به کس با داده و الحاح دوکان سو تا اولی بوی لم بود
تا لای کرا ایستا به اوله و به دوکان ماد توه برور بود و ضمیمه عجزی لسه دوکان به
محتاج به مالک ده اوله تقدیم به نادری تعیین اول و مفعولیت بود و قایه کردن اینها در
ل ۰۰ تا ۰۰۰۰

نوع:

نادی کاب غیر حال **همه کس**

عص بنده امید

لوقت صبح به نسبت های دس اینده به کس با داده و الحاح دوکان سو تا اولی بوی لم بود
تا لای کرا ایستا دوکان به و به نسبت های دس اینده به کس با داده و الحاح دوکان سو تا اولی بوی لم بود
بر اوله و اینهم و در وقت ایستادیم به مالک ده اوله تقدیم به نادری تعیین اول و مفعولیت بود و قایه کردن اینها در
چول ناکا لطفاً امر به تعیین اول و مفعولیت بود و قایه کردن اینها در
امید در ضمیمه

مقدمه وقت

بر کسی بخور دردی
احوال سه عین تغذیه جزایه الا ان کسی حید و دجه توت و اقتدار چون به نسبت کب طره و اقتدار به
کلی حید فتح صل دکن که بید زردی کب و بیایه به **همه کس**

ام منعه توت و اقتدار جهانی تا وه حال جاف فقده حال به نسبت کب و اقتدار
مانگه رویه کب تنوع هل دگر که لولا لسه بنوسی باقی اولی هو تابه **همه کس**

(٢٢)

بۆ: حوزووری جه نابی موته صهریفی سلیمانی دام اقباله ته قدیم
 ناوو شوهره تی داواکه: دانیشتووی گهره کی گویره مه لا مه حمود کوپی حاجی ئەمین
 دوالیکراو: -

موخته صهره ن داواکه چیه: له وه ختی خویا به نیهت ته روهت و ئیقتیدارییه وه به صنفی عه طار
 مانگی پووپییه و نیویکی له سه ر نووسرابوو ئیطاعه تن داوییه و له ئەثنای بۆمباردومان و
 موهاجره تی سلیمانی یا هه رچی هه بوه ئایا به تالان براوه و ئایا صهرفی عائیله کراوه حالی
 حاضر به قه رچ و قۆله ورده فرۆشه جارانی نه ماوه له پاش ته حقیقی ئەحوالی له مه ولا به نه ظه ر
 که سب و ئیقتیدارییه وه پاسی که سابه تی له سه ر بنووسری و ئەو میقداره که له ئیقتیداری زیاده بۆ
 ته عدیل و ته نزلی ئیسترحام ئەکا.

تاریخ: ١٢ ی نیسانی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای ئیسماعیل حه قی)

عه رضی به نده ئەمه یه

له وه ختی خویا به نیهت که سب و ته روهت و ئیقتیدارمه وه به صنفی عه طار مانگی پووپییه و
 نیویک پاسی که سابه تم ئیطاعه تن داومه فه قه ط له ئەثنای بۆمباردومان و موهاجره تی
 سلیمانی یا هه چیم بوو ئایا به تالان براوه وه ئایا صهرفی عائیله کرا ئەمه سالی که به قه رضو قۆله
 گوزه رانم کردوه حالی حاضر به موعاوه نه تی موسلمانان و قه رض خورده فرۆشم به م حاله ئەم
 ته مه توعه م پی نادری لوظه ن ئەم ر بفرموون له پاش ته حقیقی ئەحوالم له مه ولا به نه ظه ر که سب و
 ئەمثاله وه ته مه توعه م له سه ر بنووسری و ئەو میقداره ی که له ئیقتیدارم زیاد له سه رم نووسراوه
 ته عدیل و ته نزلی بفرموون ئیسترحام ده که م باقی ئەم ر ئەم ری جه نابعالیه
 مه لا مه حمود

١٢ ی نیسانی ٩٢٥

(مۆری موته صهریفی سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی گویره

ئەحوالی موسته دعی ته حقیقات بکه بزانه ئەم رۆ کارو که سبی چیه به نیهت که سب و
 ئیقتیداری حاضر به وه مانگی چه ند ته مه توع هه ل بیدا به به له دییه زۆر باش ته حقیق و
 به یانی بکه / ١٤ منه

ره ئیس به له دییه (ئیمزا)

بۆ حوزووری عالی موته صهریفی سلیمانی ته قدیم

به پیی ته حقیقات و راپۆری موختار موسته دعی حالی حاضر خورده فرۆشه به نه ظه ر که سب و
 ئیقتیداری حاضر به وه مانگی دوازه ئانه ته مه توع ئەتوانی بدا به به له دییه ئیجرای ئیجابی
 موته وه قیفی ئەم ری جه نابعالیه / ١٨ ی نیسانی ٩٢٥

ره ئیس به له دییه

موافیه

(مۆری موته صهریفی سلیمانی)

و: حضور جناب نلسن توی سلیمان دام اقباله تقدیم
دانشجوی گره کی گوینه مد محمود کوری صاحب مین

۷/۳
۵

ناو و شهرت دواگر :

داوا بکراو :

عناصر دواک چیره :

دوع : ایسانه

نوی کاتب عمر جمال :

نوقت خواب به نسبت ثروت و قدر ابروه به قف عطا مانگ رویه و بیویک تنوع در
سرنوسر بر اطاعت و اویه دل آسای بویبار دمان و در حرق سلیمانیا هر چه
ایا به نالون براوه و آیا حرف عالمه کراوه حال حاضر به فرض قول و درده فروش
جاری ماوه وکی تحقیق احوال لولا به نظر کب و قدر ابروه
بیه کاتبه سرنوسری و اوقظه کرم اقداری
زیاده بر فضل و تنزیل بفرهم اکا

نوقت خواب به نسبت کب و ثروت و قدر ابروه به قف عطا مانگ رویه و بیویک تنوع در
اطاعت دوم فقط له آسای بویبار دمان و در حرق سلیمانیا هر چه بویبار آسای
عالمه کرا ام ساییک به فرض قول گوینه انیم کرده حال حاضر به مساوت سلمانان و فرض خود
فروشم بر حال ام تقیم کماوری لفظا امر بفرمون وکی تحقیق احوال لولا به نظر کب و قدر ابروه
تعم سرنوسری و اوقظه کرم اقداری زیاد سرم نوسراوه نغذیه و تنزیل بفرمون بفرهم و کرم
بانی امره ضایع عالمه

بیتوجه محمد لوزنه

حواله مستند تحقیقات بله براه ابروه در کی چیه به نسبت کب و اقدار حاضر در ده مکی چند خنجر جو
بسیار عبود و در هر نغذیه و در نوزاد کما ۱۹۱۴

(۲۳)

ه..

بۆ: حوضووری جه نابی موته صه پرفی نه کره می سلیمانی دام عمره ته قدیم
 ناوو شوهره تی داواکه ر: له میلله تی جووله که ی سلیمانی شاوول کوپی نه ورام
 داوالیکراو: =

موخته صهره ن داواکه چیه: له وه قتی خویا عطار بووه و مانگی رووییه و نیویک پاسی که سابه تی
 داوه له بۆمباردومانه که دووکانه که ی سووتا ئیستا شاگرده نه م ته کلیفه ی پی نادی له دوا ی
 پرسیار ی به نیسبه ت حال و که سابه تیه وه موعامه له له گه ل کردنی نه مر و حه واله فه رموونی
 ئیستر حام ده کات

تاریخ: ۳۰ ی نیسانی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای یاعه لی)

عه رضی به نده نه مه یه

به نده له وه قتی خویا عطار بووم و به قه ده ر خووم سه رمایه م بوو له بۆمباردومانه که دا دووکانه که م
 سووتا و مه حوو بوومه وه ئیستا شاگردی نه که م به م که م نه وضاعیه مانگی رووییه و نیویک پاسی
 که سابه تم پی نادی بۆ نه مه موغدوور نه بم لوظفه ن و مه رحه مه ته ن نه مر و حه واله ی بفه رموون
 له دوا ی ته حقیقی نه حوال به نیسبه ت حال و که سابه تمه وه موعامه له له گه ل بفه رمووری ئیتر نه مر
 نه مری جه نابعالیه

شاوول

۳۰ ی نیسانی ۹۲۵

۲۵/۴/۳۰

بۆ جه نابی ره ئیس به له دییه

(مۆری موته صه پرفی سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی جووله کان

نه حوالی موسته دعی ته حقیقات بکه بزانه ده ره جه ی فوقر و ضهروه تی چۆنه و که سابه تی چی نه کا
 به نیسبه ت که سب و نه و ته مه توعه که هه تا ئیستا لئی سه نراوه بۆ نه مپروش موافیق و
 موعته دیله یا نه باش ته حقیق و با راپۆر به یانی بکه / ۳۰ منه ره ئیس به له دییه

(ئیمزا)

موسته دعی له مه و پیتش عطار بوو فه قه ط نه مه سالی که بۆمباردومانه وه له دووکانیا
 هیچی نه ماوه و زۆر فه قیر حاله و ئیستا له بازاردا شاگرده و ده لالی ده کا ته روه ت و ئیقتیداری
 جارانی نه ماوه به نیسبه ت که سب و حاضیره یه وه مانگی یه ک رووییه ته مه توع هه لده گری که بیدا
 ئیتر نه مر نه مری حه ضره تعالییه / ۴ ی مایسی ۹۲۵

(٢٤)

حوضووری جه نابی موته صه پرفی لیوای سلیمانی دام اقباله ته قدیم
 ناوو شوهره تی داواکه ر: دانیشتنووی گه ره کی ده رگه زین حاجی صالح حاجی فه تاح عه ره ب
 داوا الیکراو: =

موخته صه رهن داواکه چیه: له وه ختی بومباردمانی سلیمانی یا هه موو ئه شیای له گه ل خانوه که ی
 سووتاوه حالی حاضر بو نانی پوژیک موحتاج و له هه موو کار و که سبب موعه طه ل ماوه عومری
 له حه فتا سال موته جاویزه چاوی نابینایه له گه ل ئه م حالانه داواای مانگی پووپییه که پاسی
 که سابهت و سالی ده پووپییه ویرگویی خانوه که ی لی ده که ن موافیقی عه دالهت بو ته رقینی قهیدی
 پاسی که سابهت و ویرگویی خانوه که ی حه واله فه رموونی ئیستیرحام ئه کات
 تاریخ: ١٢ی ته مموزی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای ئیسماعیل حه قی)

عه رضی به نده ئه مه یه

له وه قتی بومباردمانی سلیمانی یا هه موو ئه شیای به یتییه و ئه موالی که سابهت له گه ل خانوه که م
 سووتاوه حالی حاضر بو نانی پوژیک موحتاجم شه ش سه ر عائیله و مندالم هه یه عومرم له حه فتا
 سال موته جاویزه چاوم نابینا کار و که سبب موعه طه لم ئه مسال به زه کاتی توچاره کان
 گوزه رانم کردوووه موحتاجی موساعده و موعاوه نه تی له گه ل ئه م حالانه داواای مانگی
 پووپییه که پاسی که سابهت و سالی ده پووپییه ویرگویی خانوه که م لی ده که ن لوطفه ن ئه مر بفرموون
 موافیقی عه دالهت له پاش ته حقیقات ئه م پاسه ی که سابهت و ویرگویی خانوه سووتاوه که م له سه ر
 لابریت و قهیدیان ته رقین بفرمووری ئیستیرحام ده که م باقی ئه مر ئه مری جه نابعالیه .

حاجی صالح حاجی فه تاح عه ره ب

١٢ی ته مموزی ٩٢٥

جه نابی ره ئیس به له دییه

٢٥/٧/١٣

(ئیمزا و موری موته صه پرفی سلیمانی)

ده رگه زین

..... بکه بزانه ئه حوال و ئه وضاعی چونه دوکان و که سابهت هه یه یا نه و ئه مپرو به چه
 ئیشی مه شغو له ئه گه ر که سبب ئه کا چی ده کا حاضیره و ئیقتیداریه وه مانگی چه ند
 ته کلیف هه لده گری زور باش ته حقیق و به یانی بکه / ١٤ منه

وه کوو ته حقیقاتم کردوووه موسته دهی حالی حاضر زور فه قیر و په ریشانه و دوکان و سه رمایه ی
 نه ماوه فه قه ط جاروبار به سه ریپی به نه فعیک جوزه ی ئه شیا بو خه لقی ئه فروشی به نیسبهت

ئهوضاعى و كهسبى حاضيرهيهوه مانگى ههشت ئانه ههئدهگرى له مهولا له سهرى بنوسرى باقى
ئهمر ئهمرى خوئانه / ١٦ ته مووزى ٩٢٥
موختارى مه حه للهى ده رگه زين
(مور)

بو مه جليسى به له ديبه / ٢٢ منه

ژماره ٤٣٢ بو حوضوورى عالى حه ضره تى موته سه ريفى ته قديم

ئه م ئيستيدعايه له مه جليسى به له ديبه دا خوئنايه وه به پينى راپوورى موختار مه علومى كرد كه
ئه م موسته دعيه فه قير و په ريشانه و كه سابه تيكى مه حدودى هيه له بهر ئه مه مه جليس قه رارى دا
كه به نيسبه ت كه سب و ئيقتيدارى حاضيرهيه وه مه جليس قه رارى دا ته مه تو عه كه ي ته نزيل بكرى
مانگى بو هه شت ئانه ئيتر ئه مر ئه مرى عاليه / ١ ئوغستوسى ٩٢٥

په ئيس به له ديبه

(ئيمزا)

موافيقه

٨/١٠

ئاد و نهوت و دارا و :
 دوان و كارو :
 عه سا دارا لايحه :
 تاريخ :
 اوى تاكب مره قان :

مهور - جناب مقرر لى و پناى و نام تبارك تبارك
 و له هه رگه زين هه جاي كوه ده هه ر قان عه ربا

لوقت بويا - دوان ساپا الهه لى و نگو فانه و كى ئه لايه حال مه ربارا قى روه كى
 من و ك و له هه رگه زين مه ربه عه رى له هه ر قان ساپا رزه هه وه نه چا به لگه ل مه ربارا
 دوان مانگى روييكن ته سكه ت و ساپا ده رويه ونگوى فانه و كى له ده كى ماف
 و نه هه ر قان بو نه ر قان قه رارى ته سكه ت و دويگوى فانه و كى مه ر قان بو نه ر قان
 و نه هه ر قان

عوى بيه
 لوقت بويا - دوان ساپا الهه لى و نگو فانه و كى ئه لايه حال مه ربارا قى روه كى
 بويا روييكن من و ك و له هه ر قان ساپا رزه هه وه نه چا به لگه ل مه ربارا
 كار و سكه لى مه ربارا - ركا قى قه رارى ته سكه ت و ساپا ده رويه ونگوى فانه و كى له ده كى ماف
 لگه م حاله - دوان مانگى روييكن ته سكه ت و ساپا ده رويه ونگوى فانه و كى له ده كى ماف
 لفظا مه ر قان ماف هه ر قان ته سكه ت و ساپا ده رويه ونگوى فانه و كى له ده كى ماف
 بو به ر قان ته سكه ت و ساپا ده رويه ونگوى فانه و كى له ده كى ماف

هه جاي هه ر قان عه ربا

١٤
 ١٤٠٧/٧

نه به اوه اره لى مه ر قان و له هه ر قان ساپا رزه هه وه نه چا به لگه ل مه ربارا
 كه هه ر قان ده مان مه ر قان عه ربا و نه چا به لگه ل مه ربارا

١٤٠٧

(۲۵)

بۆ چه ضره تی موته صه پیری ئه کره م ته قدیم

ناوو شوهره تی داواکه ر: حاجی مه حمود زاده

داوالیکراو:

موخته صه رهن داواکه چیه: داوای ئه مری ته رقین قهیدی پاسی که سابه ت دهکا

تاریخ: ۲۸ ی ته مووزی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: خوئی

له وپوژوهه که سلیمانی بۆ مباردمان کراوه دووکانم نه ماوه به زهراعت و فلاحه ته وه مه شغوولم

هیچ..... نه کردوه. دائیره ی به له دییه ئیستا داوای پاسی که سابه تی ئه و

مووده ته م لی دهکا. ئیستیرحام دهکه م له داوای ته حقیقات ئه مری ته رقین قهیدم بفرموون ئیتر ئه مر و

ئیراده ی جه نابعالیه.

حاجی مه حمود قوربانی زاده

(مۆری موته صه پیری سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی ده رگه زین

ئه حوالی موسته دعی ته حقیق بکه بزانه حالی حاضر که سبی چیه دووکانی هیه یا نه ئه گه ر

دووکانی نییه له چه ته ئریخیکه وه دووکانی هه لگرتوو و ئیستا به چه کار و که سبی مه شغووله

زۆر باش ته حقیق و به یانی بکه / ۲۸ منه

ره ئیس به له دییه

(ئیمزا)

ته حقیقاتم کردوه ئه م موسته دعیه سالیکه دووکانی هه لگرتوو حالی حاضر به زهراعت و

..... مه شغووله هیچ کار و که سبی تری نییه باقی ئه مر ئه مری خوئانه / ۲۸ ی ته مووزی

۹۲۵

موختاری مه حه لله ی ده رگه زین

(مۆر)

بۆ مه جلیسی به له دییه / ۲۹ منه

ژماره ۴۳۰ بۆ حوضووری عالی چه ضره تی موته صه پیری ته قدیم

ئه م ئیستیدعایه له مه جلیسی به له دییه دا خوئیرایه وه به پیی ته حقیقاتی موختار که له سه ر

ئیستیدعا که نووسراوه مه علومی کرد که ئه م موسته دعیه سالیکه دووکانی هه لگرتوو و کاسبی

ناكا و به زهراعت مه شغووله له بمرئمه مه جليس به تاريخى ۳۰ ته مووزى ۹۲۵ قهرارى دا كه
ته متوعه كهى موسته دعى قهيدى ته رقين بكرى نيتر ئه مرى عاليه / اى ئوغستوسى ۹۲۵
ره ئيس به له ديبه

(ئيمزا)

لوظفن جهنابى موفه تيشى (ئيدارى)

۸/۲

موافيقه

۸/۱۰

ئوروشهرت داواكو: مكرزده
 داواى كراو:
 محسرا داواقچه: ازى برزئىن ئيدى
 ناوچ:
 دوى كاتب موشول:

روزنه ده كرميا بربارووه كراوه زهلم ناه. برزات زلفه ده شغلم
 كردوه. زوزه جدي بهت داوى پىن كككتم مادكه. بهلم دوكم درو
 برى زئىن قديم نېرون رېچو زاره خياجاير

بر فتنه محمد دوكىن
 اجلاس تهى بختىر بوز: حال ماركس
 دابن به چه كاروئى مشورده ده دهى نطق بربارونكه

نونقا نهم كرده ام متعلقه
 لىت شغوله بهي كاروكېن تهى نيه باقه ازمىر خوتانه
 موقاربه موشول

۹۸-
 بېرئىن: ۸/۱۰

(٢٦)

ه..

بۆ: حوزووری چه ضرهتی موته سه پرفی ئه کره می دام عزه و اقباله العالی

ناوو شوهرهتی داواکه: له گه په کی گۆیژه حاجی محمه د قادر فهقی به قال
داوا لیکراو:

موخته سه پهن داواکه چیه: له بۆردومانه که وه دووکانی تالان کراوه خانووی سووتاوه صاحب
کولفه ته فه قیرحال که وتوو له پاس دان عه فووی و ئه گهر هر مومکین نه بوو وه کوو ئه مثالی مانگی
نیو پووپییه ی لی بسینری ئیستیرحام ئه کات.

تاریخ: ٥ ئوگستۆسی ٩٢٥

ناوی کاتبی عه رضوحال:

عه رضی به نده وه هایه

به نده خه لقی گه په کی گۆیژه م چه تا ئیستا به قال بووم و ئه هلی ئه روه ت بووم پاسی خۆم داوه
مانگی پووپییه و نیویکم داوه قه ط به قایام له سه ر نه ماوه له ماوه ی بۆردومانه که وه دووکانم به ر تالان
که وت و خانووم سووتا هه موو عالم ئه یزانی خه به رداره ئه مه سالیکه هه رچه ند سه عی ئه که م
ئیداره ی قووت لایموت په یدا ناکه م صاحب کولفه تم چه وانه ی به له دییه م به ره موون ته حقیقی
ئه حوالم بکری مالیک به هیچ نیم به مه ضبه طه ی موغه به ر ئیثباتی ئه که م که بی ئیقتیدارم توشی
ئه حوالی فه قیری بووم له به ر ئه م ئه حوالانه ئیقتیدارم نییه مانگی پووپییه و نیوی پاس بده م
ئیسیتیرحام له عه داله تی عالی وه هایه له خوصووص دانی پاسه وه عه فووم به ره موون زیرا چه تا
ئیسیتا شه رمم کردوو پوووم نه هاتووو ئه م ئیدیعایه بکه م ئیستا ناچار بووم چونکه که س
ئاگه هداری ئه حوالی که س نییه و ئه گهر هر مومکین نابی وه کوو ئه مثال بۆم ته نزیل بکه ن به لکه
به هه زار حال ته داروک بکه م ئیسیتیرحام ئه که م ئیتر ئه مر ئه مری جه نابعالیه فه ندیه .

له گه په کی گۆیژه حاجی محمه د قادر فهقی

به قال

جه نابی ره ئیس به له دییه

٨/٦

(ئیمزا و مۆری موته سه پرفی سلیمانی)

موختاری مه حه لله ی گۆیژه

..... ئى موستهدى ته حقيقات بکه بزانه ئىستا به چه کەسبى مه شغوولە دەرەجەى شەرەت و ئىقتىدارى چۆنە بە نىسبەت کەسب و مانگى چەند تەمەتووع ئەتوانى زۆر باش تەحقيق و بەيانى بکه.

رەئىس بەلەدييه
(ئىمزا)

وھکوو تەحقيقاتم کردووھ موستهدى حالى حاضر بەقالى سەوزى فرۆشە زۆر فەقير و بى ئىقتىدارە بە نىسبەت کەسب و فەقير حالىيەوھ ھەر مانگى دوازده ئانە ئەتوانى بدا بە بەلەدييه ئىتر ئەمر ئەمرى خوتانە / ۱۰ ئوگستۆسى ۹۲۵

موختارى مەھەللەى گۆيزە
(مۆر)

کاتبى دووھم: موستهدى تەمەتووعى شەھرييهى چەندە لەسەر قەيد بەيانى بکه / ۱۰ مەنە
رەئىس
(ئىمزا)

بۆ حوزوورى جەنابى رەئىس بەلەدييه تەقدیم
تەماشای قەيد کرا موستهدى بە تەمەتووعى شەھرييهى يەك پووپیە و ھەشت ئانە ئىتر ئەمر ئەمرى
عاليه / ۱۱ ئوگستۆسى ۹۲۵

کاتب ثانى
(ئىمزا)

بۆ مەجلىسى بەلەدييه / ۱۱ مەنە

موافيقى ۲۵/۸/۲۰ و ۳ ژمارە قەرارى مەجلىسى بەلەدييه تەمەتووعى ئەم شەخصە ھەر مانگى
دوانزە ئانە.....
۲۵/۸/۲۰

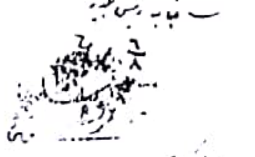
۵

ماده برده مانده در زمان نادر شاه قاجار

نار و شمرد دارا: **له نره کوشن**
 دلال کراد: **ماده برده مانده در زمان نادر شاه قاجار**
 غصرا دارا که چه: **عوض داره کن بنو کوشن مانده نهم برده لی بنبرو**
 تاریخ: **۹۵**
 نوی کاتب هر ضحال: **بیخ**

عهد بنده وصایا
 بنو مشفق گروهی که گروهی حسابی نبالیم و اول نردت بوم
 له ماده برده مانده در زمان نادر شاه قاجار
 بی نام صاحب کفتم هر که بدین
 نوزاد اوله نید بوم
 له فرزند زنی با سوره عظیم که نون
 با حاد بوم هر که کس که به
 ندر را بکم

لاشده می نویسد که با اینها میسرور و در وقت و اقتدار بر سر پادشاه
 مانده چند کتبی که در این زمانه نرسیده

(۲۲)

بۆ : حوضووری جهنابی موته صه پیری لیوای سلیمانی دام اقباله ته قدیم ناوو شوهره تی داواکەر: له خه لقی گه ره کی جووله کان صدیق کوپی گه ورئیل داوالیکراو:

موخته صه رهن داواکه چیه: نه ووه لچار ورده ی عه طاری له سه ر ته خته له ناو بازاردا فرۆشتوو یه تی له بهر بۆمباردومانی سلیمانی یا هه رچی بووه سووتاه له پاشان بۆ خورده فرۆشتنی عه طاری چوه بۆ دیهات نه مه دوو مانگه له دیهاتی بازیان پوت کراوه ته وه هیه کاسیبی پی ناکری و زۆریش قه رضار ماوه ته وه ئیستا داوای مانگی پووپییه که پاسی که سابه تی لی ده کهن به م حاله وه پیی نادری موافیقی عه داله ت له پاش ته حقیقاتی نه حوالی له مه ولا به پیی فه قیرحالیی بۆ ته عدیلی پاس ئیستیرحام نه کات.

تاریخ: ۲۲ ی ئۆگستۆسی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: (ئیمزای ئیسماعیل هه قی)

عه رضی به نده نه مه یه

نه ووه لچار له سه ر ته خته له ناو بازاردا ورده فرۆشی عه طار بووم له بۆمباردمانی سلیمانی یا هه رچیم بوو سووتا له پاشان بۆ خورده فرۆشی چووم بۆ دیهاتی بازیان له وی پوت کرام نه مه دوو مانگه هیه که سب و کارم نییه و میقداریکی موناسیب قه رضار ماومه وه زۆر فه قیر و په ریشانم ئیستا له طه رف به له دییه وه مانگی پووپییه که پاسی که سابه تم داوا لی ده کهن پیم نادری لوطفه ن نه مر به فرموون له پاش ته حقیقی نه حوال به پیی ئیقتیداری موعامه له م ده رحه ق به فرموون و پاسی ته مه توعه که م ته نزیل و ته عدیل به فرمووری ئیستیرحام ده که م باقی نه مر نه مری جه نا بعالیه

صدیق کوپی گه ورئیل

۲۲ ی ئۆگستۆسی ۹۲۵

جهنابی ره ئیس به له دییه

۲۵/۸/۲۲

(ئیمزا و مۆری موته صه پیری سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی جووله کان

نه حوالی موسته ده ی ته حقیق بکه بزانه ئیستا به چه که سب و سه نه ته ی مه شغووله ده ره جه ی

ئیقتیدار و ته روه تی حاچیره ی / ۲۲ مه

ره ئیس

(ئیمزا)

بۆ حوضووری جهنابی ره ئیس به له دییه ته قدیم

(۲۸)

بۆ حوزووری ره ئیس به له دییه عرض و ته قدیم
 ناوو شوهره تی داوکه ر: له مه حه لله ی چوارباغ میرزا صادق صالح بانهی
 داواییکراو:

موخته صهرن داواکه ی چیه: ته مه توعی که سابه تی عه طاری لی ئه سینن به سی مانگ چوار
 پووپییه نیوی داوه مایه ی نه ماوه وه جهی ئیداره شک نابا عانیله یه کی زوری هیه بۆ ئیداره
 خورده فرۆشی ئه کا ئیستیرحام ئه کا ئه مر بفرموون ته مه توعی که سابه ته که ی بۆ که م بکه نه وه
 به ناوی خورده فرۆشه وه ئیسمی قهید بفرموون

تاریخ: ۳۰ ی ئه یلوولی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رچو حال: (ئیمزای محمه د عه لی)

مه عرووسی به نده وه هایه وه جهی گونهران و ئیداره م بوو. هه ر ئه موال و ئه شیایه کی عه طاریم بووه
 فه وتاوه ضهره رم کردوو و له بۆمباردومانه که دا هه رچیه کم بووه ته له ف..... بی مایه ماومه وه
 عانیله یه کی زۆرم هیه بۆ ئیداره ی خوّم و ئه و منالانه خورده فرۆشی ئه که م هه ر به و ناوه ی
 پێشه وه ته مه توعی که سابه ت چوار پووپییه و نیوم..... ئه سینن به سی مانگ حکومه ت عه داله ت
 و مه رحه مه تی هیه ئیستیرحام ئه که م ته حقیقی ئه حوال و که سابه تم بفرموون ئه مر بکه ن
 ته مه توعه که م بۆ که م بکه نه وه و ئیسم به ناوی خورده فرۆشه وه قهید بکه ن باقی دوعای ئیقبا لی
 حکومه ت.

دانیشتووی مه حه لله ی چوارباغ

میرزا صادق صالح بانهی

(مۆری موته صه رپی سی سلیمانی)

بۆ موختاری مه حه لله ی چوارباغ

ئه حوالی موسته دعی ته حقیق بکه بزانه حالی حاضر دهره جهی ئه روه ت و ئیقتیداری له چیدا یه و
 ئیستا به چه که سبیک مه شغووله باش ته حقیق و با راپۆر به یانی بکه / ۳ ی تشرین ئه وه لی

۹۲۵

ره ئیس به له دییه

(ئیمزا)

(۲۹)

بۇ حوضووری عالی حه ضره تی موته صه ریف دام اقباله
 ناوو شوهره تی داواکه ر: خه لقی مه حه لله ی چوارباغ حافیظی قورئان مه لا مه حموود کوپی عوئمان
 داوا لیکراو:

موخته صه رهن داواکه ی چییه: حافیظی قورئان پار له بۆمباردومانه که دا خانوه که ی سووتاوه و
 ئەسبابی به یتییه ی هه رچی هه بوه مه حوو بۆته وه موحتاج و په ریشانه ئەمر بفرموون له به له دییه
 بۆ ته ئیمینی ئیداره ی له صه ره ی دوعاگو و موحتاجینا مه عاشی کی بۆ ته خصیص بکری.
 تاریخ: ۷ تشرین ئەوهه لی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه رضو حال: ئەحمه د فهوزی
 عه رضی به نده وه هایه

به نده که سینکم حافیظی قورئان پار له بۆمباردومانه که دا خانوه که م سووتا و ئەسبابی به یتییه م
 هه رچی هه بوو مه حوو بووه وه و واسیطه ی ئیداره یه ک شک نابهم موحتاج و په ریشانم ره وا
 نه فرمووری به ته خصیصی مه عاشی که ته ئیمینی ئیداره م بکا له صه ره ی دوعاگو و موحبیبینا ئەمر
 به به له دییه بفرموون له عه داله تی حکومه ت ئیستیرحام ئەکه م.

خه لقی مه حه لله ی چوارباغ حافیظی قورئان
 مه لا مه حموود کوپی عوئمان
 ۷ تشرین ئەوهه لی ۹۲۵

جه نابی ره ئیس به له دییه

۲۵/۱۰/۸

(ئیمزای موته صه ریف)

بۆ موختاری مه حه لله ی کانی ئاسکان

..... موسته دعی ته حقیقات بکه بزانه دهره جه ی فوقر و ضه رووره تی چۆنه واسیطه ی
 مه عیشت چیی هه تا ئەمرۆ به چه گوذه رانی کردوو زۆرباش ته حقیق و با راپۆر به یانی بکه.
 ۲۵/۱۰/۱۰

ره ئیس به له دییه

(ئیمزا)

موسته دعی هه ردوو چاوی کویره له هه موو ئیش و کار موعه طه له و هه موو ئەموال و ئەشیای بهر
 بۆمباردومان که وتوووه حانی حاضر واسیطه ی که فرۆشتوووه تی /
 مه

(۳۰)

بۆ: حوضووری حه‌ضره‌تی موته‌سه‌رپف دام شوکته

ناوو شوهره‌تی داواکەر: محهمه‌د کوپری مه‌حموود ساکینی گه‌ره‌کی گۆیژه
داوالیکراو:

موخته‌سه‌ره‌ن داواکه‌ چییه: ده‌ستی بۆمبا بردوویتی کاسیبی پی ناکریت له به‌له‌دییه نه‌مر

بفرموون مه‌عاشی بده‌نی بۆ ئیداره‌ی له‌برسان نه‌مری

تاریخ: ۱۱ تشرین ئه‌وه‌لی ۹۲۵

ناوی کاتبی عه‌رضوحوال: (ئیمزای عه‌لی)

عه‌رضم ئه‌مه‌یه

خه‌لقی ئیرانم هاتمه‌ ئه‌م و لاته‌ بۆ کاسیبی له‌ دئی خورمال بووم به‌ په‌نجبه‌ر حکومه‌ت که

شاره‌زووری بۆمباردومان بۆمبا لیم کهوت بریندار بووم ده‌ستیکی بردم بۆمباکه‌ په‌کی

کاسیبیم کهوت ناشتوانم برۆمه‌وه‌ بۆ و لاتى خۆم بی‌که‌س بی‌ئیداره‌ زۆر په‌ریشانم نه‌مر

بفرموون له‌ به‌له‌دییه مه‌عاشیکم بده‌نی ئیداره‌ی پی بکه‌م ئیستیرحام باقییه

ساکینی گه‌ره‌کی گۆیژه

محهمه‌د کوپری مه‌حموود

۱۱ تشرین ئه‌وه‌لی ۹۲۵

بۆ مه‌جلیسی به‌له‌دییه / ۱۱ مه‌

ژماره ۸۴

ئه‌م عه‌رضوحواله‌ له‌ به‌له‌دییه‌ خوینرایه‌وه‌. مه‌ئاله‌که‌ی ئه‌مه‌یه‌ که له‌وه‌ختی بۆمباردومانی

شاره‌زووردا ده‌ستی بۆمبا بردوویه. ئیستیرحام ده‌کا له‌ صندوووقی به‌له‌دییه مه‌عاشیکی بۆ

ته‌خصیص بکری. له‌م خوصووصه‌وه‌ له‌پاش موذاکه‌ره له‌به‌ره‌مه‌ی ئه‌و ته‌خصیصاته‌ که بۆ

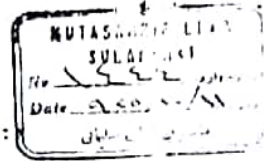
قیسمی فوکه‌را له‌ بودجه‌ دانراوه‌..... ئیمکان نه‌بینرا که بۆ موسته‌دعی مه‌عاش ته‌خصیص

بکری. به‌م په‌نگه‌ ته‌فه‌یمکردنی قه‌رار درا / ۱۳ تشرین ئه‌وه‌لی ۹۲۵

(مۆری مه‌جلیسی به‌له‌دییه‌ی سلیمانی)

سه‌رکاتب ئه‌فه‌ندی: به‌وپه‌نگه‌ به‌ موسته‌دعی ته‌فه‌یم و حیفظی بکه / ۱۳ مه‌

ته‌فه‌یمی صاحیب ئیستیدعا کرا / ۱۸ مه‌ (ئیمزای ع. هادی)

شماره ۱۱ : شماره حضرت معرفت و امم مکتوبه

داد و شهرت دادگاه : محترم علی ساکن گرگی گورنیه

داداری گراو :

مخبر دادگاه چه : دست بوسا بیادین کاسی پاناکریست لدا بدیه امر بولبولون معاشی بدنی بولبولی
لیریا عدیت

تاریخ : ۱۱ شهریور اول ۱۳۲۲

ادی کاتب عرض حال : سید علی

مخبرم امم

حلقه ایلم که اتحاد امم دولت بولگاسی لدی خود مال بوم : رئیس حکومت که شاه زوری بوم بوردون
بوسا لیم کوت بیزار بوم دستیک بوم بوسا که یکی کاسیم کوت ناشن توام بیدوم بولوت خونم شری
پاس بولبوله زور پری شام امر بولبولون لدا بدیه معاشیم بدنی ایلمی پاکیم استرحم می
ساکن گرگی گورنیه
محمد کور علی

بیمه ای (۱۱)

امم عمر و ملک و مسند و افتخار بیزره : ساکن گورنیه که در پیش بر بارگاه شاه زور دانش و بر سر رویه : بختی که
مدون سید سنجیک رقیص بزی دم هله و ریانی سار و سار و او قیصا که در کرم بقا اورده را را آهسته
انجان بریار دست می مدنی بقیص بزی : بر گشته بقولیه که در تار و زار ایلمی بقیص

حقیقت : برونه : سید علی بوم : تاریخ : ۱۳۲۲

تاریخ : ۱۳۲۲

۶۶ -

عیسا بهگی بابان

ئاواکه‌ری مزگه‌وتی گه‌وره و مه‌درسه‌ی هه‌له‌بجه

عبدالرقيب يوسف

ناوی ئەم دووانە‌ی هیناوه له (اربعة قرون من تاريخ العراق الحديث: شه‌جهره‌ی بابانیه‌کان).

تا ئیستا نه‌ماندیوه ناوی عیسا به‌گ له‌کتیبه‌کاندا هاتبی و، له‌ کونجی فه‌رامۆش کردنا ماوه، له‌به‌رئوه‌ی باسی له‌ وه‌قفنامه‌یه‌ک ده‌ستخه‌تدا هاتوه له‌باره‌ی مه‌درسه‌ و مزگه‌وتیک که ئاویان کردوه له‌ هه‌له‌بجه‌دا و هه‌ندی زه‌وی و زاری کردوه ته‌ وه‌قف له‌سه‌ریان له‌ سالی (۱۲۱۶ک = ۱۸۰۱-۱۸۰۲ن)دا، به‌پنویست ده‌زانم ئەم به‌لگانه‌ لیره‌دا به‌ینم که به‌شیک له‌ ژبانی رۆن ده‌کات و وه‌سفی عیسا به‌گی کردوه به‌ مروفیککی هاندهری عیلم و دین. دوریش نییه‌ عیسا به‌گ له‌ هه‌له‌بجه‌ش دانیشتی.

به‌لگه‌نامه‌که ۳۱ دیره‌ و ۲۹ ئیمزا له‌سه‌ریه‌تی و له‌سه‌ر کاغه‌زیککی دریزو ئه‌ستور نه‌وعی (تورمه‌) نووسراوه به‌ عه‌ره‌بی. کاغه‌زه‌که ره‌سمی‌یه بو نووسینی عه‌ریزه و نووسراوی ره‌سمی دائیره‌کان، قه‌باره‌ی (۲۹×۸۱سم) و به‌ میژووی (۲۱ ذی الحجة ۱۲۹۰ک)یه که ده‌کاته (۲۰ یان ۲۱ شوباتی ۱۸۷۴).

هه‌ندی له‌ میژوونووسانی وه‌ک محمد ئەمین زه‌کی، ناوی کورانی سلیمان پاشایان نه‌هیناوه، به‌لام میژوو نووسی شه‌هید مه‌لا جمیلی رۆژ به‌یانی له‌ (مدن کردیه‌ قديمه‌، ۱۰۲ل)دا نووسیویه‌تی ناوی خالد پاشای کورپی سلیمان پاشای هیناوه و، وتویه‌تی که‌رم خانی زهند له‌ (۱۱۹۱ک - ۱۷۷۸ن)دا مهنده‌ی و به‌دره و جه‌سانی دایه‌ خالد پاشا که‌ پینشتر حاکی شاری سنه‌، یانی ناوچه‌ی ئه‌رده‌لان بوو (به‌لام که‌ ده‌وله‌تی عوسمانی هیرشی هینایه‌ سه‌ر به‌دره و جه‌سان و مهنده‌ی، خالد پاشا و محمد به‌گی ئامۆزای شه‌ریان کرد له‌گه‌ل هیزی عوسمانی و له‌شه‌ردا کوژران. هه‌روه‌ها عباس العزاویش باسی کردوه له‌ (تاريخ العراق بين احتلالين، ب ۶، ل ۶۸)دا به‌لام له‌رووداوه‌کانی سالی پینشتردا، یانی (۱۱۹۰ک) و نووسیویه‌تی: خه‌لکی مهنده‌ی (والی)یه‌که‌ یان خالد پاشایان گرت و کوشتیان.

دکتور عبدالعزیز سلیمان نوار له‌کتیبه‌که‌یدا (داود پاشا والی بغداد، ل ۳۶۲)دا ناوی حسن و علی خان له‌ کورانی سلیمان پاشای هیناوه و، هه‌روه‌ها لۆنگرکیش ته‌نیا

نهم به لنگه نامه شعرعی یه (حجة شرعية) له مه حکمه مهی شعرعی قهزای گولعه نبر دهرچووه که مه لبه نده که هی گولعه نبر یانی (خورمال) بووه، نیمزای قازی معروف (کوپی مهلا عبدالله خضری) له سمر دهسته چه پی ناو چاوانیه تی بهم سیغه یه:

((الوقفية ثبتت عندي بالتواتر و انا الحقیر خضر زاده معروف عارف)) ((نمقه الفقیر الیه عز شأنه المولب خلافة بقضاء كالعنبر خضر زاده معروف عارف عفی عنهما))

عیباره تی ((خضر زاده معروف عارف)) دوویات ده بیئت له خویندندا؛ جاری یه کهم ده بیئت ته او که ری رسته ی ((... و انا الحقیر ...)) و؛ جاری دووهم ته او که ری نووسینی نیمزای دائیمی یه تی له کاتی قازی گولعه نبره وهک نووسیومانه ((نمقه الفقیر ...)) هردوو عیباره ته کانی: ((الوقفية ثبتت ...)) و ((نمقه الفقیر ...)) پنیان ده لئین نیمزا.

مؤر (ختم) ی قازیش له ژنر نیمزاکه یه تی به قه باره ی (۱۵×۱۳ ملم) و؛ له سمری نووسراوه ((معروف عارف)) به شنیوه خه تی فارسی. میژووی دروست کردنی مؤزه که شی له سهره؛ به لام نمره ی سینهم (له چه په وه) باش دیار نییه له وانیه هه شت بی یانی (۱۲۸۱). یهک له کهم و کوپه کانی نهم به حسهم نه وه یه که نازانم قازی معروف کی بووه و هیچ له ژبانی نازانم. له وانیه چه چهری به (الخضری) نه وه بی له زوریه تی (پیر خضری شاهو) بیئت، وهک هندی له که سانی وه چه ی نهو (خضری

— الحضری) یه یان نووسیویانه؛ تا خوالیخوشبوو ماموستا شیخ محمدی خالیش هندی جار نه مه ی نووسیوه.

له ته نیشتی دهستی له ناوچاوانی بو باومپی کردن (تصدیق) نیمزاو مؤری قازی عبدالسلام له سهریه تی؛ بهم شنیوه یه: ((کان الامر كما ذكر وسط انا الحقیر الفقیر الیه عز شأنه السيد عبدالسلام النایب بقضاء کلعتبر من لواحق السليمانية المحمية)). مؤزه که ی (۱۴×۱۴ ملم) و له سمری نووسراوه (عبده عبدالسلام). میژووی مؤزه که ته نیا دوو نمره ی دیاره که (۲۷) یانی هزار و دووسهد و هفتا و نمره ی هزار هر به نه سل نه نووسراوه. هه مان مؤری قازی عبدالسلام له سمر شه جهره ی بنه ماله ی مهلا ماری قازی (معروف کوپی رسول) هه یه. سهید عبدالسلام سالی (۱۲۸۰) و (۱۲۸۵) قازی سلیمانی بووه؛ وهک له به لنگه نامه یه که به نیمزای نهو ده زانریت که له باره ی (جوگی ژاله) ی به ردهم دهر به ند باسهره وه یه. شیخ سلام باوکی قازی شیخ عبدالقادر بووه که سالی ۱۹۱۵ دا قازی دیوانیه بووه و؛ کاتی شیخ محمود چووه بو شهری شوعه یه؛ بووه میوانی شیخ عبدالقادر وهک له نامه یه کی سهید عمری سهید احمدی به رزنجی دا هاتووه که دانه ی نه سلنی له لامه و خوئی له گهل شیخ تا (ناصریه) چووه.

لهم نیمزایه ی عبدالسلام دیار ده بیئت که پاش میژووی نووسینی نهم به لنگه نامه؛ له

وهختیکدا بووه ته قازی خورمال (گول
عهنبر). وشه ی (نایب) و ((المولی بخلافه))
بو قازی ووتراره له کاتی سولتان عبدالحمید
دا. وشه ی (قاضی) گورا به (نایب - نایب)،
یانی نایبی سولتان یان نایبی شیخ السلام.
نم به لگه نامه یه کی پیشووی عیسا به گ که ده که که
وه قفنامه یه کی پیشووی عیسا به گ که ده که که
له وانیه بزر بویی. شیخ محمد امین کوری
شیخ علی عه بابلی^(۱) دهستی به سهر نه و باغ
و نه و ناشه دا گرتبوو که عیسا به گ کردبوویه
وه قف له سهر نه و مه درسه و مزگوتته ی که
ناوایان کردوو له شاروچکه ی البجه
(هله بجه) که نه و قافه که ی له ژیر سهر پهرشتی
زانای گه وره ی به ناویانگ مه لا عبدالله ی
خرپانی بووه له ماموستایانی مه ولانا خالدی
نویکری ته ریکه ی نه قشه به ندی. له وانیه
له به رنه و به بی چونکه ژنی شیخ محمد امین له
بابانیه کانی هله بجه بوو. نیتر شیخ محمودی
مه لا عبدالله خرپانی^(۲) له خورمال شکاتی
کردوو له شیخ محمد امین و نیسپاتی
ده عوای خوی کردوو و بیست و یه که که س
شایه تیان بو داوه ناویان له گهل مؤری
زوربه یانی له سهر له گهل نیمزای پینج که س
له هیه ته ی مه حکمه ((الحاضرون بمجلس
القضاء)).

به م وه قفنامه یه زور گرنگه له سیغه و
دارشتنه که یدا، ده توانم بلیم وه قفنامه یه کی
وه ها به رزم نه دیوه که نیشانه ی توانایی قازی
مه عرفه و، له وانیه شیخ محمودیش که

زانایه کی گه وره بووه به شداری کردبی
له دارشتنه که یدا. ده ستکاری نیملای
وه قفنامه که م نه کردوو تا نه و شیوه
نیملایه شی بیته نیشانه ی نه و نیملایه که
مه لایانی کورد به کاریان ده هیناو، که زوربه ی
زوریان دوو خال (نقطه) یان له ژیر پیتی (ی)
نه دنووسی و سهری (همزه - همزه)، یانی
(و) یان، له سهر نه لفه که نه دنووسی و
وشه ی (مساله) یان به (مسئله) دنووسی که
له روی نیملایه وه هله یه.

نم به لگه نامه یه زور به گرنگ ده زانم،
له به رنه وه ی زیندوو کردنه وه ی ناوی عیسا
به گ و هندی له کاره کانیته ی. هه روه ها ناوی
دوو که س له قازی به کانی قه زای گو لعه نبر که
قه زای هله بجه ی نیستایه له سهریه تی. نه گهر
چی زانیاریم له باره ی قازی مه لا مه عرفی
مه لا عبدالله له لا نییه، که نه مه خائیکه له که م
و کورپیه کانی نم لیکو لینه وه م و، ناوی
هندی کی دیکه له قازی به کانی نم قه زایه له
کاتی عوسمانی دا له لام هیه، له وانیه بیخودی
شاعیره. هه روه ها ده زانریت له کاتی نووسینی
به لگه نامه که دا هله بجه (نه له بجه) شاروچکه
(قصبة) بووه، به پیچه وانیه نه وه ی که له
هندی نووسینه کاندما به هله چو بووم و
وام ده زانی عوسمانی له دییه که وه کردویه ته
شاروچکه. له به لگه نامه که ش دا جاریک وشه ی
(قریه) یانی دی بوی به کاره اتوو که
مه به ست نه وه یه له کاتی عیسا به گ دا دی
بووه و، پاش نه و اته پاش ناوا کردنه وه ی

یانی دلیر و نازا و (جه)ش به چند مانایه که دیت له وانه په سن (وصف) و عادهت و نوسول و گچکه کردن (تصغیر). به رای من له کاتی سه لجوقی دا ئەم ناوه و ناوه تورکیه زوره کانی دیهاتی ناوچهی سلیمانی پهیدا بووه که تورکمانه سه لجوقیه کان داگیریان کرد و تییدا جی نشین بوون بو ماوهیه که و میرنشینی (قه فجاج - قفجاج) یان تییدا دامه زراندا.

ئەم بەلگه نامه ش له رووی دارشتنه وه زور بهرزه و له وانه یه یه که مین بهلگه نامه بی له م باره وه دیبیتم بهم دارشتنه پته وه، که رهنگه له لایهن قازی معروف و شیخ محمودی خیرانی که زانایه کی گه وره بووه ههردوکیان داریژرایت و بهلگه شه له سه ر لیها توویی ئەم قازی یه کورده.

دهقی بهلگه نامه که

الحمد لله الذي اعز خواص عباده بصرف احوالهم الى انواع الخيرات و اعانهم على اكتساب اصناف المحامد و الحسنات و الصلاة و السلام على رسوله و بنیه محمد خير البريات و على آله و اصحابه الى يوم يستظل المرء تحت الصدقات اما بعد فقد حضر العالم الفاضل المدرس بقصبة البجه الشيخ محمود افندي ابن المرحوم المبرور الشيخ عبدالله افندي ابن الشيخ اسماعيل الخرناني لازل مخلصاً في الجنان مجلس الحكم و القضاء و محفل الشرع الشريف ذی القدر و البهاء و احضر معه البالغ العاقل النافذ الرواية و الجواب الشيخ محمد امين بن الشيخ علي

مزگه وتی گه وره و مه دره سه که ی له سه دهی شازده یه مدا بووه ته شار، یان به هوی علی به گه وه و له کو تایه کانی کاته که یدا فراوان بووه و بووه ته شار. به لام ئەگه ر ته ماشای مزگه وته که بکه ین که پیوانه وهی (۲۸×۴۶م) و ته نیا شوینی نویژه که ی (۱۵×۲۱م)، مروف ده لی ئەو کاته شار بووه، چونکه گه وره تره له وهی مزگه وتی دییه که بیت که تا ئیمپروش هه ر به دریژی پتر له م دووسه د سا له هه ر مزگه وته گه وره که ی بووه که نویژی جومعانی تییدا کراوه.

شایانی باسه تا ئیمپرو ناوی ((سیانزه ماله که)) له نیو خه لکی هه له بجه دا زیندووه که ده لاین وه ختی که ته نیا سیانزه مال له هه له بجه هه بووه و یه که به یه که ناویانیش له لای به ته مه نداره کان ئاشکران که یه که له وانه مانی (پیروت) بووه و که ناوی له بهلگه نامه که دا هاتووه. له ۱۲/۴/۲۰۰۲ دا زانیارییه کی زور به نرخ له م باره وه و له باره ی ناوچه ی هه له بجه وه م تو مار کرد له بیره وه رییه کانی به پریزان شیخ خالد شیخ عبدالرحمن عه بابیه لی و ژنه که ی فاته مه ناجی هه له بجه یی. ناوی هه له بجه شه له م بهلگه نامه و له چه ندین بهلگه نامه کانی دیکه ی کاتی عوسمانی دا و هه روه ها بهلگه نامه کانی کاتی شیخ محمود و ئینگلیزه کاندا (البجه) یه و، پاشان له کاتی حکومه تی عیراقدا بووه ته (حلبجه) و له لای خه لکیش بووه ته (هه له بجه). ئەم ناوه ش به تورکی ده زانم (نالب جه) (نالب)

ثلاثة ارباع للمدرسة و لمصاريف الطلبة و
الربع الآخر لما يحتاج اليه الجامع من التعمير و
اللوازم بحسب الأقتضاء و جعل توليتهما و
نظارة امرهما و صرف منافعهما على الوجه
المشروح بيد ابي المرحوم المذكور الشيخ
عبدالله ثم بيد اولاده الأرشد فالأرشد فقبل منه
هذه القوامة و هذه الولاية قبولاً صحيحاً و الآن
قد انحصر اولاده الصلبي على ثم بعد صدور
هذا الوقف المذكور من المرحوم المبرور لهما
صارا بيد المتولي المرحوم المذكور و بتصرفه
الى مدة طويلة بلا منازع و معارض فبعد ذلك
بسبب تصارييف الزمان و تقلب الأيادي في
البلدان صار الى يد هذا المدعي عليه الذي
احضرته معي و الآن بيده بغبر حق شرعي و
بغير وجه مرعى فواجب عليه تسليمهما الى
لأراعي فيهما شرائط الواقف على الوجه
المزبور و اطالبه بهما و أسئل مسئلته فسئلت
فأجاب بأنني لاعلم لي بوقفية هذين الموقوفين
المذكورين المحدودين ولا اسلمهما لهذا
المدعي الحاضر فطلب الشاهد من المدعي
المذكور و احضر جمعاً من الشهود البالغين
العقلين و ذكر انهم شهوده وهم الذين يرقمون
في ذيل الورقة و استشهدوا فشهدوا كلهم بلفظ
اشهد بالله على اصل الوقوف المذكور بوقف ما
ادعاه المدعي المذكور طبقاً بلفظ و لفظاً بلفظ
و ساقوا شهادتهم على سنتها و قالوا اننا
شهدنا بذلك و الحال انه قد اشتهروا ستفاض
عند الناس ثم بعد ذلك في التعرف عن حال

افندي الساكن بقرية ابا عبيدة و ادعى هذا
الذي حضر بحكم الأذن الصادر له من جهتي
النائب المولى بخلافة بقضاء كلعبر المعروف
بمعروف بن الملا عبدالله افندي الخضري
بأثبات الوقفية للأمالك الآتي ذكرها على هذا
الذي احضره معه اعني الشيخ محمد امين
المذكور ان جميع البستان الواقع في اراضي
قضية البجه المسمى المشهور ببستان عيسا
بيك و المحدود بأن حد يساره بستان المرحوم
احمد بيك و حد قدامه الوادي المشهور بوادي
البجه و حد يمينه بستان بيروت و حد خلفه
طاحونة محمد عمر و ان جميع الرحي الواقعة
في البجه الدائرة دائماً بماء ساير الطواحين
المملوكات لأهالي القرية المذكورة و المحدودة
بأن حد يسارها بستان بيروت و حد يمينها
بستان علي بيك و حد خلفها دار محمد عمر
و حد قدامها بستان رحيم احمد قد كانا في سنة
١٢١٦ ملكاً خالصاً و مالاً حلالاً للمرحوم
المبرور صاحب الصدقة و الأحسان مروج
العلم و الدين في ذلك الزمان عيسى بيك بن
المرحوم سليمان باشا بيده و تصرفه الى ان
وقفهما كلهما بطيب نفسه طلباً لمرضاة الله
تعالى و لحسناته في الدار الأعلى وقفاً صحيحاً
مؤبداً و حبساً صريحاً مخلداً على المدرسة و
الجامع اللذين احداثهما في القسبة المذكورة
بحيث تكون منافع البستان المذكور
بالمناصفة نصف للمدرسة و النصف الآخر
للجامع و الرحي المحدودة المرقومة بالمربعية

سليمان بن فقي عبدالعزيز، فقي خضر بن رمضان، عبدالعزيز بن سليمان چاوش، بهرام بن استاذ عبدالرحمن، فقي عبدالرحمن بن عثمان، الشيخ عبدالصمد بن الشيخ احمد، الشيخ محمد بن الشيخ سليم، الشيخ محمد بن الشيخ علي، الشيخ حسين بن السيد علي، عبدالقادر بن ويسى، عبدالقادر بن عثمان، صوفى معروف بن ميكائيل.

الحاضرون بمجلس القضاء

فتح الله افندى المدرس لكلعبر، عن قدماء خاندان و محرر دعاوى قضاء كلعبر (عبدالله)، عن اعضاء دعاوى كلعبر، سرکاتب دعاوى كلعبر (فتاح)، عن اعضاء دعاوى كلعبر (محمد).

شايانى باسه ناوى دوو (بيروت)ى لهم وه قفنامه دا هاتووه به لام نازنين نايابيه كيان خاوهنى (باغى بيروت)ه يان نا؟ بو ليكولينه وهى ئەم به لگه نامه يه به شيوه يه كى وردترو پتر، له رۆژى ۲۰/۸/۲۰۰۲ د پرسیارم كرد له پزیشكى كوردپه روه ر دكتور فوناد احمدى به گى بابان و به پزیر ماموستا شيخ خالدى موفتى كورپى شيخ مسته فای شيخ محمودى شيخ عبداللهى خريانى و به پزیر حاجى عبدالقادر مسته فا محمدى عه بابيه لى له سليمانى و چووم بو هه له بجه له گه ل براى موعه ليم كاك سوران محه مد امين ئاو كورتى و دوستكى كورم. له وى چاوپيكيه وتنم كرد له گه ل به پزیران شيخ نورالدين كورپى شيخ مسته فای موفتى و شيخ محمدى شيخ خالدى

هؤلاء الشهود الى من اليه رسم التعديل و التزكية و زكواً تزكية العلنية و السرية على وفق ما يقتضيه الشرع الأنوار فنسبوا الى العدالة فصاروا مقبول الشهادة فثبتت عندي و قفية الموقوفين المذكورين بكافة حقوقهما و مرافقهما على المدرسة و الجامع المذكورين بالوجه المبين المفصل فحكمت بجميع ما ثبت عندي من كون هذا البستان و الرحى المذكورين المحدودين وقفاً صحيحاً وحبساً صريحاً من جهة المرحوم عيسى بيك الواقف على الشرائط المبنية من خالص ماله و ملكه في حال حيويته و نفوذ تصرفاته و بلزوم تسليمهما من المدعى عليه الى الشيخ محمود افندى المدعى المتولى الماذون له في هذه الدعوى يراعي فيها شروط الواقف هذا فيلزم على ولاة الأمر ايدهم الله بالعز و النصر قصر يده عنهما و منعه من المعارضة و المنازعة فيها و تسليمهما الى المتولى المذكور امتثالاً لأمر الشرع الشريف. حرر من يوم الحادى و العشرين من شهر ذى الحجة سنة الف و مائتين و تسعين.

الشهود بما فيه:

عبدالرحمن بن محمد، السيد بن عبدالرحمن السيد حسين، السيد عيسى بن السيد عبدالكريم، محمد بن عمر بيروت، صوفى عبدالفتاح بن استاذ عبدالرحمن، صوفى بيروت بن محمد، فقي على بن عثمان، محمد بن عبدالقادر، الشيخ حسين بن الشيخ عبدالرحمن، عبدالرحيم بن عبدالرحمن،

باپیره گه وره مان بووه و شه جهره مان بهم شیویه یه:

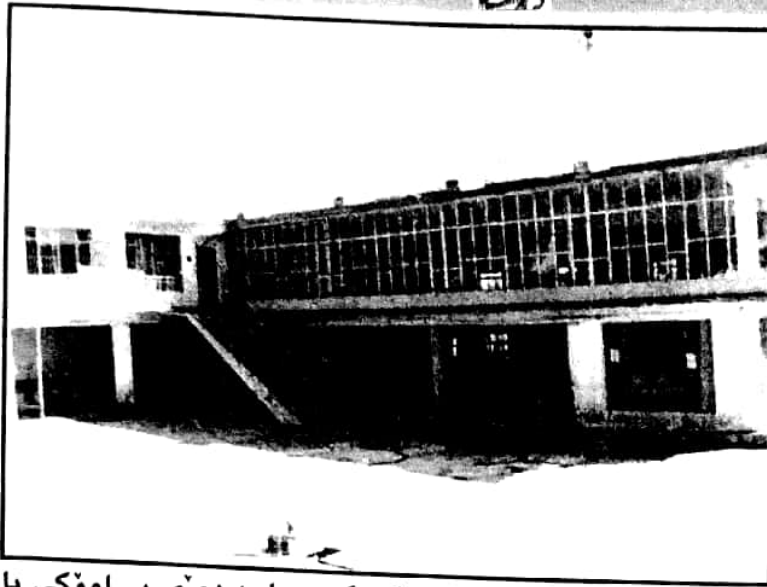
فوناد کوپی احمد بهگ کوپی عبدالله بهگ کوپی امین بهگ؟ کوپی محمد صالح بهگ. به پیی شه جهره ی جلال بابان نمره (۷) که به پیز جمال بابان هیئاویه تی له کتیبه که ییدا (بابان فی التاریخ و مشاهیر البایانین) شه جهره یان بهم شیویه یه: فواد کوپی احمد بهگی محمد بهگی عبدالله بهگی قادر بهگی محمد صالح بهگی احمد پاشای سلیمان پاشای محمود پاشای خالد پاشایه و، عیسا بهگیش برای محمد صالح بهگ. جا یان ده بی شه جهره یه هله بی. محمد صالح بهگ دهسه لاتداریتی هله بجهی به دست گرتووه و مروقیکی نازاو به هیز و زورانباز بووه و، ده لین به دوو په نجه فهرشی دراندووه، له به رنه وه کهس نه یویراوه له کاتی نه ودا دزی بکات و نه هیلاوه به شه و کهس ده رگای خانووی کلیل بدات و موحاسه بهی نه و کهسه ی ده کرد که ده رگای کلیل بدا. هه روه ها ووتی باخی میر له هله بجه باخی عیسا بهگ بووه و مه بهست به میر نه وه بووه. له کاک ته ها بابانیشم پرسى نه ویش یه کسه ر ووتی عیسا بهگ له هله بجه بووه و باخی میر هی نه و بووه، وهک بیستوومه له رحمه تی پاریزهر محمود احمد بابان برای دکتور فوناد شایانی باسه کاک محمود زور کورد په روه ر بوو و له ۱۷/۹/۲۰۰۱ دا له سلیمانی کوچی دواپی کرد. دکتور فوناد و کاک ته ها ش نه یان ده زانی

موفتی نیمامی مزگه وتی گه وره و احمد قادر محمود و رشید محمد صالح محمد و خالد رشید صالح و محمد صالح حسین. سوووم زور کرد له م پینجه ی دواپی وه رگرت. شیخ خالد له هه موان شماره زاتر بووه به لام به هو ی نه خووشی یه وه بیری زور کزبووه. مزگه وتی گه وره و مه دره سه ی (وینه ۱) شوینی باغی عیسا بهگ و ناشه که ی وه قفی مزگه وته کهم دیت و وینه یانم گرت و نه م زانیاریانه ی به دهستم کهوت بهم شیویه یه ی خواره وه ده نووسم:

عیسا بهگ:

له باره ی عیسا بهگ وه به پیز دکتور فوناد احمد بابان له بابانیه کانی هله بجه، وتی عیسا بهگ مزگه وتی گه وره ی ناوا کردووه و (باخی میر) یش هی نه و بووه و به ناوی نه وه و یه و مه بهست به (میر) نه وه. هه روه ها وتی: برای محمد صالح بهگ بووه و بی وه چه وه فاتی کردووه و شوینی وه فاتی نازانم. وهک بیستومه له باوکم و نه کم و محمد صالح بهگ

ویندی (۲)
مزگهوتی گهوره

که ناوه کهی له دیی باموکی باشوری
رۆژه لاتی دیت و، بهرامبهر مزگهوت گه په کی
کانی ناشقان (عاشقان) ی بهری باکوری چه مه
که له هه موو گه په که کانی دیکه پتر توشی
بور دومان کی میاوی رژی می عیرا قی بوو له
۱۶/۳/۱۹۸۸ د. له ژیر مزگهوت پردیکی
بچووک له نیوان هه ردوو گه په کدا هه یه به
ناوی (پردی کانی ناشقان) هوه.

له سهر ده رگای باکور و سهره کی مزگهوتی
گه وره نوو سرابوو (پانوییه الدر اسات
السلامیه) ۱۹۹۱ که مزگهوت کراوه ته
دواناوه ندی خویندنه وهی دینی و به لکو
ناوه ندیش له گه لیه تی و نیستا (۵۶) قوتابی
تیدا ده خوینن. قه باره ی مزگهوت له باشور بو
باکور (۴۶م) و له رۆژه لات بو رۆژئاوا (۲۸م) ه
شوینی نییژی جومعان به ته نیا له بهری
باشوری هه وش (۲۱×۱۵م)، به نییژه کانی
دیکه بهرامبهر نه و له به شی باکوری
هه وش دایه له ده رگای سهره کی تا سوچی
رۆژه لات (وینه ۲).

عیسا به گ مزگهوت و مه دره سه که ی
ئاوا کردوه.

نه گه رچی ناوی عیسا به گ له نیو
بابانییه کانی هه له بجه دا ماوه، به لام خه لکی
هه له بجه به ناوی نازانن و ده لین باخی میر هی
عوسمان پاشای محمد پاشا جاف بووه که
باخیکی زور به ناو بانگ بووه له لای خه لکی
هه له بجه و، هه تا له سلیمانیش و، هه وزی ناو
و هه ندی ده لین کانی ناویشی تیدا بووه و
خه لک ده چوون له وی داده نیشتن. باخیکی
گه وره بووه و نیستا شوینه که ی بووه ته خانوو
له رۆژه لاتی مزگهوتی گه وره به مه سافه ی
دهوری (۲۰۰م).

مزگهوتی گه وره

مزگهوت ده که ویتته گه په کی پیر محمد که
مه رقه دی نه م پیره له باکوری رۆژئاوا ی
مزگهوتی گه وره و به شی هه ره نه سللی شاره،
هه روه ها ده که ویتته سهر به رزایی قه راغی چه م
(شیوی) ناو قه دی هه له بجه (چه می کوله بوس)

ئەوقافەو) و خراوەتە سەر سەری تا ببیتە شوینی تەعزییە، بەلام بەبی هیچ گۆرانکارییەک لەمژگەوتدا ھەرۆھا چەند گونجیکیان نیشان داین، درێژی ھەریەکەیان (۲۰سم) ھ و تیرە ی دەم (۱۱سم) ھ، کە بۆی ئاوی مژگەوت بوون و عیسا بەگ ئاوی بۆ مژگەوتەکی لە رۆژھەلاتەو لە دورەو بە (گونج - لولیک) راکیشاوە (وینە ۳) لە کانییەکی نەزانراو ھو، یانی ئیستا کەس نازانی کانی باخی میر بوو یان کانییەکی دوورتر. ئاوەکە لەتەنیشتی دیواری باشوری

وینە ۲ (گونج)

مژگەوتەو چوو تە ھەوزی غوسلخانە و ئاودەستخانەکان و ھەوزی دەست نوێژ لە ناوھراستی ھوشدا کە ئیستا ھەوزەکە ماو

لە باشوری ھەوش بەرامبەر دەرگای باکور، دەرگای باشور ھەیە. لە بەینی ئەم دەرگایەو دیواری رۆژئاوای شوینی نوێژی جومعان، (ھەوزی غوسلخانە) ھەبوو کە ئیستا بوو تە ھۆدەیک وەک مەخزەنیك. ئاودەستخانەکان لە بەری رۆژئاوای ھەوشەکەن.

مژگەوت بەخشت ئاوا کرابوو، چونکە ناوچە ھەلەبجە دەشتە بەردی خانووی ئی دەست ناکەوئیت. دیوارەکی یەک مەتر و ھەندی دەلێن ئەستور و قەیم بوو و بانی دار و گل بوو، بەلام کاتی شیخ محەمەد ئەمین شیخ عەبدوللأ عەبابەیلی لە کادری ھەرە بەناوبانگەکانی پارتی بوو لە ناوچە ھەلەبجە بوو و لە سەرھتای شوپشەو بەشداری شوپشی کردوو، کاتی لە ۱۹۶۷ قانیمقامی ھەلەبجە بوو بینایەکی کاتی عیسا بەگی رووخاند و ئەم بینایەکی بەرد و چیمەنتۆ لە شوینیدا ئاوا کرد، بەلام بەھمان شیوێ خۆیدا لە فراوانی ھۆدە و بەشەکان و قەبارەو. یانی بۆ نمونە قەبارە شوینی نوێژی جومعان ھەر قەبارە کۆنەکە یەتی، بەلام شیوێ پەنجەرە گچکەکانی پیشووی گۆراو بە گەرەتر و حوجرەکانی مەدرەسە ھەر بە قەدر ھەشی پیشووبوون بەرپێز شیخ محەمەد شیخ خالد ووتی: ھەندی تەعمیرات لە بینا کۆنەکەیدا کراو. کاک شیخ محەمەد وتی: خانووی ئەحمەد بەگی بابانی باوکی دکتۆر فونادمان کە یەکسەر لە تەنیشتی رۆژھەلاتی مژگەوتە بۆ مژگەوت کرا (لە لایەن دائیرە

شیخ نوره‌دین و شیخ محمهد و تیان شیخ
عبداللأ زستانان له هله بجه دهرسی
به فقه قنکان دهووت و هاوینان له خریانی.
(نالی) ی شاعیر و مهولانا خالد لهم
مدرسه سیه‌دا خویندووینانه. جا دیاره
له بهر نه مه عیسا بهگ نه وقافی مزگهوت و
مدرسه سیه خستووته دهستی شیخ
عبداللأدا (وینه ۴). به درینژی میژووی نه
مدرسه سیه تا ئیمرو هر فقهی تیذا هه بوون
و تدریسی تیذا کراوه، شیخ مهحمودی
خریانی و شیخ مسته‌فای کوپی و مهلا
رهسولی تهکیه‌ی قهره‌داغ و شیخ خالیدی شیخ
مسته‌فا ته‌دریسیان تیذا کردووه.

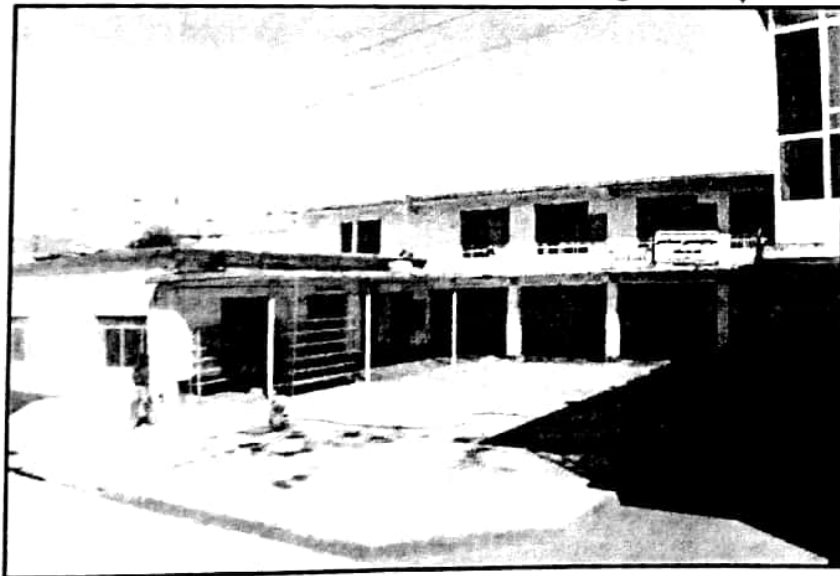
باغی عیسا بهگ

ناوی باغی عیسا بهگ که کردوویه تیه
وه قفی مزگهوت و مدرسه‌سه‌که‌ی له نیو خه‌لکی
هه‌له بجه‌دا نه‌ماوه، به‌لام به‌هوی (باغی
پیروته) هوه نهو شوینهم ناسی، چونکه ناوی

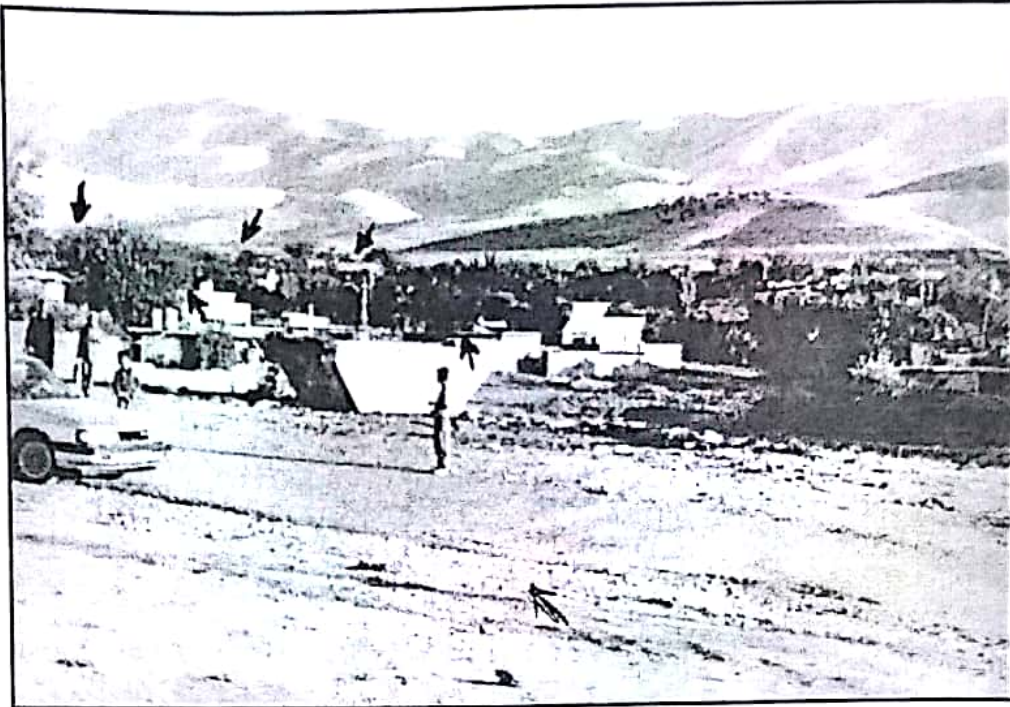
به‌لام سه‌ری داپوشراوه ته‌نیا وهک ده‌مه بیریک
ئی هیئراوه و ئاو به بوپی ناسن ده‌چیتته
ناوی و به مزه‌خه ده‌ری دینن. کاتی رحمه‌تی
سه‌عید قه‌زاز قائیمقامی هه‌له بجه بوو له
۱۹۴۰-۱۹۴۱ پرورژی ئاو (به‌بوپی ناسن) و
کاره‌بای له هه‌له بجه نه‌جامدا، ئیتر له و کاته‌وه
هیئلی گونجه ناوی ته‌رک کرا.

مدرسه

نهو مدرسه‌سیه ناوی له به‌لگه‌نامه‌که‌دا
هاتوو له مزگهوت جیا نه‌بووه، به‌لکو بریتی
بووه له چوار حوجره‌ی تایبته به فقه‌یه‌کان و
هه‌ر له نیو مزگهوتی گه‌وره‌دان، سی
حوجره‌یان له به‌شی روژه‌ه‌لاتدان رووبه‌رووی
حه‌وش. نه‌گه‌ر فقهی زور بووبن نه‌وا له به‌شی
تایبته به نویژیشدا دانیشتون. نه‌مه
مدرسه‌سیه عیسا بهگ بووه و زانای گه‌وره
شیخ عبداللأی خریانی له‌م مدرسه‌سیه‌دا
ته‌دریسی کردووه. به‌پیزان شیخ خالد و

وینه‌ی ۴ مدرسه

وینهی ۵ (باغی مزگهوت)

موفتی هه بووه که ئیستا شوینه که ی خانووی حاجی فه رجی عه بدوئلایه به نمره ی (۵۶۷/۱). باغیکی دیکه ی گه وره ش وه قفی مزگهوتی گه وره بوو، ئیستاش به ناوی (باغی مزگهوت) هوه ده ناسریت، ئه گهرچی شوینه که ی هه مووی بووه ته خانوو له به شی باشوری رۆژه لات (وینه ۵) ی له گه ره کی کانی ناشقانی ئه و به ری چه م و به رام به ر باغی میر کوئخا ئه حمه د کرد بوه یه وه قف، به لام کوپانی ئه و باغه یان وه رگرت، چونکه به لگه ی نووسراوی به وه قفکردنی نه بوو.

باغی ئه حمه د به گ که یه کسه ر ده که وته دهسته چه پی باغی عیسا به گ، یانی له مزگهوت به ولاره، ئه ویش به م ناوه وه ناوی نه ماوه و له بیری خه لک چه ووه و له م بیست سالی دواییدا شوینه که یشی بووه ته خانوو و

باغی پیروت تا ئیمپرۆ زیندووه که سنوری دهسته راستی باغی عیسا به گ بووه، وه ک له وه قفنامه که دا هاتووه. به لام خه لک ده زانن و بیریان دیت باغیک له دهستی بنه ماله ی موفتی دا هه بووه له مزگهوت و پردی ژیر مزگهوت هوه تا (پردی حسین ئاوا) ی نیوان گه ره کی پیرمه مه د و لای قه برستانی شیخ ئیسماعیل و گه ره کی گولانی نوی ئیتر باغی پیروت له ته نیشتی باکووری پرده که وه دهست پی ده کات و، ئه و باغه یان فرۆشتووه و ئیستا شوینه که ی هه موو خانووه. جا مزگهوت له سنوری رۆژه لات ی به غدا له لایه ن عیسا به گه وه ئاوا کردووه و، پی ده چی ئه رزیه که شی له باغه که بووی. باغه که به سه ر ته نیشتی باکووری چه مدا درینژ ده بوو و باغیکی گه وره بوو، له به شی کوئایی رۆژئاوای باخه که ناشی

دهکات به سهر قه راغی باکوری چه مدا به شیوه یه کی که وانه یی و باغیکی گه وره بوو، به لام نیستا زور به ی روتاوی یه، تنها دووسی جیگای نه بیئت باغ ده که ویتته به شی روثاواوی هه له بجه و ریزه خانوویه که له گهل مزگه وتی دارالسلام ده که ونه نیوان نه و ریگای (شه قام) ی گشتی له نه وه لی شاردا. نه مهش وینه ی به شیک له باغی پیروئت (وینه ۷)

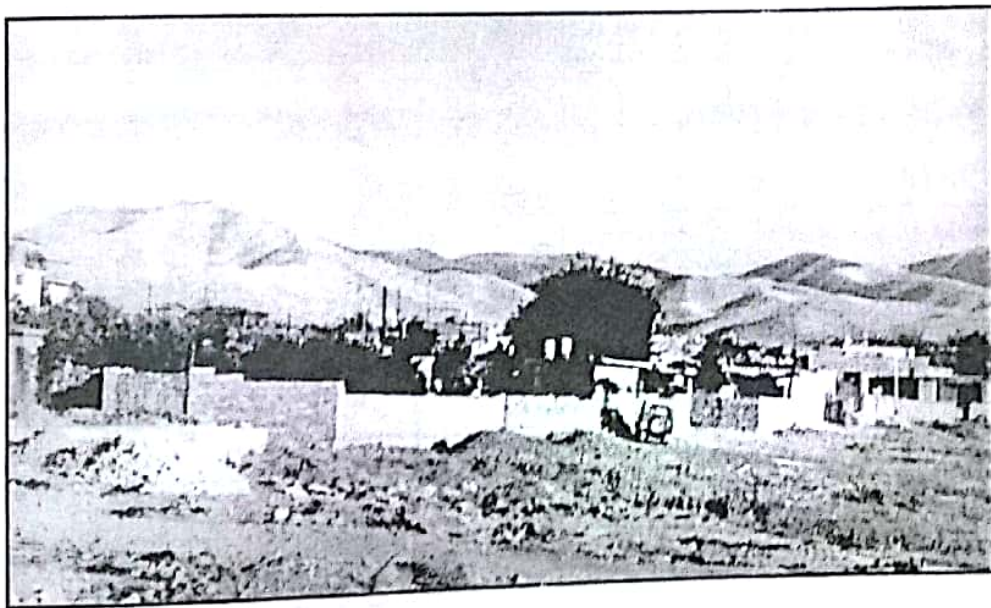
ناوی پیروئت و باخه که ی له سهر زاری خه که زیندوون و، جگه له م پیروئه ناوی پیروئتیک ی دیکه ی کون نییه وه چه شی ماوه وه که جه مالی حه مه کوئخه فره ج و نه جمه دین کوئخا فره ج کوئخا نه حه مه دیش که ناوی زیندووه له وه چه ی نه و بووه کورپان نه وه ی بووه.

مالی پیروئت یه کی که بووه له (سیانزه ماله که) که نه م زاراوه بو نه وه ده ووتریت که

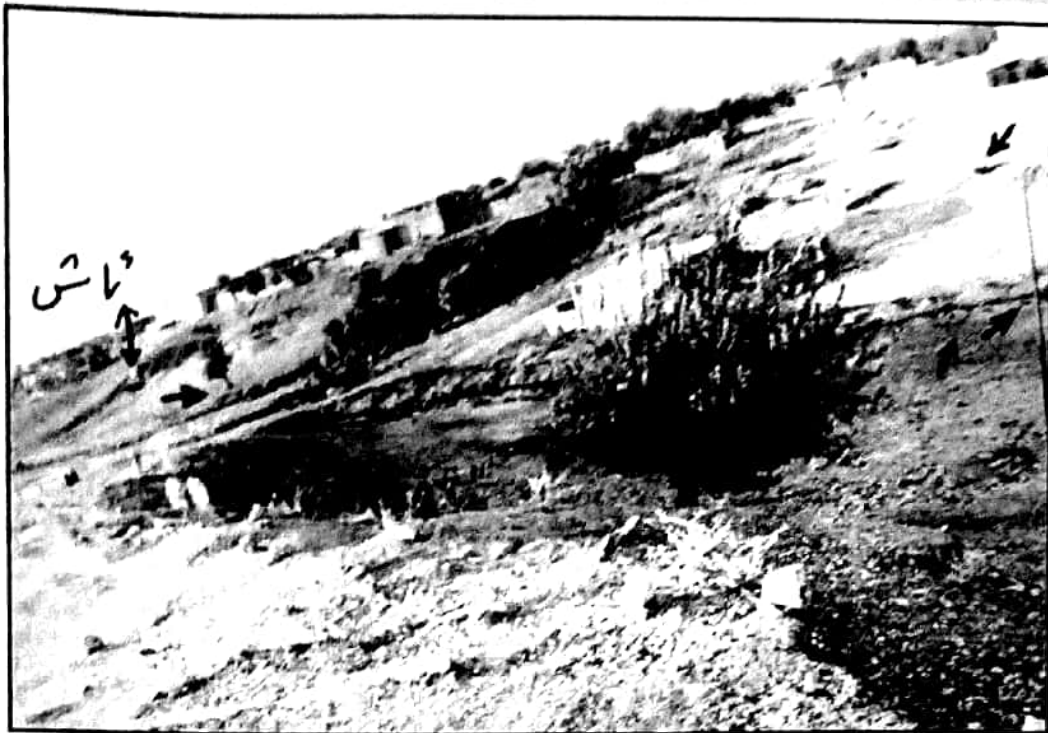
له ولای نه و کو مه له خانووانه ی باغی شیخ محه مه د نه مین شیخ عه لی عه بابه یلی، به لام نیستا عه رزیک ی روتاوی یه و یه کسه له ته نیشتی ده سته چه پی نه و (باغی میر بوو) و کانی ناویکی زور باش تیدا بوو و، پاشان چایخانه یه که و خه که ده چوون تیییدا داده نیشتن. هه تا له سلیمانی ناوبانگی نه م باغه هه بوو و، خو م له زور که س له خه کی سلیمانییم بیستووه و مولکی عوسمان پاشا جاف بووه و خه کی هه له بجه لایان وایه عوسمان پاشا دروستی کردووه و نیستا شوینه که ی هه موو خانووه، نه مهش وینه ی شوینی باغی میره (وینه ۶).

باغی پیروئت

باغی پیروئت له ته نیشتی باکوری پردی نیوان گه ره کی پیر محه مه د و قه برستانی شیخ نیسماعیل و گه ره کی نویی گولان ده ست پی

وینه ی ۶ (باغی میر)

وینهی ۷ (باغی پیروته)

تهنیشتی کۆتایی و رۆژئاوای باغی پیروته که وهک ووتمان بههۆی ئەم باغهوه باغی عیسا بهگمان دەست نیشان کرد.

ئێستا بیری ناشهکه به بهرد و گهچ به بلندی دەوری ۳,۵ ماوه له سههر تهنیشتی باکوری چه م به مسافهی دەوری (۳۰م)، ئەمهش وینهیهتی (وینه ۸) جۆگه ئاوهکهی له سهروهه بۆ هاتوو له پشت باغی پیروتهوه که هه مان ئەو جۆگه ئاوه درێژه بووه که به سههر بهرزی تهنیشتی باکوری چه مهوه هاتوو و، ناشهکان هه موویان یهک له دوای یهک بهو ئاوه که وتوونه ته گهر، وهک ناشی مهحمود یاروهیی و له بهری باشوری چه م ناشه نه بوون. جا ئەمه ئەو ناشهی عیسا بهگ کردوو یهتیه وه قفی مزگهوت و مه دره سه کهی

وهختیک ته نیا سیزده مال هه بووه له هه له بجه. له بارهی (سیانزه ماله کهه) وه زانیاری باشم تو مار کردوو له ۱۲/۴/۲۰۰۲ دا به ریزان شیخ خالیدی شیخ عه بدولپرهمانی عه بابهیلی و ژنه کهی فاته ناجی که فاته خان له بینه ماله یه که له سیزده ماله کهه.

ناشه وه قفه ی مزگهوت

ئەم ناشه ئەو ناشهی لای بهشی کۆتایی باغی عیسا بهگ نییه و، ههروهها ئەو ناشه نییه که ده کهوته یه که سههر تهنیشتی باشوری مزگهوت و، نیوانیان ته نیا بۆشایی دەوری یهک مه تر نهرز هه بوو و ئێستا شوینه کهی بهشی که له باغی حهوشی خانووی شیخ خالیدی موفتی، به لکو ئەم ناشه که به ریز کاک خالید رهشید صالح منی برده سهری له

شتيک له باره ی ژيانه وهی لیږه دا بنووسین. شیخ مه حمود له زانا کورده کانی کاتی خوی بووه. ماموستا مه لاهه بدولکه ریمی موده ریس له (علمائونا فی خدمة العلم و الدین، ل ۵۵۹-۵۶۰) دا ژياننامه ی شیخ مه حمودی نووسیویه تی و وتویه سالی (۱۲۵۰ ک - ۱۸۳۴-۱۸۳۵ ز) له دایک بووه و له (۱۳۱۹ ک - ۱۹۰۰-۱۹۰۲ ز) دا کوچی دوازی کردووه. هه روه ها نووسیویه تی ئیمام و موده ریس و (خطیب) و موفتی بووه له هه له بجه. جا دورنیه ناوی (بنه ماله ی موفتی) بۆ وه چه که ی تا ئیمیرۆ له وه پهیدا بی که موفتی بووه، نه گهرچی نه م دیوه له به لگه نامه یه کدا که موفتی بوویت.

وینه (۸) (ناش)

روژی ۱۷/۹/۱۹۸۱ له هه له بجه چووم بۆ مالی ماموستا شیخ خالد شیخ موسته فا شیخ مه حمود که (خطیب) ی مرگه وتی گه وره ی هه له بجه بوو و کتیبه ده ستنووسه کانی بنه ماله ی خریانیم پیشکی و کومه له زانیاری میژوویی که له سه ریان نووسرا بوو نووسیم و به کامیرای فو توگرافیش وینه م گرت، له وانه میژووی وه فاتی شیخ مه حمود بوو به م شیوه یه: تاریخ وفاة مرحوم فاضل کامل شیخ محمود طاب تراه نجل افضل المتأخرین شیخ عبدالله الخریانی قدس الله سره

منادی کفت در سال وفاتش × مقامش زکوت محمود باشد ۱۳۱۹ وینه (۹)، هه روه ها به

به به لگه ی ئه وه ی لای کو تایی روژئاوایه له باغی پیرو ت. باغی عه لی به گ که له ته نیشتی روژئاوای ئاش بووه ئیستا نه رزیکی رووته ته نیا خانوویه ک یان چه ند خانوویه کی زور که م له نه رزیه که یدا ئاواکراوه و ناوی عه لی به گیش نه ماوه. کاک خالد ره شید وتی: ئه وپه ری ئاش و چه میش باغ هه بوون که ئیستا نه ماون. له پشتی ئاشه که کومه له خالیک هه ن له بهینی ئه و ریگای گشتی به شی روژئاوای شار.

شیخ مه حمودی خریانی و هه ندی به لگه نامه له به ره وه ی شیخ مه حمود هو ی دروست کردنی ئه و به لگه نامه به نرخه بووه که به شیک له میژووی هه له بجه ده خاته روو، پیویسته

شعبان من السنة الثالثة في العشر الثامن من
المائة الثالثة من الألف الثاني اللهم اغفر له
وارحمه بمحض فضلك وكرمك و لي و لوالدي
يرحم الله عبدا قال آمين))

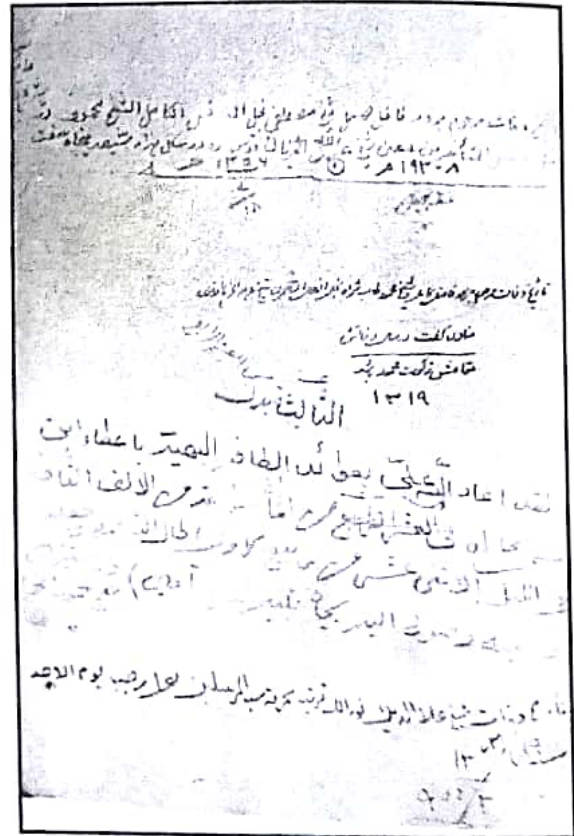
مهروها شيخ مهحمود ميژووي وهفا شيخ
عهبدولررحماني برايشي بهم شيويه
نووسيوه:

((قد توفي الشيخ عبدالرحمن بن الشيخ عبدالله
الخريري في سلخ شهر جمادي الأخرى وهو
يوم السبت وسط فصل الربيع سنة ١٢٦٦
وهي سنة عزل عبدالله تاشا و نصب اسماعيل
تاشا الرومي اللهم اغفر له و ارحمه و ادخله
الجنة بفضلك و كرمك فقط و ادخله في جوارك
آمين ولادته...))

وهما شيخ مهحمود ميژووي لابردني
عهبدولأ پاشاي سليمان پاشاي عهبدولررحمان
پاشا بابان له قائمقاميه تي سليمانى و تهعين
كردنى يه كه مين كاربه ده ستي تورك له
سليمانى ئيسماعيل پاشا رومى له
شوينه كه شى كه سالى ١٢٦٦ك (= ١٨٥٠ز)
نووسيوه. (وينه ١٠)

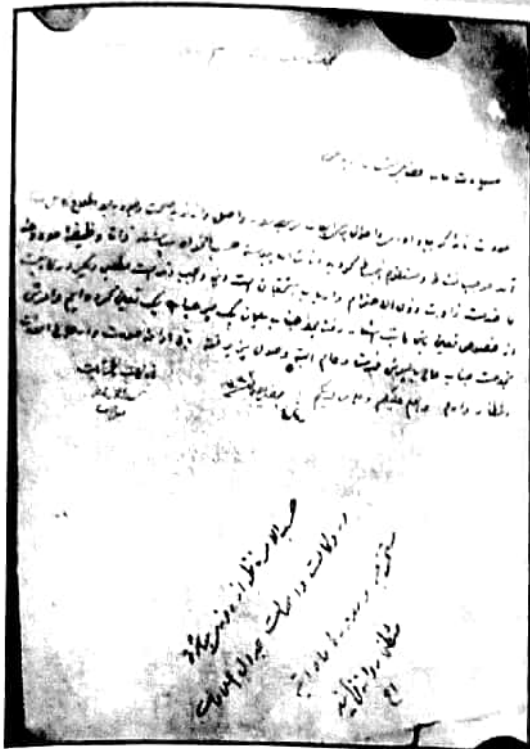
يه كيكي ديكه لهو نووسينانهى نيو
دهستووسه كانى نهم بنه مالهى ناسراو به
بنه مالهى موفتى، نامه يه كى فارسى مه عروفى
كوپى سهد نه حمه ده كه بو شيخ مسته قاي
شيخ مهحمودى نووسيوه و بهم شيويه
ناراسته كردوه: ((بخدمت جناب سيادت
مآب شيخ مصطفى قاضى البجة آست)).

دهستخه تي شيخ مهحمود ميژووي وهفاتي
شيخ مه عروفى برايم دييت كه نه مه يه:
((توفي الأخ الأكرم الأجد الذي به نور حبوي و
قوة الفؤاد الشيخ معروف بن الشيخ عبدالله
الخريري في سادس رمضان في السنة الثانية
في العشر التاسع في المائة الثالثة في الألف
الثاني اللهم اغفر له و ارحمه بمحض فضلك و
كرمك و والدي و يرحم الله عبده قال آمين في
سنة ١٢٨٣ النامق محمود الخرياني)).

وينه ٩

مهروها ميژووي وهفاتي شيخ مهحمودى
برايشي بهم شيويه نووسيوه:
((قد توفي الشيخ محمد بن الشيخ عبدالله
الخريري في يوم الخميس من سادس او سابع

وینهي (۱۱)

وینهي (۱۰)

ئەوێش بۆ ((رئیسى داخلیه)) یانی وهزیری ناوخوی حکومت (شیخ محمهد غهریب)ی قازانقایهی نووسیوه له وهلامی نووسراویکی ئەودا که داوای لی کردووه داهااتی سالیکی مهحکه مهی شرعی ههله بجهی بۆ دیار بکه و ئەویش نووسیویه له ئەوێتی جه نهوهری تا کۆتایی ديسه مبهري ۱۹۲۰ (۷۳۸ روپی و ۱۱ ئانه)یه. دانهی ئەسلی ئەم دوو به لگه نامه کوردیانه له لامانه مه علومیشه شیخ مهحمودی نهر له رۆژی دوانزده له حکومداریتی خۆیدا یانی له ۱۹۲۲/۱۱/۲۸ دا زمانی کوردی له دائیره کاندای کرده رهسمی و له ۲۰۰۱/۷/۱۸ وتاریکم لهم باره یه وه بلاو کرده وه له (کوردستانی نوی) دا شیخ مسته فاش له (۱۸ صفر ۱۳۵۷) کۆچی دوایی

تینیدا نووسیوه: سلیمان بهگی عه بدولاً بهگ ته عین کراوه به باشکاتب (یانی له مهحکه مهی شرعی لای شیخ مسته فا) و فهرمانی ته عین کردنی به دهستی کورپه که ی بۆی ناردر اووه.

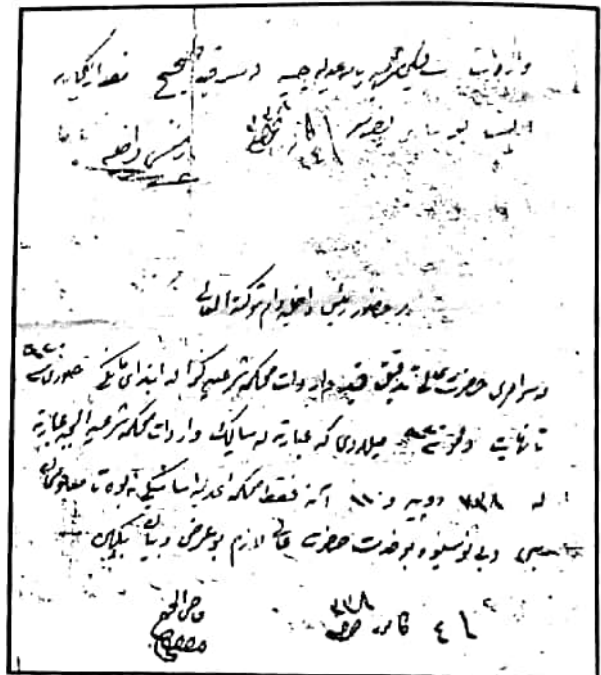
میژووی نامه که ۲۴ جمادی الاول سالی ۱۳۲۷ که دهکاته ۱۹۰۹ و ئەگه سالی (۱۳۲۷) یش بێت دهکاته سالی (۱۹۱۹). به مه ده زانرنت که شیخ مسته فا قازی ههله بجه بووه. ئەمهش وینهي نامه که یه (وینهي ۱۱)

شایانی باسه شیخ مسته فا قازی ئەله بجه بووه له کاتی حکومتی شیخ مهحمود دا به پینی نووسراویکی رهسمی به زمانی کوردی به میژووی ((۴ کانون الاول ۱۳۳۸)) واته (۱۳۳۸) رومی که دهکاته (۱۹۲۲/۱۲/۴)

کردوو (- ۱۹ نیسان ۱۹۳۸ز) (وینه‌ی ۱۲) وهک له نووسراویکی دیکه‌ی نیو دهستنووسه‌کانی ئەم بنه‌ماله‌دا هاتوو.

زانای گه‌وره و میژوونووس ماموستا مه‌لاعه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس ژیاننامه‌ی نووسیوه له (علماؤنا فی خدمة العلم و الدین ل ۵۶۷-۵۶۸) و نووسیویه‌تی میژووی له دایک بوونی سالی (۱۲۹۵ک)یه (- ۱۸۷۸ز) و، هه‌روه‌ها نووسیویه پاش ئه‌وه‌ی که ئیجازه

(وینه‌ی ۱۲)

عیلمی له مه‌لاعه‌بدولقادی بیاره وه‌رگرت، بووه نیمام و موده‌ریس و خه‌تیب و موفتی له هه‌له‌بجه و، باسی ئه‌وه‌ی نه‌کردوو که بووه‌ته قازی و له‌وانه‌شه هه‌ر نه‌بووبیته موفتی. هه‌روه‌ها کوپه‌کانیشی نازانن بووه‌ته قازی له کاتی عوسمانی و له کاتی (حکومه‌تی کوردستانی جنوبی)یشدا.

له کۆتاییدا پیویسته بلیم نیازم بوو ئەم مه‌وزوعه‌ی عیسا به‌گیش ببیته به‌شیک له وه‌حسه‌ی که سه‌باره‌ت به‌قه‌لاچوالان له هه‌زارمیرد ژماره (۲۱)دا بلاوم کرده‌وه به‌لام که دیتم له‌به‌ر زۆریی ده‌بیت به‌جیا بلاوی بکه‌مه‌وه، به‌کورتی باسیم کرد له وه‌حسه‌مدا که ۳۹ لاپه‌ره‌یه.

په‌راویزه‌کان

(۱) ماموستا و زانای گه‌وره مه‌لاعه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس له کتیبه‌که‌یدا (بنه‌ماله‌ی زانایان، ل ۴۸۱) ژیاننامه‌ی شیخ محمه‌د ئەمین شیخ عه‌لی شیخ حه‌یده‌ر عه‌بابه‌یللی هیناوه که ژنیکی بابانی بوو.

(۲) ماموستا مه‌لاعه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس له کتیبه‌که‌یدا (علماؤنا فی خدمة العلم و الدین ل ۲۳۸-۲۴۰)دا ژیاننامه‌ی شیخ عه‌بدولآ خریانی هیناوه و نووسیویه: عبدالله بن الشیخ اسماعیل ابن الشیخ محمد الکوسج ابن السید علی ابن السید خضر..... ده‌روبه‌ری ۱۱۵۹ کۆچی (- ۱۷۴۶ز) له دایک بووه و له مانگی ره‌جه‌بی ۱۲۵۴ کۆچی (- ۱۸۲۸ز)دا له گوندی خریانی وه‌فات بووه له بیاره و خورمال و هه‌له‌بجه و له دی‌ی ته‌ره‌ماری ناوچه‌ی سورداش و له که‌رکوک خویندوویه و، ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی له‌خچری کوپی ئەحمه‌د کوپی حه‌یده‌ری دووه‌می حه‌یده‌ری وه‌رگرتوو. نالی و موفتی زه‌هاوی و مه‌لاخالید و مه‌لانه‌حمه‌دی هه‌له‌بجه‌یی و مه‌لا‌مه‌عرف (ابن الکالع) له‌لای خویندوون.

يادکردنه وه يه کي

ماموستا شيخ محمهد وه سيمي مهردوخي

محمهد علي قهرداغی

پينكه وه ناوی ئه و کتیبانه ی بخوینینه وه که به

زمانی کوردی دایناون:

۱- هونراوه یهک به گورانی دهرباره ی سالی که بیسه.

۲- هونراوه یهک به زاراه ی گورانی له زانیاری به یاندا.

۳- ژیا نی پیغه مبه ر - دروودی خوی له سه ر بیته - به کوردی.

۴- هونراوه یهک له په ند و ئاموژگاریدا به کوردی.

۵- هونراوه یهک له زانراوی حساب و قهواعیدی دا به کوردی.

۶- شه مایلی پیغه مبه ر - دروودی خوی له سه ر بیته - به کوردی.

۷- هونراوه یهک دهرباره ی یاوه رانی به در.

۸- هونراوه یهک له ناوی سوره ته کانی قورئاندا به کوردی.

۹- هونراوه یهک له ته جویدی قورئاندا به گورانی.

۱۰- هونراوه یهک له نه حو و سه رفدا به کوردی.

ئه مه تا ئیره ناوی ئه و کتیبانه ن که

ماموستای رۆحانی - خودا لئی خویش بیته -

له کوردستاندا گه لیک بنه ماله ی زانیاری

هه لکه وتوون ماوه یه کی دوور و دریز باوک و

کوپ و کوپان و نه وه یان خزمه تی پان و به رینی

زانیا رییان کوردوه و، مه شخه لی

روونا ککردنه وه ی رینگه و لابرندی تاریکی

نه زانیی بوون، وه ک بنه ماله کانی حه دیده ری و،

جه لی و، مه ردوخی و، قهرداغی و، چه ندین

بنه ماله ی دیکه ی گه وره و بچووک،

خزمه ته کانی بنه ماله ی ته خته یی له هه ر شوین

و کتیبخانه یه کی کوردستاندا شوینی

تایبه تییان هه بوه و، به ریزه و له جینگای

به رزدا پاریزراون.

به لام کاتی له ناو زانیا نی ئه و بنه ماله دا

جاریکی دیکه چاو ده گپینه وه ده بینین

ماموستا شيخ محمهد وه سيمي یه کم

جینگه یه کی دیار و پله یه کی گه لی بالای هه یه،

به تایبه تی ده توانین به یه کیک له سه ر توپ و

پیش قافلله ی خزمه تگوزارانی زمانی کوردی

دابنین و، ئه و خزمه تانه ی ئه و له رینگه ی

کتیب و نامیلکه کانیه وه به زمانی کوردی

کردوون - له سه رده می خویدا - بی وینه یه

و، هیه ماموستایه کی دیمان - ئه وه ی

زانرا بیته - نه گه یشتوو ته پله و پایه ی ئه و. با

بیان علوم اولین کة فلسفشان گویند:

عیلمی فهلسهفی هه نی چل و نو

[اژین عرچ ببا او خدمت بو!]

بیان نظریات:

نه قه ری ههفت یوقاگیغور باس یه کهم

ئیساغوجیی دوو، بورهانهن سی یه م

خه طابهت چاره م، جه دهل پینجه مین

شيعره ن شه شه مین، سه فسه ط هه فته م

بیان الهیات:

ئیلاهیاتی مه بده ئی نه ووه ل

یه که م عیله ت، مه علوه لهن دوهم

مه وجودات کائینات سیمین

موجه داتان بواچه چاره م

أصول ریاضیة:

ئه صلئو ریاضی هه یئه ت، [اکرم]

ئه بعاد و ئه جرام، هه نده سه چاره م

مه ساحه، جه بر و، موقابه له شه ش

ضه رب و قیسمه ت و مؤسیقا هه شته م

فروع ریاضی:

فه رعی ریاضی هه نی یازده

مه جه سطی، ره سه د، زیج، ته قویم چاره م

نوجووم، ئوسطورلاب، روخامات، ته کسیر

ئه عداد، شه عبه ده، جه رش و ئه ثقال یازده م

اسامی طبیعیات:

طه بیعیاتی ئه مجار هه نی شه ش

موره ککه بات و، (اسما و العالم)

عه قل و، نه فس، عونصور، (کائینات الجو)

(علم الموالید) بواچه شه شه م

وهك بیرخستنه وه یه ك و یادکردنه وه یه ك له م

مامؤستا به ریزه باسی نه و دانراوانه ی ده که مین

که له (د.ص) دا له نگه ریان گرتووه و،

نوسخه یان له وی ده ست ده که ویت و،

ئه وه نده ی بگونجیت ده که کانیا ن — دوای

ئه وه ی ده یانخه ی نه سه ر رینووسی باوی

کوردی - بلاوده که ی نه وه .

۱- بیان اسامی علوم الاخرین از گفته شیخ محمد

وسیم قدس سره:

ئالیات، لوغه ت، سه رف، ئیشتیقاق

نه حو به لاغه ت عیلمی پینجه مین

ئه قسامش مه عانی، به یان و، به دیع

ته واریخ هه شته م، ئه ییام نو هه مین

ئه میال، (انساب القبائل)، عه روووض

حیوار سیزده هه م، ئینشا چارده مین

له فقیو عه ره بی (حقائق اللفظ)

مه ووضووع و غایات هه ن ئینو گردین

به چه یثیاتی مه بانی جیا

(فأعلمها و احمد رب العالمین)

۲- بیان علوم شرعیه از علوم ناخرین:

ئه مجار بزانه عیلمان شرعیان

که لام وه رینان و دماییان

ته فسیرو، ته ئویل، ربط و، قیرائه ت

ته جوید و، وقووف، خه ط، (خواص الآیات)

عیلمو چه دیثی، ئو صوولش، ته عبیر

فیقه و، ئو صوولش، خیلاف نه یه ته ویر

صوفیه ی قه دیم، صوفیه ی جه دید

(طب النفوس) ن نوزده هه م بو ت دید

فروع الحكمة:

(فروعيات الحكمة) ههني نو
 (كلييات الطب) جوزئيات دوهم
 قهيافه: كييميا، سيميا
 مهناظير و: سيحر، نهيرهنجات ههشتهم
 (طلسمات) و (دعوة الكواكب)
 نهمجار بزانه عيلميان پهنجهم

علوم حكمت عملي:

تهذيب و: تهدير، سياست نهمجار
 (حكمة الاشراف) چهل و نوهه
 نهظري ههفت: ئيلاهي چوار
 نهصليو رياضي ههشت مهداديار
 فهرعيو رياضي يازدهني نهمجار
 طهبيعيياتي شهش ههني ئاشكار
 (فروعيات الحكمة) ههني نو
 نهى عيلمى يهري خاص بزانه تو
 (حكمة الاشراف) چهل و نوهه
 (علم الاوائل، و الله يعلم)
 چارده و نوزده سي و سي ئاخري
 ههشتاد و دوين جهمعيو هر دوين
بيان گفته علوم فلسفي درضد مسئله با علوم

اسلامية مخالفند:

جهمعيوه كه پير (عالم الاسلام)
 جههدشان كه ردهن جهى وهرتهر تهمام
 ويست و يهك فيشتهر ههنيچ نهدينشان
 موخته ليفى با فهلسهفه و ئيسلام
 تهديقمان مكهرد ئيمه و تاكو چل
 موخاليفهني (و الله العلام)

چاچله شازده كوفرهني ههريح
 پهنج ههه (بالتزام) بيست و يهك تهمام
 نوزده بيدعهتي كافرئ تهمام
 باقى ههققهن ههق (باقئ و السلام)
 ئيجمالت زانا تهفصيل بزانه
 جهى مهسنه لانه غافل مهمانه
 نهوهل تا شازده كوفرهن بشماره
 تا نهگني جهى را (نهدرهكه ناره)
 بيان آنچه كفر است از مسائل فلسفي و
 تهافتات ايشان:

(انكار النبي) بواچه يهكه
 دوهم تهافتوت (قدم العالم)
 ئينكار و ههشري جيسماني سي يهه
 (انكار العلم الجزئيات) چارهه
 (نسبة الايجاد) نو قياس) پهنجهم
 (الهية الكواكب) شهشهه
 (دعوة الكواكب تسبح قرانين)
 تيمثال و تهثير (بالايجاد) ههفتهه
 (استحالة الخرق و التيام)
 غهير و غهزاليي شمارو ههشتهه
 (استحالة التكوير) نوهه مين
 نهفس بههشري قهديمهن دهههه
 (وجوب التركيب من الهيولى
 و الصور) نهگهر بواچا يازدهه
 پيغه مبهري باش يهري خهواصي
 وهرنه نههشيو ههني دوازدهه
 (القا و قولي) موته خه ييلى
 ماچا قورنانهن ئينه سيژدهههه
 (استحالة الحركة والسكون)

نهو مه لائیکان هه نی چاردههههههه
 نه جینه نه فس به شهری بی یه ن
 جه به دن به رشین ئانا پازدههههههه
 وه حی و ئیلهام مه نام خه یالنه
 مواچا ئینا بین به شاردههههههه
 نه ی شارده کوفری صهریحن ئیلا
 که مه نام خه یالنه (و الله یعلم)
 پهنج هه نیچ کوردین (بالتزام) و چیم ن
 شارده تا ببو به ویست و یه که م
 (زمان مقدار الحركة) یه که م
 صانیعی و خودای مه جازهن دوه م
 (نفس السماوات) ماچا مزانو
 (حال الکائنا) بشماره سی یه م
 (کون الطبايع) عیله ی فاعیله
 په ی وجودیان بواچه چاره م
 (مترکب الجسم من الهیولی
 و الصور) کوفرهن (بالتزام) په نجه م
 نوزده هیچ هه نی بیدعت بزانه
 جه ی مه سنه لانه غافل مه مانه
 فاعیل موختار نی یه ن حه ق یه که م
 صیفه تیش زائید نی یه نی دوه م
 (واجب الوجود) موجه رده ن سی
 مه حالنه که تیر (عن واحد) چاره م
 عوقولی مونه تئیری هه نی پهنج
 (تأثیر القوى کواکب) شه شه م
 فه له ک ژی نه فسه ن، مونطه بیع هه شته م
 (کون السماوات احیا و ناطق)
 که ون و ته شه ببوه (غرض الافلاك)
 (فی الحركات) بواچه نو هه م

(صحة الأحكام) ده عه قل عاشیر
 عیله ی صورهی عونصوران دهههههه
 یازده مینی واجب (اسناد الحوادث)
 (کلها الی الله) واچه دوازده م
 نه فسی ناطیقه ی به شهری موجه پرده
 مواچانی هه ن (انا) سیزدههههههه
 نه فس ناطیقه جیسم نورانه ن
 نی یه ن مواچا هه نی چاردههههههه
 ته عه بیون وجودین نه ئیعتیباری
 جه ته هافوتان بواچه پازده م
 عه ره ض به عه ره ض قائیمه ن ماچا
 توچی بواچه ئینات شاردههههههه
 مه حالنه مه کان خه لای مه وهووم بو
 هه م بوعدی مه فرووض ئینه هه قدههههه
 مه حالنه که جیسم موره ککه ب ببو
 جه جه واهیری فه رده هه ژدههههههه
 (جوازه عقلی علی الله)
 نوژدههههههه بیدعت (و الله یعلم)
 تمام شد اسامی علوم الأولین و الآخرین در
 سنه هزار و صد و هشتاد و چهار.
 اخلاق از گفته و شیخ محمد وسیم:
 حکیمه ت و عیقه ت شه جاعت و عدل
 (اصل الاخلاق) ن یه ک تا وه چه هاره م
 فه رعیشان هه نی فره بشنه وه
 جه یه ک تا کو چل (و الله یعلم)
 نه ووهل عیباده ت، ئیخلاصه ن دووه م
 سی یه مین دوعا، شوکره ن چه هاره م
 په نجه مین صه برهن، شه شه م هه ن ره ضا
 هه فته م ته وه کول، حه یا هه ن هه شته م

نۆهمین عیفته، دههمین نهدهم

عالی هیمهتی وچه یازدههم

دوازدهمین عزمین، سیزده جیدد و جههد

چاردههم شهبات، عهدهات یازدهم

شازدههم عهفون، عیلمین حهقهدههم

مهژدهم خولق و ریفق، شهفهقهت نۆزدهم

خهیرات مه به پرات بیستهمین نه مجار

سه خا هم ئیحسان هه ن بیست و یه کهم

بیست و دوهمین ته واضوع نیاز

نه مجار نه مانهت هه ن بیست و سی یه م

وهفا به وه عده عه هدهن بیست و چار

صیدق و ئادابش هه ن بیست و په نجه م

بیست و شه شهمین (انجاح الحاجات)

واچه (تائی) هه ن بیست و هه فته م

ته یه ققوض و وه هم ئاگاهی سی و سه

میؤ فه راسهت سی و چه هارم

سی و په نجهمین (کتمان الأسرار)

فورصهت غه نیمهت هه ن سی و شه شه م

ریعایهت که ردیو حه قان سی و هه فته م

(صحابه الاخیار) هه ن سی و هه شته م

سی و نۆهمین هه ن (دفع الاشرار)

(ترتیب الخدم، حشم) چه له م

تم بالخیر

ایضا اخلاق ازگفته شیخ محمد وسیم - قدس

سرده -

حیکمهت و شه جاعهت، عیفته و عهدهات

یه کهم و، دوه م، سی یه م و، چه هارم

نه صلیو خولوق و خاصان ئینه نی

گردین فره عانشان خاص بزانه هم

انواع حکمت هفت است:

نه نواعیو حیکمهتی هه نی هه فته نی

یه کهم زه کا دوهمین هه ن (سرعه الفهم)

سی یه م صه فای زیهن نه مجار بزانه

چه هارمین هه ن (سهوله التعلم)

حوسنی ته عه ققول په نجه م، په س شه شه م

ته خه ففوض، نه مجار ته زه ککور هه فته م

انواع شجاعت یازده است:

نه نواع شه جاعهتی هه نی یازده

کیبر نه فس یه کهم، نه جدهت هه ن دوه م

سی یه م (علو الهمة) چه هارم شه بات

په نجهمین حیلمین، سو کوونه ن شه شه م

هه فته م شه هامهت، ته حه ممول هه شته م

نۆهم ته واضوع، حه می یهت ده هم

یازدههم ریفقهت، شه جاعهت ته مام

نه وعیش ئینه نی (والله يعلم)

انواع عفت دوازده اند:

نه نواعیو عیفتهتی هه نی دوازده

نه وه لین حه یا، په س ریفقه ن دوه م

سی یه م حوسن و هه دی، موساله مه چار

په نجهمین [دهه!]، په س صه بره ن شه شه م

هه فته م قه ناعهت، هه شته مین و یقار

نۆهمین وه رع، ئینتیظام ده هم

یازدهم خه یری یهت، ئاخو و گردین

سه خا بوچه گهر هه ن دوازده م

انواع عدالت دوازده اند:

نه نواعیو عهدهات هه نی دوازده

خه تیکی ورد نوسراو ته وه، به لام به داخه وه
کاتی جزوبه ند کراو ته وه ته ربووه و لاپه ره کان
نوساون به یه که وه و گه لیکی باش
ناخوینریته وه. نه م نسخه ۱۴ لاپه ره یه،
لاپه ره ی ۴۶ بهیت و زیاتر و که متری تیدایه.

دهستخه تی ۳۲۷۰۹ نسخه یه کی ته واوی
نه م کتیبیه به خه تیکی وردی جوان سالی
۱۱۸۴ نوسراو ته وه. ناوی نوسره وه ی
پیوه نیه، له دهستخه ته کانی کتیبخانه ی
(سنوی) یه که پیشکش به (د.ص) یان
کردووه. مؤری سنه وی زاده عه بدولفه تاحی
پیوه یه.

۲۲۱۰۲ سنن الصلاة للشيخ محمد وسيم
السنندجی

نه م دهستخه ته - له ته ک چهند دانراوی
دیدا - له سهره تاوه کتیبی (سنن الصلاة) ی
ماموستا شیخ محمه د وه سیمی سنه یی
تیدایه که سهره تاکه ی ئاوا یه:

و بعد: يقول العبد الأثيم ابن احمد محمد
الوسيم، و هو تلميذ شيخه ابي يحيى زكريا
التختوي، تلميذ شيخه المعمر محمد الدمشقي
الكاملي، و هو تلميذ شيخه احمد بن محمد بن
محمد الحجر^(۱) الهيثمي الأنصاري المكي
رحمه الله تعالى، و هو الشيخ الامام بقيه
مجتهدی الانام المعول عليه في الاعصار و
الايام، عمده متعقبی الكلام امام المذهب
وشیخه الهمام، ابي زكريا يحيى النواوی
الشيخ شيخ الاسلام، رضی الله عنه: ان شيخ

هه نی بواچه صه داقت یه که م

دومیتی ئولفت، سی یه مین وه فا

چه هارم شه فه قهت، (بعده) په نجه م:

صلیئو ره حمی یه ن، موکافات شه شه م

(حسن الشراکة) هه فته م و، هه شته م:

هه ن (حسن القضا) (بعده) نوه م:

ته وه دود، ته سلیم نه مجار هه ن ده هه م

یازده م ته وه کول، عیبادت دوازده مین

جه معن چل و دوو (والله يعلم)

تمام شد اخلاقها از گفته^۲ مرحوم جنت مکان

شیخ محمد وسيم تختوی (۱۱۸۴).

مه نظومه ی (اسطراب):

دانراوی شیخ محمه د وه سیمی یه که م

سهره تاکه ی:

قبل الصلوات و التحیات

بر سید خلق و خیر سادات

الحمد لذاته تعالی

و الشکر لأنعم توالی

کزدره گه بندگان والا

اعلی شان عمیم الاالا

شد امر که بنده ابن احمد

بر اسطراب شرح بندد

نه م نسخه ناته واوه، به گویره ی دهستخه تی

پیشووی ده بی محمه د ناویک سالی ۱۲۲۲

نوسیبیتیه وه.

دهستخه تی ۱۶۹۹۲ یش نسخه یه کی دیکه ی

نه م کتیبیه، نه م نسخه - هه رچهند نه میش

ناته واوه - له نسخه ی پیشوو زیاتره و به

محمد امین م استاد کوی). ده‌ستخه‌ته‌که سالی ۱۲۵۰-۱۲۵۲ به خه‌تی محه‌مه‌دی به‌رزنجی نوسراوه‌ته‌وه.

دانراوی یه‌که‌م — کورته‌هه‌ره‌بیه‌که — زنجیره‌ی سوننه‌ته‌کانی له‌سه‌ر و خواری سوننه‌ته‌کانه‌وه و — له‌په‌راوینزیشه‌وه — به‌ژماره و به‌پیتی هیجا دیاری کردووه. ئه‌م نوسخه‌ده‌ستیکی چه‌په‌ل دو‌په‌ره‌ی — ره‌نگه‌له‌به‌ر شارده‌وه‌ی دزی بی — لی‌کردووه‌ته‌وه، به‌وه‌ش گه‌لی شتی له‌کیس داوین. ده‌ستخه‌تی ژماره ۲۲۲۳۴ش نوسخه‌یه‌کی دیکه‌ی ئه‌م کتیبه‌یه — مه‌تنه‌که — به‌لام‌ته‌نها په‌ره‌ی یه‌که‌می، چونکه‌بازرگانیکه‌ر به‌ده‌ستخه‌ته‌وه ئه‌و په‌ره‌ی لکاندووه به‌به‌شیکی کتیبیکی نات‌ه‌واوه‌وه، که‌کتیبی (عباب)ه‌بو ئه‌وه‌ی کتیبیک دروست بکات!!

۳/۱۶۷۹۶ محه‌مه‌د وه‌سیمی یه‌که‌م له‌م ده‌ستخه‌ته‌دا نوسخه‌یه‌کی دی هونراوه‌ی (فی‌ء الزوال)ی شیخ محه‌مه‌د وه‌سیمی یه‌که‌م هه‌یه. ئه‌م ده‌ستخه‌ته‌سالی ۱۱۸۴ محه‌مه‌د ناویک له‌شاروچکه‌ی مه‌رگه‌نوسیویه‌تیه‌وه. سه‌یر ئه‌وه‌یه جیاوازی نیوان ئه‌م دوو نوسخه‌وه‌ک عاسمان و ریسمانه‌و، ته‌نها مانا‌و ناوه‌پوکه‌که‌یان وه‌ک یه‌ک وایه، ئی‌تر جیاوازی‌یه‌کی زور له‌قافیه‌و رسته‌و وشه‌دا هه‌یه. ۱۰۵۵۴ د.ص

له‌ناو کومه‌له‌ده‌سخه‌تی دانراوی سه‌ره‌وه‌دا له‌لاپه‌ره‌یه‌کدا نوسراوه:

شیخ شیخه‌المذکور رحمه‌الله نقل فی شرحه‌للمقدمة ان من صلی أربع رکعات ینبغي ان یراعي من السنن نحو ستمائة ما بین ابعاض و هیئات، فلاحظناها عدا، و سورنا منها سردا، فاناقت علی ما قال، و بقی بعد للأستقصاء مجال. فلما راینا مقتصرًا باعثنا لسهولة ضبطها، المعین لمراعاتها بیضناها هدیة للطالبین الراغبین، جعله‌الله تعالی وسیلة اهتداء الطالبین، ان شاء الله رب العالمین، ولما كانت صلاة المنفرد اتم لكونها باختیاره مقيما.. اخترنا بیان سننها، و المراد السنن الداخلة من اول الإحرام، الی آخر السلام، فنسأل الله التوفیق و العصام، و جعله لوجه ذی الجلال و الإكرام. و نقول من سنن الصلاة.....

ئه‌م پیشه‌کییه‌م بو ئه‌وه نووسی که‌بلیم: هه‌ر له‌(د.ص)دا ده‌ستخه‌تی ژماره (۸۸۸۹)م دی که‌هه‌مان پیشه‌کی بی جیاوازی تیدایه، به‌لام دوای ته‌واوبونی ئه‌م پیشه‌کییه‌ده‌ست‌ده‌کات به‌شه‌رحیکی دریژی ئه‌م کتیبه‌و ناوی که‌سیش نابات و دیارنییه‌شه‌رحه‌که‌هی دانه‌ر شیخ محه‌مه‌د وه‌سیمه‌یان نا؟ هه‌ر دوابه‌دوای ئه‌میش ته‌رجه‌مه‌ی فارسی هه‌مان کتیب نووسراوه، له‌کو‌تاییه‌وه‌ده‌لی سوننه‌ته‌کان — تی‌کرا — ده‌گه‌نه ۱۶۸۶ سوننه‌ت. خاوه‌نی ته‌رجه‌مه‌که‌یش نه‌زانراوه، ته‌نها ئه‌وه‌نده له‌سه‌ره‌تاو کو‌تایی ته‌رجه‌مه‌که‌وه — له‌لاوه — نوسراوه (شیخ

هیه دور نییه که ئەم به یقانه دوا شیعر و
دوا نووسراوی ئەم مامۆستا بەرپێزه بن، بۆیه
لێره دا وهك خۆیان تۆماریان دهكهم:
حضرة مرحوم مغفور مبرور شیخ محمد وسیم
طاب ثراه در آیام طاعون این سه بیت را
وصیت فرموده. (امرا فرموده!):
در باین دودم ار مرگ حضر داشت روا نیست
آندم که اجل راست قضا و آنکه که قضا نیست
گرهست اجل هیچ حذر سوود ندارد
ورنیست اجل هیچ در و فوت و فنا نیست
(لا یستقدم و یستأخر) قرآن چو بخوانی
دانی که در این بك سر مو کذب خطا نیست
تمت شد از دست حقیر سراپا تقصیر
احمد بن محمد براله در سنه ۱۲۴۵

پهراویز

- (۱) بېروانه: مشاهیر کرد، بابا مردوخ روحانی، بەرگی
یه کهم، ل: ۲۳۷.
(۲) سه رچاوه ی پیشوو..

□ □ □

من کلام شیخ محمد وسیم
به (بسم الله حمد و صلاة و سلام)
بو بزانه وهقت به سایه ی ئەقدام
ئەصهح ئینه نه (صلاة الوسطی)
عهصره ن بزانه ئه ره نه نی ئوستا
ئهو وه ل و وه قته ش ئانه نه ک ببو
سایه ی شه خصی ویش چون (بمدرؤ)
جه یا گه ی هه موار غه یر و ئانه
وهقت ئیستیوای ممانو سیه
قامه ت پای به پای ویش هه فته ن
ئەغله ب بزانه خاص ته مام (مفتنه)
ئەمما ئیستیوا ته فاوتش هه ن
جه گرد مانگیوه رهنگی هه نیه ن

سه مانگه ی هه مین دوو قه ده م چار شه ش
پایز هه شت یازده دوا زده بی غه ش
دوا زده یازده هه شت په ی زمستان
شه ش و چار و دوو به هاردن یه کسان
جه (فیء الزوال) چون ببو زیاد
قه در نیمه پو ن بی که م و زیاد
چون ببو زیاد به قه ده ر قامه ت
بو انه په ی عه صر ئەدان و قامه ت
یه ک دوو سه په نه ج هه فته ده قه ده م
(فیء الزوال) هه ن مه ولای مو حته ره م

له ده ستخه تی ژماره (۲۲۲۵۲ د.ص) دا که
که شکو ئی ئەحمه دی براله یه سی بهیت
شیعری فارسی مامۆستا شیخ محمه د وه سیم

لهزايون لهولآتي پۇنان دهرگه تووه و له چاخي
(۵) به دواوه له شوينه دهرگه گالي تودا
بلاو بووه تهوه^(۱) گرنگي پيدراوه له گۆره
بهردينه كان و كوشكي پادشاكانا بۇ جواني
به كار هينراون

با - نه دمؤندسي كۇنه نه فسهرى بهر پيتاني و
ديپلوماتي ناسراو و شاره زاي شوينه وارو
ميژووي ديپريزو زمانزان و پسپور له داب و
نهريني گه له كه ماندا، له كئيبي (كوردي، تورك،
عرب ل ۱۸۹-۱۹۴)، زانستي پانه له سهر
نه خشه كه دواوه نه مهش دواي نه و گه شته ي
بووه كه له سالي ۱۹۲۴ بۇ شوينه وارو كه
نه انجاميد اووه زانباري له سهر و هرگرتووه و
هنيماكاني شيكر دونه ووه دواي نه ووي
بهراودري كردووه به شوينه وارو كاني تر له و
جۆره ي كه له نيران هه ن له كۇتا پيدا
به گومانه وه دهلي: له وانه يه بۇ چاخي
هاخماه نشي له عيراق بگريته وه (۵۵۰-
۳۳۰ پ ن)^(۲)

جيم - هيرز فيلد (۱۸۷۹-۱۹۴۸) زاناي
ناسه واري كه ووه ي نالماني كه جيهاني
شوينه وارناسي شانازي به كاره
ناركيولوزيه كانيه وه ده گه ن نووسينه كاني
له سهر شوينه واري په يكولي سهرده مي
(نهرسي) ساساني خزمه تيكي گه ووه يه بۇ
شارستانيتي كورد. جگه له ووهش له سهر
نه خشه كه ي قزقه پانيشي نووسيوه نه مهش
دواي گه شتيكي بووه بۇ نيران تياپا گۆره
بهردينه كانيشي ديوه و توانيوه تي سهرده مي

له نووسينه كه ي كه مال ره شيدي گومانده كه م كه
چون به و شيوه يه راو بۇچووني نه و بيان پيانه
هه لده سهنگيني له كاتيكا خۇي پيوپستي
به و جۆره زانباريانه ي نه وان هه يه له م
به و اوچوونه ما ناچارم ناوي هه موو نه و
شوينه وارناسانه و پسپوراني ميژووي ديپرين
به ينيم كه له سهر شويني ناوبراويان نووسيوه و
توانيوه يانه خزمه تي شارستانيتي ديپريسي
كوردي پنيكهن ناوه كانيش نه مانه ن:

نا - مامؤستايان ته ها باقرو فوناد سه فهر
رايان وايه كه نه م گۆره بهردينه سهرده مه كه ي
به ته و اوي نازانري، به لام دواي بهراورد كردني
نه م نه شكه و ته به نه شكه و ته كاني تري
هاوشيوه ي له ولآتي نيران دا كه يه كيكيان
له شاخه كاني هه ورامانه، سه ره نه انجام
كه يشتوونه ته نه ووي بلين: بووني به لگه ي نه و
ته رزه نايونيه ي كه له و دوو كۆله كه يه ي
هه يواني نه خشه كه ي قزقه پاندا نيشاندر اووه
دهري نه خات كه سهرده مي نه م گۆره بهردينه
ده كه ويته نيوان (۶۰۰-۵۵۰ پ ن) واته
سهرده مي (مادي دوايي... هه روه ها ده لين:
له وانه شه گۆري هه رمانه و ايه كي ناوچه كه
بووييت كه سهر به ماده كان بووه
له (نه كه تانه ي پايته ختيان كه (هه مه دان) ي
نيستايه و هه رمانه و ايه تيبان تيا دا كردووه^(۱)
ساخ كردنه وه كه ي نه م دوو شوينه وارناسه
جاريكي تر نه و راستييه ي نيشاندا كه نه م
گۆره هه لكو لراوه به هؤي نه و دوو كۆله كه
نايونيه يه سهرده مه كه ي دياريكراوه، چونكه
سهرچاوه ميژووييه كان له سهر نه و رايه ن كه
نه و ته رزه كۆله كه يه له چاخي شه شه مي بهر

قزقەپانىش بەھۇيانەۋە دىيارى بكاو لايەنە جياجياكانى ساخ بكا تەۋە بلىن: ئەم گۆرە لەشىۋەدا ۋەكو ئەو گۆرەدى باكوورى خۇرئاۋاي ئىيران وايە كە(فەقرەقا)يەو كۆلەكەى بەردىنى ھەلكۇلراۋى تىايە كە بۇ ھەمان سەردەمى (ماد) دەگەرئىتەۋە^(۴).

دال- دكتور (C.G.G. Cameron) دانىشگاي شىكاگو باسنىكى بەبايەخى لەسەر شوئىنەۋارى قزقەپان نووسىۋە ۋادەبىنى كە شوئىنەۋارى ناوبراۋ بۇ سەردەمىكى دواتر لەگۆرې ھەلكۇلراۋى (كوپوكچ) دەگەرئىتەۋە. ئەمەى دوايىيان شوئىنەۋارىكى تىرى نىزىك قزقەپانە كە ناوبراۋ بۇ سەردەمى (ماد)ى بردۆتەۋە: ھەروەكو دەلى: لەۋانەيە گۆرې (فراۋەرتىس) كۆرې دايۇكىشى باۋكى كەيخوسرەۋ بىت كە ھىرۇدۆت لەبارەيەۋە ۋتوۋيە: لەھىرئىنكىدا بۇ سەر ئاشور كۆزراۋە لە شوئىنكى كە دور نىيە لەسورداش^(۵).

ھاء- خاتوۋ پروفىسور (ھايد مارى كىخ) ۋادەبىنى كە ھەندىك لەو گۆرە بەردىنە ھەلكۇلراۋانەى باكوورى خۇرئاۋاي ئىيران ۋ كوردستانى عىراق كەلەۋە پىش ۋا دائراۋن بۇ سەردەمى (ماد) دەگەرئىنەۋە يان بۇ سەردەتاي پادشاھەتى داراي يەكەم (۵۲۲-۴۸۶ پ ن). ئىستاقا لىپروۋى ھونەرىيەۋە دەركەۋت كارتىكردىنى گۆرې داراي گەۋرەيان بەسەردەيە^(۶). من لاي خۇمەۋە ئەو بۇچوۋنە ئەدەمە دواۋدو بۇ ئەۋە دەچم ئەگەر بەراوردىك بىكەن لەنىۋان گۆرە ھەلكۇلراۋەكەى قزقەپان ۋ

گۆرەكەى داراي ھاخامەنشى گەۋرە لەنەخشى رۇستەم دەمانگەيەنئىتە ئەو ئەنجامەى كە ھەردوۋ گۆرەكە لەشىۋەى بىناسازىدا دور كارى جياۋازن، ھەروەھا لەروۋى ھونەرىشەۋە بەپىنى ھىما ھەلكۇلراۋەكان ۋ دياردەكانى تىرى نەخشەسازى ناچتەۋە سەر ھونەرنىك، بۇيە دەلىم: ئەو رايەى ناوبراۋ شوئىنى گومانە كەلەۋ جۆرە گۆرانە بۇ چاخى ھاخامەنشى بەرئىتەۋە: چونكە گۆرە ھەلكۇلراۋەكەى قزقەپان ئەگەر ۋەكو قۇناغى دا بەشكردنەكەش بىت قۇناغى ناۋەراست دەگەرئىتەۋە ۋاتە كۆترە لە كۆمەلەى گۆرەكانى دارىۋش.

ۋا- (دياكۇنۇف)ى باۋكى مېژۋى ئاشورۋ پىپۇر لەمىژۋى ماد گرنكى زورى بەنەخشە ھەلكۇلراۋەكەى قزقەپان داۋە لەگەل ژمارەيەك گۆرې ھەلكۇلراۋى بەردىن لەئىران ناۋى ھىناۋەۋە زانىارى لەسەر نووسىۋە. سەرئەنجام گەيشتۆتە ئەو رايەى كە بلى: قزقەپان گۆرې كىاكسارەۋ (دوكان داۋد)ىش گۆرې ئاستياگە^(۷). لەبەشى دوۋەمى بابەتەكەى كەمال رەشىد كە خامەى نووسەرانى كوردى گرتۆتەۋە ۋاتە ئەۋانەى لەسەر قزقەپانىيان نووسىۋە بەلايەۋە ئەۋەى ۋتوۋيانە ھەر جوئىنەۋەى بۇچوۋنى نووسەرانى بىگانەيە ھەروەكو دەلى: (على مستوى اقلام الكرد لم تنل حضا عمليا وتاريخيا وكل الذين كتبوا عنها مجرد بيغوات يعيدون مايرده الاخرون عن هذه المنحوتة دون دراستها بعمق من الناحية التاريخية والفنية)^(۸).

شیکردوونه تهوه و لهسه ریانم نووسیون و
 ده رگای کلۆم دراویانم کردوونه تهوه، ئەوه شم
 وتوه که بۆچی هه لکۆلراون و ده برین له چی
 دهکن.. ئەگەر (که مال رهشید) به چاویک ئەو
 وتاردهش بخوینیتهوه بۆی ده رنه که وی ئەو
 نووسینهش جوینه وهی نووسینه کانی پیش
 خۆم نین.

۲- له (ل ۱۶۵) ی نووسینه کهیدا ده لئى: (ونظراً
 لاهمية هذا المقال والكشف عن الكثير من
 الحقائق والتي غابت على الكثير من ذوى
 الاختصاص في هذا المجال لذا اعطيت الاولوية
 لنشر هذا المقال) راستی به که ی ده بوايه
 به و جوړه ستایشی نووسینه که ی نه کردایه
 ئەگەر راسته ئەو نووسینه به و جوړه گرنگه
 که نووسەر ده لئى، ده بوايه وه کو داب و نه ریت
 سه ر نووسه رى گو قاره که ئەوه ی بۆ بنووسیايه،
 چونکه نه بووه نووسەر به شانۆ بالی نووسینی
 خویدا هه لئيدات.

۲- له (ل ۱۶۵) ی باسه کهیدا جارێکی تر، ده لئى:
 (كونها مدفناً يضم بعض افراد الاسرة الميضية
 الحاكمة). وادياره ليژهشدا به درشتی چۆته
 ناو باسه که وه ده نا ئە بوايه ئەوه ی بزانیایه که
 گوړه هه لکۆلراوه که ی قزقه پان تايبه ته
 به پاشای (ماد) خۆی، ئەمهش بیریکه ماده کان
 سه ره تا سه وودیان له سه کاییه کان و
 نۆرارتییه کان بینیه بۆ ئەو جوړه کارانه،
 ئەمهش به جوړیک بووه پادشاو پیاوانی
 گه وره ی سه کایى گوړی تايبه تی خویمان
 هه بووه و ده ست و پیوه ندکانیشیان

له نزیکی یانه وه گوړی به کۆمه لیان بۆ
 ئاماده کراون بۆ ئەوه ی له زیندو بوونه وه دا
 له خزمه تیانان بن^(۱۲). بۆیه به لگه به دهسته وه
 نی یه که قزقه پان گوړیکى به کۆمه ل بیت به لکو
 سه رچاوه کان له سه ر ئەوه هاوړان که تايبه ت
 بیت به ناو داریکى وه کو که یخوسه روه ی
 پادشای ماد که دامه زرينه رى ئەو
 ئیمپراتۆریه ته گه وره یه بووه، ئەمهش له گه ل
 پله و پایه دا گونجاوه. لیژده دا ده بوايه ئەوه ی
 بزانیایه که بوونی (۳) گوړ له و شوینه دا
 مانای ئەوه ناگه یه نیت که هه ر ده بوايه (۳)
 گوړه که بۆ مروّف هه لکۆلراون به لکو
 داب و نه ریت و ابووه ئەو جوړه گوړانه
 یه کیکیان بۆ ئارامگای پادشا بووه که زیاتر
 ئەوه ی ناوه راستی گرتۆته وه، دوانه که ی
 تریش بۆ دانانی که لوپه ل تايبه ت به مردووه که
 بووه. ئەم دیارده یهش له ناو سه کاییه کانیشدا
 په پره و کراوه هه روه ها له گوړه که ی دارای
 گه وره شدا شیوه که دووباره بۆته وه^(۱۳).

۴- له (ل ۱۶۸) ی باسه کهیدا ده لئى: (فالشخص
 الذي على يسار الناظر بطول ۱۴۷ سم يرتدي
 لباس راس على شكل خوذة تغطي معظم
 الراس بالاضافة الى الخد وتظهر من اسفل
 الخوذة بقايا اللحية هه روه ها ده لئى: (اما ملامح
 الوجه فهي واضحة في الشارب والانف. يغطي
 الجسم عباءة غطت معظم الجسم وتصل الى
 القدمين وهي معقودة في اعلى الصدر...)).
 له راستیدا له باسی سه روپیچی که سه که داو
 جلوبه رگی یا نا شاره زایانه بۆی چووه

بەلگەش ئەو یە لە کاتی کەدا لەو ئەدوێ کە ئەم گۆرە بۆ سەر دەمی (ماد) دەگەرێتەو و ئاینی زەردەشتی لەوێنەکانیدا پەپرە و کراوە، کەواتە چۆن بەو شێوە ساکارە دەچیتە ناو باسی سەرۆپیچی کەسە کەوێت بە ئاشکرا دیاردە ی تیا یە کە پیرۆزی ناگرە کە ی تیا پارێزراوێ. خۆ ئەگەر تۆزیک زیاتر گرنگی بە باسە کە ی بەدایە و سەیری سەرچاوە بیانیەکانی بکرایە بۆ شێوەی جلۆبەرگی ئەو دوو کەسە ئا بەو جۆرە نە دەکەوێتە گومانەو و راستی دەپینکا.

با جاریکی تر بگەرێنەو ئەو لای کەسی چەپ و بزانی جلۆبەرگی چۆنە و لەچی پینکەتووە. کەسە کە بە جلۆبەرگیدا دیارە جەنگاوەریکی شاخنشین کوردستانە، واتە پادشایە کە رۆلێکی گەورە ی بینیووە بۆ سەرکەوتن و کۆتایی هێنان بە شەڕێک. جە کە ی پینکەتووە لە دوو پارچە یە کە میان کراسیکە هەر وەکو لەوێنە کەدا دیارە هەتا کو سەر ئەژنۆی هاتوو و هینا کاری تیا دا کراو و پشیتینێکی لە سەر بەستوو و بە سەریا پالتۆیەکی بە سەر شانیا داو. ئەم پۆشاکە تەنیا خواو پادشاکان لە بەریان کردوو هەر بە وەش لە کەسانی تر جیا کراوەتەو. پۆشاکە کە ی سەری بە پیی سەیرکردنی لەوێنە کەدا نزیکە لە پۆشاکێ سەری پیاو و ئایینە کە، کە پینکەتووە لە سەرپۆش و کلاو. لە بەشی سەرەو ی سەرپۆشە کەدا کە دەکەوێتە ژێر کلاو کەو، ریزیک هیلێ چنراو بەرچا و دەکەوێ وادیارە سەرپۆشە و بەهەمان

شێوەی پیاو و ئایینیە کە دەمیشی گرتۆتەو^(١٤). لە (ل ١٦٨) ی باسە کە یدا جاریکی تر دەلی: (اما الشخص الذی علی یمین الناظر بطول ١٣٧ سم یرتدی لباس راس علی شکل خوذة غطت معظم الراس بالاضافة الی الخد والحنک و من اسفل الخوذة عند الحنک بقایا اللحية اما ملامح الوجه فهی واضحة فی الانف و الشارب یرتدی قمیصا غطی الجسم الی اسفل الركبة). وادیارە نووسەر جاریکی تر ساکارانە باسی جلۆبەرگی کەسە کە دەکات، دەنا بەو شێوە ی لێ نە دەدوا. کەسە کە بە پیی سەرچاوە باو و پینکراوە کان پیاویکی ئاینی یە واتە موغیکە نە ک پادشا، هەر وەکو نووسەر بۆی چوو، کراسیکێ ئاودامان پۆشی لە بەردایە هەتا کو خوار ئەژنۆی هاتوو. ئەم جۆرە کراسە لە لۆکە دروست کراوە لای پیاو و ئاینیەکانیش شوینی تاییبەتی خۆی هەبوو و هەر بە وەش لە پۆشاکێ تر جیا کراوەتەو. گەر پیاوانی ئاینیش لە جەژنە ئاینییەکاندا پۆشیویانە چونکە (موغ) یان (موبەد) هیما ی پاکیتی بوو. پۆشاکە کە ی سەری کە لەوێنە کەدا دیارە لە دوو بەش پینکەتووە سەرپۆش و کلاو نە ک خۆدە ی سەر باری هەر وەکو نووسەر دەلی. ئەمەش هەر لە لۆکە یان خووری دروست کراوە. لەوێنە کەدا سەرپۆشە کە دەمی موغە کە ی داپۆشیو بۆ ئەو ی لە تەپوتۆز بیپاریزی وادیارە ئەمەش هەر بۆ ئەو بوو کە هەناسە ی پیسی مرۆف بەرشتی پیرۆز نە کەوێت کە ناگرە کە ی، چونکە

له سهر گۆره هه لکۆلراوه بهردینه کانی ش دواوه بهوهی قرقه پانیش هوه که هیماکانیشی دهگریته وه. من بو ئه و قسانه ی نووسهر بو ئه وه دهچم که دهیهوی هه رچۆنیک بیئت جیگایه که بو قسه کانی بکاته وه بو ئه وهی شتیک بلئی به و جوړه که دووره له زانستی شوینه واره وه. لیره دا ده بوایه نووسهر سهیری هه موو ئه و نووسینانه ی بکردایه که ناماژهم پیدان ئه وسا بو ی دهرئه کهوت ئه وهی که ناوبراو به هه له ده لی: (۳) هیمای خواکان که مه بهست له هه لکۆلینیان نه زانراوه من له سه ره تای هه شتاکاندا له سه ریان دواوم له مانایان تیگه یشتووم، به لام به و شیوه یه ی نووسهر نا، که بیبه لگه له سه ریان ئه دوی.

۶- له (۱۷۲) ی نووسینه که ییدا ده لی: (تبین ان واجهة المدفن فیها رموز الهة لیست لها علاقة بالمیدین اصلا). وادیاره نووسهر بی ئه وهی په نا بهریتته بهر سه رچاوه ی میژووی یان ناسه واری، هاتووه به ییری خوی بوچوونه که ی به و شیوه یه دارشتووه، چونکه ده بوایه ئه وهی بزانیایه که ئه و (۳) هیمایه بو (۳) خوا ده گه ریته وه که له وان هه ن رۆلی سه ره کی و گه وره یان له ئاینی زه رده شتی و پیش زه رده شتی یا گپراوه هه بوون. هیچ هیمایه کیش دانانریت نه گه ر په یوه ندی به نه خشه که وه نه بوو بیئت، چونکه مرو ف رۆژانه له ژیر کارتیکردنی بیروباوه ری ئاینی یا ژیانی به سه ر بر دووه، به لام دوا ی بلا بوونه وهی ئاینی زه رده شت له چاخ

ئاگر یه کیکه له و چوار شته پیروژه که هیمای پاکیتی یه، ئه مه ش له کاتی ئه نجامدانی ئه رکیکی ئاینی وادا شتیککی گونجاو بووه^(۱۵).

هه ردوو که سه که ش دهستی راستیان بو سهر سه کو ی ئاگره که دریز کردووه نه ک (سه کو) ههروه کو نووسهر ده لی: ههروه ها دهستی چه پیشیان کۆتایی که وانیکیان پیگرتووه. بابه ته که ش باسی سه ره که و تنه له شه پرداو سویند خواردنه به ئاگری پیروز به پیچه وانیه ی بوچوونه که ی که ده لی: (په یمان به ستیککی ناشتی یه) که به لگه ی دهوی.

۵- نووسهر له باسی شیکردنه وهی هیما هونه رییه کانی خواکاندا که له پروی هه یوانی گۆره که هه لکۆلراون له لاپه ره (۱۷۲) ی نووسینه که ییدا ده لی (بالرغم من کون الموقع مدفنا تاریخیا لوجود ثلاث قبور فیه الا ان واجهته احتوت علی الكثير من التفاصيل والعناصر الفنية) ههروه ها ده لی: (بالاضافة الی ثلاث رموز للالهة والی بقیت غیر معروفة و مجهولة القصد) له راستیدا ئه م بوچوونه له خۆبایی بوونی پیوه دیاره، چونکه نووسهر به و جوړه مه بهستی ده خاته پو له کاتی کدا له زووه وه شوینه وارانسان و شاره زایانی میژوی دیرین ئه و هیمایانیه یان ئاشکرا کردووه مه بهستی بوونیا نیان پیکاون.

نووسهر گه ر شاره زای زمانی بیانی بوایه ده بوایه به کتیبه که ی (هیروز فیلد) دا بچوایه ته وه که له سه ر شارستانی ئی ئیرانی کۆنه و له ناویا

کردنه وهی له غزه که شی ته نیا هر به ناسینی
 نه و دو که سه نی یه، ههروه کو نووسر رای
 وایه، چونکه دوو که سه که ش به شینکن
 له هیماکانی تر که پیویسته شیبکرینه وهو
 لییان تیبگه یین که بۆچی هه لکۆلراون به و
 شیوهیه یی که ههردوولای سه کۆی ناگره که یان
 گرتووه و دیارن. نه وهی لییره دا جینگای
 سه رسورمانه ههروه کو له وه پینش ناماژم پیدای
 نه وهیه که نووسر له جیاتی نه وهی بلی
 سه کۆی ناگر، وشه ی سه کۆ به کارده هینی
 نه مه ش ده برینیکه له گه ل شیوه ی وینه که دا
 یه کناگریته وه، یان نایا نه وه سه کۆیه بۆچی
 دروستکراوه؟ جگه له وهی ناماژ به دانانی
 بازنه یه که ده دات له سه ری. من لییره دا پرسیار
 له نووسر ده که م: نایا له وشه ی ناگر سل
 ده کاته وه که نالی نه وه سه کۆی ناگره؟ یان
 نه وه تا ده یه وه ی بۆ مه به سستی خو ی شته که
 به باریکی تر دا بگۆری بۆ نه وهی قسه که ی سه ر
 بگری و هیما ی ناگره که ش بکاته بازنه یه که هه ر
 وه کو ده لی.

جاریکی تر ده گه پیمه وه لای هیماکان
 بۆ نه وهی بلیم: نووسر له مه به سستی
 هه لکۆلینیان تینه گه یشتوو که بۆچی
 ده ره یینراون، یان هونه رمه نده که له و کاره یدا
 ویستوو یه بلی چی به لام به شیکردنه وه یان
 ده رنه که ون له گه ل وینه ی دوو که سه که و
 شیوه ی ده س دریزکردنیان بۆ سه ر سه کۆی
 ناگره که و گرتنی کۆتایی که وان هه کان

هاخامه نشییه کاندای خوای سه ره کی ناینه که
 ناهورامزدا بووه و نه وانی تر که له نه خشه که دا
 هه ن واته (ننار) و (نانه نا) که پینان ده لین
 (ناناهیتا) و (ماه) بوونه ته دوو خوای سانه وی
 یان دوو فریشته ی رووناکی^(۱۶).

۷- له (ل ۱۷۲-۱۷۳) ی نووسینه که یدا ده لی:
 (کان مفتاح لغز واجهه مدفن قزقاپان هو معرفة
 الشخصین الواقفین حتی اصبحت رموز الالهة
 وكل حسب موقعه والعلاقة المشتركة بین رموز
 الالهة والشخصین اکثر وضوحا بعد دراسة اهم
 الاحداث التاريخية الكبيرة للملكة المیدية).

ههروه ها ده لی: (بعد سقوط الامبرا طواریه
 الاشوریة علی يد الملك المیدی (کی اخسار)
 والملك البابلی (نبوبلاصر) حیث تقاسموا
 نفوذ هذه الامبراطورية باستثناء مملكة لیديا
 فی غرب الاناضول).. ههروه ها ده لی: (دخلت
 هذه المملكة فی صراع مع المیدیین فی عهد
 ملكها (الیاتس).. ههروه ها ده لی: (والسبب
 الاخر لوقوف هذا الصراع هو حدوث ظاهرة
 كسوف الشمس الذی اعتبره الطرفان نذیر
 شؤون علی الملكین. وانتهاء الصراع بالاتفاق
 علی) ههروه ها ده لی: (وبعد هذا العرض
 الموجز لهذا الحدث التاريخي لتلك الفترة وهي
 بلاشك لها علاقة بموضوع واجهه مدفن
 قزقاپان منها وضعية الرجلین فی الوقوف وجها
 لوجه وحركة الیدین والملابس والقرص الذی
 علی الدكة بین الاثنین).

راستییه که ی ناسینی نه و دوو که سه و
 شیکردنه وهی هیماکان وه لامیکه بۆ ناسینی
 نه خشه که و هوکاری هه لکۆلینیی، به لام کلیلی

بەدەستەكەى تریان، وینەكان زنجیرىكن، ئەلقەكانیان بەیەكەوہ جوښدراون واتە تەواوكەرى یەكتىن كەمانا و مەبەستىك دەخەنە رو دوورە لەو بۆچوونەى نووسەر كەنیشانىداوہ، ئەگەر نووسەر خوێ بەراست دەزانىت لەو بۆچوونەیدا پرسىار دەكەم بەلگەى بۆچوونەكەى چىیە، ئایا هیچ بەلگەىەكى ئاسەوارى یان سەرچاویەكى مێژوویى ھەیە كە پالپشتى بۆچوونەكەى بىت نەبوونى ئەو شتەنە بۆچوونەكەى لاواز دەكات، كە لىئى وەرئەگىرى. لىرەدا پرسىارىك لەنووسەر دەكەم: ئەگەر دەس درىژكردنى ئەو دووانە بۆسەر سەكۆى ئاگرەكە ھەر بۆ سەلامكردنە ئایا نەیاندەتوانى بى ئەو سەكۆیە رووبەرۆوى یەكتى بوەستن و ئەوسەلامە لە یەكتى بكەن، یان لەنىوان ھەردووکیانا ئەو بازنەىە دەلبكۆلن و دەستى بۆ درىژ بكەن. لەلایەكى تر دەتوانم بلىم: ئەوہى كە لەسەر ئەو سەكۆیە بەرچا و دەكەوى ھىچ شتىك نىیە جگە لەوہى ھىماى ئاگرەكەىە یان كلىپەكەىەتى كە لەشيوە نیوہ بازنەىەكدایەو سەرچاویە مێژوویى و ئاسەوارىش لەو رووہوہ زۆرن. بۆ نموونەى بەرچاوىش لەمەدا گەر نووسەر سەیرى زۆپای مائەكەى بكردایە كە بۆ خو گەرم كردنەوہ رۆژانە بەكارى دەھىنى بۆى دەردەكەوت كە

ئەو بەشەى ئاگرەكەى داپۆشیوہ و تىشكى ئاگرەكەى تىادا كۆبۆتەوہ دەتوانىن وەكو نیوہ بازنەىەك تۆرىك داپۆشیوہ و تىشكى ئاگرەكەى تىادا كۆبۆتەوہ دەتوانىن پىئى بلىن: ئەو نیوہ بازنەىە ھەمان شىوہى نیوہ بازنەكەى سەكۆى ئاگرى قزقەپانە كە دەكەوئتە بەرچا و.

۸- لە (۱۷۳)ى نووسىنەكەیدا بۆ سەلماندى بۆچوونەكانى پەنا دەباتە بەر ئەم خالانەى خواروہ كە لەباسەكەیدا ئاماژەى پىداون من لای خو مەوہ بەباشى دەزانم خال بەخال بىانخەمەرۆ لەھەمان كاتىشدا قسەیان لەسەر بكەن كە ئایا ئەوانە بەلگەى راست و دروستن یان لاوازن و دوورن لە بۆ چوونى زانستى.

نووسەر لە خالى یەكەمیدا دەلى: (لباس الراس للشخصين وكما يظهر في المنحوتة عبارة عن خوذة تغطي معظم الراس في الجزء العلوي والجهة بالاضافة الى الجزء الخلفي والحنك، والخوذة احدى اهم اجزاء الملابس والتجهيزات العسكرية).

راستىیەكەى ھەروەكو لەوہو پىش ئاماژەم بەجلوبەرگى ئەو دوو كەسەو سەرۆپىچیان داوہ ئەوہ نىشانەدەن كە پۆشاكى سەریان ناچنەوہ سەر (خوہى سەربازى بۆ ئەم بۆچوونەشم سەرچاوہ زۆرە خو ئەگەر نووسەر سەیرى وینەى (نەرام سىن)ى لەمىلى سەرکەوتن دا بكردایە یان وینەى زمرىلمى بدىایە لەوینە دیوارىەكانى مارى یان وینەى

كۆبۆتەوہ بۆ ھەنگاوانان بۆ شەپنك كەسەر
ئەنجام پېرۆزىيان تىادا بە دەسھىناوہ. ھەكو
دىارىشە پىاوى ئاينى لەو سەردەمە
مىژويىيەدا وادانراوہ كە نمونەى مرۆڤىكى
چاك و بىھاوتا بووہو بآليۆزىكە لەنيوان
خەلك و خوادا. جارىكى تر بۆ ۋەلامى ئەم
خالە دەلىم: ئەگەر نووسەر جارىك سەردانى
دادگای سلىمانى بگردايەو سەيرى ئەو
تاوانبارەى بگردايە كە چۆن دادوەر دەستى
راستى پى دريژ دەكات بۆ سەر قورئانى پېرۆز
بۆ سویند خواردن بۆ ئەوہى لە قسەكانيدا
درو ئەكات. لىرەدا دەبوايە ناوبرا و ئەوہى
بزانبايە كە دەستى راست بۆ سلاوگردن نىيە
لە نەخشەكەدا بەلكو بۆ سویند خواردنە و بۆ
بابەتى تر راقەى بۆ ناگرى.

ئەم جۆرە نەخشەنەش يادەوہرين و
كەسە كە ئەوہى لە ژيانيدا ئەنجاميداوہ لەسەر
گۆرەكەى بەو شىوہىە ھورنەمەندە كە بۆى
دەرھىناوہ. ماوہتەوہ بلین ھەلكۆلىنى وینەى
(موغەكە) لەنيوان دوو كۆلەكەى ھەيوانەكە دا
بەلگەى ئەوہىە پادشاو پىشەواكان بەرپزەوہ
نىژراون و مووغەكە خۆى نەرىتى ناشتنى
مردووەكەى لەئەستۆ گرتووە^(۱۸).

بەراوردىك لەنيوان سەكووى ئاگرى ناو
نەخشەكەو ئەو سەكووى ئاگرەى كە لەسەر
مۆرى ھاخامەنشىيەكان بەرچاو دەرکەوى
دەمانگەيەنیتە ئەو ئەنجامەى كەلە يەكتەرەوہ

پىاوەكانى ماری رەچاو بگردايە ئەوسا
شىوہى (خودە)ى زياتر بۆ دەرەكەوت كە
چۆنەو برىارى گونجاوترى دەدا كە دوو
كەسەكەى نەخشەكەى قزقەپان شىوہى
سەرۆپىچەكانيان چۆنن يان دەرپرین لە
چىدەكەن^(۱۷).

نووسەر لەخالى دووہميدا دەلى: (حركة
اليد اليمنى للرجلين كما صورها النحات في
هذه الواجهة، اليد ممدودة الى الامام اعلى من
مستوى الصدر، تصل فوق القرص الدائري
على الدكة، والكف فيه مفتوح. وهذه الحركة
هي اداء التحية كل منهم الى الآخر).

لە راستيدا ئەوہى نووسەر بۆى چووہ
بىبەلگەيەو بۆچوونىكە دوورە لەكارى
زانستى، بەلگەش لەمەدا ئەوہىە كە ھەموو
سەرچاوە رەسەنەكان لەسەر ئەو خالە
يەكدەگرنەوہ كە دەس دريژگردنى ئەو دوو
كەسە بۆ سەر سەكووى ئاگرەكە بۆ سویند
خواردنە بەناگرى پېرۆزو ھاوبەشىکردنە لەو
جەنگەياندا كە چەكى كەوانى تىادا
بەكارھاتووە كە بەدەستى چەپ گرتوويانە و
ھىماى سەرکەوتنە. لەلایەكى تر ئەو دەس
دريژگردنەيان بۆ سەر سەكووى ئاگرەكە كە
دەستى راستيانى گرتوونەتەوہ بۆ سلاوگردن
نىيە ھەرەكو نووسەر دەلى: بەلكو بابەتەكە
سویند خواردنەو ھاوبەشىکردنى دەسەلاتى
ئاينى و دنبايىيە كە لە (موغ) و پادشادا

راستىيەكەى لىكدانەوەكەى نوسەر بۇ ئەو دەست درىژكردنەيان بۇ سەر بازنەى سەر سەكۆكە بۇچوونىكە دەتوانىن بىخەينە ناو چوارچىوەى خەيالەوە كەم مروف بەو جۆرە لىكدانەرەى بۇ دروسبكات چونكە ئەو جۆرە بۇچوونانە پىويستى بە بەلگەى سەلمىنەر ھەيە. لىرەدا پرسىيارىك لەنوسەر دەكەم: نايا رىكەوتووە لەناو سەرچاوە ئاسەوارىيەكاندا نەخشىك بەرچاوە كەوتبىت كە بۇ خۆر بگەرپتەووە شىوەى نىوہ بازنەى ھەبىت؟ لەلايەكى تر ئەوەى بەئىمە گەيشتووە لەو روووە نەخشە ھەلكۆلراوہكانى سەردەمى مېتانىيە كە دەربىرېن لەخوای خۆر دەكەن كە لەشىوہى تۇپىكى خېردان لەھەردوو لاوہى دوو بالى ھەيە نەك نىوہ بازنەيەك لەلايەكى تر دەتوانىن ھەمان وىنە لە مېلەكەى (نەرام سىن) و بەردى كوردوروى سەردەمى مېلېشىخۆى دووہم ببىنن، بەلام لەشىوہى ئەستىرەيەكى فرە تىشكدان. من بۇ ئەو ھىمايە ھەر ئەوہندە دەلىم: ھىماى ئاگرەكە كە شىوہى نىوہ بازنەيەكى وەرگرتووە لەسەر سەكۆى ئاگرەكەيە پەيوەندى بەبۇچوونى نووسەرۈە نىيە كە بەلايەوہ ئەو ھىمايە دەربىرېن لە خۆر دەكات. لای زەردەشتىيەكان و پىش ئەوانىش وایان راقە كردووە كە ئاگر چاوى خۆرە. بۇيە من واى بۇ دەچم ئەگەر

نزىكن واتە ھاوشىوہى^(۱۹). ئەمەش دەرىنەخات كە دەركەوتنى ئەو جۆرە سەكۆى ئاگرە بۇ پىش مادەكان بگەرپتەوہ واتە بۇ چاخى دەركەوتنى ئاينى قىدا لە ھىند^(۲۰). ئاگرىش لەم ئاينەدا رۆلى سەرەكى بىنىوہ، وەكو ديارىشە ئاگر تاكە توخمىكە گرنكى گەورەى ھەبوہو لە كۆتترىن وىنەى ئاينى لای بئەمالەكانى ھىندو ئەوروى^(۲۱). بۇيە ئەوہى بەرامبەر ئاگر و تراوہ كە پىرۆزە ھەر لەبەر ئەوہ بووہ كەسەرچاوہى گەرمى و رووناكىيە مادەكانىش كارتىكردنى ئەم ئاينەيان بەسەرۈە بووہ^(۲۲). نەوہك ئاينى زەردەشتى كە بەلگە بەدەستەوہ نىيە لەسەردەمى مادەكاندا ئازادى بلاوكردنەوہى ھەبوو بىت. لەلايەكى تر وادەر ئەكەوېت پىشكەوتنىك لەبىرى ئاينەكەدا لەسەردەمى نەخشە ھەلكۆلراوہكەى قزقەپاندا روويدا بىت، بەلگەش بۇ ئەمە وىنەى موغەكەيە كە لە ھونەرەكەدا رەنگىداوہتەوہ بەپىچەوانەى سەردەمە مېژوويە دىرینەكانى پىشووتر كە خوا عەشتار (ئاناھىتا) لە نەخشەكاندا دەبىنرى. گەرانەوہيەك بۇ نەخشى مۆرە ھەلكۆلراوہ لولەيىەكانى چاخى بابلى كۆن بەلگەى سەلمىنەر لەو رووہوہ. جارىكى تر دەرگەرپتەوہ سەر بۇچوونەكەى نووسەر كە، دەلى: (تصل فوق القرص الدائري على الدكة)

زياتر گرنگی پيڊراوه له چهکه که بهو هویه
 که ههردوو سولتهی ناینی و دنیا یی هاوبهشی
 تیدا کردوو واته پیروزی سویند خواردنه که
 ده پیوری له سهر بنه های ناینه که. بویه له
 ههنگاره دا ده بی چه کی که وانه که بکه ویتته
 دهستی چه پ چونکه نه و دوو که سه له یه ک
 کاتدا دووکاری سهره کی یان نه انجامداوه. لای
 هه موانیش ناشکرایه که به دهستی چه پ
 سویند ناخوریته. له لایه کی تر نه گهر نووسهر
 وینه هه لکولراوه که ی سهر گوږه بهردینه که ی
 (نیسحاق وهندی) بدیایه بوی دهرته که وت که
 هه مان داب و نه ریتی ناو نه خشه که ی
 قرقه پانیش لیره دوو باره بوته وه، به لام له گه ل
 هه ندی جیاوازی له شیوه ی وینه کانی دووه مدا
 که ناوه رۆک تیایدا وه کو خوی ده مینیتته وه.
 له لایه کی تر نووسهر له (ل ۱۷۴) ی
 نووسینه که یدا ده ل: (وان القرص الذی فوق
 الدکة بین الملکین واحده من اسباب وقوف
 الصراع بین المملکتین والمتمثلة بظاهرة
 کسوف الشمس) بو وه لای نه م برگه یه من
 له وه لامدانه وه کانی پیشوو مدا له سهر زورینه ی
 نه و شتانه دوام نه وه ی ماوتته وه بیلیم: نه و
 دیارده یه ی که نووسهر له سهر نه خشه
 هه لکولراوه که بوچوونه که ی بناغه ریژ کردوو
 بازنه ی سهر سه کوی ناگره که یه که به دیارده ی
 رۆژگیرانی داناوه.. من بو نه مه هه نه وه دنده

هونه رمه نده که بیویستایه هیمای خور
 نیشانبدا ت نه ده هات وه کو نیوه هیلکه یه ک
 ده ربه یینی به لکو شیوه ی بازنه یه کی ته واوی
 ده دایه هه روه کو له هونه ری میتانی دا به رچاو
 ده که وی.

له خالی سینه میدا ده لی: (حركة اليد
 اليسرى للرجلين وهي ممسكة بسلاح (القوس)
 قصد الفنان بهذه الحركة حالة الاحرب،
 السلام بعكس الحالة التي يكون السلاح فيها
 باليد اليمنى والتي تعني حالة الحرب او
 الاستعداد للحرب). راستیه که ی نووسهر بو
 بوچوونه که ی ده یه وی پاساویک بدوزیتته وه بو
 نه وه ی بلی: نه م شیوه ی گرته ی که وانه بو
 شهر نییه به لکو بو ناشتییه و په یمان به ستن.
 من بو نه م بوچوونه پرسیار له نووسهر ده که م
 نایا نه م زانیاریانه ی له کام سه رچاوه
 وه رگرتتوه که وا به راشکاوی قسه ده کات یان
 به لگه ی ناسه واری چی به ده سته وه هه یه که
 بلین نه و قسه یه راسته. به لای منه وه نه م رایه
 په یوه ندی به خودی نووسهر وه هه یه که
 دووره له راستی. باشه با بلین نه وه ی که
 نووسهر ده یلی: بوونی چه ک له دهستی
 راستدا شیوه ی شهر نیشاندده دات یان
 ناماده بوون بو شهر، نه ی نه گهر دهستی راست
 بو سویند خواردن له وینه که دا به کاره اتبوو
 نایا نه وه ناگه یه نیت که سویند خواردنه که

دهلیم: ئایا نووسەر به لگه‌ی ناسه‌واری به‌دهسته‌وه هه‌یه که ئه‌و قسه‌یه ده‌کات یان ئیمه چیمان له ناسه‌واری لیدی پیگه‌یشتوو هه‌تا‌کو بلین ئه‌و قسه‌یه راسته بویه به‌لامه‌وه ئه‌و بۆچوونه لا‌وازه‌و کارتیکردنی ناییت. له‌لایه‌کی تر نووسەر وا ده‌زانیت سنووری ولاتی لیدیای کۆن نووساوه به‌ناوچه‌ی سلیمانی‌یه‌وه که به‌و جووره نه‌خشه‌که ده‌به‌ستیته‌وه به‌ رووداویکه‌وه که تایبه‌ته به‌و ولاته‌ خو‌ی، له‌ کاتی‌کدا لیدیا که‌وتوته نیوان تورکیای ئیستا و ولاتی یونان، خو ئه‌گه‌ر به‌و بۆچوونه‌ی نووسەر بییت، ده‌بوایه‌ گۆره به‌ردینه‌که‌ی قزقه‌پان له‌نیوان ئه‌و دوو ولاته‌دا بوایه. نه‌ک ناوچه‌ی سلیمانی که شوینه‌واره‌که‌ی له‌خۆ گرتوو. لای هه‌موانیش ئاشکرایه نه‌خشه‌هه‌کۆل‌راوه‌که‌ی ده‌بییت هاو سنووری شوینی رووداره‌که‌ بییت، چونکه له‌ کویدا رووداره‌که ئه‌نجام‌دراوه له‌و سنووره‌دا نه‌خشه‌که‌ی بۆ ده‌ره‌ی‌نراوه. له‌لایه‌کی تر گه‌رانه‌وه‌یه‌ک بۆ نه‌خشه‌که ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نییت که ده‌ربرین له‌کاریکی یاده‌وه‌ری ده‌کات که‌له‌سه‌ر گۆره‌که ده‌ره‌ی‌نراوه، ئه‌مه‌ش به‌لای منه‌وه ده‌ربرین له‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی ماده‌کان ده‌کات که‌له‌ سالی ۶۱۲ ی پ.ز به‌سه‌ر ئاشووریه‌کاندا به‌ده‌ستیان هی‌ناوه. دیارده‌کانی ناو نه‌خشه‌که‌و گۆره به‌ردینه‌هه‌کۆل‌راوه‌که‌ش

ئه‌وه نیشان ئه‌دات که کارتیکردنی هونه‌ری سکایی پیوه دیاره‌و ماده‌کانیش وادیاره سوودیان لی بینوون^(۲۴). لای یونانی‌یه‌کانیش هه‌مان ئه‌و جووره نه‌خش و نیگارانیه‌ به‌پاشماوه‌ی گۆره‌کانیانه‌وه دیارن.

۹- له‌باره‌ی هی‌مای خواکانه‌وه له (ل ۱۷۴)ی نووسینه‌که‌یدا ده‌لی^۲: (ان وجود الاله سین (القمر) فی اعلى واجهه مدفن قزقاپان بین الملك المیدی (کی اخسار) و الملك الیدی (الیاتس) یتیر الكثير من التساؤل وكما تشير المصادر التاريخية ان الاله (سین) لم یكن ضمن قائمة الالهة الرئيسية التي عبدها المیدیون وكذلك الیدیون، ولا بد من بحث لسبب لوجوده في اعلى المنحوتة، وكما ذكرنا سابقا النراع المیدی الیدی والذي انتهى بعد ان توسط نبونائید.. قائد الجیوش البابلیة.. هه‌روه‌ها ده‌لی^۲: (وهنا تظهر العلاقة بین الاله سین ونبونائید هه‌روه‌ها ده‌لی^۲ (واما سبب اختیاره لهذا الاله فناشئ عن اسباب عائلية وقومية، فان جدته لابییه و اباؤه كانوا من كهنة معبد الاله (سین). بۆ وه‌لامی ئه‌م پرگه‌یه ئه‌وه ده‌لی^۲ راسته ئه‌م خوایه واته (سین) تایبه‌ته به‌خواکانی شیوی نیوان دوو روبرار که‌له‌سه‌رده‌می سوومه‌رییه‌کانه‌وه ناسراوه‌و سامییه‌کانیش رۆلی سه‌ره‌کی یان پی‌داوه، به‌لام ئه‌وه ناگه‌یه‌نییت که له‌ناو ماده‌کانا نه‌یان په‌رستبییت. هۆکاری ئه‌مه‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی که گه‌لانی ئاری له‌ زووه‌وه کارتیکردنی

پرسنتی نهو خوییه له ناویان باو بووه و هکو زانراویشه (سین) خوی رووناکي و تاجه و مانگیش هینماکه یه تی نهوی له ناو نه خشی نهو خوییه دا دهر نه که وی له شینوه به له میگردایه، که سینی تیا یه که جلیکی ناو دامانی له بهردایه که به جوانی دهر هینراوه و لۆچه کانی دیاره که سه که ش ریشینی درینوی هیه و تاجیکی له سه رناوه به مانا سه رچاوه ی به خشینی سولته ی پادشایه تیبیه. به باوه پی دانیش توانی میسۆپۆتامیاش خوا مانگ له به له مه که یدا ناسمان ده بری. و هکو زانراویشه مانگ به خوی چاکه و به به ره کانی کاری خراپه دانراوه. له زمانی سۆمه ریشدا به (نانزۆ) ناسراوه که مانای خوی زانسته هه روه ها به هینمایه کیش دهنووسری که مانای رۆژه^(۲۵).

له ناویستای بچوو کیشدا گرنگی پیندراوه و باسیکراوه^(۲۶). نه م خوییه له تابلۆ که یدا دهستی راستی به رزکردۆته وه و کاسه یه کی پینگرتوه و هه روه کو شه رابی پیروز بخواته وه. مامۆستا توفیق وه بی رایوایه که نهو شه رابه له ناویستادا به (هه ومه) ناسراوه که شه رابی نه مرییه^(۲۷).

من نازانم نووسه ر نه م بۆچوونه ی له کو ی هیناوه هه روه کو خوی له ناو رووداوه کانییا ژیا بیئت وایه که ده لی: هه لبراردنی نه م خوییه و هه لکۆلینی له نه خشه که دا بۆ هۆکاری خیزانی و قهومی ده گه پیتته وه. لیره دا پرسیار ده که م

ناپا بۆ نهو قسانه ی پاساوی هیه واته به لگه ی میژووی به ده ستنه وه هیه که قسه که ی له سه ر سه قامگیر بگات خۆ نه گه ر بینه لگه له بابه تیگی میژووی وا بدوی ناسان نی یه رایه که ی به وات. له لایه گی تر سه رده می (ناپونائید) له و سه رده مانه نه بووه که له به ر دلی نه مو نه و وینه ی نهو خوییه دابنری که پادشا پینچاری بیئت، چونکه ده سه لات به ده ست پیاوانی ناپنی یه وه بووه واته ناپین وینه ی کۆمه لگا که ی کیشاوه. بۆیه هه ر کاریک کرابیئت له و چوارچینوه یه دا نه رۆشتۆته ده ر خودی هونه ره که ش له ژیر سیبه ری باوه ره ناپنیه که دا که شه ی کردوه^(۲۸). نه مه ش پینچه وانسه ی بۆچوونه که ی نووسه ر نیشاندهدات که ده لی: (وهی تمثل حالة توسط (نبونائید) في النزاع الميدي الليدي وهو الاله والمعبود الشخصي للملك نبونائید الوسيط).

۱۰- له (۱۷۵) ی نووسینه که یدا، ده لی: (احتوى المقطع الايسر من واجهة مدفن قزقاپان وتحديدًا خلف الملك الليدي (کی اخسار) الاله (هورامزدا). سه رده تا له باره ی نهو نه خشه وه ده مه وی ناماژه به راپۆرتی (نه حمه د حاجی مه دی) بده م که له سالانی زوودا سه ردانی نه خشه که ی کردوه توانیویه تی زانیاری به سوود له سه ر گۆره به ردینه که

احتفال مبارکه و مساندة حالة السلم بين الطرفين بعد صراع لاكثر من خمس سنوات). ههروهه دهلی: (يعزز هذا الراي بالاحتفال المشترك بين الالهة) راستیه که ی ئهه بۆچوونه ی نووسهه بینه لگه یه و پاشماوه ی ئاسه واری لیدی هه کانیسه به ئیمه نه گه یشتووه ههروهه که له وه پێشه ئامارهه پێدا بۆ ئه وه ی به راوردیک له نیوانیا نا بکه یه و به ریار له سهه ئه وه به ده یه که ئایه راسته ئه وه نه خشی خودا (ئارتمیسه) یان عه شتار (ئانا هیتا) ی ئیران کۆنه.

من جاریکی تر رووی دههه ده که مه نووسهه بۆ ساخ کردنه وه ی ئه و خواجه، ئایه (ئارتمیسه) یان خودا عه شتاره، چونکه شوینه وارناس (هاشم حه مه عه بدولآ) له چاوپیکه و تنه که ی روژنامه ی کوردستانی نوێ ژماره (۲۹۷۳) ی روژی ۲۷/۱/۲۰۰۳ به و ناوه ناوی هیناوه.

نه خشه هه لکۆلراوه که ی لای راستیه ش به پێی سهه رچاوه کان و به لگه ئاسه واری به کان هینمای خودا عه شتاره که به خوای شهرو خوشه و یستی و یه کسانیی و دانایی ناسراوه. له سههرو ئه وه شه وه له ولاتی میسوپوتامیاش له خوا ناسراوه کانه و کۆنترین خوای ئاریشه که ئاو یستا له نیوان هورمزی خوای چاکه و ئه هریمه نی خوای شهرو تاریکی دایناوه.

شیوه ی ئهه خواجه شه ئه ستیره ی زوهه ریه ئه مه شه بۆ ئه و کاته یه که عه شتار به (Ninansiana) یان (Ninsinna) یا وه کو

به (Nininsna) ناسراوه^(۳۲). ئهه نازناوه شه به شیوه یه که گشتی مانای خاتونی ناسمانی یان رووناکی ناسمان ده به خشی و له نه خشه هه لکۆلراوه که ی قزقه پانیسه دا ئه و وینه یه ی دوایی به رچاوه ده که ویت. لیره دا له گه ل رای زانای شوینه وار ناسی (هیرزفیلد) دام که ده لیت: رواله تی دوایی له خۆره لاتی کۆندا به پێی نه ریتی باو ئه و ئه ستیره یه به (گه لویژ) ناسراوه که له به ره به یاندا هه لدی و ده ره و شیته وه. هینا که شه ی پیکه اتووه له (۳) بازنه ی له ناو یه کتر و تیره ی گه وره یان ۶۵ سم. بازنه که ی ده ره وه ی ئه گه ر به راورد بکه یه به بازنه ی ناوه راست به شیوه یه که ی ده رکه و تووتر هه لکۆلراوه. له ئه لقه ی ده ره وه ییدا یانزه هاوشیوه ی یه کتری نه خشی ده بین که له کاسه ی شه راب ده چن، بنکیکی خیران هه یه و هه لکۆلراون. واده رئه که ویت بازنه که ی ناوه وه سه ورتره له وه به ره ده ی که لێ هه لکۆلراون، ئه مه شه نیشانه ی ئه وه یه نه خشه که له روژگاری خۆیدا بۆ یه کرایت^(۳۴). خالیکی تر که پێویسته له باره ی ئهه خواجه وه له یاد نه که یه ئه وه یه که (ئارتمیس) به زۆر له شوینی (عه شتار) دانراوه بۆ راستی ئه وه شه ده توانین بلین: سهه رچاوه میژووی به کان له وه ده وین که ولاتی ئه غریق خواکانی خۆره لاتیان په رستووه، به لام رینه که و تووه گه لانی خۆره لات خواکانی (ئه غریق) یان په رستی و له هونه ره که یاندا ره نگیدایینه وه. بۆ یه دانانی (ئارتمیس) له شوینی نه خشه که ی (عه شتار) وه کو دانانی هیلکه ی کیسه ل وایه له ژیر مریشکی کر که و تودا.

۱۲- له (ل ۱۷۶) ی نووسینه کهیدا ده لئی:
(زینت واجهة قزقاپان زوج من انصاف الاعمدة
الدائرة الملتصقة على الجدار والتي تعرف)
(Engaged Column) (ان هذا الطراز من
الاعمدة ظهر لأول مرة في (ايوليديا) في الشمال
الغربي من الاناضول في نهاية القرن السابع
ق.م) ههروهها ده لئی (ان ظهور الاعمدة الايونية
في واجهة مدفن قزقاپان دليل يؤكد على التأثير
الليدي ذات الاصول الشرقية).

راستیه که ی ئەم تەرزه ئایۆنییه که له دوو
کۆله که یه دا بهرچاو ده که ون، رووی
هه یوانه که یان جوانکردوو تیکه لآوه له تهرزی
خۆره لآتی و ئایۆنی. کۆله که ی ئایۆنییش
ئه ستوریه که ی که متره له کۆله که ی دوری یان
کۆره ننتی. سه ره تای سه ره له دانی ئەم
کۆله که یه ش ده گه ریته وه بو چاخى شه شه می
به ره له زاین له ناوچه ی ئایۆنیا. له چاخى (۵) ی
به ره له زاین شیۆدی ته واوی خووی
وه رگرتوو وه به ناوچه کانی ده ریای ئیجه و
ئاسیای بچوکدا بلا بو ته وه (۳۶). لیره دا
به پیویستی ده زانم بلیم: من له گهل ئەو رایه دا
نیم که نووسه ده لئی: (ان هذه الاعمدة
الموجودة في الواجهة تعتبر من اقدم النماذج في
وصف سرجون الآشوري للمدن التي تقع في
کردستان العراق وايران حيث كانت هذه
الاعمدة من الخشب مغطاة بالمعدن وتغلف
السقوف باجر من الذهب والفضة).

سه ره تا داوا له ناوبراو ده که م که زاوه ی
عیراق روون نه بو وه سه ره چاو
میژویه کانیش زیاتر ناشنای زاوه ی شیوی
نیوان دوو رووبار بوون. له لایه کی تر ده بوایه
نووسه سه ره تای سه ره له دانی ئەو جوړه
کۆله کانه ی په یوه ست بکر دایه به کوردستان
که نموونه ی له بهرچاو دوو کۆله که
به ردینه که ی قزقه پان و فه قره قایه، چونکه
سروشتی کوردستان ئەو تاییه تمه ندیییه ی
تیدییه به هو ی نه وه ی ناوچه که ی شاخاوییه.
جاریکی تر ده گه ریته وه لای نووسه ره که،
ده لئی: ئەم جوړه کۆله کانه له سه ره ده می
سه رجونی ناشووری یا له دار دروستکراوه و
به کانه دا پوشر او ه... من بو ئەو رایه پرسیار
ده که م ئایه ئەو شیوه کۆله که یه که له چاخى
۶ ی پ. ز له ولاتی یونان دا سه ری هه له دابی و
له چاخى (۵) ی به ره له زاین به ره و ده ره وه
روشتییت چۆن له سه ره ده می سه رجونی
ناشووری یا ئەو جوړه کۆله کانه هه بو وه له دار
دروستکراوه له کاتی که دا ئەو پادشایه له (۷۲۱-
۷۰۵ پ. ز) فه رمانره وایه تی کردوو که هیشتا
ئەو تهرزه کۆله که یه ئەگه ره له داریش بیته هه
ده رنه که وتوو. من پیم وایه ئەو وه سفه ی
سه رجۆن له و رووه وه بو کۆله که ی تر بو وه
په یوه ندی به و تهرزه ئایۆنییه وه نه بو وه.
خالیکی تریش که پیویسته نامازیه ی پیبده م و
لای نووسه پشتگویی خراوه ئەویش شیوه ی
گوړه هه لکۆلراوه که یه که له سه ره شیوه ی

تویژه سه‌وزو به‌سه‌ر به‌رده‌کوه به‌جیده‌هیلیت. ئەو رهنگه سووره‌ش پییده‌چیت له‌بیریکی فهلسه‌فی‌یه‌وه سه‌ریه‌ل‌داییت که کار تیکردنی بیری فهلسه‌فی یونانی به‌سه‌روهه هه‌بیت.

۳- ئەو چاخه‌ی ئەو نه‌خشه‌ی تیا‌دا هه‌ل‌کۆل‌راوه‌ پییده‌چیت سه‌رده‌می ناوه‌دانایی و خوش‌گوزهرانی دانیش‌توانه‌که بوو بیت به‌هوی ئەوه‌ی هیمای مانگ و ئەستیره‌ی زوه‌ره‌ی له‌سه‌ر هه‌ل‌کۆل‌راوه^(۲۷). ئەو ئەستیرانه‌ش گیان‌داریکی پیروژن و به‌رده‌وامی به‌ژیان دهن هه‌روهه‌ها له‌دایک‌بوانیش زۆر ده‌که‌ن، مرو‌قیش له‌شه‌ودا بو‌ ئاسمان ده‌پوانی ئەو ئەستیرانه‌ ده‌که‌ونه‌ به‌رچاوی به‌وه‌ش ده‌یانکاته هیمای ده‌یان‌په‌رستی هه‌روهه‌ها له‌روژیشدا خۆر ده‌بینی^(۲۸).

په‌راویزه‌کان

- ۱- طه باقر وفؤاد سفر. المرشد الی مواطن الآثار والحضارة. الرحلة الرابعة. بغداد. کرکوک. السلیمانیة. بغداد ۱۹۶۵ ص ۳۱.
- ۲- د. تقی‌الدباغ. محاضرات علی طلاب کلیة الاداب. قسم الآثار القديم. التاريخ اليوناني السنة الثالثة ۱۹۶۷-۱۹۶۸.
- ۳- ادموندس. کرد و ترک و عرب. ترجمة جرجیس فتح الله. بغداد ۱۹۷۳ ص ۱۹۳.
- ۴- ادموندس. کرد و ترک و عرب. ص ۱۹۳.
- ۵- ادموندس کرد و ترک و عرب. ص ۱۹۳.
- ۶- خانم پروفیسور (هاید ماری کخ) از زبان داریوش. مترجم د. پرویز رجبی ۱۳۷۷. چاپ چهارم ص ۲۲۸.

خانوبه‌ری کوردی ده‌ره‌ینراوه، ئەمه‌ش به‌ئاشکرا به‌داره‌رای بنمیچی هه‌یوانه‌که و ژووره‌کانیه‌وه دیارن که له‌به‌رده‌که ده‌ره‌ینراون. ئەم ته‌رزه‌ خانووه‌ش له‌سه‌رده‌می ماده‌کانه‌وه بو‌ ئیمه‌ ماوه‌ته‌وه.

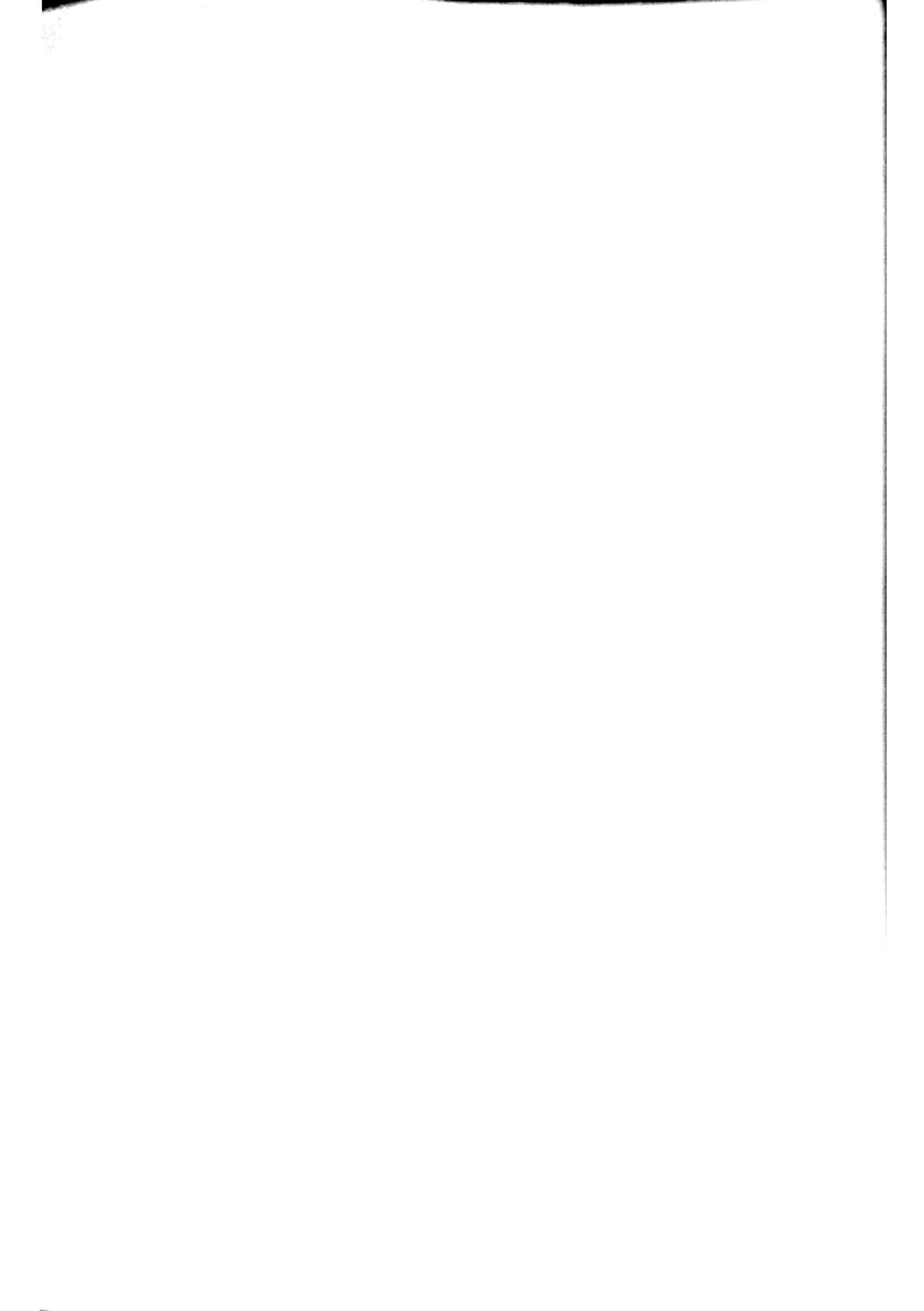
سه‌رئه‌نجام: له‌به‌ر تیشکی هه‌موو ئەو زانیاریانه‌ی سه‌روهه‌ ده‌توانین ئەم خالانه‌ی خواره‌وه‌ له‌سه‌ر نه‌خشه‌که بخینه‌ روو جگه له‌وانه‌ی که باسمانکردن:

۱- هه‌موو ئەو هیمایانه‌ که له‌به‌شی سه‌روه‌ی هه‌یوانه‌که ده‌ره‌ینراون گوزارشت له‌ چاخ‌ی په‌رستی دیارده‌ی فره‌ خوايه‌تی ده‌کات ئەمه‌ش پیچه‌وانه‌ی رای ژماره‌یه‌که له‌شاره‌زیانی شوینه‌وارو میژووی دیرینه‌ که نه‌خشه‌که بو‌ چاخ‌ی یه‌کتا‌په‌رستی ده‌به‌نه‌وه که جینگای گومانه‌.

۲- پاشماوه‌ی ئەو رهنگه‌ سووره‌ی که به‌نه‌خشی بنمیچی لای راستی هه‌یوانه‌که‌وه دیاره‌ نیشانی‌ده‌دات که نه‌خشه‌که له‌ سه‌رده‌می ماده‌کانا به‌و رهنگه‌ بو‌یه‌ کرابیت. ئەو رهنگه‌ش نیشانه‌ی خوینه‌ که سه‌رچاوه‌که‌ی له‌شه‌په‌که‌وه وه‌رگیراوه‌ که تابلۆکه‌ به‌گشتی ده‌رپیننی لیده‌کات. نه‌که وه‌کو ئەوه‌ی نووسه‌ر بو‌ی چووه‌ که هیمای خوای مانگ به‌دوو رهنگی سه‌وزه‌ سوور بو‌یه‌کراوه. ئەو شیوه‌ سه‌وزه‌ی که نووسه‌ر به‌بو‌یه‌ی داناوه‌ وادیاره‌ په‌یوه‌ندی به‌و بارانه‌ ترشه‌لۆکییه‌وه هه‌یه‌ که له‌ وه‌زی زستاندا ده‌باری و به‌هۆیه‌وه ئەو

- ۷- نی.م. دیاکونوف. میدیا. برهان قانع له فارسی یهوه کردوویه تی به کوردی. چاپی یه کهم ۱۹۷۸. (ل ۵۷۷-۵۷۸).
- ۸- که مال ره شهید. دراسة تحليلية لمنحوتة مدفن قزقپان. مجلة هزارمیرد العدد ۲۲.
- ۹- توفیق وهه بی. دژیک کیانی له باکوری سلیمانی. گو قاری کتیب. ژ ۲ ته موزی ۱۹۵۸ (ل ۸).
- ۱۰- که مال نوری معروف. منحوتة قزقپان. مجلة سومر. العدد ۳۸. الجزء الاول والثاني ص ۳۰۹-۳۱۵.
- ۱۱- که مال نوری معروف. هیما له نه خشه هه لکراوه که ی قزقپاندا. گو قاری هه زارمیرد ژعی حوزهیرانی ۱۹۹۸.
- ۱۲- عباس قدیانی: تاریخ ادیان و مذاهب در ایران. تهران ۱۳۷۴ ص ۶۶-۷۰.
- ۱۳- بروانه: خانم پروفیسور (هایدماری کخ). از زبان داریوش ص ۳۳۶.
- ۱۴- د. ولید الجادر و ضیاء العزای. الملابس والطي عند الاشوريين. وزارة الثقافة والاعلام. بغداد ۱۹۷۰ ص ۱۱. كذلك: مجلة هزارمرد العدد السنة الاولى. حزيران ۱۹۹۸ ص ۱۱۳.
- ۱۵- د. ولید الجادر ضیاء العزای ص ۱۲. كذلك: محمد امین زکی. خلاصة تاریخ الكورد وکردستان ج ۱ ص ۲۸۷. كذلك: مری بویس هخامنشیان. جلد دوم. ترجمة همایون صنعتی ص ۳۱-۳۲.
- ۱۶- خانم پروفیسور (هاید ماری کخ) از زبان داریوش. ص ۳۳۱.
- ۱۷- انطوان مورتکات. الفن في العراق القديم. ترجمة و تعليق د. عیسی سلمان و سلیم طه التکریتی. وزارة الاعلام. ص ۱۷۷، ۱۷۹، ۲۳۵، ۲۳۹. بغداد ۱۹۸۰.
- ۱۸- محمد امین زکی. خلاصة تاریخ الكورد و کردستان ص ۲۸۷.
- ۱۹- اندریه بارو. بلاد اشور. ترجمة و تعليق. د. عیسی سلمان و سلیم طه التکریتی بغداد ۱۹۸۰ ص ۲۲۴ صورة E.
- ۲۰- د. غوستاف لوبون. حضارة الهند. نقله الى العربية عادل زعیتر ط ۱۹۴۸ ص ۲۸۱. كذلك: مری بویس هخامنشیان. ص ۳۲.
- ۲۱- تاریخ العالم. المجلد الثاني ص ۴۴۱، ۴۴۲.
- ۲۲- بؤ زیاتر زانیاری بروانه: خانم پروفیسور (هاید ماری کخ) از زبان داریوش. ص ۳۲۴ به دواوه.
- ۲۳- عباس قدیانی. تاریخ ادیان و مذاهب در ایران ص ۷۱.
- ۲۴- د. فاضل عدالواحد علی. محاضرات علی طلاب كلية الآداب قسم الآثار القديم. مادة الشرق. السنة الثالثة ۱۹۶۷ - ۱۹۶۸. كذلك جورج کونتینیو. الحياة اليومية في بلاد بابل و آشور. ترجمة و تعليق سلیم طه التکریتی ط ۲ بغداد ۱۹۸۶ ص ۴۱۴.
- ۲۵- بؤ زیاتر زانیاری له سهر نه و خویاه بروانه: جلیل دوستخواه. اوستا. کهن ترین سرودهای ایرانیان چاپ چهارم. جلد اول. تهران ۱۳۷۷. ص ۳۲۵ به دواوه.
- ۲۶- ارنولد هاووزر. الفن و المجتمع عبر التاريخ. ترجمه فؤاد زکریا. مراجعه. احمد خاکی ج ۱ ص ۲۶. ۱۹۸۰.
- ۲۷- بروانه راپورتی ماموستا نه حمده حاجی مهدی که له فایلی قزقه پان له به پویه به ریتی شوینه واری سلیمانی پاریزراوه. ژماره که ی ۳/۳۷.
- ۲۸- دیاکونوف. میدیا لا ۵۵۸.
- ۲۹- مهندس جلال الدین اشتیانی: زرتشت. مزدیسنا و حکومت. چاپ هفتم ۱۳۷۴ ص ۳۷.
- ۳۰- مری بویس. هخامنشیان. ص ۳۲.
- ۳۱- نائل حنون: الالهة الأم و دور الالهة (انانا - عشتار) في النصوص السومرية والاکدية. مجلة سومر العدد ۳۴ الجزء الاول والثاني ۱۹۷۸. ص ۲۵
- ۳۲- دیاکونوف. میدیا لاپه ره ۵۵۸.
- ۳۳- بروانه راپورته که ی ماموستا نه حمده حاجی مهدی.
- ۳۴- د. واثق اسماعیل الصالحي. المعتقدات الدينية في فترة الاحتلال الاخميني والسلوقي والفرتي. موسوعة الموصل الحضارية، المجلد الاول ط ۱
- ۳۵- د. ف. کیتو. الاغریق. ترجمة عبدالرزاق یسری. مراجعه د. محمد ضفرخفاجة. دار الفكر العربي ۱۹۶۲ ص ۱۰۹.
- ۳۶- مجلة المسكوكات ج ۱. المجلد الاول. تموز ۱۹۶۳ ص ۱۳.
- ۳۷- علی حسین الجابري، الحوار الفلسفي بين حضارات الشرق القديمة و حضارة اليونان ۱۹۸۵ ص ۸۰.

٢٧٠٢ رزبر ٢٠٠٢ ايلول

العدد ٢٣ السنة السادسة

هزارميرد

مجلة علمية فصلية

تبحث في آثار و تاريخ كردستان

تصدرها وزارة الثقافة في حكومة اقليم كردستان

العدد ٢٣
السنة السادسة
ايلول ٢٠٠٣
رزبر ٢٧٠٣

هزارميرد

مجلة علمية فصلية
تبحث في اثار و تاريخ كردستان
تصدرها وزارة الثقافة في حكومة اقليم كردستان

صاحب الامتياز	رئيس التحرير	سكرتير التحرير
وزارة الثقافة	د. نيز مجيد امين	رافدة عبدالله القرداغي

هيئة التحرير	الاستشاريون
بخشان عبدالله محمد	د. حسام الدين النقشبندي
وفاء خلوق سعيد	د. كمال علي
نسرين خواكرم	د. دلير احمد
هاشم جمه عبدالله	
كمال رشيد رحيم	

الغلاف : صورة تخيلية لمدخل كهف شانيدر

ما كتيبه المؤرخون والمستشرقون و الرحالة عن الكرد و بلادهم

على امتداد ٦٦٨ سنة (١٢٥٨م - ١٩٢٠م)

اعداد: عبدالخالق صابر

سنة ١٧٤٨م حيث ساد المنطقة شيء من الاستقرار - ولو بشكل نسبي - في عهد المماليك الذين اثروا الأنكماش بين اسوار مدينة بغداد فقط تاركين مصير المدن و القرى العراقية الأخرى لأهواء الزعامات العشائرية. و في عهدهم ظهرت طلائع الانكليز ترتدي صيغة الوكالة التجارية التي تستمد التوجيه من المركز الذي وطدته شركة الهند الشرقية في البصرة، ثم انتهى عهد المماليك سنة ١٨٣١م بعد ان استمر ٨٢ سنة حافلة بالأوبئة و الفتنة و الدمار. ثم عادت السيطرة العثمانية من جديد لتضمحل مع سنة ١٩١٧. و عندئذ جاء الجنرال البريطاني (ستانلي مود) مع قواته مخاطباً أهالي بغداد - في الحقيقة لم يقصد بغداد فقط بل أهل العراق جميعاً - حيث قال ((إن جيوشنا لم تدخل مدنكم و أراضيكم بصفتهم قاهرين و اعداء، بل بصفتهم محررين)). إن طبيعة الواقع السياسي و الاقتصادي و الاجتماعي و الثقافي للشعب الكردي منذ هولاء حتى (هنري روبسن) المندوب السامي البريطاني، اي على امتداد ٦٦٨ سنة، ليس الا المزيد من التأخر و

منذ ان سقطت بغداد بأيدي المغول سنة ١٢٥٨م، قامت فصائل الغزاة - على تفاوت هوياتهم - بنهب ثروات كردستان بشكل عام و اجهزوا على طموحات شعبه، و سجل التاريخ ابتداء بهولاءكو و مروراً بالجلانريين و تيمورلنك و انتهاء بالآلاف القوينلو (الخروف الأبيض). حكومات قلقة تائهة في دوامة من التخبط. و على انقاض هؤلاء نهض الصفويون سنة ١٥٠٨م، و في عهدهم استيقظت المنطقة و في عروقها دم جديد ليحرض على المقاومة و ينادي بيوم الخلاص، ولكن العثمانيين اخمدوا هذه اليقظة بالأحتلال سنة ١٥٣٤م. وهكذا أصبحت أكثرية أرض كردستان تحت وطأتهم، مثقلة بالمواسم الزراعية الهزيلة، منقطعة عن العالم الخارجي، و في أيام الوالي الأخير (بكر صوباشي) هبت شعوب المنطقة و بضمنهم الأكراد سنة ١٦٢٢م يريدون استقلالاً و كرامة، ولكن الصفويين عادوا من جديد غزاة ناقمين، لا يحلمون بأصلاح، و بعد ٢٠ سنة من حكمهم الوحشي، استأنف العثمانيون إحتلالهم الثاني الذي هادن المتملقين و فرضت ضرائب باهضة على الناس، و دامت هذه المهزلة حتى

من بين هؤلاء المؤرخين في القرن السابع عشر (فتح الله ابن علوان الكعبي) ت ١٦٤٥م مع كتابه (زاد المسافر) وفي القرن الثامن عشر (مصطفى بن كمال الدين الدمشقي ١٧٢٦م مع كتابه كشط الصدا و غسل الران)، و عبدالرحمن السويدي (١٧٢٢-١٨٠٥م) مع كتابه (حديقة الزوراء في تاريخ الوزراء)، و عثمان بن سند البصري توفي حوالي سنة ١٢٤٢هـ / ١٨٤٦م (تناول مطالع السعود تاريخ العراق من سنة ١٧٧٤ حتى سنة ١٨٢٦م. مع كتابه (مطالع السعود)، و في القرن التاسع عشر، ياسين بن خيرالله العمري (١٧٤٤- ١٨١٦) مع مؤلفاته (١- غاية المرام ٢- الدر المكنون ٣- غرائب الأثر ٤- زبدة الآثار المجلية في الحوادث الأرضية)، و محمد بن احمد المنشيء البغدادي كتب الرحلة سنة ١٢٣٧هـ / ١٨٢٢م مع رحلته (رحلة المنشيء البغدادي)^(٢). يضاف الى ذلك: عبدالواحد باش اعيان في كتابه (زبدة التواريخ) و محمد امين خير الدين العمري (ت ١٢٠٣هـ / ١٧٨٨م) في كتابه (منهل الأولياء) و (محمد بسام التميمي) في كتابه (الدرة الفاخرة) و سليمان الصائغ (ت ١٩١٧) في كتابه (تاريخ الموصل في ثلاثة اجزاء) و عباس العزاوي (ت ١٩٧١) في كتابه (تاريخ العراق بين احتلالين) في ثمانية اجزاء. اما المؤرخون العثمانيون — و معهم المؤرخون العراقيون الذين كتبوا مؤلفاتهم باللغة التركية — فهم فريقان: فريق رسمي كان مكلفا بتخليد مآثر الولاة العثمانيين و فريق

الخراب و الكوارث و الالام، و ما نعم به — في بعض الأحيان — من مباح و ازدهار خلال هذه الفترة المظلمة كان نتيجة لقيام امارات في بعض المناطق الكردية مثل امارة سوران و بوتان و اردلان و اخيراً امارة بابان، و لكن تلك الإمارات لم تكن مستقلة كلياً ولم تنجح في تحقيق آمال و اهداف الشعب الكردي في عموم كردستان.

لا نافذة تطل على هذه الفترة، سوى المجاميع التاريخية التي تركها لنا بعض المؤرخين من الكرد و الفرس و الترك و العرب و مدونات السياح الشرقيين و الأوروبيين و سجلات شركة الهند الشرقية و تقاويم الولايات و غيرها. و من اهم المؤرخين الكرد الذين تناولوا تاريخ الكرد (شرفخان البديسي ١٠٠٥ هجري) في كتابه (شرفنامه) الذي وضعه بالفارسية، و من اهم كتب الرحلات القديمة التي تحدثت عن بلاد الكرد هي (رحلة ابن بطوطة سنة ١٣٠٤)^(١). اهتم المؤرخون العرب في مؤلفاتهم، على تراجم الأشخاص و وصف المزارات و الاضرحة المقدسة، و هذه كلها قليلة الجدوى في استجلاء الواقع السياسي و الاجتماعي عهد ذلك. و من المؤسف ان ينصرف بعضهم الى تخليد وقائع النزاع الفارسي — العثماني و التعصب لحروبهم وفق النزعات الطائفية، و من جانب آخر كان اغلبهم يدين الوثبات و الحركات القومية في وجه المحتلين، و يدمغها بالتمرد و العصيان التماساً لبركات الخاقان الصفوي او السلطان العثماني.

الرحالة الشرقيون مثل عبدالكريم الكشميري ١٧٣٦ و حرز أبو طالب خان الهندي ١٨٠٨^(٤)، و كلاهما وضعوا رحلتها بالفارسية، و جوزيف امين الأرمني ١٧٦٨ و سالدانها الهندي ١٩٠٦. كلاهما وضعوا رحلتها بالإنكليزية، و حبيب شيخا ١٩٠٨ الذي استعمل الفرنسية في كتابه (ولاية بغداد). ثانياً الرحالة الغربيون و المغامرون و مستخدموا شركة الهند الشرقية و جواسيس المكاتب الأجنبية، فقد اشتهروا بمذكراتهم و مدوناتهم و كتبهم، أبرزهم على الوجه التالي: في القرن الثالث عشر: الرحالة الإيطالي (ماركوبولو ١٢٩٨)^(٥). في القرن السادس عشر: التاجر البندقي (قيصر فديريغو ١٥٦٣)، و الألماني الدكتور (ليونهارت راوولف ١٥٧٢)^(٦)، و الجوهري الإيطالي (كاسپارو بالبي ١٥٧٩)، و التاجر اللندني (جون نيوبيري ١٥٨١)، و المغامر الإنكليزي المعروف (انتوني شيرلي ١٥٨٩). في القرن السابع عشر: البرتغالي (پلروتكسيرا ١٦٠٤)، و الإيطالي (ديلا قاله ١٦١٦) و الكرمللي الفرنسي (ر.ب. فليپ ١٦٢٩)، و الفرنسي (جان باپتيستا تاقرنيه ١٦٣٨)^(٧) و الفرنسي (دولوا ١٦٣٩)، و الفرنسي الآخر (سيور بولي لوطوز ١٦٤٩) و الإيطالي (جوزيه سبستياني ١٦٥٦)، و الراهب الأب الإيطالي (فنشنسو ١٦٥٦) و الأب الفرنسي (م. كاريه ١٦٧٢)، و الألماني (و. داثر ١٦٨١).

غير رسمي كان يستلهم هواه فيما يكتب، و كلاهما لم ينظر الى شعوب العراق و بضمنهم الشعب الكردي الأمن خلال الحروب التي كانت قائمة بين عاصمة الصفويين (أصفهان) و عاصمة العثمانيين (استنبول) و سواها. أو عند تمجيد المناقب التي زعموها لولاة العراق. ومن المؤرخين: نعيما (١٥٩٢-١٦٢٩) و راشد (١٦٦٠-١٧٢١) و چلبى زادة (١٧٢٢-١٧٢٨) و صبجي (١٧٣٠-١٧٤٣) و عزي (١٧٤٤-١٧٥٠) وغيرهم.

ومن بين المؤرخين غير الرسميين: الأميرال التركي (سيدي علي الرئيس ١٥٥٣) في كتابه (مرآة الممالك) و (حاجى خليفة ١٦٢٥) في كتابه (جهان نامه) و (اوليا چلبى ١٦٥٥) في (رحلاته)^(٨)، و مرتضى افندي نظمى زاده (ت ١٧٢٣م) في كتابه (گلشن خلفا) و رسول حاوي الكركوكلي (ت ١٨٢٦) تناول الحوادث التي وقعت في كتابه (دوحة الوزراء في تأريخ وقائع بغداد الزوراء في العراق خلال سنة ١٧٢٠-١٨٢١) و (دورى افندي ١٧٢٠) في (رحلته) و (سليمان طالب كهية ١٨٨٠)، في كتبه (١- حروب الإيرانيين ٢- حكومة المماليك ٣- مرآة الزوراء). أما الرحلات و مدونات شركة الهند الشرقية و المؤلفات الأجنبية، فبعضها عامرة بالوهم و الغموض و الألتباس و التحريف، و كان اغلبها منصبة على التبادل التجاري و التنقيب الأثاري و التمثيل السياسي و التبشير و المغامرة و الإستخدام الفني و العسكري و السياحة و الأستطلاع العابر، و يقسم الرحالة الى قسمين، أولاً

كارستن نيبور اثناء رحلته

العسكري الإنكليزي من الاسطول الهندي (ج. ر. ويلستد ١٨٣١) و المبشر الإنكليزي (انتوني نوريس غروفز ١٨٣١) و المبعوث الدبلوماسي (جيمس بيلي فريزر ١٨٣٤)^(١٣) و الدكتور (جيمس روس ١٨٣٤) و العقيد الإنكليزي (ر. ا. چسنى ١٨٣٥) و الفرنسي (ف. فونتانيه ١٨٣٥) و نائب رئيس البعثة العسكرية البريطانية الى ايران المقدم (ج. شيل ١٨٣٦) و الميجر الإنكليزي — من مرتبات جيش بومبي (هنرى راولنسن ١٨٣٦) و الطبيب الجيولوجي الإنكليزي (دبليوف. انسورث ١٨٣٧) و الكابتن من مرتبات الجيش الهندي (ر. مينيان ١٨٣٩) و المنقب الأثاري الإنكليزي (اوستن هنري لايارد ١٨٣٩) و

في القرن الثامن عشر: الفرنسي (پول لوکاس ١٧٠٤)، و الكابتن الأسكوتلندي (ا. هاملتون ١٧٢١)، و الفرنسي (م. اوتر ١٧٢٦)، و الإيطالي (دومينيكلانرا ١٧٥٤)، و الجراح في شركة الهند الشرقية الدكتور (إيفز ١٧٥٨)، و العالم الدانماركي (كارستن نيبور ١٧٦٠)^(١٤)، و الإنكليزي (إبراهام پارسونز ١٧٧٤)، و الإنكليزي الآخر (ايليس آروين ١٧٧٦)، و الفرنسي (م. د. دانفيل ١٧٧٩)، و الموظف في شركة الهند الشرقية الدكتور (كامبل ١٧٨١)، و الإيطالي (دومينيكو ستيني ١٧٨١)، و الفرنسي الكونت (رفرييه — سوقيوف ١٧٨٥) و مستخدم شركة الهند الشرقية (ث. هاول ١٧٨٨) و زميله الميجر (ج. تايلور ١٧٩٠) و الفرنسي الآخر (ج. م. اوليقيه ١٧٩١)^(١٥)، و الإنكليزي الدكتور (وليم قنسننت ١٧٩٢)، و الإنكليزي الآخر (ج. جاكسون ١٧٩٧)^(١٦). في القرن التاسع عشر: الفرنسي (جان جوزيف مارسيل ١٨٠١)، و الفرنسي (ادريان دوير ١٨٠٧)، و الإنكليزي (جون مكدونالد كينير ١٨١٠)، و الإنكليزي (ج. س. بكنجهام ١٨١٦)^(١٧)، و الملازم من مؤسسة مدارس العسكرية (وليم هود ١٨١٧)، و الرسام الإنكليزي (السير روبرت كير پورتر ١٨١٨)، و الفرنسي (ج. ريمون ١٨١٨)، و مقيم شركة شركة الهند الشرقية في بغداد (كلوديوس جيمس ريج ١٨٢٠)^(١٨)، و موظف شركة الهند الشرقية (جورج كيپل ١٨٢٤) و

السير ارنولد تابوت ولسن

فوضعوا في ضوءها المخططات لإحتلال تلك البلدان أو المناطق التي زاروها و استثمار خيراتها، و لقد عكف علماء متخصصون باحثون منقبون على دراسة تراث امتنا الفكري - الروحي و لغتنا و اختلطوا بسكانها ليفهموا عقلية اهلها و يتوغلوا في معرفة نفوس ابناءها و يحللو امزجتهم و يدركوا اسرار إنتاجهم الفكري - الروحي كأمثال ريج و فريزر و واليس بدج و ج.س بكنغهام و ميجرسون و سي.ج ادموندز و غيرهم.^(٢٢)

الهوامش

١- هذا الكتاب له عنوان آخر (تحفة النظار في غرائب الامصار و عجائب الاسفار) للمؤلف الرحالة المشهور (محمد بن عبدالله بن محمد الطنجي) طبع هذا الكتاب باللغات الفرنسية و الإنكليزية و الألمانية و غيرها.

الكوماند من ضباط البحرية الملكية الهندية (جيمس فيلكس جونز ١٨٤٨) و الإنكليزي (و.ك. لوفتس ١٨٤٩) و الألماني (ه. بيترمان ١٨٥٤) و مبعوث جمعية جنيف الجغرافية (ا.كليمنت ١٨٥٦) و المستشرق الألماني (جول اوبرت ١٨٦٣) و الإنكليزي (جون آشر ١٨٦٤) و الألماني الآخر (جوزيف سيرنيك ١٨٧٥) و الإنكليزي السير (واليس بوج ١٨٨٦)^(١٤) و الفرنسية (مدام ديولافوا ١٨٨٧)^(١٥) و الانطليزي (ا. بلوينارد ١٨٩٠) و الإنكليزي (ه.س. كوبر ١٨٩٢) و الكابتن الإنكليزي (ف.ر. ماونسل ١٨٩٢) و الراهب الأسكوتلندي (دبليو. ويگرام ١٨٩٧)^(١٦). في مطلع القرن العشرين: المستشرق الفرنسي (كليمان هوار ١٩٠١) و النقيب الإنكليزي (مارك سايكس ١٩٠٢) و المغامرة الإنكليزية (لوساجب ١٩٠٩) و النقيب الإنكليزي من المدفعية الملكية (برترام ديكسن ١٩٠٩) و الميجر الإنكليزي (اي.ب. سون ١٩٠٩)^(١٧) و النقيب الإنكليزي من الكتيبة ٤٠ في الجيش الهندي (ت.فاول ١٩١٠) و الإنكليزي (داقيد فريزر ١٩١٠) و الإنكليزي (چارلس باربر ١٩١٦) و الإنكليزي (سي.ج. ادموندز ١٩١٩)^(١٨) و الأنسة (گرترود بل ١٩٢٠)^(١٩) و (دبليو آر.هي ١٩١٨-١٩٢٠) في كتابه (سنتان في كردستان)^(٢٠) و (السير ارنولد ويلسن ١٩٢٠)^(٢١) في كتابه: ١- الثورة العراقية ٢- بلاد ما بين النهرين بين ولائين. ان كتب المستشرقين و مذكرات رحالتهم و دفاترهم و قناصلهم هي التي بصرت حكوماتهم بأحوال البلاد و اهلها

- رحلة مدام ديولافوا الى كلدة العراق سنة ١٢٩٩هـ
١٨٨١م بغداد ١٩٥٨ ولا تحتوي الترجمة الكلام عن
الأكراد.
- ١٦- اسم الكتاب (مهد البشرية او حياة في شرق
كردستان) ترجمة المحامي (جرجيس فتح الله) ١٩٧١
بغداد.
- ١٧- له عدة مقالات و كتب عن الأكراد و لغتهم اهمها
رحلته بأسم رحلة متنكر الى بلاد ما بين النهرين و
كردستان) ترجمة (فؤاد جميل) في جزئين ١٩٧٠-
١٩٧١.
- ١٨- اسم رحلته (كرد و ترك و عرب) ترجمة المحامي
(جرجيس فتح الله) ١٩٧١ بغداد.
- ١٩- لها عدة كتب عن مشاكل و ثورات القوميات
العراقية، من اهم كتبها (فصول من تاريخ العراق
القريب ١٩١٤-١٩٢٠) و (العراق في رسائل المس بل)
مترجم الكتابين (جعفر الخياط) طبع الكتاب الأول في
طبعتين ١٩٤٩-١٩٧١ و الكتاب الثاني طبع في سنة
١٩٧٧.
- ٢٠- مترجم هذا الكتاب (فؤاد جميل) في جزئين بغداد
١٩٧٣.
- ٢١- مترجم الكتاب الأول (جعفر الخياط) طبع في
بيروت سنة ١٩٧١ و مترجم الكتاب الثاني (فؤاد
جميل) طبع في بغداد في ثلاثة اجزاء.
- ٢٢- ترجم في الأونة الأخيرة بعض من هذه الرحلات
التي تحدثت عن بلاد الكرد، مثل (رحلة المستر
جيمس برانت الى المنطقة الكوردية عام ١٨٢٨) نقله
الى العربية (حسين احمد الجاف) بغداد ١٩٨٩. و
(رحلة الى كردستان في بلاد ما بين النهرين ١٨٨٥)
ترجمه (يوسف حبيب) اربيل ٢٠٠١.

المصادر

- ١- الكرد في المصادر القديمة، درايفر، ترجمة فؤاد
حمه خورشيد ١٩٨٦.
- ٢- صور من تاريخ العراق في العصور المظلمة، الجزء
الأول، جعفر الخياط، ١٩٧١ بيروت.
- ٣- تاريخ العراق بين احتلالين ثمانية اجزاء تأليف
(عباس العزاوي) بغداد.

- ٢- ألفه بالفارسية و نقله الى العربية (عباس العزاوي)
بغداد ١٩٤٨.
- ٣- ترجم (سعيد ناكم) بعض الفصول من الكتاب الى
اللغة الكردية تحت عنوان (كورد له ميژووي
دراوسينكانيدا) بغداد ١٩٧٩.
- ٤- اسم الكتاب هو (رحلة ابي طالب خان الى العراق و
أروبة سنة ١٧٩٩) نقله من الفرنسية الى العربية
الدكتور مصطفى جواد ١٩٦٩ بغداد.
- ٥- مترجم هذا الكتاب (عبدالعزیز جاويد) مطبعة
الهيئة المصرية العامة للكتاب ١٩٧٧.
- ٦- قام (سليم طه التكريتي) بترجمة هذا الكتاب
بعنوان (رحلة المشرق) بغداد ١٩٧٨.
- ٧- مترجم هذا الكتاب بشير فرنسيس و گورگيس
عواد تحت عنوان (العراق في القرن السابع عشر) ١٩٤٤
بغداد.
- ٨- نقله الى العربية الدكتور (محمود حسين الأمين)
بعنوان (رحلة نيبور الى العراق في القرن الثامن عشر)
ط١/ بغداد ١٩٥٣/ ط٢ بغداد ١٩٦٥.
- ٩- مترجم الكتاب الدكتور (يوسف حبيب) تحت
عنوان (رحلة اوليفية الى العراق ١٧٩٤-١٧٩٦) بغداد
١٩٨٨.
- ١٠- ترجمة (سليم طه التكريتي) (مشاهدات بريطاني
عن العراق سنة ١٧٩٧) بغداد ١٩٦٢.
- ١١- نقله من الإنكليزية الى العربية (سليم طه
التكريتي) في جزئين بعنوان (رحلتي الى العراق سنة
١٨١٦) بغداد ١٩٨٦-١٩٦٩.
- ١٢- ترجمه من الأنكليزية الى العربية المرحوم
(بهاءالدين نوري) عام ١٩٥١، وقام الأديب (محمد حمه
باقي) بترجمته الى اللغة الكردية و طبع عام ١٩٩٢.
- ١٣- ترجمت بعض فصولها من قبل (جعفر الخياط)
بعنوان (رحلة فريزر الى بغداد في ١٨٣٤) بغداد ١٩٦٤،
وترجمت الى اللغة الكردية بعض الفصول عن الأكراد
من قبل الكاتب المرحوم (اوميد آشنا) سنة ١٩٩٨.
- ١٤- قام المترجم (فؤاد جميل) بترجمة هذه الرحلة في
جزئين بعنوان (رحلات الى العراق) طبع الجزء الأول
سنة ١٩٦٦ و الجزء الثاني ١٩٦٨ في بغداد.
- ١٥- كتبت مدام ديولافوا عدة رحلات عن بعض المدن
العراقية مثل (بصرة - بابل - بغداد). ترجم علي
البصري الكتاب من الفارسية الى العربية تحت عنوان

طبغات أختام لمملكة اوركيش و حاضنتها و طباعها

مقالة ماخوذة من الانترنت

ترجمها عن الإنكليزية

فاضل قره داغي

ان الخوريين الأوائل الذين يمكننا التعرف عليهم قد صادفهم في الألف الثالثة قبل الميلاد الحكام التوسعيون لجنوب بلاد الرافدين. و يمكن التعرف على هؤلاء الخوريين الذين كانوا يقطنون الأقاليم الشمالية و الشمالية الشرقية المحاذية لبلاد الرافدين من خلال أسماءهم المميزة. ولا يمكن تعيين الحدود الدقيقة للمنطقة التي شغلوها في تلك الفترة المبكرة. ومع ذلك توحى الندرة النسبية للأسماء الخورية في نصوص غاسور Gasur المدينة الواقعة شمال بلاد الرافدين و التي عرفت فيما بعد بنوزي Nuzi و يعرف موقعها الان بيورغان تبه بأنها تقع في جنوب الجزء المركزي للمنطقة الخورية في الألف الثالث. هذا و قد عين كل من الأثاريين جورجيو و مارلين كيللي بوتشيلاتى. تل موزان في شمال شرق سوريا باوركيش Urkesh العاصمة الخورية المهمة في أواخر الألف الثالثة و قد عثر على اسم اوركيش على ثلاث طبغات اختام متشظية تعود الى توبكيش Tupkish ملك اوركيش.

ختم الملكة اوقنيتوم Uqnitum:

الملكة جالسة الى اليسار و في حجرها طفل و هناك طفل واقف يلمس حجر شخص جالس الى اليمين، ربما هو الملك، و هذا الشخص يحمل قدحاً. و في الخلفية هناك نجمة ثمانية و يقف كبش تحت الكتابة. و يقول نص الكتابة: " اوقنيتوم، زوجة توبكيش ". عثر على هذا الختم في تل موزان، بناية AK.

ختم زامينا Zamena حاضنة اوقنيتوم:

تظهر الملكة جالسة الى اليسار و طفل في حجرها و مرافق (مرافقة) في الخلف و هناك شخص واقف، ربما الحاضنة، تواجه الملكة و تمسك بيد الطفل و في الخلفية نجمة ثمانية و ثور ذو رأس انسان تحت الكتابة و تقول الكتابة: " ختم زامينا حاضنة اوقنيتوم ". عثر على هذا الختم في تل موزان، بناية AK.

ختم طباخ اوقنيتوم:

يرينا الختم امراة منحنية فوق ممخضتين موضوعة تحت ارجل معلقة لحيوان. و هناك رجل يحمل سكيناً و يقود حملاً يواجه منضدة عليها شيء غير واضح المعالم. و في الخلفية يرى هلال. و تقول الكتابة التي تهرئت كثيرا و فقد منها اسم صاحب الختم: " [ختم]، طباخ اوقنيتوم ". عثر على هذا الختم ايضاً في تل موزان، البناية AK.

المصدر

<http://www.fas.harvard.edu/ semitic/hsm/FSNuziMoza.htm>

ملاحظات المترجم: للمترجم مقالة باللغة الكردية عن اوركيش نشرت في مجلة رمان العدد ٢٨، اب ١٩٨٩، ص ٢٢١-٢٢٨. كما نشرت مجلة هزارميرد مقالة مترجمة الى الكردية عن تل موزان بعنوان (ملكة الاسد) للاخ هاشم حمه عبدالله - انظر هزارميرد العدد السادس، كانون الثاني، صفحة ١٢٦-١٣٤.

HAZARMERD

**NO: 23
SIXTH YEAR
SEPTEMBER
2003**

**A SCIENTIFIC PERIODICAL MAGAZINE
DEALS WITH KURDISTAN
ARCHAEOLOGY AND HISTORY**

**ISSUED BY MINISTRY OF CULTURE
KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT**

Concessionaire
Ministry of Culture

Editor – In – Chief
Dr. Nabaz Majeed Amin

Editing Secretary
Rafida Abdullah Qaradaghi

Editing Boar

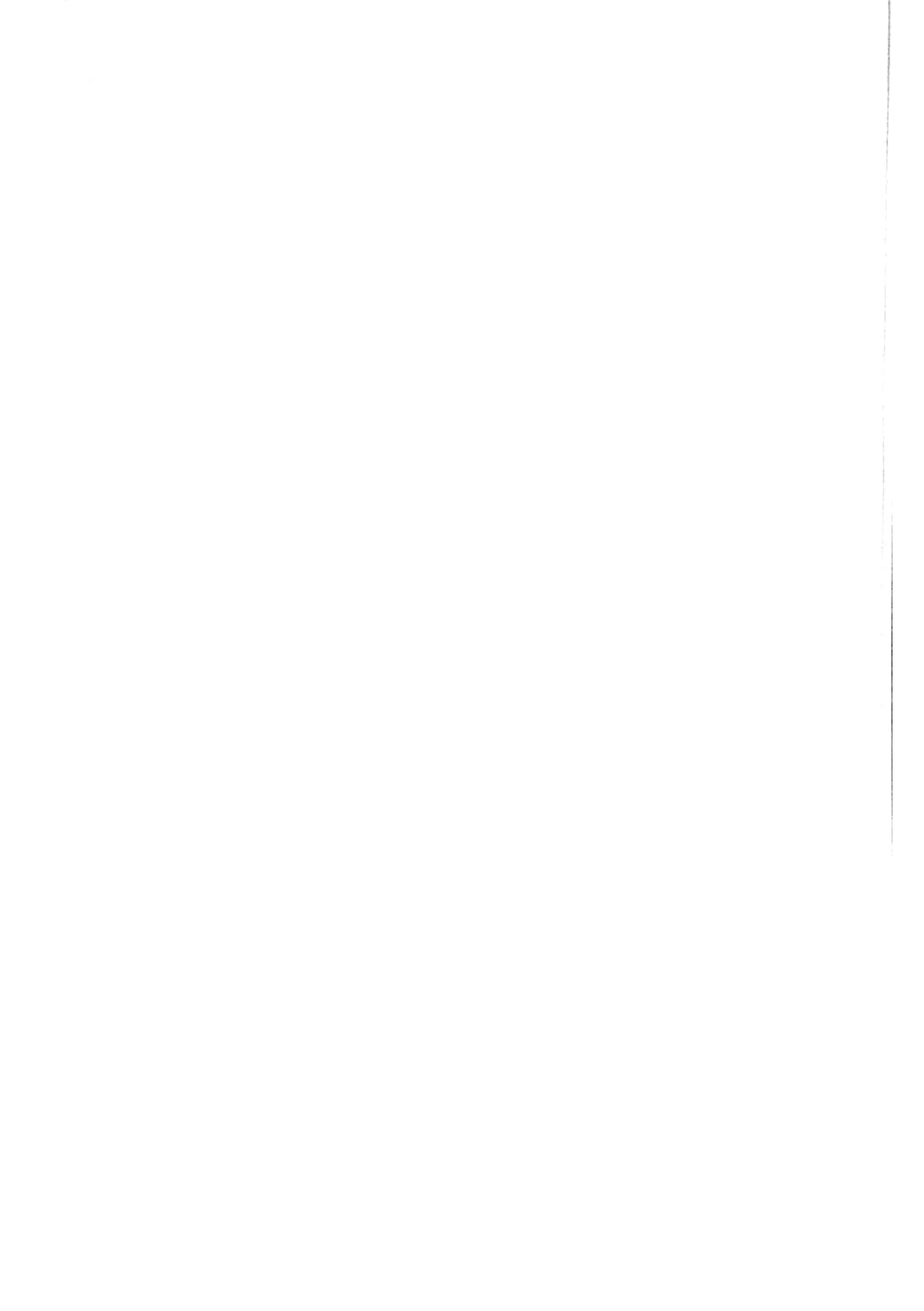
Pakhshan Abdullah
Wafa'a Khalooq Sai'd
Nasreen Khwakaram
Hashim Hama Abdullah
Kamal Rashid Rahem

Counselors:

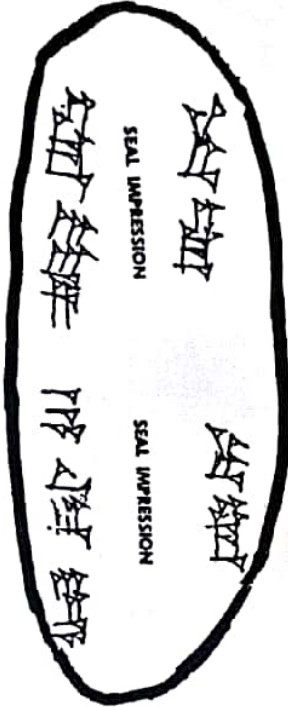
Dr. Husamadeen Naqshbandy
Dr. Kamal Ali
Dr. Dler Ahmad

Address

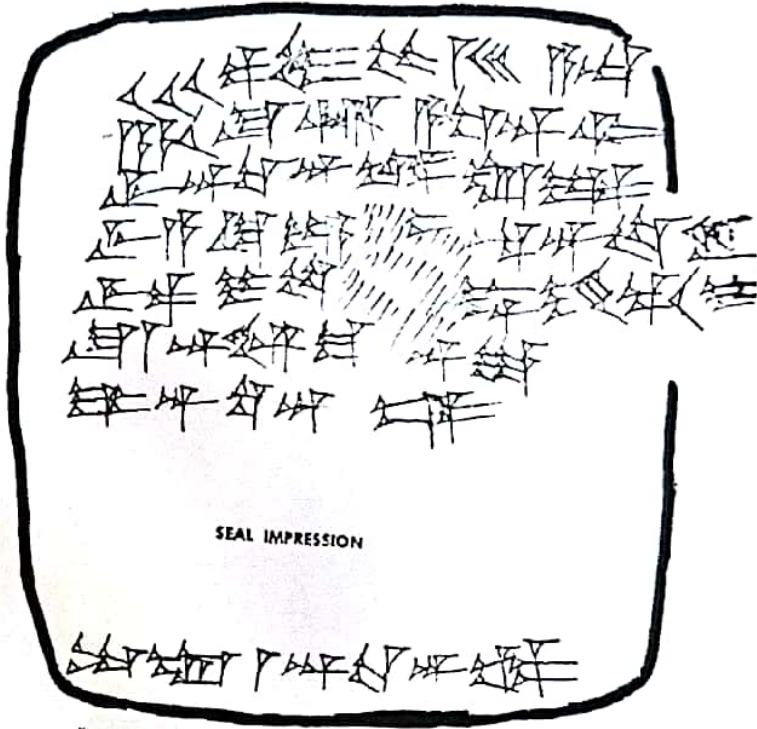
Slemani, Ministry of Culture, The General Directorate for Publication and Press.

لیواری چہب

پشتہوہ

لیواری سہرہوہ

پشتی تابلیتی میخی ژماره (۱۶۸۱۹) ی مؤزہ خانہ ی عیراقی

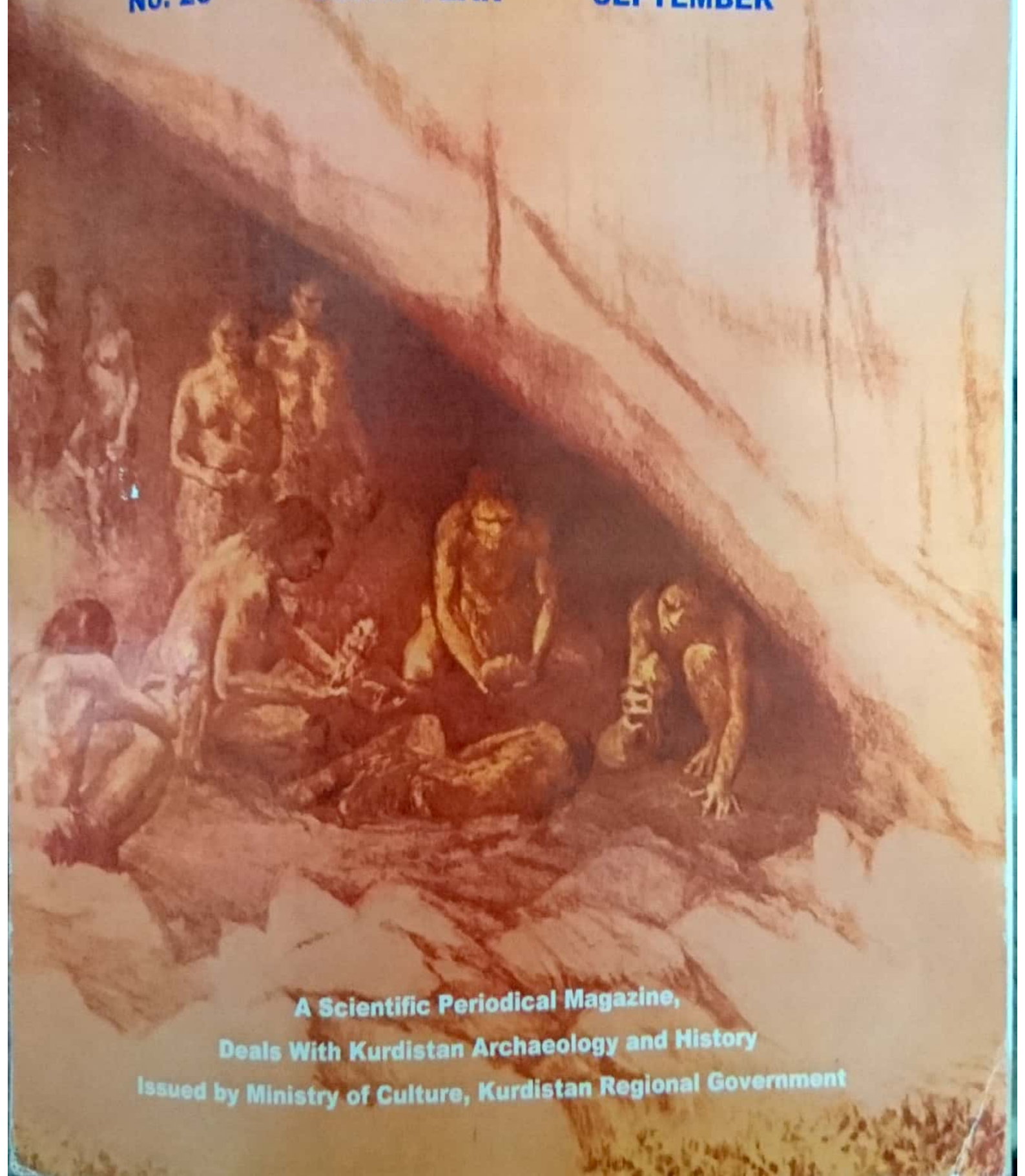
بو سہرہومی نوزی ده گہریتہوہ

HAZARMERD

No. 23

SIXTH YEAR

SEPTEMBER

**A Scientific Periodical Magazine,
Deals With Kurdistan Archaeology and History
Issued by Ministry of Culture, Kurdistan Regional Government**